

1221
Seventeen
Nokis
Lini

BIBLIOTECA DE LOYOLA

Sala | Estante 27 | Plúteo 4

V. J.

C. G.

B. SVLPICII

SEVERI ARCHIEPISCOPI

QVONDAM BITVRICENSIS,
QVÆ EXSTANT, OPERA;

A

VICTORE GISELINO Medico ex editionum
& vetustorum exemplarium collatione emendata,
eiusdemque Notis illustrata.

*Vita Sulp. Seueri, & temporum ratio accuratè digesta eo-
dem V. Giselino auctore.*

*Scholia in sacram Historiam ex Petri Galefij Notationi-
bus excerpta.*

ANTVERPIÆ,
Ex officina Christophori Plantini,
Architypographi Regij.
M. D. LXXIIII.

SVMMA PRIVILEGII.

REGIS Privilegio cautum est, ne quis alius præter Christophorum Plantinum, librum hunc, cui titulus est, *B. Sulpicij Seueri Archiepiscopi quondam Bituricensis, quæ exstant, opera*, intra decennium imprimat, aut alibi impressum in suas ditiones importet, venalemve habeat: qui secus faxit, pœna fisco Regio exfoluenda multabitur: vt latius in Regio diplomate expressum est, Dato Bruxellæ, Anno M. D. LXXIII. Stylo Brab. III. Aprilis ante Pascha.

Signat.

I. De Perre.

Handwritten notes in cursive script, likely a library inventory or classification list.

VICT. GISELINI

AD BENED. ARIAM

MONTANVM THEOLOGVM

PRÆSTANTISS.

PRÆFATIO.

MONTANE Regis dulce decus tui,
Idemq. nostræ spes bona Belgicæ:
Cuius suavi vnius aura
Aëreas renocata in auras

Iam nostra laurus, pallidulum caput
Nouis virescens frondibus erigit,
Suiq. freta amore Phæbi,
Nil Tiliæ Plataniq. inanes
Moratur umbras: quid decus ô nouum
Nouem Sororum, quid geris? aut ubi
Stupente corpore euagatur
Vecta anima æthereis quadrigis?
Nam nec remotum Rupe ego te tua
Vacare Musis credo Araceniis:
Nec Virginis pictæ suauis
Arte nouas animare voces.
Hæc auspicate laus fuit & labor
Quondam iuuentæ nunc alio ebriam
Amore mentem ad altiora
Orsarapit Deus intus ardens.

*Successus Aria
Mōtani in rupe
Araceniis.*

*Rhetorica eius
dem, cuius
exordium,
Pinge mihi,
&c.*

Et nunc deserto iunctus Amoside
 Sione ab alto prospectis, ut lupis
 Occurrat ultro purus Agnus,
 Flumine qui proprii cruoris
 Sese ipse merfit, victima Vindici
 Factus senero, sordidâq. expians
 Mundi piacula vniuersi
 Sideream patefecit aulam.

Psalmi eiusd. Nunc in reductis vallibus Hermoni,
 Inhospitalem seu prope Mizarum.
 Ad Iordanis fluentia claudis
 Iesidae latus exsulanti:

Qua, ille doctis carmina nabliis
 Aptat sonora, hæc tu Latius modis
 Transmittis ad seros nepotes
 Perpetuis celebranda sacris.

Ergo hinc medullis protinus intimis
 Ignem suaves ætheris hauriens,
 Deique iam plenus furore,
 Spemnis humum fugiente planta,

Sublatus alis ignicoloribus
 Divini Amoris: astrâq. lucida
 Permensus aspectu Tonantis
 Et superis frueris choreis.

Monumenta Ibiq. cali arcana Negotia
 Salutis humanæ, eiusdem. Sanctumque summi Consilium Patris,
 Non antè nota cernis. O quæ
 Me comitem tibi sistat aura

Celestis

Celestis aura, incendia quæ mihi
 Afflans superni Numinis exigit
 Curas profanas, atque mentem
 Eliquet æthereis Camenis!
 Dicam fugatos te duce Barbaros,
 Linguâsq., sancti munera Spiritus,
 Christi loquentis administras,
 Tandem iterum rediisse calo.

Dicam PHILIPPI, quo melius nihil,
 Nihilq. maius Sol oriens videt,
 Pio elaboratum favore, ut
 Orbis in hoc senio ruentis
 Augusta & alma tergemini Dei
 Mens & voluntas, fœderaq. Isaci
 Christi, natis pacta, fides
 Perpetuisq. sacrata chartis,

Tandem Apparatu Regio in omnium
 Sese ora prodant, Regis opes tui,
 Tueq. Montane eruditæ
 Militiæ memorent trophæa.

Sed ista quondam. nunc mihi sit satis,
 Duce hoc Senero, te eminus insequi,
 Præteruolantis & notare
 Signa pedum pede claudicante.

Biblia Regia
 quinque lin-
 guis.

Idè ex D. Ia-
 cobi Ensigni
 militari disci-
 plina.

SVLP. SEVERI VITA,

OPERV M OCCASIO, ET

argumenta à V. Gifelino collecta.

Ex Gennadio
Auctoris vi-

S E V E R V S presbyter, cognomento Sulpicius, Aquitanicæ provincie, vir genere & litteris nobilis, & paupertatis atque humilitatis amore conspicuus: carus etiam sanctorum virorum, Martini Turonensis Episcopi, & Paullini Nolani. scripsit non contemnenda opuscula. nam epistolas, ad amorem Dei & contemptum mundi exhortatorias, scripsit Sorori suæ multas: quæ & notæ sunt, scripsit & ad supradictum Paullinum Nolanum duas: & ad alios alias. sed quia in aliquibus etiam familiaris necessitas inserta est, non digeruntur. Composuit & chronica. Scripsit & ad multorum profectum vitam b. Martini monachi & Episcopi, signis & prodigiis ac virtutibus illustris viri. & Collationem Postumiani & Galli se mediante & iudice, de conversatione monachorum Orientalium, & ipsius Martini, habitam in specie dialogi, duabus incisionibus comprehendit. in quarum priore refert suo tempore apud Alexandrinam synodum Episcoporum decretum, Origenem & cautiùs à sapientibus pro bonis legendum; & à minus capacibus pro malis repudiandum. Hic in senectute sua à Pelagianis deceptus, & agnoscens loquacitatis culpam, silentium vsque ad mortem tenuit; ut peccatum, quod loquendo contraxerat, tacendo penitus emendaret. Hæc Gennadius in Catalogo virorum illustrium: atque eadem ferè, paucis

SVLP. SEVERI VITA.

7

paucis admodum detractis aut mutatis, ex Gennadio Tritemius. quibus si plura addere nobis integrum non erit: illud certè, quod in nobis est, efficiemus, ut è locorum plurium collatione, ea, quæ volumus, clariùs elucescant. Vt autem ab auctoris nomine initium faciamus, ne in portu, quod aiunt, videamur impegisse: variè idem & præposterè ab omnibus scribi, vident omnes. neque enim, qui Sulpicius Severus est, Severus Sulpicius dici debet: aut contrà. cuius quidem varietatis auctores, de istis videlicet Gennadij verbis errasse mihi videntur: quibus Severo Sulpicij cognomen tribuit. At cogitare illi debuerant, non hæc florente ac libera Rom. republica scripta esse: quo nominum ac cognominum ratio religiosissimè habebatur: sed quo tempore cum nobilissimis gentibus ac familiis res illa publica funditus interierat: & in ipsa Roma, Barbarie plena, immo Barbara erant omnia, Imperatores, Senatus, familie, Curia, forum, atq; adeo eadem ipsa, quanta est, Roma. Vt minimè demirandum sit, nominum Rom. vix tum reliqua fuisse vestigia. Dico igitur, Gennadij, utpote scriptoris non nimium accurati verba ita accipienda esse, ut voluerit, auctori fuisse verum ac proprium Severi nomen, qualia sunt Paullinus, Ausonius, Augustinus, Drepanius, Tertullianus, &c. Sulpicij verò nomen adsciticiu, seu prænomen ei cum aliis tum multis commune, simile illis, Pontius, Decimus, Aurelius, Latinus, Septimius, &c. Huius sententiæ auctores primùm habeo, Paullinum: qui suo & amici prænominis omisso, solius Severi & Paullini vbique meminit, præcipuè epist. 12. Deinde Guibertum Gemblacensem plurimis in locis: vno tamen præ ceteris illustri, & conspicuo,

ubi Sulpiciū Severū diuersum facit à Sulpicio Pio, altero Bituricensi Archiepiscopo. omnem demq. Antiquitatem. in Fastis enim Consularibus temporum posteriorum lego Claudiū Severum, Aulium Seuerum, Sepūm Seuerum, Acilium Seuerū, Vettēnium Seuerum, Catilium Seuerum, Vibium Seuerum, Hoēnium Seuerū, Aurelium Seuerum, &c. neque quisquam est, in his studiis vel mediocriter versatus, qui nesciat, quæ optimis Reipublicæ temporibus apud Romanos gentium & familiarum erāt nomina, eadem deterrimis in prænominum familiam trāsisse. non longè abiero. In Aufonij Parentalibus primo statim limine hæc prænomena occurrūt, Iulius, Aimilius, Pomponius, Cæcilius, Lucanus, &c. His auctoribus, si m. f. libros, testes antiquissimos adduxero, qui ferè aut solum Seueri nomen ostendunt; aut illud, quod Ser. Rufo, Ser. Galba, Camerinis, Petis, &c. gentilicium fuit, præfigūt, vti codex Herdesianus, & epistola ad Bassulam, omnes ferè nostri, ipseque adeò Lazij l. nihil causæ video, quin omnes iam publico errore damnato, redituri tandem sint in viam, & iunctis pedibus in nostram sententiam ituri. Nam quod ad Lazium adinet, qui Vitæ b. Martini hunc præmisit titulum: Epistola Seueri Postumiani Rhetoris ad Desiderium, &c. quæ & Onuphrius in suo Chronico Eccles. secutus est: si est, vt eum titulum ex suo m. f. libro expresseit, falsum assero à perfido nescio quo librario, qui adoptiuum nomen ex dialogo primo accersitum, homini, vt ego arbitror, non adoptiuo ausus est asseribere. neque enim Seuerus, si Postumiano suo, quem absentem perpetua memoria, redeuntem artissimo complexu & amore prosecutus est, fuisset cognominis, idem qui in suis dialogis omnes ostendat

dendæ beneuolentiæ occasiones quarit, sæpe etiam arripit; hoc silentio erat inuoluturus. Atque vt Paulinum, Gennadium, Tritemium, Guitbertum, Turonensem, aliosque omnes, qui nulla Postumiani facta mentione, hunc Seuerum semper laudant, breuitatis causâ præterea: quid causâ afferri possit, quam obrem vnus manuscripti libri titulo, qui in aliorū librorum indicibus falsissimus est, & inconstans, quicquid amplius sexcentis locis nostra eguit castigatione; omnem fidem adhibeamus; decem verò aliis multo castigationibus, iisque consentientibus omnem detrahimus: quod ne ipsum quidem Lazium facturum esse, aut quidquam tam iniquum à nobis postulatū confido: præsertim cum, vt dixi, epistola ad Bassulam rectam & incorruptam sui codicis scripturam exprimes, sibi que ipse repugnans, nobis suffragetur, neque ego de felici nominis mei omine quidquam desperabo; si vel ipso Lazio iudice quouis pignore contendam, Sulpiciū nostrum, vt ipsius vera sit inscriptio, suo & posterioribus sæculis non Seuerum sed Postumianum fuisse appellandum: quomodo hodie Symmachus, Fortunatus, Prosper, Paullini, Placidi, Albini, alique viri consulares noti sunt; cum eorundem prænomena, quæ ferè duo, sæpe tria aut quatuor assūmebant, neque insequentibus sæculis, neq. hodie nobis etiam magno studio atque ingenio querentibus innotuerint. Sed nos in re manifesta nimis multa. verum quid agas? non enim error, qui in omnium ferè animos, atque omnium ætatum libros altissimas radices egit, vnicâ fossione erui, ne dum extirpari potest. Nunc vt à nomine in rem præsentem veniamus, ait Gennadius Seuerum natum in Aquitanica prouincia. & se ipse dialogo 1. cap. 20. Aquitanis annumerat, qua autem

10 SVLP. SEVERI VITA
vrbe, quibus cōsulibus, quibus parentibus, qua deniq;
familia, nemo memoriæ tradidit: & difficilis admodū
atq; incerta est coniectura. verū quando citra iactu-
ram hic ea fieri potest, quid verat periculum facere?
de patria igitur primū. quam, vt spero, si non ipsam,
saltem quam proximē nobis demonstrabit Pontius
Paullinus: cuius nos doctiss. & sanctissimi hominis
vitam, ante sexennium in D. Aufonij locis aliquot e-
maculandis occupati, cū exortos viderem, qui ex
vno Episcopo Nolano tres Paullinos nobis excude-
rent, ex plurium scriptis inter se collatis, non indili-
genter colligebamus. Natus est ille consulari familia
Hebromagi, vrbe non longē distita à Tarbellorum
finibus, & Burdigala, seu potius Garumna flumine,
quā ille à Terbellis venientes proximē Burdigalam
ducit. quo in loco prædia à maioribus relicta, Luca-
niaco Aufonij non minora possedit: & Aufonio vsus
præceptore, vnā cum fratribus eductus est. neque du-
bito, quin ibidem maximam ætatis partem habitavit,
donec mutato vitæ instituto in Hispaniam se ad Lam-
pium contulit ac commigrauit. Hic igitur Paullinus,
cū tota epistola 5. gratulari sibi non desinit amici-
tiam à primis annis cum Severo suauissimē cultam,
eamque ipsam deinde ex seculari in spiritalem com-
mutatam: planissimē iisdem verbis innuit, Sulpicium
eo tempore non longē admodum ab Hebromago vi-
xisse, in solo vt verisimile est, patrio. id verò vel Tolo-
sam fuisse, vel locum Tolosæ vicinum, non difficilis
est coniectura partim ex epist. Paullini 11. & 12. quæ
secundæ Seueri basilicæ apud Primuliacum Paullini
conditæ mentionem faciunt: partim ex 3. epist. ad so-
crum: ego, inquit, Tolosæ positus; tu Treueris con-
stituta, & tam longē à filio inquietante diuisa, qua
tandem

V. GISELINO AVCTORE. 11
tandem familiarem illam epistolam occasione fura-
ta es? & paullo antè: nullam mihi domi chartulam,
nullum libellum, nullam epistolam reliquisti, &c.
&: nimirum obaratos habes notarios meos, &c.
Quin & dialogo 1. refert Postumianus se ex Aegy-
pto redeuntem & Massiliam appulsum, decimo inde
die ad Seuerum peruenisse, id est, vt ego interpretor,
Tolosam: quæ tot dierum itinere, nempe centum
milibus siue leucis Massilia distat. Neque nihil ad
hanc rem facit, quod Paullinus, à seruis, libertis, ac
fratribus destitutus, prima epistola quæ è Campania
missa est, cupiat à Severo vinum verus, Narbone re-
lictum, sibi curari ac transmitti. vide eiusdem epist.
6. Barcinone datam. De ætate verò, quando na-
tus, aut quamdiu b. Martino superstes fuerit, ne syl-
labam vsipiam memini legere. Tantum Paullinus e-
pistola, quam primam omnium Nola scriptam esse
dixi, Mihi, inquit, ætas prouectior, & à primis iam an-
nis honorata persona potuit maturare grauitatem, &c.
tu frater dilectissime, ad Dominum maiore miraculo
conuersus es: quia græte florentior, laudibus abundan-
tior, &c. fingamus igitur (quando aliud nō possumus)
egisse tum Paullinum annum ætatis 39. aut 40. neque
enim maior esse potuit, cū epistola ad b. Augusti-
num totidem sibi annos ascribat, quot b. Lucas illi,
qui ab Apostolis in porta Speciosa suis pedibus est re-
stitutus. erit hic annus, (nisi me meæ rationes fal-
lant) ab Aufonij consulatu vndecimus, à suo verò,
quem duobus aut tribus annis sed extra ordinem
præcessisse, suo loco docui, circiter decimusquar-
tus. quod si iam putemus Seuerum decē annis Paul-
lino iuniorem fuisse, id quod ex sequētibus magis ve-
risimile & perspicuum euadet: confecta erunt omnia.
Paullino

Actus.

Paullino enim natalis erit annus vr̄bis 1100. Christi 348. quo eodem anno Aur. Prudentius noster natus est. Severo autem ille, cui Ariminensis & Seleuciana synodus successit, qui vr̄bis est 1110. Christi 358. Iā de familia ac parentibus, hoc solū Gennadius, genere fuisse nobilem. quod ex sequentibus potius, quam ex cuiusquam antiqui scriptoris testimonio erit declarandum. Natus igitur Sulpicius genere nobili, nihil dubium est, quin adolescens more patrio liberaliter eductus, liberalibus quoque artibus ac studiis Tolosæ aut Burdigalæ animum adiunxerit. Erat enim tota tum Gallia planè eadem, quæ Italia, atque adeo ipsa Roma, vbique clarissimis familiis habitata, è quibus consules, proconsules, præfecti, vicarij, comites, aliisque omne id genus honoribus ornandi Romam quotidie arcescebantur: exulta scholis frequentissimis, Vesonione, Lugduni, Augustoduni, Massiliæ, Tolosæ, Narbone, Burdigalæ; & quod potissimū est, professoribus doctissimis ac celeberrimis, qui modò Romam, modò Byzantium ad cathedras totius orbis principes, ad principum institutionem, ad magistratus denique ac dignitates pertrahebantur. è quibus vnus Tib. Victor Mineruius

Mille foro dedit iuuenes, bis mille Senatus

Adiecit numero, purpureaq; toga.

Vide Aufonij professores Burdigalenses, Hieronymi epistol. ad Rusticum, & Eumenij orationem de scholis restituendis. huc adde elegantissimorum ingeniorum illo sæculo, quod bonorum omnium postremū fuit, prouentū longè vberriimum. vt Orientē enim integrum relinquam; quando vñquam in vno Occidente plures ac doctiores editi in lucē sunt Theologi Hilario, Ambrosio, Hieronymo, Rufino, Damaso, Augustino,

Augustino, Prospero, Optato, Posidonio, atque aliis à Gennadio celebratis? quando vñquam auctores istiusmodi scriptorum monumētis illustriores, Claudiano, Aufonio, Iul. Firmico, Drepanio, Prudentio, Symmacho, Marcellino, Paullino, Victorino, Orosio, Rut. Numatiano, aliis innumeris? Talium igitur virorum exemplo, nonnulla etiā consuetudine protuocato Sulpicio, vt erat ingenio sollerte ac molli, non difficile fuit optimos magistros præeuntes insequi; & quarum laudum gloria natura rapiebatur, artes omnes, quibus eas laudes parari posse intelligebat, summa animi ac laboris contentione, abundè consequi. effecit sanè vt ætate non magna, omnibus optimi oratoris laudibus reliquos sui temporis æquales multis milibus anteciret, siue, vt Paullinus loquitur epist. 1. in ipso mundi theatro, id est, fori celebritate diuersans, facundi nominis palmam teneret. qua vna te potissimum, eodem teste, etiā illud consecutus est, vt prædiuitem è consulari familia duceret vxorē. quam quidem familiam ex Bassulæ socrus suæ nomine videor mihi non infeliciter coniecisse. In Fastis enim Rom. posteriorum temporum Pomponij Bassi, Annij Bassi, Anicij Bassi, Septimij Bassi, non vno loco sese offerunt: & Prudentius libro 1. aduersus Symmachum, inter clarissimas Christianorum familias Bassos nominat, muliebria autem nomina ferè *ὑποκρίνα* tum fuisse, quid attinet ostendere, cum Drusilla, Domitilla, Tulliola, Blasilla, Fabiola, Pudentilla, &c. nusquam non occurrant? Ea tamen coniuge Sulpicius, non multus post annis immatura morte sublata, diu frui non potuit: cum à Paullino eidem eadem epistolā caelebs iuuentas attribuitur. Neque enim, inquit, te diuitiæ de matrimonio familiæ consularis adgestæ, neque post coniugium

Nuptiæ.

coniugium peccandi licentia & cèlebs iuuentas ab angusto salutis introitu & arduo itinere virtutis in mollem illam & spatiosam multorum viam reuocare potuerunt. beatus, &c. qui corpus & mundum conficiens cruci, delicias iuuentutis, & vite præsentis mala gaudia pro venenis & luctibus auersatus es, respuēs patrimoniorum onera ceu stercorem: meritò socrum sanctam omni liberaliorem parente in matrem sortitus æternam, &c. Antè verò, quàm vxorem amitteret, vitæque secularis relinquendæ consilium caperet, non à foro & caussarum actione abhorruisse videri potest, tū ex verbis Paullini antè allatis, tū ex aliis, quibus eundè laudat, quòd Piscatorū prædicationes Tullianis omnibus & litteris prætulit, quodque pollutam canina lingua facundia Christi laudibus expiārit. Amicis interea sine dubio vsus est iisdem, quibus Pontius, D. Ausonio, Delphino Episcopo Burdigalensi, Exsuperio Tolosate Episcopo, Drepanio, Pontij fratribus, in his eo, qui vicina Hebromago prædia habuit: aliisque pluribus, quorum nomina vnà cum epistolis eiusdem interciderunt. Pontium tamen vnum atque vnicum à primis annis amicum ac familiarem habuit ac seruauit, vt quatuordecim epistolæ Paullini hodieque exstantes, & sola nomina epistolarum ad eundem, à Genhadio recitata satis declarant. Igitur crepta iam vxore, cū Paullinus quinto ferè à consulatu suo anno Barcinonem profectus, se ipsi ac suis eriperet, quo Christo vni sese totū voueret: ipse etiam Seuerus, communicato, vt opinor, prius consilio, eandem viam statuit insistere, idq. eo magis, quòd eiusdem instituti non solum adiutricem, sed auctorem ac ducem haberet suam Bassulam. Hoc dum sedulo agit, suaq. omnia, tamquam alias in oras com-

migrat-

Amici & familiares.

migraturus parat: asserūtur Barcinone à Paullino iam sacris initiato littere, quibus primū, vt in eodem animi proposito perseueret, copiosè atque amicè admonetur: deinde Barcinonem quoque, sacras Paschæ ferias ipso sacerdote concelebraturus, euocatur quod postremum fecerit, necne, nihil habeo compertū. illud verò mihi constat ex Vita b. Mart. cap. 26. sub eodem tempore audita b. Martini fide, vitæ, atq. virtute, cū desiderio illius astuaret, vt ad Lampium suum Paullinus, ita illum ad hunc videndum profectionem suscepisse, ab eodemque humaniter & perbenignè fuisse exceptum. Is ergo cū inter alia multa illustri viri ipsi amicissimi, qui summis opibus abiectis Christum secutus toto iam orbe ferebatur, exemplum ingere-ret, illum sequendum, illum imitandum clamaret: ita tum Seuerum nostrum à se amisit, vt non multo pòst tempore identidem redierit, eiusque tandem sancto ac suauis contubernio ad extremum vitæ diem fuerit vsus. Fuisse autem b. Martino tum eruditionis, tum aliarum virtutum nomine præ ceteris longè carissimum, atque vnicè familiarem, tota sanctissimi viri historia indicio est. pauca è multis delibabo. Epistol. 2. Quo ego illius bono vel specialiter frui sum, cū me indignum & non merentem vnicè diligebat. Dialogo primo cap. 14. nemo, inquit Gallus, Sulpicio apud eum familiaris loquebatur. & mox: nihil erat, quod ei Sulpicius nō extorqueret inuito. & capite decimotertio, cum eo idem nauigat, ac super Nemausensi Synodo ab Angelo nūtiata, solus ab eodè resciscit quodq. vniū omniū argumentorū instar est, eadē illa hora, qua b. Mart. Condati decessit, iā ad immortalē beatitudinē transferendus, se prius ostēdere, suauissimoq. amico & bene & vale-dicere dignatus est.

quæ

b. Martini a-
micitia & co-
muni.

quæ apparitio, vt quidem epist. 2. ad Aurelium per-
quam eleganter describitur, siue rei, quæ reapse ctenit,
vera sit narratio, siue potius in iis somniis putanda sit,
quibus, vt Prudentius hymno 6. Cathemer. cecinit,
hominū piorum Liber vagat per auras Rapido vigo-
re sensus, Variasque per figuras, Quæ sunt opera cer-
nit illud profecto mihi ad ea, quæ restant exsequenda,
commodam faciem præluxit, quod ibidem adiectum
lego, b. Martinum Sulpicio tum paullulum arriden-
tem, libellum, quem de vita illius scripserat, dextera
prætulisse. Ex iis enim verbis, quod in primis deside-
rabam, nullo negotio percepi, quandiu beato seni, o-
pūmo vitæ instituendæ magistro, formadum se & re-
coquendum tradidit, minimè illum, vt præsentis vitæ
deliciis atque honoribus, sic studiis quoque atque ar-
tibus humanioribus nuntium remisisse: sed potius,
quomodo mortuo Martino sua prædia, ita eodè viuo,
atque auctore diuitem ingenij sui fundum, & cultus
omnes, in pium Ecclesiæ vsum fructumque conuer-
tisse. atq. hoc illud fuisse potissimum mutui inter eos
amoris ac necessitudinis vinculū, nihil dubito. Enim-
uerò ea tēpestare, qua libera iam esse cœperant Chri-
stianorum & Gentilium contentiones, eodq. acerrimè
hic inde exercebantur: nihil frequentius fuit, atque
vfitatius, omnibus Christi nomen profitētibz, iis præ-
cipuè, qui summo aliquo loco constituti præire exē-
plo suo aliis gestiebant, quàm odio paganisimi sacras
tantum litteras versare, easque non vita solum, sed ser-
mone etiam aliisque vitæ muniis exprimere: adeo vt
ne litteræ quidē familiares familiaribus de rebus scri-
berentur, quin & historiam sacram & phrasim sape-
rent, spirarent, loquerentur. Exemplo sint, vt Augusti-
num, Hieronymum, aliosque eius generis Ecclesiæ
procures

Historia sa-
cra.

procures prætereā, ne quod domi abudè est, aliudè vi-
dear fumere, sint ergo exēplo solæ Paullini nostri epi-
stolæ, quas nemo, nisi in diuinis scriptis versatissimus,
aut legere poterit, aut intelligere: nominatim verò e-
pistol. 7. cuius extrema parte huius propositi siue con-
suetudinis mētio adiecta est singularis. Hanc itaq. tri-
tam ac peruulgatam sui temporis viam iniens Seuerus,
& commilitonis sui monitis, quæ è Campania iden-
tidem afferebantur, libenter obsequens, relictis rebus
omnibus se quoque oraculis Diuinæ legis nauiter &
continuo peruolutandis, ac penitus intelligendis to-
tum impendit. & quia Sacram in primis historiam ab
hostibus Christiani nominis perpetuò conuelli, atq.
in dubium vocari non ignorabat: eam ipse partem, ab
aliis illibatam, vtpote à suo genio, ac studiis antiquis
quamminimè abhorrentem, ex omnibus antiquitatis
monumentis inter se compositis illustrare, & commo-
diorem in ordinem redactam expedire cœpit, tanta fe-
licissimi profectus apud omnes opinione, vt non mul-
to pōst, quæ à b. Augustino licet in genere paullum
diuerso prouincia Paullo Orosio tum temporis com-
missa est, eadem illi, multis idem studiosè efflagitan-
tibus, qui, vt ait, diuina, compendiosa lectione co-
gnoscere properabant, fuerit capiunda. Eorum itaque
secutus voluntatem labori non peperit suo, quin ea,
quæ permultis voluminibus perscripta continebantur,
duobus libellis concludens, res à mundi exordio sa-
cris litteris editas breuiter cōstringeret, & cum distin-
ctione temporum ad suam vsque memoriam carptim
perduceret. Quo opusculo non sanè magno, aliud an
vllō vniquam sæculo Reipub. Christianæ utilius ac
præstabilius editum sit, iis, quorum illud est iudicium,
iudicandū relinquo. de elegantiā verò præstare ausim,
B & affir-

& affirmare me posse confido, nulli idem omniū scriptorum ecclesiasticorū quidquā concedere; alia verò omnia, quæ in eodē genere versantur, tanto intervallo omnimodis superare; vt ne sint quidem ad hoc cōparanda. magnum est, quod dico, & fortasse plurimis incredibile: sed eiusmodi tamen, quod non tam dicenti mihi, quā testificanti pro me veritati creditū iri confidam, si quibus operæ pretiū erit, Orosum, Florum, Eutropium, aliosq. epitomatū auctores cum hoc nostro omnibus partibus contendere. Eam verò palmam sola vt mihi videatur C. Sallustij, rerum Rom. auctoris florentissimi imitatione consecutus est. in quo cum multa virtutis locum obtinere videret, quæ tamen sub imitationem vix caderent, abruptū dico sermonis genus, quod audientem lectorem transuolat, nec, dum repetatur, expectat; siue, vt loquitur Seneca, amputatas sententias, & verba ante expectatum cadentia; eas virtutes vtpote Sallustio suas, integras reliquit. à verbis item antiquis, ex Catonis, vt volebat Augustus, Originibus excerptis consulto se abstinuit. At cōcinnam illam breuitatem, lectissimis ac significantibus verbis temperatam, suo instituto cum primis accommodam, tanta arte expressit, vt propemodū quis dicat non imitatum cum, sed æmulatum. neq. enim satis habuit eodem, quo ille, modo orationē ducere, secare, circumscribere, colligare, ac denique à re vna ad aliam transire; nisi & principiis iisdem libros suos ordiretur, ita tamē, vt quæ ille, teste Fabio, nihil voluit ad historiam pertinere, hic paullo propius ad rē accommodarit. quæ omnia in sacra saltē historia præclare elucere, vel primo oculorū iniectu faciliē quicuis animaduertit. cōfecta est enim, vt dixi, in primo ætatis flore, cum flagrans eloquentiæ studiū seuera Turonēsis cōtubernij disciplina nondum

Sallustij imitatio.

nondū restinxisset. eius operis semel tantū meminit Paullinus epist. 9. qua, rogatus si quas de regnorū siue annorū non cōgruente calculo hiantis historiæ causas obseruasset, se responderet eadē de re Rufinū cōsuluisse, & si quid opis attulerit, facturū certiore. Secuta est deinde, quamuis multo tempore interiecto, Vita b. Martini: quam eo viuo inchoatam, & fortasse ad finem, qui nunc est; fuisse perductam, satis ostendit locus ex epist. 2. modò productus: item initium capituli 26. Vitæ eiusdem: quamuis tamen in præfatione ad Desiderium, vbi neglectum orationis cultum excusat, & si quid ex politioribus studiis olim libauerat, id se totum tantī temporis desitudine fatetur perdidisse, satis innuat, non diu ante ipsius mortem eam se commentationem instituisse. Mortem igitur b. viri excipit libri editio: editionem epistolæ tres, vna, quæ eandem tueretur aduersus maleuolorum calumnias; altera, quæ amici mortem nuntiaret; tertia, quæ describeret. Quid verò postillā egerit, aut vbinam potius egerit, nihil certum comperio. Susplicari lubet, Tolosæ iterum sedem fixisse; & desiderium amicissimi præceptoris arctiori Pontij complexu ac frequentiore litterarū vicissitudine leniuissē. Sed quid dico me suspicari? cum, vt epistolā ad Bassulā omittā, integra tertia Paullini, & quinta tertiæ præmittēda, aliud nihil loquatur. Vnā enim sic orditur: Quid extorques, vt te plus amemus? crescere summa non recipit. alterius hoc est initium: In Domino Iesu Christo sentio, & in te potissimū munere & verbo Dei experior, quia amico fideli nulla est cōparatio, &c. Sequitur illa: Quid retribuemus Dño, qui te nobis & in sæculari prius amicitia dilectissimū, in suis quoq. rebus indiuiduū comitē atque cōsortē spiritali germanitate cōnexum? de quo tu mihi

Vita b. Martini.

Epistola.

Paullini ad eum littera post b. Mart. mortem.

genitus frater ad perenne consortium, tantum superas omnem circa me corporalium necessitudinum affectionem, quanto potiore mihi parente germanus es, quam illi, quos caro tantum & sanguis mihi sociat. Vbi enim nunc mea consanguinea germanitas? vbi amicitia vetus? vbi pristina contubernia? euanui coram illis omnibus, exter fratribus meis, & peregrinus filius matris meae. Verè tu nobis & parens & frater, & proximus es, qui & parentum cura anxius & fraterna dilectione sollicitus, & tota non fictæ amicitiae fide sedulus, assiduus nos litteris adeas. neque solum de pueris tuis, sed & de filiis sanctis, quorum benedicta in Domino prole lætaris, eligis tabellarios, quorum oculis nos videas, & ore contingas: qui afferunt & nuntiant nobis ea, quæ aut operaris in verbo Dei, aut scribis in spiritu Verbi, &c. Quæ autem ab eo scripta attulerint, sequentibus declarat. Neque enim, inquit, tibi donatum fuisset enarrare Martinum, nisi dignum os tuum sacris laudibus mundo corde fecisses. Benedictus igitur tu homo Domino, qui tanti sacerdotis & manifestissimi confessoris historiã tam digno sermone, quam iusto affectu per censuisti, &c. Eandem epistolam ita concludit: Quia necesse est, in operis spiritualis profectu caritas maximè, quæ plenitudo legis est, proficiat; sicut desiderare te, ita & inuitare non desinam. Veni ad nos, &, si potes, aduola, &c. repetit eandem inuitationem epist. 13. Causari, inquit, infirmitatem magis, quam pigritiam, vel exceptionem personarum qui possis, nescio: cum intra annum eadem opera ad nos potueris peruenire ac recurrere, qua Gallicanas peregrinationes tot annis frequentas: & iteratis sæpe intra vnam æstatem excursibus Turones & remotiora visitas, &c. Quem locum eo magis libuit adscribere quòd

quòd nusquam legerim à Sulpicio vel visam esse hoc tempore Italiam. tantum abest, vt verum esse queat, quod in Hieronymi vita duobus locis notat Marianus Victorius Reatinus, homo diligens, & diligentiae alienæ censor nimisquam seuerus, Sulpicium à b. Hieronymo Bethleemi exceptum, eiusq; familiari conuictu sex continuis mensibus esse vsum. nimirum id video esse commune, vt in iis, quæ ab aliis omiſsa, aut neglecta sunt, videamur acutissimi: quæ verò ante oculos sunt & pedes, in ea ne impingamus, cauere non possumus. non enim animaduertit, quæ toto dialogo Sulpicii primo narrantur, Postumiani verba esse ex Aegypto reuersi, non Sulpicii. Eis dialogis conscribendis atque ex animi sententia expoliendis reliquum vite videtur impertuisse, quo exemplo Paullinus in b. Felice, Dominædio suo, colendo atque ornando reliquam ætatem exegit. nam de eorundem editione nulla apud Paullinum mentio: quæ ceteroquin fuisset plurima. Quod verò memoriæ proditum est à Genadio, in sua eum senectute à Pelagianis deceptum, id quanti faciendum sit, postremo loco videamus. neque enim illius, qui b. Augustino, & Hieronymo iniquior, Rufino & Vigilantio plus nimio æquus fuit, adeo certa & sancta fides habenda est, quin aduersariis rationibus sollicitari, atque in dubium vocari possit. Ex iis, quæ adhuc multa & varia de Sulpicio hinc inde attulimus, satis vnicuique constare posse existimo, quæ in eo eluxerit vite innocentia, integritas, & sanctimonia, tantorum virorum consuetudine dignissima. Si quibus tamè nō faciūt illa satis; solas euoluāt Paullini epistolas: quarum singulæ paginae singula ferè sunt testimonia. Vnum tamen hic appingam ex epist. 14. Vita & vi-

tutes.

missam,

missam, qui ab anno aetatis quinquagesimo prope aberat. Ineffabile, inquit, mihi est, quanta me voluptate perfuderint, cum referrent & actus & sermones tuos, & perfectum cor tuum caritatis diuinæ scientia: qua humilis & excelsus, pauper & diues, seruus & liber, famulis conseruus, fratribus seruus, pauperibus diues in visceribus misericordiae, diuitibus pauper in spiritu mansuetudinis, humilis virtute pietatis, arduus sublimitate virtutis; & seruus Deo liber Mammonae, totum in te spirare Martinum, florere Clarum, maturari Euangelium praedicabant, &c. Tui haec Paullini verba fides non faciunt; faciat res ipsa. Prædia enim sua tum relicta, tum ex matrimonio consulari adgesta, vt oneribus patrimonij liber esset, diuendidit. vnum tantum prædiolum non tam sibi, quam ecclesiae seruauit. Paullinus epist. 2. Idem tamen posterius in monasterium, siue, vt Paullinus loquitur, ouile Dominicū adiecta basilica cōmutauit. Cui item altera basilica, priore longè maior, apud Primuliacum Paullini, eiusdem elogijs venusto carmini illigatis ornata accessit. epist. 11. & 12. E discipulis, qui se in eodem ἀσκητηρίῳ sanctis illibatae vitae officiis exercendos illi adiunxerunt, nominat Paullinus plurimis locis Victorem, semel atque iterum Postuminum, Sorianum, Sabinum, Venerium, Theridium, Virinum: qui omnes in Campaniam cum vtriusque litteris ierunt, ac redierunt. Vt autem eius vita nihil purius atque sanctius fieri poterat, ita quoque idem vitiorum osor & castigator fuit planè rigidus, & quod prae nomine suo tulit, re ipsa exsecutus est. Avaritiam in primis siue opum cumulandarum studium in Clero omnino non ferebat, vt manifestus index est lib. 1. sacrae historiae, vbi agit de 29. regnis populo Israëlítico per vndecim tribus viri-
tū tri-

Discipuli.

Hofes & ad-
versarij.

tum tributis, Ambitionē item ac superbiam, aliaq. vitia omnia. lege dial. 1. cap. 14. & 18. dial. 2. c. 7. dial. 3. c. 15. Quibus de causis idem, quod de b. Hieronymo Postumianus refert, ipse reuera expertus est. tanta enim omnium odia sibi concitauit, vt non monachi solum & clerici, sed feminae etiam religionem puriorem professae collatis legionibus iurata aduersus eum bella susceperint. Hac ergo occasione fieri potuisse assero, vt cum pessimè iā dictis nominibus apud omnes audiret, Gennadius à falsis calumniatoribus accepta falsa retulerit. certè verba illa, quae verus animi dolor eidem dial. 1. erupit, non sunt inania. Me autem, inquit, admodum dolor iste compungit, illum quondam tam amicum nobis, tam amarum nobis obesse potuisse. & alia, quibus dialogum 3. concludit. Videant hoc opus suum, quicumque ex illius (Pomponij) abscessu mihi nocere voluerunt: & vel nunc aduersum me grassari definant vindicati, &c. Non diffiteor tamen eiusmodi quid humanū in hominē cadere potuisse, praesertim cum ab aliis deceptus, & errorem postea agnouisse ab eodē referatur. nam vt sub finem historiae sacrae narratur, eadem arte Osio, qui centenario maior erat, & Nicenae synodi auctor habebatur, Fagadio, Seruationi, ac toti denique occidenti ab Arrianis impositum est. Haec habui, quae vndecunque ex iis quae exstant, collecta, ad auctoris nostri vitam ac nomen illustrandum afferrem. quibus si adiecerō, epimetri loco, quaedam ex Apologia Guiberti abbatis Ex Guiberti
Gēblacensis, quae manu exarata Louanij in Valle Mar- Genblacensi.
tiniana adseruatur, finē faciā. Sulpicius inquit Seuerus, vt patet ex gestis quae in monasterio Maiori positae legi, recepto intra caeli secreta b. Martino, cellam patris per quinquennium, hereditate
B 4 videlicet

24 SVLP. SEVERI VITA V. GIS. AVCT.
videlicet preclara, obtinuit. quem, quamvis admodum
renitentem, Bituricensis clerus inde extrahens, Archi-
episcopum sibi sublimavit. Quod autem à Pela-
gianis seductus in aliquo à regula orthodoxa fidei ex-
orbitauerit, nusquam omnino, nisi in solo Gennadio
legi. qui nescio vtrum hoc alicubi & ipse legerit, an ex
sola fama, quæ facta infectaque loquitur, didicerit.
Illud tamen fideliter credo, hunc eius errorem, glo-
riam sanctitatis eius non obscurasse; cum auctor idem,
qui refert deceptum, testetur & correctum. quod pro-
fecto eò magis mirum, quod cum esset clarus genere,
sublimis dignitate, episcopus officio, & per hoc plu-
ribus se debens, publicum defereret, secretum pete-
ret, & carcerali labe se damnans, simulque vigilis,
fame & frigore carnis macerans, in spiritu humi-
litate & animo contrito Deo satisfaceret, &c. Deinde
multis interiectis, Si, inquit, huic assertioni meæ non
credatur: credatur toti sanctæ Maioris monasterij
multitudini: quæ sacra Depositionis eius solennia fe-
stiuo quotannis celebrat officio. cui celebritati ipse
quoque apud eos degens & semel atque iterum inter-
fui, & hanc cum ceteris fratribus nonnulla deuotio-
ne iv. Kal. Februarij, ut agitur, percolui. Gratias tibi
ago, doctrix viarum, Dei omnipotens sapientia, quæ
in eo vicisti malitiam, dilapsamque in foueam, & in
vinculis peccati positum non dereliquisti, sed in frau-
de circumuenientium ei assistens, à peccatoribus gra-
tiæ tuæ aduersariis liberaisti eum, tantaque sublimasti
gratia, ut inter filios eiusdem gratiæ computetur, & in-
ter Sanctos forsillius sit. Hæc ille: penes quem co-
rumdem fides esto.

SVLP.

SVLPICII SEVERI

SACRÆ HISTORIÆ

LIB. I.

ES à mundi exordio sacris litte- *Præfatio.*
ris editas breuiter constringere,
& cum distinctione temporum
vsque ad nostram memoriam car-
ptim dicere aggressus sum: multis id à
me studiosè efflagitantibus, qui diuina,
compendiosa lectione cognoscere propera-
bant. Quorum ego voluntatem secutus,
non peperi labori meo, quin ea, quæ per
multis voluminibus perscripta contineban-
tur, duobus libellis concluderem: ita
breuitati studens, ut pæne nihil gestis sub-
duxerim. Visum autem mihi est non ab-
surdum, cum vsque ad Christi crucem,
Apostolorumque actus per sacram histo-
riam cucurrissem, etiam post gesta conuer-
tere: Excidium Hierosolymæ, vexationesque
populi Christiani, & mox pacis tempora, ac
rursum Ecclesiarum intestinis periculis tur-
bata omnia locuturus. Ceterum illud non pi-
gebit fateri, me, sicubi ratio exegit, ad distin-
guenda tempora, continuandamque seriem,
B 5 vsum

vsus esse historicis ethnicis, ² atque ex his quæ ad supplementum cognitionis decrant vsurpasse, vt & imperitos docerem, & literatos conuincerem. Veruntamen ea, quæ de sacris voluminibus breuiata digessimus, non ita legentibus auctor accesserim, vt prætermisiss illis, vnde hæc deriuata sunt, appetantur: nisi cum illa quis familiariter nouerit, hinc recognoscat, quæ ibi legerit. Etenim vniuersa diuinarum rerum mysteria non nisi ex ipsis fontibus hauriri queunt. Nunc initium narrandi faciam.

Mundi exordium.

3

MUNDVS A DOMINO constitutus est, ³ abhinc annos iam pænes sex millia, sicut processu voluminis istius digeremus: quamquam inter se parum consentiant, qui rationem temporum inuestigatam ediderunt. Quod cum vel Dei nutu, vel vitio vetustatis eueniat, calumnia carere debet. Mundo autem condito, homo factus est: viro Adam, mulieri Eua nomen fuit. Sed constituti in paradiso, cum interdiktam sibi arborem degustassent, in nostram, velut exules, terram eiekti sunt.

Primi homines, eorumque progenies.

Gen. 1.

2.

3.

4.

Cain, eo hinc nascuntur. sed Cain impius, fratrem interemit.
Cain Abel Filium Enoch habuit, à quo primum ciuitas

tas

tas condita est, auctoris nomine vocitata. *Ab Enosel prima*
Ex hoc ⁴ Irad, atque ex eo Mamahel nascitur. hic Mathusalam filium habuit: *ciuitas edificata.*
ique Lamech genuit, à quo iuuenis quidam occisus traditur, nec tamen nomen refertur occisi. quod quidem futuro mysterio fuisse præmissum, à prudentibus æstimatur. Igitur Adam post necem filij minoris, Seth filium procreauit, cum iam tricessimum & ducentessimum annum ætatis implèssset. Vixit autem annos DCCCCXXX. *Gen. 2. Adam et eius filii.*
Seth verò Enos, ⁵ Enos Cainan, Cainan Malaleel, Malaleel Iared, Iared Enoch genuit: qui ob iustitiam translatus à Deo traditur. Huius filius ⁶ Mathusala dictus est, *Gen. 3. Enos, Cainan, Malaleel, Iared, Enoch.*
qui Lamech genuit: ex quo Noë natus, Noë. *propter caritatem*
iustitia egregius, & præ ceteris mortalibus *carus ob iustitiam*
Domino carus, acceptusque. Qua tempe- *Gen. 6.*
state cum iam humanum genus abundaret, angeli, quibus cælum sedes erat, speciosarum forma virginum capti, illicitas cupiditates appetierunt: ac naturæ suæ originisque degeneres, relictis superioribus, quorum incolæ erant, matrimoniis se mortalibus miscuerunt. *Vide scholia.*
Hi paullatim mores noxios conferentes, humanam corrumpere progeniem, ex quorum coitu Gigantes editi esse dicuntur, cum diuersæ inter se naturæ *Angeli et mortales*
Gigantes ex angelis
mixta sunt.
permixtio

28 SACRÆ HISTORIÆ
permixtio monstra gigneret. Quibus re-
bus offensus Deus, maximeque malitia
hominum, quæ ultra modum procefferat,
delere penitus humanum genus decreue-
rat. Sed Noë, virum iustum, vita innocens
destinatæ exemit sententiæ. Idem admo-
nitus à Domino, diluuium terris immine-
re, arcam immensæ magnitudinis ex li-
gnis contexuit: ac bitumine illitam, im-
penetrabilem aquis reddidit. qua ille cum
vxore, ac filiis tribus, & totidem nuribus
est clausus: volucrum etiam paria, itidem-
que diuersi generis bestiarum, eodem clau-
stro recepta: reliqua omnia diluuium ab-
sumpta. Igitur Noë, cum iam imbrem
destitisse, ac quieto in falo arcam circum-
ferri intelligeret, ratus id quod erat, aquas
decedere, coruum primum explorandæ
rei gratia, eoque non reuertente (vt ego
coniicio, cadaueribus detento) emisit co-
lumbam: quæ cum consistendi locum non
reperiisset, reuersa est. 7 Rursus remissa,
folium oliuæ retulit, manifestum indi-
cium, nudari cacumina arborum. tertio
demum emissa, non rediit: vnde animad-
uersum, aquas destitisse, ita Noë arcam
egressus est. id gestum à mundi exordio,
post annos (vt ego comperio) II. CC. duos
& qua-

Gen. 7.
Diluuium.

Noë non monuit
arcam contexuit

Noë cum suis arcam
ingressus est

Gen. 8.

Noë coruum emisit

7
Noë columbam non
revertentem expec-
ta exijt.

S. SEVERI LIB. I.

29

& quadraginta. Ac primum Noë arcam
Domino statuit, hostiasque ex volucribus
immolauit. mox à Domino cum filiis be-
nedicitur: præceptumque accepit, ne san-
guine vesceretur, aut sanguinem hominis
effunderet: quia mundi primordia, man-
dati istius liber Cain maculauerat. Igi-
tur vacuo tum sæculo, ex filiis Noë Sem
fuit. tres enim habuit: Sem, Cham, Ia-
pheth. Sed Cham, quoddam sopitum vino
patrem riserat, maledictum à patre me-
ruit. Huius filius, Chus nomine, Nebrod
gigantem genuit: à quo Babylon ciuitas
constructa traditur. Pleraque etiam opida
ea tempestate condita memorantur, quæ
nominatim persequi animus non fuit. Sed
cum multiplicaretur humanum genus, di-
uersaque loca atque insulas mortales habe-
rent, vna tantum omnes lingua uteban-
tur: donec se in vnum, dispergenda per
totum orbem, multitudo contraxit. his mo-
re humani ingenij consilium fuit, insigni
aliquo opere famam quærere, priusquam à
se inuicem deducerentur. Ita turrim fa-
cere aggressi, quæ cælo accederet, nutu
Dei, vt officia operantium præpedirentur,
inassueto sermonis genere, multa diuerso,
neque vlli inuicem intellecto linguarum ritu
loque-

Noë domum suam
fecit
Gen. 9.

Gen. 10.
Noë filij.

Gen. 11.
Babylon a Nemrod
constructa.

linguas dicit
etras

loquebantur: quò promptius dispersi sunt, cum alter alterum velut alienigenam facile relinquebat. Sed filiis Noë ita diuisus orbis fuit, vt Sem intra orientem, Iapheth occidentem, Cham mediis contineretur. Ita vsque Abraham ducta successio, nihil sanè insigne aut memorabile in se habuit. Abraham autem patre Thara natus est, post diluuium anno millesimo & septuagesimo. Abraham vxor Sara dicta est, primaque eis in regione Chaldæorum habitatio fuit. Inde apud Charras vrà cum patre diuersatus est. Qua tempestate admonitus à Domino, domum, patriam, ac patrem relinquens, assumpto Lot, fratris filio, in terram Cananæorum profectus, in loco cui Sichem nomen est, confedit. Mox annonæ inopia Ægyptum concessit, ac rursus reuersus Lot, præ multitudine familiæ à patruo digressus, vt laxioribus vacuæ tum regionis spatiis vterentur, in Sodomis confedit. id opidum infame incolis, viris in viros irruentibus, atque ob id inuisum Domino fuisse traditur. Ea tempestate reges vicinarum gentium in armis erant: cum antea nullum inter mortales certamen fuisset. Sed aduersum hos, qui bello vicina tentabant, reges Sodomorum,

Gen. 11.
Abraham.

Sara uxor Abraham

Gen. 12.
*Abraham dei inuocans
patria ubi erat in
Canaan & it.*

*Abraham inopia
in Ægyptum pergit
Lot ab Abraham
digressus in locum
dona conuenit.*

Gen. 14.

*bellum primum
inter mortales*

morum, Gomorthæorum, vicinarumque regionum in proelium erumpunt: primoque impetu fusi, victoriam concessere. Tum à victoribus Sodoma direpta, prædæ hostibus fuit, ductusque Lot in captiuitatem. Quod cum Abraham comperisset, properè armatis seruis suis, numero trecentis decem & octo, reges victoria feroces, exutos præda armisque in fugam compulit. Tum à Melchisedec sacerdote benedictus est, eidemque decimas prædæ dedit. Reliqua his, quibus erepta erant, reddidit. Per idem tempus Abraham Dominus locutus est, multiplicandumque semen eius, sicut arenas maris, stellasque cæli, spopondit: peregrinumque eius semen prædictum futurum, ac posteros in hostili solo per quadringentos annos laturos seruitium, postea libertati restituendos. Tunc ei, atque vxori eius, adiectione vnus litteræ nomen immutatum: ita nunc ex Abram, Abraham: ex Sarai, Sara dicitur. Cuius quidem rei non inane mysterium, non est huius operis exponere. Eodem tempore Abraham lex circumcisionis imposita est. Erat ei autem ex ancilla filius Ismaël: & cum ipse esset annorum centum, vxor autem eius nonaginta, futurum eis filium Isaac,

8
*Lot captus ab victoribus
& liberatus ab Abraham*

Gen. 15.
Abraham promissa.

Gen. 17.

Circumcisio.
Gen. 16.
Gen. 17.

Isaac, Dominus pollicetur, qui cum duobus angelis ad eum venerat. Inde Sodomam missi angeli, Lot in porta sedentem reperiunt. Quos cum ille, homines existimans, hospitio receptos, coenatosque domi haberet: iuventus improba ex opido, novos hospites ad stuprum flagitabant. Lot pro hospitibus filias offerens, non acquiescentibus, quibus illicita potius desiderio erant, ipse ad stuprum trahebatur. Quem angeli prope-

Ibidem & *Sap. 19.* re ab iniuria vindicantes, luminibus impudicorum cæcitatem offuderunt. Tum Lot

Ibidem & *Sap. 10.* ab hospitibus edoctus, perdendum opidum, properè cum vxore & filiabus est egressus. interdictum tamen eis est, ne retrorsum conspicerent. Sed mulier parum dicto audiens (humano malo, quo ægrius vetitis abstinetur) reflexit oculos, statimque in molem conuersa traditur. At Sodoma diuinis

Sodomæ cō-
flagratio.
Ibidem & *Esaiæ 13.* ignibus conflagrauit. Lot autem filia existimantes humanum genus interiisse, concubitum inebriati patris appetuerunt: vnde Moab & Ammon nati sunt. Per idem tempus ferè, cum Abraham esset etiam centum annorum, Isaac filius natus est. Tum ancillam, de qua Abraham filium suscep-

Gen. 21. rat, Sara expulit: quæ habitasse in deserto vnà cum filio, & præsidio Domini defensa traditur.

traditur. Non multum post, Dominus Abraham fidem tentans, immolandum sibi à patre filium Isaac poscit. Quem ille non cunctatus offerre, cum aræ puerum superposuisset, gladiumque educeret, vox missa de cælo est, puero vt parceret: victimæ aries præstò fuit. Consummatoque sacrificio, Abraham Dominus locutus est, promittens ea quæ iam spondederat. At Sara, cum septimum & vicesimum supra centesimum annum ageret, decessit: corpus cura viri sepultum in Hebron, Chananæorum opido. etenim illic Abraham comorabatur. Tum Abraham Isaac filium *Gen. 24.* iuuenilis ætatis videns, siquidem tum quadagesimum annum ætatis agebat, seruo suo imperauit, vxorem ei quæreretur: ex ea tamen tribu atque terra, de qua ipse oriundus videbatur: modò vt inuentam puellam in regionem Chananæorum deduceret, nec putaret eum causa coniugis in solum patrium rediturum. Atque vt ea strenuè mandata exsequerentur, ⁹ contacto domini femine, sacramentum dedit. Ita seruus profectus in Mesopotamiam, ¹⁰ ad opidum Nachor, Abraham fratris, deuenit: successitque in domum Bathuelis Syri, Nachore patre geniti. Huius filiam Rebeccam, speciosam virginem conspicatus, poposcit, atque ad dominum adduxit.

Isaaci immo-
lacio.

Gen. 23.

Gen. 24.

Isaaci nup-
tia.

9

10

C

duxit.

34 SACRÆ HISTORIÆ
duxit. Post id, Abraham accepit vxorē Cethuram nomine, quæ in Paralipomenis concubina dicitur: suscepitque ex ea filios. sed Isaac Sara edito, substantiā tradidit: his autē quos ex concubinis suscepit, dona distribuit. atq. ita ab Isaac separati sunt. Abraham diē functus est, impletis annis centū & quinque & septuaginta: corpus sepulcro Saræ vxoris appositū. At Rebecca diu sterilis, affluens mariti ad Dominū precibus, à die matrimonij vicesimo ferè anno geminos edidit: qui in matris aluo exsultasse sæpius, traduntur. dictumq. responso Domini est, duos in his populos prænuntiari, & maiorem minori subdendū esse principiō. Sed prius editus, asper feris, Esau vocatus: minori Iacob nomen fuit. Ea tēpestare grauis annonæ inopia terras incesserat. Qua necessitate Isaac in Geraris ad regem Abimelech cessit, admonitus à Domino, ne in Ægyptum descenderet: eidemq. vniuersa terræ illius possessio promittitur, ibiq. benedicitur. multiplicatusq. pecore atq. omni substantia, " agente inuidia ab incolis pellitur: pulsus, apud puteum iuramenti confedit. Igitur annis grauior, luminibus obductis, cum Esau filium benedicere pararet, cōsilio Rebeckæ matris, Iacob se benedicendum pro fratre obtulit.

Ira

Ita Iacob adorandus principibus & gētibus Jacobi benedictio. Gen. 27.
fratri præponitur. Quæ rebus Esau accensus, fratri necem moliebatur. Quo metu Iacob, hortante matre, in Mesopotamiā confugit: admonitus à patre, vt ex domo Labæ, fratris Rebeckæ, vxorem acciperet. Tanta illis cura fuit, cum in alienis terris consisteret, genus tamen intra familiam suā ducere. Ita Iacob profectus in Mesopotamiam, per soporem Dominum vidisse traditur: atque ob id locum somnij sacratum habens, lapidem ex eo sumpsit: vouitq. si rebus prosperis reuertisset, titulum sibi Domus Domini futurum; decimasq. omnium quæ acquisita sibi forent, Domino daturum. Inde se ad Laban fratrem matris contulit: quem ille sororis filium agnitum, in hospitium benignè recepit. Erant Laban duæ filiæ, Lia & Rachel: sed Lia oculis deformior, Rachel pulchra fuisse traditur. Cuius specie Iacob captus, amore virginis conflagrabit: eamque sibi in matrimonio à patre postulans, septem annorum seruitio se mancipauit. Sed impleto tempore, Lia ei supponitur: ac rursum septem in seruitio subditur, atque ei Rachel traditur. Sed hanc diu sterilem, Liam secundam fuisse accepimus. Filiorum quos ex Lia Iacob habuit, hæc sunt nomina: Ru-

C 2 ben,

36 SACRÆ HISTORIÆ
ben, Simeon, Leui, Iudas, Issachar, Zabulon, Dina. 12 Ex ancilla verò Lia, Gad & Afer. Ex ancilla Rachel, Dan & Nephthalin nati sunt. At Rachel desperato iam partu, 13 Ioseph edidit. 11 Tum Iacob redire ad patrē cupiens, cū ei Laban sōcer partem pecorum mercedem seruitij dedisset, ob quā parum sibi eum æquum gener Iacob ratus, dolum ab eo suspectans, clām profectus est, vicesimo primo ferē anno quā aduenerat. Rachel, viro incio, patris idola furto abstulit. Qua iniuria Laban generum persecutus, nō repertis idolis, pace facta regressus est: multum obtestatus generum, ne vxores filiabus suis superinduceret. Inde digressus Iacob, vidisse angelos, & castra Domini, traditur. Sed cū prāter regionem Edom, quam Esau frater incolebat, iter destinaret, missis prius legatis & muneribus, suspectum sibi fratrem explorauit. Tum illē obuiam fratri processit: nec tamen Iacob se vltā fratri credidit. Sed pridie, quā inter se fratres conuenirent, Dominus humana specie assumpta, colluctatus cum Iacob refertur. Et cū aduersus Dominum prāualuisset, tamen nō esse mortalem, non ignorauit: benedici sibi ab eo flagitabat. Tum à Deo illi immutatum nomen est, vt ex Iacob Israël diceretur. Sed cū

Gen. 31.

Gen. 32.

Gen. 33.

Gen. 32.

Iac. lucta
cum angelo.

S. SEVERI LIBER I. 37
cū ille vicissim à Domino nomen Domini quæreretur, Non esse quærendum, quia admirabile esset, responsum est. Ex colluctatione autem, 14 latitudo femoris Iacob obtorpuit. Igitur Israël declinans fratris domum, promouit agmen in Salem Siciniorum opidū: atque ibi loco pretio accepto, tabernaculum statuit sibi. Huic opido Emor, Chemoreus Gen. 34 princeps, præerat. huius filius Sichem, Dinam filiam Iacob ex Lia genitam, stupro subdidit. Quo comperto, Simeon & Leui, vltio violatę Dina, Dinæ fratres, omnes in opido sexus virilis dolo peremerunt, ac impigrē sororis vlti sunt iniuriam: opidum à filiis Iacob direptum, prædaq. omnis est abducta. Id factum ægrē admodum tulisse Iacob traditur. Mox à Domino monitus, Bethleem petiit, ibique altare Domino statuit. Inde 15 in parte turris Gader, tabernaculum fixit. Rachel ex partu obiit, puer Benjamin vocatus est. Isaac decessit annos natus centum & octoginta. At Esau potens diuitiis erat, vxoribus sibi etiam è Chananæorū gente assumptis: cuius progeniem 16 in hoc tam præciso opere inferendam non putauit. Si quis studiosior erit, ad origines reuertatur. Post excessum patris, Iacob in solo eo, in quo Isaac vixerat, commorabatur. filij eius aliquantum ab eo, pascui gratia,

Gen. 34.

vltio violatę
Dina.

Gen. 35.

Gen. 36.

38 SACRÆ HISTORIÆ
gratia, cū gregibus secesserant: Ioseph tamē,
ac Beniamin parvus, domi resederāt. Carus
admodū Ioseph patri, obq. id inuisus fratri-
bus: simul, quia frequentibus eius somniis
maiores eum omnibus futurū portendi vi-
debatur. Igitur ad inspiciendos greges, reuī-
fendosq. fratres à patre missus, oportunus
iniuriæ fuit. Namq. viso fratre, consiliū necis
eius ceperunt. Sed obsistente Ruben, cui à
tanto facinore abhorrebat animus, in lacum
demissus: mox suadēte Iuda, deducti ad mi-
tius consilium, negotiatoribus eum, qui tum
Ægyptū petebant, vendiderunt, atq. ab his
Potifari preposito Pharaonis traditus est. Per
idē tempus Iudas, Iacob filius, suam Chanā-
nāam in matrimoniū assumpsit. Ex qua tres
filios sustulit, Heth, ¹⁷ Onan, Selam. Sed
Heth, Thamar cōnubio sociatur. Quo mor-
tuo, Onan fratris vxorē accepit. Qui, quia
spermata in terram effunderet, extinctus à
Dño refertur. Tum Thamar meretricio ha-
bitu assumpto, socero mista est, exq. eo ge-
minos edidit. In partu autem illo mirabile
fuit, quod cū prodeūti puero ad dignoscē-
dum, qui prius nasceretur, obstetrix manum
eius cocco illigasset, reductus in aluum ma-
tris puer, postero die editus est. Nomen in-
fantibus Phares & Zara inditum. At Ioseph,
cū

Gen. 37.

Ioseph ven-
ditus.

Gen. 38.

17

Thamar
incestus &
partus.

Gen. 39.

cū benignè à curatore regio, qui eū pretio
acceperat, haberetur, domumq. eius & fami-
liam procuraret, decorus ipse insigni specie,
vxoris domini oculos in se conuerterat. Cū-
que amore ipsius deperiret, appetitū sapius,
nec acquiescētem sibi, falso scelere infamat:
ac viro queritur, stuprum sibi intentatum.
Ita Ioseph in carcerem est coniectus. Erant
in eadē custodia ministri regis duo, qui cū
somnia sua ad Ioseph retulissent, futura ex
somnia cōiectans, vnum eorū pœnas capite
luiturum, alium absolueūdū pronuntiavit.
Atq. ita accidit. Igitur post biennium, som-
nium regi obiectum est. Quod cū à pru-
dentibus Ægyptiorum non posset absolui,
minister regis ille carcere exemptus, regem
admonet, Ioseph esse mirum somniorū in-
terpretem. ita Ioseph soluitur, interpreta-
tusque est regi somnium: septem annis pro-
ximis maximam frugum vbertatem futu-
ram, consequentibus inopiam. Quo metu
rex percussus, videns diuinum in Ioseph spi-
ritum, rei eum annonariæ præfecit, aqua-
to secum imperio. Tum Ioseph abun-
dantibus per totam Ægyptum frumentis,
magnam copiam congeffit: multiplica-
tisq. horreis, aduersus futuram famem
consuluerat. Ea tempestate spes atque salus

Gen. 40.
Gen. 41.

Ioseph Aeg-
ypto præfe-
ctus.

Ægypti in illo sita erat. Per idem tēpus verò
duo ex Aſeneth filios genuit, Manasse &
Ephrē. Ipse autem, cum summam à rege po-
testatem accepit, erat annorum xxx. Nam
à fratribus, septemdecim annos natus, ve-
nundatus est. Interea rebus in Ægypto ad-
uersus famem bene compositis, orbem terre
gravis frumenti inopia quatiebat. Qua ne-
cessitate compulsus Iacob, filios in Ægyptū
misit, Beniamin tantum secum domi reten-
to. Igitur Ioseph rerum potentem, penes
quem annonę arbitrium erat, fratres adeūt,
& more regio adorant. Quibus ille visis,
callidē agnitionem dissimulans, hostiliter
eos venisse, & subdolē loca explorare, argue-
bat. Angebatur autem, quòd Beniamin fra-
trem non videbat. Res ergo in id deducta,
vt præsentiā eius pollicerentur: nimi-
rum vt ex eo quæreretur, an isti explorandi
caussa Ægyptum intrassent. Ad promissi au-
tem fidem Simeon obses traditur: ipsis fru-
mentum gratis datum. Rursum igitur reuer-
tentes, Beniamin, vt conuenerat, deduxe-
runt. Tum se cognoscendum Ioseph fratri-
bus præbuit, non sine pudore malè meren-
tium. Ita eos oneratos frumento, multisque
donatos, domum remisit: præmonens, quin-
que adhuc annos famem futuram: cum pa-
tro

Gen. 42.

Ios. à fratri-
bus agnitus.
Gen. 45.

tre atque omni progenie ac familia ad se
commigrarent.

Igitur Iacob in Ægyptum descendit, Æ-
gyptiis admodum latantibus, gaudente re-
ge, benignē à filio susceptus. Id gestum an-
no ætatis Iacob centesimo & tricesimo: à di-
luvio autē, ¹⁸ anno MCCC & LX. Ceterum
ab eo tempore, quo Abraham in terra Cha-
nanæorum cōsedit, in id quod Iacob Ægy-
ptum ingressus est, referuntur anni CCXV.
Igitur Iacob septimo & decimo anno, ¹⁹ quā
Ægypto aduenerat, urgente morbo, Ioseph
filium obtestatur, corpus sepulcro suo red-
deret. Tum Ioseph patri benedicendos filios
suos obtulit: quibus benedictis, cum tamen
benedictionis merito maiori minore prepo-
suisset, filios omnes benedictione lustrauit.
Decessit autem annos natus CXLVII. Funus
magnificē curatum: corpus in sepulcro ma-
iorum Ioseph condidit. Fratres post patris
obitum pro conscientia pauentes, benignē
habuit. Decessit autem Ioseph ipse ætatis
anno decimo & centesimo. Hebræi igitur,
qui in Ægyptum deuenerant, incredibile
memoratu est, quā citò numero aucti sint,
multiplicataque progenie Ægyptum repleue-
rint. Sed defuncto rege, qui eos ob meritum
Ioseph benignē fouebat, succedentium re-

Gen. 46.

18

19

Gen. 47.

Gen. 48.

Gen. 49.

Gen. 50.

Gen. 51.

Exod. 1.

Seruitus Æ-
gyptia.

gum imperio deprimebantur. Nam & opus
durum edificandarū ciuitatum eis impositū:
& quia iā multitudo abūdans metuebatur,
ne quandoq. libertatē armis vindicaret, par-
uulos recens editos aquis mergere edicto re-
gio cogebantur. Nec dissimulari cruentum
imperium licebat. Qua tēpestare filia Pha-
raonis infantem in flumine repertū, nutrien-
dum pro filio curauit: nomen puero Moyses
dedit. Moyses hic, cū viriles annos ageret,
conspicatus Hebræum ab Ægyptio pulsari,
permotus dolore, fratrē ab iniuria vindicans,
Ægyptium calce percussus interemit. Mox
suppliciū ē facto metuens, in terrā Madian
profugit: & apud Iethro sacerdotē regionis
illius diuersatus, filiam eius Sephoram in
matrimonium accepit, exque ea duos filios
Gerſom & Elieſer ſuſtulit. Hoc tractu tēpo-
rum Iob fuit, legem naturæ, & agnitionem
Dei, & om̄e iuſtitiam complexus, prædiues
opibus: atq. eo illuſtior, quod his neq. inte-
gris corruptus, neque amiſſis deprauatus eſt.
Nam cū per diabolū exutus bonis, filiis
etiā eſſet orbatus, ad extremum diris vlce-
ribus affectus, non potuit vinci, vt præ doloris
impatienza aliqua in parte peccaret. Merce-
dem denique diuini teſtimonij conſecutus,
ſanitati redditus, omnia quæ amiſerat, in du-
plum

Exodi 2.

Num. 23.
Moyses.Iobi patien-
tia.

Iob 2.

Iob 42.

plum recepit. At Hebræi multiplicato ſerui-
tutis malo preſſi, querelis in cælum conuerſi,
ſpem auxilij à Deo exſpectabant. Tū Moysi
paſcenti oues, repētē rubus ardere viſa: flami-
nis tamen, quod erat mirabilius, innoxiiſ.
Qua nouitate obſtupeſactus, rubo propius
acceſſit, ſtatimq. ad eum iſtiuſmodi ſerē ver-
bis Deus locutus eſt: Dominū ſe eſſe Abra-
ham, Iſaac & Iacob: quorum progeniem,
Ægyptiorum dominatione depreſſam, ere-
ptam malis cupiat. iter ergo ſuſciperet ad re-
gem Ægypti, ducemq. ſe populi in liberta-
tem reſtituendi præſtaret. Cunctantem po-
teſtate confirmat, virtutem ei ſignorum fa-
ciendorum impertiens. Ita Moyses in Ægy-
ptum proſectus, ſignis prius apud ſuos editis,
aſſumpto fratre Aaron, regem adiit: miſſum
ſe à Deo prodiit, verbisq. ſe Dei dicere, po-
pulum Hebræum vti dimitteret. At ille ne-
gans ſe Dominum noſſe, parēre imperio ab-
nuebat. Cumq. Moyses in teſtimonium
mandatorum Dei ex virga draconem feciſ-
ſet, mox aquas omnes in ſanguinem conuer-
tiſſet, totamq. terram ranis opplēſſet: fa-
cientibus ſimilia Chaldaïs, magicas eſſe ar-
tes, quæcunque per Moysen fierent, potius
quàm Dei virtutem, pronuntia-
bat, donec ſuperductis ciniphibus terra
oppleta

Exod. 3.
Deus Moysi
apparet.

Exod. 4.

Plaꝝz Ægy-
ptiæ.

Exodi 8.

44 SACRÆ HISTORIÆ
oppleta est, Chaldæis fatentibus maiestate
diuina ista fieri. Tum rex malo coactus, ad-
uocato ad se Moyse & Aaron, dat populo
discedendi potestatem, modò vt superdu-
ctam cladem auerterent. Sed vbi clades ex-
empta est, impotens sui animus, in se reuer-
sus, exire, vt conuenerat, Israëlitas non pa-
tiebatur. Ad extremum, decem plagis cor-
poris & regni sui contusus & euictus est. Sed
priùs quàm Ægypto populus est egressus,
mandatis Domini instruitur, rudis adhuc
temporum, mensem illum, qui tunc erat,
primum omnium mensium esse cognosce-
ret: Sacrificium autè diei illius in solennita-
tem consequentium sæculorum ita esse ce-
lebrandum, vt quattadecima die mensis a-
gnus immaculatus anniculus victima cade-
retur, eiusdem sanguine postes illinirentur:
carnem penitus exedendam, os autem non
conterendum: septem diebus fermento ab-
stinerent, azymis vterentur, ritumque hunc
posteris traderet. Ita populus egressus, diues
suis copiis, & Ægypti spoliis cumulator:
cuius numerus, ex quinque & septuaginta
Hebræis, 20 qui primum Ægyptum descen-
derant, ad millia virorum sexcenta peruene-
rat: ab eo autem, quo primum Abraham
terram Chananæorum accesserat, anno tri-
cesimo

Exod. 9.

Exod. 10.

Exod. 11.

Exod. 12.

Pascha.

20

S. SEVERI LIBER I. 45

cesimo & quadringentesimo; à diluuiò au-
tem, mille quingentis quinque & septua-
ginta. Igitur properè egressis, columna nu-
bis interdiu, noctu columna ignis præfere-
batur. Sed cum ob interiectum sinum Rubri
maris, præter terram Philistim via duceret,
ne postea Hebræis eremum aspernantibus, &
redeundi in Ægyptum continentibus terris
noto itinere facultas panderetur, nutu Dei
auerfi, in Rubrum mare illati sunt, castraque
ibi cunctantes constituerunt. Quod vbi re-
gi nuntiatum est, Hebræum populum viæ
errore in obiectum mare deuenisse, nullum
ei esse exitum obsistente elemento; furens,
animi, quo angebatur, tot hominum millia
regno suo & potestati decedere, exercitum
properè educit. Iamque eminus arma signa-
que & protèta patentibus latè campis acies
visèbantur: cum Hebræis metu trepidis, &
cælum aspectantibus, Moyse à Deo moni-
tus, percussus virga mare discidit. Ita popu-
lo, cedentibus in latera aquis, velut in con-
tinenti, iter peruium fuit. Nec cunctatus
rex Ægyptius cedentes insequi, mare quò
patebat, ingressus; mox coeuntibus aquis,
cum omni exercitu deletus est. Tunc Moy-
ses incolumitate suorum, exitio hostium,
virtuteque exultans, canticum Domino ce-
cinit:

Exod. 13.
Sap. 10. et 18.

Psal. 77. &
104.

Transitus
Rubri maris.
Exod. 14.

Eccl. 39.

Indith 5.

Psal. 75.
Exod. 15.

Sap. 10.

Amara aqua
dulcescit.

Exod. 15

Coturnices
& Manna.

Exod. 16.

Ibidem &

Num. 11.

Psal. 77.

cinit: idemque omnis turba virilis ac muliebris sexus fecit. Sed ingressus eremum, cum iam per triduum iter agerent, aquæ pænuria urgebat, repertaque ob amaritudinem vsui non erat. Ac tum primum impotētis populi contumacia apparuit, iamque in Moyſen ferebatur: cum edoctus à Deo, lignum aquis intulit, cuius hæc vis fuit, vt dulcem saporem fluentis redderet. Exin promotum agmen, apud Elim, duodecim fontibus aquarum & septuaginta arborum palmarū repertis, confedit. Rurſum populus famem conquerens, Moyſen increpabat, Ægypti ſeruitium cum ſaturnitate ventris deſiderans. tum grex coturnicum ſupernè miſſus, caſtra opleuit. Poſtero autem die animaduertunt, qui extra caſtra proceſſerant, paruis quibuſdā ſiliquis oppletum ſolum: quarū ſpecies in modum coriandri ſeminis, glaciali albedine erat, vt crebrò hibernis menſibus ſuperductis pruinis tegi terram videmus. Tum per Moyſen populus admonetur, panem hunc eis munere miſſum Dei: vnumquemque in id paratis vaſculis, tantum uſurpare debere, quantum in diem vnum pro numero ſingulis ſatis eſſet: ſexto tamen die, quia ſabbato colligi non liceret, duplum præſumerent. Verum populus, vt ſemper parum dicto audiens, more

more humani ingenij, non refrenauit cupiditatem, ex reconditis in poſterum quoque diem conſilens. Sed reſoſita, fœtore diro in vermes efferueſcebant: cum die ſexto in ſabbatum reſeruata, integra permanerent. Hoc Hebræi per xl. annos cibo ſunt uſi: cuius ſapor melli proximus, nomen Manna traditur. In teſtimonium autem diuini muneris, reſeruaffe Moyſes gomor plenum in vafe aureo dicitur. Inde progreſſus populus, cum aquæ pænuria tentaretur, ægrè ab exitio ducis temperabat. Tum Moyſes, mandante Domino, apud locum cui Oreb nomen eſt, virga petram percutiens, largè aque copiam fecit. Sed vbi Raphidin peruentum, Amalechitæ populum incurſionibus vaſtabant. Moyſes ſuis in prælium eductis, cum Ieſum bellantibus præfecifſet, aſſumpto Aaron, & vt ſpectator pugne futurus, ſimul precandi Dominum gratia montem conſcendit. Sed cum dubio euentu acies concurrifſent, Moyſi precibus victor Ieſus, hoſtes in noctem cecidit. Per idem tempus, Iethro Iethro. Moyſi ſocer, cum filia Sephora, quæ Moyſi nupta, proficiſcente in Ægyptum viro domi reſederat, liberisque eius, cognitis rebus quæ per Moyſen gerebantur, ad eum venit. Huius conſilio Moyſes ordines populi

Exod. 17.

Aqua e po.
sta.Amalechitæ
caſi.

Exod. 18.

48 SACRÆ HISTORIÆ
populi distribuit, tribunos centurionesque
& decuriones præficiens, necessarium disciplinę ritū posteris tradidit: Iethro in patriam regressus. Exin ad Sinam montem peruen-
tum. ibi Moyses à Domino monetur, popu-
lus ut sanctificaretur, auditurus Dei voces :
idque sollicitè curatum. Sed ubi Deus mon-
ti institit, validis tubarum clangoribus aer
quatiebatur, crassęque nubes crebris cum
fulminibus aduoluebantur. Sed Moyses &
Aaron in montis cacumine Dominum pro-
pter, populus circa ima montis constitit. Ita
lex lata, multiplex & copiosa, Dei verbis, &
sæpe repetita: cuius si quis erit curiosior,
fontem ipsum adeat, nos eam breuiter per-
stringimus. Non erunt, inquit, tibi Dei a-
lieni præter me: Non facies tibi idolum:
Non sumes nomen Dei tui in vanum: Sab-
bato nullum opus facies: Honorifica patrem
tuum, & matrem tuam: Non occides: Non
mœchaberis: Non furtum facies: Non fal-
sum testimoniū dices aduersus proximum
tuum: Non concupisces quidquam proxi-
mi tui.

His à Deo dictis, cum tubæ circumstre-
perent, lampades inardescerent, montem
fumus obtegeret, populus præ timore in-
horruit, verba Dei non sustinens: poposcitq.
à Moyse,

Exod. 19.

Lex à Deo
lata.

Exod. 20.

S. SEVERI LIBER I.

49

à Moyse, ut ipsi tantum loqueretur Domi-
nus, atque ita audita ad populum referret.
Edicta autem Dei ad Moysen istiusmodi
sunt: Hebraeus puer pecunia emptus, sex an-
nis seruiet, post hæc liber erit: sponte autem
permanenti in seruitute, auris forabitur. Qui
hominem occiderit, capite poenas luet: Qui
imprudens, ritè exsul erit. Qui patrem ma-
trēve pulsauerit, conuitiumque eis dixerit,
capitali supplicio afficitor. Si quis Hebræum
subreptum vendiderit, morti dabitur. Si quis
seruum proprium, seruamve percusserit, ex-
que eo ictu obierit, reus iudicio fiet. Si quis
partum non deformatum mulieri excusse-
rit, neci dabitur. Si quis seruo oculum aut
dentem extorserit, seruus vindicta liberabi-
tur. Taurus si hominem occiderit, lapidabi-
tur. Si dominus sciens bestię vitium, non
consultuerit, & ipse lapidabitur: aut pretio se
redimat, in quantum accusator poposcerit.
Si seruum taurus occiderit, in triginta drach-
mis pecunia domino numerabitur. Si quis
defossū lacum non cooperuerit, pecusque
in lacum ceciderit, pretium pecudis domi-
no dabit. Si taurus alterius taurum occiderit,
pecus venundabitur, pretiumque domi-
ni partientur, peremptum etiam diuident.
Quod si dominus vitium tauri sciens, non
D consu-

Exodi 21.

Politia Moy-
sis.

21

22

50 SACRÆ HISTORIAE
consuluerit, taurum dabit. Si quis vitulum
subriperit, quinq. restituet. Si ouem subri-
perit, quadrupli poena erit. Si viua penes ab-
actorem pecora reperientur, dupla restituet.
Nocturnum furem occidi licet, diurnum nō
licet. Si cuius pecora alterius fata depaue-
rint, dominus pecoris euersa restituet. Si de-
positum perierit, is penes quem depositum
fuit, iurabit nihil se dolo egisse. Fur inuentus
duplum dabit. Commendatum pecus à be-
stia interceptum, non restituetur. Si quis vir-
ginem nondū desponsatam corruerit, dota-
bit puellam, & ita eam vxorē accipiet. Si pa-
ter puellæ nuptias recusauerit, dotem raptor
dabit. Si quis se pecudi miscuerit, morti da-
bitur. Sacrificans idolis, pereat. ²³ Viduam
& orphanum non premendos: Pauperē de-
bitorem non perurgendū: Nec vsuram po-
scendam: Vestimentum pauperis pro pigno-
re non accipiendum: Principem populi non
increpandum: Primogenita omnia Domino
offerenda: Carnem à fera captam non eden-
dam. Coitiones in testimonium falsum, aut
in quacumq. malitia, non esse faciendas. Ini-
mici pecus errans non prateribis, sed redu-
ces. Si animal inimici succubuisse oneri in-
ueneris, erigere debebis. Innocentem & iu-
stum non occides. Non iustificabis impium
pro

23
Exodi 22.

SI SEVERI LIBER I. 51
pro muneribus. Munera non accipienda. *Exodi 23.*
Aduenam benignè habendum. Sex diebus
opus faciendum: Sabbato requiescendum.
Fructus septimi anni nō metendos, sed pau-
peribus & egenis relinquendos. Hæc ferè
Moyſes ad populum verba Dei retulit: ²⁴ al-
tariumq. ex duodecim lapidibus sub monte ²⁴
constituit. Ac rursus montem, in quo Do- *Exodi 24.*
minus consistebat, conscendit: adhibito se-
cum Aaron, Nabad, & Abiud, maioribusq.
natu septuaginta. Sed hi non volentes Do-
minum intueri, locum tamen in quo Do-
minus stabat, viderunt: cuius mirabilis for-
ma, & claritudo eximia refertur. Moyſes
autem accersitus à Domino, interiorem nu-
bem quæ circum Dominum steterat, ingres-
sus, quadraginta diebus totidemque nocti-
bus ibi fuisse traditur. Quo tempore super *Exodi 25. 26.*
ædificando tabernaculo atque arca, rituque *27. 28. 29.*
sacrificandi edoctus verbis Dei est: quæ ego, ^{30.}
quia prolixa admodum videbantur, inferen-
da huic tam præciso operi non putavi. Sed
immorante diutius Moyſe, quippe qui x l.
dies apud Dominum duceret, populus de-
sperato eius reditu, Aaron compulſit simu-
lacrâ facere. Tunc ex metallis conſla- *Exodi 32.*
ris vituli caput extitit. Cui cum popu-
lus, Domini immemor, hostias obtulisset, vi-
noque

Vituli aurei
adoratio.

52 SACRÆ HISTORIÆ
noque se & ventri dedisset, despectans hæc
iusto dolore Deus, improbum populum, nisi
à Moyse fuisset exoratus, delisset. Sed re-
gressus Moyses, cum duas ex lapide tabulas
manu Domini scriptas detulisset, populum-
que luxui & sacrilegio deditum deprehen-
disset, tabulas confregit: indignam esse gen-
tem existimans, cui lex Domini traderetur.
multis tamen increpitis, Leuitas ad se aggre-
gauit, eisdemque præcepit, vt districtis gla-
diis populum cederent. Quo impetu xxiii.
millia virorum perempta traduntur. Tum
Exodi 33. Moyses tabernaculum extra castra constituit:
quod quotiens fuisset ingressus, columna
nubis astare pro foribus visebatur, coramque
ad Moysen Dominus loquebatur. Poscente
autem Moyse, vt Dominum in maiestate
propria videret: responsum, Formam Dei
mortalibus oculis perspicere non posse, poste-
riora tamen eius videre concessum: Tabula-
que, quas Moyses prius confregerat, refecta.
Exodi 34. Sed in hoc colloquio Dei, xl. diebus diuer-
satus apud Dominum Moyses traditur. Cum-
que de monte descenderet, tabulas præfe-
rens, tanta claritudine 25 facies eius renide-
bat, vt intueri eum populus non valeret.
Exodi 35. Sed cum mandata Dei relaturus esset, vul-
tum velamento obtexit, atque ita ad popu-
lum

lum verbis Domini locutus est. Hoc in loco, Exodi 25.
tabernaculi interiorumque eius ædificatio re-
fertur. Quo consummato, nubes supernè
decidit, atque ita tabernaculum obumbravit,
vt ipsum Moysen aditu excluderet. Hæc fe-
rè duobus libris, Genesi atque Exodo, con-
tinentur. Exin Leuiticus liber sequitur, in
quo litandi præcepta traduntur: mandata
etiam latæ superius legis adduntur, plena
omnia sacerdotalibus institutis. Quæ si quis
cognoscere volet, perfectius inde capiet. nos
enim suscepti operis modum custodientes,
solam historiam persequimur. Igitur Leui Num. 12.
tribu in sacerdotium segregata, reliquæ tri-
bus dinumeratæ, repertaque hominum dc
& iiii. Cum ergo populus mannae cibo, vt Exodi 3.
suprà retulimus, vteretur, tot, tantisque be-
neficiis Dei, vt semper, ingratus, viles, qui-
bus in Ægypto assueuerat, dapnes desidera-
bat. Tum Dominus immensam copiam co- Exodi 11.
turnicum castris intulit: quas cum auidè di-
riperet, primoribus labiis admotis carnibus, Coturnices
lethales.
interibant. Magnaque eo die clades in ca-
stris fuit, adeo vt xx. & iiii. virorum millia Num. 12.
perisse tradantur. Ita populus eo, quem de-
siderabat, cibo punitus est. Inde promotum
agmen, & in Pharan ventum est: edoctusque Num. 13.
à Domino Moyses, vicinam esse terram, cu-
ius pos-

Exploratores
seditionis.

Num. 14.

Num. 16.

Seditiones
quæ tres.

ius possessionem eis promiserat Dominus: exploratoribus in eâ missis, renuntiatur, felicem omni copia esse regionem: sed gentes validas, & munita ingentibus muris opida. Quod ubi populo compertum, magna mentes omnium formido inceserat: eoq. malitum, ut spreto Moysei imperio, ducē sibi constituere pararent, cuius ductu in Ægyptū reuerterentur. Tunc Iesus & Chaleb, qui inter exploratores terræ fuerant, conscissis vestibus flentes, populum obtestantur, ne exploratoribus credant, formidolosā referentibus: se quoque vnā cum his fuisse, nihil metuendum in solo illo reperisse: promissis illos Dei confidere oportere, hostes prædæ potius quàm exitio fore. Sed gens indomitā, sanis consiliis malè renitens, in perniciem eorum ferebatur. Queis rebus commotus Dominus, partē populi hostibus cædendam obiecit. Exploratoribus interfectis ad vulgi formidinem, secuta est eorū cōtumacia, qui se Dathan & Abiron ducibus aduersum Moysen & Aaron erigere conati sunt. Sed eos viuos hiatu suo terra absorbit. Nec multo post, totius populi in Moysen & Aaron orta seditio est, adeo ut tabernaculum (quod erat nefas, nisi sacerdotibus, introire) irrumperent. Tum verò cateruatim in eos grassata

grassata mors est: momentoq. omnes interfiserent, nisi Moysei precibus placatus Dominus, cladem auertisset. Numerus tamen peremptorum, septingenti & XIII. millia fuit. Nec multo post, ob aquæ pænuriā, ut iam sæpius, populi exorta seditio est. Tūc Moyses à Domino monitus, ut petram virga feriret, familiari sibi experimento (siquidem id iam antè fecisset) semel atq. iterum petram percussit, atque ita aqua effluxit. In quo quidem notatus à Domino Moyses refertur, quod per diffidentiam non nisi iterato ictu aquā eduxerit. Deniq. ob hoc peccatum, promissam sibi terram non ingressus est, sicut inferius ostendā. Igitur Moyses ex eo loco promouens, cum præter Edom agmen educere pararet, missis ad regem legatis, transeundi copiam poposcit, ob ius sanguinis bello abstinendum ratus. etenim gens illa Esau progenies erat. Sed rex supplices aspernatus, transitum negavit, paratus armis contendere. Tum Moyses in Or montem iter conuertit, verita via abstinens, ne quam inter consanguineos causam belli præberet. In eo quoque cursu regem gentis Chanaanorum deleuit. Seon quoque regem Amorrhæorum percussit, omniumque eorum opidis potitus est. Basan etiam & Balac reges deuicit,

Num. 20.

Moyse diffidentia.

victi reges
& populi.Num. 21.
Ibidem &
Deut. 3. 29.

56 SACRÆ HISTORIÆ
deuicit, & castra super Iordanem haud longè ab Hiericho molitus est. Tunc aduersus Madianitas certatū, victique & subacti sunt. Moyses mortuus est, cum XL. in deserto annos populo præfuisset. Ceterum Hebraei ob hanc causam tanto tempore in eremo fuisse traduntur, donec omnes qui verbis Dei non crediderant, interirent. Excepto enim Iesu & Chaleb, nemo ultra xx. annos natus, Ægypto profectus, Iordanem transiit. Ipse Moyses, ut terrā promissam videret tantum, nec contingeret, peccato eius adscribitur: quod eo tēpore, quo saxum ferire & aquam producere præceptus est, post tot virtutum suarum experimenta, dubitauerit. Decessit autem anno ætatis vicesimo & centesimo. de sepulcri loco parum compertum.

26 Moysē mortuo, summa rerum¹⁶ penes Iesum Naue filium erat. Etenim illum sibi Moyses successorem constituerat, virum virtutibus suis simillimum. Principio autem suscepti imperij, dimissis per castra nuntiis, populum certiore facit, frumentum vti pararent: triduoque proximo iter pronuntiat. Sed Iordanis flumen validissimum, transitum prohibebat: quia neque nauium copia pro tempore erat, neque vadari fluuius poterat, qui tum pleno alueo ferebatur. Igitur

Ibidem &
Deut. 3.
Moysi succedat Iosue.
Iosue 1.

tur arcam præferri à sacerdotibus, eosdemq.^{Iosue 3.} aduerso flumine consistere iubet. Quo facto, incisus Iordanis traditur: ita per siccum copiam traductæ. Erat in his locis opidum nomine Hiericho, muris validissimis munitū,^{Hiericho.} neque expugnationi neque²⁷ obsidioni facile. Sed Iesus Domino fretus, non armis aut^{Iosue 6.} viribus urbem aggressus, ferri arcam Dei circa muros iubet: Sacerdotesq. præire arcam, & tuba canere. Sed cū arca septies circumlata esset, muri ac turres conciderunt: directum opidum atque incensum.²⁸ Tum Iesus Dominū traditur.* Inde aduersus Geth^{Geth captū.} ductus exercitus: locatisque à tergo urbis insidiis, Iesus metum simulans, terga hosti dedit. Quo viso, qui in opido erant, patentibus portis cedentibus instare. Ita hi qui in insidiis fuerant, vacuam urbem cepere: cæsiq. omnes, absque ullius effugio: Rex captus, summoque supplicio affectus. Quod ubi vicinarum gentium regibus cōpertum est, in bellum conspirant, Hebræos armis depellere. Verū Gabaonitæ, gens valida, ex urbe opulenta,²⁹ vtrō se Hebræis dederunt, iussa facturos pollicentes: receptique in fidem, ut ligna & aquam conuherent imperatum. Sed regibus proximarum urbium deditio eorum, iras conciuerat. Itaq.

Iosue 10.

Reges V. ca.
pti.
Iosue 11.

Iosue 12.

Iosue 13.

Leuitarum
diuitiæ cum
nostro seculo
comparatæ.

admotis copiis, opidum eorum Gabaath nomine obsidione circumfistunt. Igitur opidani arctis rebus suis, nuntios ad Iesum mittunt, obfessis vti succurreret. Ita illè maturato itinere inopinantibus superuenit, cæsaque ad internecionem multa hostiū millia. cum dies cædentes deficeret, noxque victis futura præsidio videretur, merito fidei dux Hebraus noctem auertit, dies perseueravit: ita nullum hostibus effugium fuit. Quinque reges capti, interfecti sunt. Eodem impetu vicinæ quoque vrbes imperio adiectæ, regesque earum perempti. Verum quia omnia hæc in ordinem persequi non fuit consilium, dum breuitati studemus, id modò annotandū curauimus, xx. & nouem regna imperio Hebræorum subiecta: quorum terra per vndecim tribus viritim distributa est. Leuitis enim in sacerdotium assumptis, nulla portio data, quò liberiùs seruirent Deo. Equidem hoc exemplum non tacitus præterierim, legendumque ministris Ecclesiarum libenter ingesserim. Etenim præcepti huius non solum immemores, sed etiam ignari mihi videntur: tanta hoc tempore animos eorum habendi cupido veluti tabes incessit: inhiant possessionibus, prædia excolunt, auro incubant, emunt venduntque, quæstui per omnia

omnia student. At si qui melioris propositi videntur, neque possidentes, neque negotiantes, quod est multo turpius, sedentes munera exspectant, atque omne vitæ decus mercede corruptum habent, dum quasi venalem præferunt sanctitatē. Sed longius quàm volui egressus sum, dum me tēporum nostrorum piget, tædetque. Ad inceptum redeo. Igitur, vt suprà dixi, diuiso per tribus captiuo solo, pace summa Hebræi perfruebantur, finitimis bello territis, tot victoriis nobiles armis nemine audente tentare. Eodem tractu Iosue 24.
Iesus mortuus est, anno ætatis decimo & ceteresimo. Iosue mors.
De imperij autem eius tempore parum desinio. Frequens tamen opinio est, xx. & vii. annis cum Hebræis præfuisse. Quod si ita est, à mundi exordio in excessum eius 30
30 anni sunt III. DCCC LXXX, & IIII. Iesu mortuo, populus sine duce agebat. Sed cum aduersus Chananæos bellandum esset, dux belli Iudas assumptus est. Iud. 1.
Huius ductu res prosperè gesta domi militiæque summum otium: populus aut Indices Ibrae.
subactis, aut per deditionem acceptis gentibus, imperitabat. Inde, vt semper fieri secundis rebus solet, morum disciplinæque immemor, matrimonia ex victis assumere, paullatimque externos mores trahere,

here, ac mox profano ritu idolis sacrificare
occepit. Adeo cuncta cum externis socie-
tas pernicioſa eſt. quæ Deus longè antè pro-
ſpiciens, ſalubri Hebræos reſponſo inſtruxe-
rat, deuictas gentes vt internecioni darent.
Sed plebs cupida dominandi, imperare vi-
ctis cum pernitiæ malebat. Igitur cum reli-
cto Deo idola colerent, deſtituti diuino au-
xilio, à rege Meſopotamiæ euicti, & ſubacti,
vii. annis ³¹ captiuitatem pependerunt: do-
nec Gothoniël duce in libertatem reſtituti,
per quinquaginta annos rerum potiti ſunt.
Rurſumque corrupti longæ pacis malo, ido-
lis litauerunt. Moxque aderat pœna pec-
cantibus. ab Eglo enim rege Moabitarum
deuicti, duodeuiginti annis ſeruiſerunt, do-
nec inſtinctu Dei Adon regem hoſtium do-
lo interemit, contractoque tumultuario ex-
ercitu libertatē armis vindicauit. Idem per
lxxx. annos in pace Hebræis præfuit. Huic
Semigar ſucceſſit: hicque aduerſus Allophy-
los congreſſus, ſecundum euentu prælium
fecit. Rurſumque Hebræos ſectantes idola,
rex Chanaanorum Iabin nomine ſubiuga-
uit, grauiffimamque in eos per xx. annos do-
minationem exercuit: donec priſtinū Deb-
bora mulier ſtatim reddidit. Adeo nihil ſpei
in eorum ducibus erat, vt muliebri auxilio
defen-

Iud. 2.

31

Iud. 3.

Ibidem.

Iud. 4.

defenderentur. Quamquam hæc in typum
Eccleſiæ forma præmiſſa ſit, cuius auxilio ca-
ptiuitas eſt depulſa. Sub hac duce, vel iudi-
ce, xl. annis Hebræi fuerunt. Rurſumque
ob peccata Madianitis traditi, duro imperio
habebantur, afflicti que malo ſeruitutis diui-
num auxilium implorauerunt. Ita ſemper
in ſecundis rebus immemores celeſtium be-
neficiorum, idolis ſupplicabant: in aduerſis,
Deo. Vnde cum reputare in animo ſoleo, po-
pulum tot beneficiis Dei obligatum, tot cla-
dibus, cum peccaret, coercitum, expertum-
que & miſericordiam & ſeueritatem Dei,
nequaquam emendatum: & cum ſemper
veniam erroris acciperet, ſemper peccaſſe
poſt veniam: nihil mirū videri poteſt, Chri-
ſtum ab his non eſſe receptum, cum iam in-
de ab initio toties in Domino rebelles de-
prehendantur: magisque mirum eſt, illis
ſemper peccantibus, nunquam Dei, ſi quan-
do eum implorauerūt, deſuiſſe clementiam.
Igitur cum eis, vt ſuprà retulimus, Madi-
anitæ dominarentur, conuerſi ad Dominum,
miſericordiam ſolitam flagitantes, impetra-
uerunt. Erat in Hebræis Gedeon quidam
nomine, vir iuſtus, & carus Domino, acce-
ptuſque. huic angelus de campo meſſis do-
mum reuertenti aſtitit: Dominus, inquit,
tecum,

Gedeon Iu-
dex.

tecum, potens in virtute. At ille voce humili, ³² non esse in se Dominum ingemiscebat, ³³ siquidem populum captiuitas premeret: virtutumque Domini, qui eos de terra Aegypti eduxerat, flens recordabatur. Tum angelus: Vade, inquit, in hoc spiritu, quo locutus es, & populū de captiuitate eripe. Ille verò abnuere, se infractis suorum viribus, cum ipse minimus esset, tantum onus suscipere: perstare contra angelus, Ne dubitaret posse fieri quæ Dominus loquebatur. Perfecto igitur sacrificio, dirutaq. ara, quam Baalis idolo Madianitæ sacrauerant, ad suos profectus, castra castris hostium contulit. Sed Madianitis etiam gens Amalech se coniunxerat. Gedeon verò non amplius quam ad triginta & ii. millia exercitum parauerat. Sed priusquam conflingeret, Deus ad eum locutus est, nimiam esse hanc multitudinem, quam in proelium vellet educere: Hebræos pro solita perfidia euentum pugnae nō Deo, sed virtuti suæ daturus. itaque daret volentibus discedendi potestatem. quod ubi populo diuulgatum, xx. & ii. à castris recesserunt. Sed ex x. millibus, quæ resederant, admonitus à Domino, non amplius quam trecentos tenuit: reliquos ab armis dimisit. ita media vigilia castra hostium ingressus, iussis omnibus

Iud. 7.

omnibus tuba canere, magnum terrorem iniecit: neque cuiquam resistendi animus fuit, turpi fuga quò quisque potuit dilapsis. Sed occurrentibus omni ex parte Hebræis, passim fugientes cadunt. Reges Gedeon persecutus ultra Iordanem, comprehensos neci dedit. Ea pugna centum & xx. ex hostibus caesa, xv. capta traduntur. Tunc consensu omnium Gedeoni, ut princeps populi esset, delatum. Quod ille aspernatus, cōmuni iure cum ciuibus viuere, quàm præesse suis, maluit. Depulsa igitur captiuitate, quæ septem annos populum continuerat, pax per xl. annos fuit. Sed defuncto Gedeoni, ^{Iud. 9.} filius eius Abimelech, ex concubina ortus, fratribus interemptis, pessimis quibusque consentientibus, & maximè Sichimorum principibus operam ei nauantibus, regnum occupauit. Isque discordiis ciuilibus exercitus, cum suos bello premeret, turrim quandam, in quam se amisso opido fugientes receperant, expugnare aggressus, dum incautius subit, saxo à muliere ictus periit, cum triennio imperium tenuisset. ³⁴ Huic successit Thola, qui duobus & xx. annis regno potitus est. ^{Iud. 10.} Post hunc Iair fuit, qui cum æquè viginti & duos annos principatum obtinisset,

34

64 SACRÆ HISTORIÆ
tinuisset, populus relicto Domino idolis se
mancipauit. Obque id Israëlita subacti sunt
ab Allophylis & Ammonitis, duoque de xx
annis sub eorum imperio fuerunt. Quo tē-
pore eis Dominum inuocantibus, diuinum
scilicet responsum redditum est: Simulacra
potius inuocarent, se non vltra misericordiā
ingratis præstiturum. At illi flentes culpam
fateri, & precari veniam, abiectisq; idolis
Deum implorantes, negatam licet miseri-
cordiam impetraverunt. Igitur Iepta duce
ad libertatem armis vindicandam frequen-
tes conueniunt: missis prius ad Amon re-
gem legatis, vt finibus suis contentus, bello
abstineret. At ille prælium non abnuens, a-
ciem instruxit. Tum Iepta, prius quā si-
gnum pugnae daretur, vouisse dicitur, si
prosperè pugnasset, eum qui sibi primus re-
uertenti obuius fuisset, hostiam Deo dandū.
Ita victis hostibus, cum domum rediret, filia
ei obuiam fit, quæ patrem exceptura victo-
rem cū tympanis & choris læta processerat.
Tum Iepta consternatus, dolore conscissis
vestibus, indicat filiaē voti necessitatem. At
illa, non feminea constantia, mori non re-
cusans, duos tātum tamen menses vitæ spa-
tium petit, vt æquales suas prius videret.
Quibus actis, vltro ad patrem rediit, vo-
tumque

*Iud. 11.
Iepta dux.*

S. SEVERI LIBER I. 65
tumque Domino reddidit. Iepta principa-
tum sex annis tenuit. huic Eſebon successit, *Iud. 12.*
& tranquillis rebus exacto imperio, anno se-
ptimo decessit. Postque eum Allon Zabulo-
nites annis x. itemque Abdon annis v i i i.
rerum potiti, pacis tempore nihil, quod hi-
storia loqueretur, ediderunt. Rursum Israē-
litæ ad idola conuersi, diuino destituti præſi-
dio, subiecti Allophylis, per xl. captiuita-
tis annos pœnas perfidiaē pependerunt. Ea *Iud. 13.*
tempestate Samson natus traditur. Huius
mater diu sterilis, angelum vidit: dictumq;
ei est, vino & sicera atque immundis absti-
neret, fore vti puerum ederet libertatis vin-
dicem, & hostium vltorem. Ita mulier enixa
puerum, Samson nomē ei indidit. Is in ton- *Samson.*
so capite, miræ virtutis fuisse traditur: adeo
vt leonem in via obuium manu discerperet.
Vxorem ex Allophylis habuit: quæ cum ab- *Iud. 14.*
sente viro in alterius matrimonium conue-
nisset, dolore ereptæ coniugis perniciē genti
molutus est: fretus Domino, & viribus, pa-
lām victores clade afficiebat. ccc. siquidem *Iud. 15.*
vulpibus captis, ardentes lampades earum
illigauit caudis, atque eas agris hostium im-
misit. At tum fortē maturis messibus, facile
incendium fuit, vineæque & oliuarum ar-
bores exusta. Grandi Allophylorum exitio
E abreptæ

abreptæ vxoris iniuriâ vltus videbatur. Quo dolore Allophyli permoti, mulierē tanti mali causam cum domo & patre incendio consumpserunt. Sed Samson³ parum se vindictatum ratus, vrgere omnibus incommodis profanam gentem non desinebat. Tum cōpuli Iudæi, vinctū cum Allophyliis tradiderunt. Sed traditus, ruptis vinculis, arrepto osse asini, quod casus telum dederat, mille ex hostibus prostravit. Ingrauescente autē æstu, cum siti affectus esset, inuocato Domino, ex osse quod manu tenebat, aqua fluxit. Ea tēpestas Samson Hebræis præerat, Allophyliis vnus virtute domitis. Igitur insidiantes vitæ eius, nec palam eum tentare audentes, vxorem eius, quam ille postea acceperat, pecunia corrumpunt, virtutem viri vti proderet. Illa eum blandimento muliebri aggressa, diu eludentem, & multum cunctantem perpulit, vt indicaret, in crinibus capitis virtutem suam subsistere. Mox dormienti insidiata, crinem eius abstulit, atque ita eum Allophyliis tradidit. Nam sæpe prius traditum, comprehendere nequiuierant. Tum illi effossis oculis, vinctum compedibus in carcerem coniecerunt. Sed spatio temporis³⁶ accisus crinis crescere, & cum eis virtus redire ceperat. Iamque Samson conscius recepti

roboris,

Id. 16.

36

roboris, tempus modò iustæ vltionis opperiebatur. Erat Allophyliis moris, cum dies festos agerent, Samson quasi in pompam publicam producere, capto insultantes. Ita die quodam cum publicum epulum in honorem idoli dedissent, Samson exhiberi iubent. Templum autem in quo omnis populus, omnesque Allophyliorum principes epulabantur, duabus subnixum columnis miræ magnitudinis erat. Productus Samson, inter columnas statuitur. Tum ille tēpore arrepto, inuocato prius Domino, columnas disiecit: turbaque omnis ruina domus obruta, ipse cum hostibus non inultus occubuit, cum xx. annis Hebræis præfuisset. Huic Simmichar successit, de quo nihil amplius Scriptura prodidit. nam neq. finē imperij eius reperi, & fuisse populum sine duce inuenio. Ideo cum aduersus Benjamin tribū ciuile bellum fuit, Iudas tēporarius dux belli assumptus est. Sed pleriq. qui de temporibus scripserunt, annum vnū imperio eius annotauerunt. Pleriq. ita eū præterierunt, vt post Samson Heli sacerdotem subiunxerint: nos eam rem, vt parum compertam, in medio relinquemus. Per hæc tempora ciuile, vt diximus, bellum exarserat. Causa autem motus hæc fuit. Leuites quidam cū concu-^{ind. 19.}

bina iter faciens, vrgente nocte cōpulsus³⁷ in opido Gabaa, quod ab Beniamitis incolebatur, secesserat. Cū eum senex quidam hospitio benignè recepisset, iuvenes ex opido hospitem circumfistunt, stupro eum subdere parantes. Multum à sene increpiti, ægreque exhortati, vicario demum concubinae eius corpore in ludibrium accepto, aduenæ pepercerunt: illusamque nocte tota, postero die reddiderunt. Sed illa, stupri iniuria,³⁸ an verecundia, parum definitio, viso viro animam efflauit. Tum Leuita in testimonium diri facinoris membra eius in duodecim discissa partes, per duodecim tribus misit, quo promptius omnes facti inuidia commoueret. Quod vbi omnibus compertum; vndecim relique tribus aduersum Benjamin in bellum conspirant. Huic bello Iudas, vt diximus, dux fuit. Sed duobus præliis malè pugnatum: tertio demum Beniamitæ victi, caesi que ad internecionem. Ita paucorum scelus publico exitio punitum. Hæc quoque Iudicium volumine continentur. Regum libri sequentur: sed mihi annorum ordinem & seriem temporum persequenti, parū continuata videtur historia. Nā cū post Samson iudicem Semigar fuerit, paulloque post historia consignet populum sine iudicibus egisse,

Bellum civile in Beniamitis.

38

Iud. 20.

Regum lib.

egisse, Heli etiam sacerdos libris regnorum fuisse referatur.³⁹ sed cū quot anni inter Heli & Samson fuerint, minimè scriptura prodiderit: video medij quiddam fuisse temporis, quod laboret ambiguo. Ceterū à die mortis Iesu, vsque in id tempus quo Samson defunctus est, numerantur⁴⁰ anni cccc. & xix. A mundi autē exordio anni miii. ccc. & iii. Quamquam ab hac supputatione nostra ceteros discordare, non nesciam. Sed mihi conscius sum, me⁴¹ non incuriosè latentem annorum ordinem protulisse, donec in hæc tempora incidi, de quibus dubitare me fateor: nunc reliqua exsequar. Igitur, vt supra retuli, Hebræi sine iudice aut duce vilo, proprio arbitrio agebantur. Heli sacerdos erat: sub hoc Samuel natus est. Huic pater Elchana, mater Anna. hæc diu sterilis, cū conceptum à Deo peteret, vouisse traditur, si puer nasceretur, sacrandum Domino. Ita enixum puerum. Heli sacerdoti tradidit. Mox cū adoleuisset, Dominus ad eum locutus est. Heli sacerdoti iram denuntiat, ob vitam filiorum, qui sacerdotium patris inquestum verterant, munera à sacrificantibus exigentes, quamquam plerumque eos pater increpasse referatur. Sed leuior obiurgatio non satisfecerat disciplina. Igitur Allophylis

39

40

41

Heli sacerdos.

1. Reg. 1.

1. Reg. 29

1. Reg. 3.

E 3

in Iudæam

1. Reg. 4.

Arca Domini
capta.
1. Reg. 5.

in Iudæam irruentibus, obuiam itum. Sed victi Hebræi, parant aciem restituere: arcam Domini secum in pugnam efferunt, & cum ea filij sacerdotis prodeunt: quia ipse annis grauior, luminibus obductis satisfacere officio nequiverat. Sed vbi arca in conspectum hostium deducta est, maiestate quadam præsentis Domini territi, fugam parabant. Assumptaque rursus constantia, & non sine Domino mutatis animis, totis viribus concurrunt. Victi Hebræi, arca capitur, filij sacerdotis cadunt. Heli, delato ad se mali nuntio, consternatus, animam exspirauit, cum per annos xx. sacerdotium administrasset. Victores secundo prælio Allophyli, arcam Dei, quæ in potestatem venerat, eorum opido Azoto, in templum Dagon intulerunt. Sed simulacrum dæmoni dicatum, vbi arca illata est, corruit. Cumque idolum loco restituisset, nocte insecuta discerptum est. Inde mures per omnem regionem exorti, noxiis moribus multa hominum millia letho dabant. Quo malo compulsi Azotij, ad declinandam calamitatem, arcam Dei ad Gethæos transtulerunt. Qui cum simili clado afficerentur, in opidum Ascalonensium arcam transuenerunt. His verò, aduocatis gentis eius primoribus, consiliū fuit, arcam Domini

1. Reg. 6.

mini Hebræis reddere. Ita ex sententia principum, augurumque & sacerdotum, imposita vehiculo, multis cum muneribus remittitur. Illud mirabile, quod cum oneri boues feminas subiecissent, vitulosque earum domi retinuisset, iter nullo duce in Iudæam pecudes direxerunt, non reuocante affectu foetus relictī. Cuius rei miraculo reguli Allophyli vique in fines Hebræorum arcam secuti, religiosum officium præstiterunt. Iudæi autem, vbi referri arca viderant, certatim ex opido Bethsamis cum gaudio obuiam ruere, festinare, exultare, grates Domino referre. Mox Leuitæ, quorum hoc negotium erat, sacrificium Deo celebrant: bouesque eas, quæ arcam adduxerant, immolant. Sed in opido, quod supra diximus, teneri arca non potuit. Itaque passim Dei nutu per totam urbem sequitur. Arca in Cariathiarim opidum translata est, ibique per viginti annos fuit. Ea tempestate Samuel sacerdos Hebræis præerat, quietis à bello rebus populus in otio degebat. Pax deinde Allophyliorum irruptione turbata, trepidantibus cunctis ob conscientiam peccati. Samuel, cæsa prius hostia, Domino fretus, suos in prælium deduxit: primoque impetu fufis hostibus, victoria penes Hebræos stetit. Sed hostili metu remoto, secundis tranquillisque rebus, corruptis filiis,

1. Reg. 7.
Samuel sacerdos.

filiis, more vulgi, cui præsentia fastidio, in-
fucta desiderio sunt, regium nomen (cunctis
ferè liberis gentibus semper inuisum) popu-
lus desiderabat, planeque non sine exemplo
amentia præoptabat libertatē seruitio mu-
rare. Igitur frequentes Samuelem circumsi-
stunt, vt quia iam ipse senuisset, regem eis
constitueret. At ille placidè, salubri oratione
ab insana voluntate detorquere plebem, do-
minationem regiam & superba imperia ex-
ponere, libertatem extollere, seruitutem de-
testari: postremò, diuinam eis iram denun-
tiare; siquidem homines mente corrupti,
Deum Regem habentes, regem sibi ex ho-
minibus flagitarent. His atq. aliis istiusmo-
di frustra dictis, cum populus in sententia
perseueraret, Dominum consulit. qui per-
motus vecordia insanæ gentis, nihil aduer-
sum se petentibus negandum respondit.

1. Reg. 9.

Saul Rex.

Igitur Saul sacerdotali prius à Samuele
unguento perfusus, rex constitutus est. Hic
ex tribu Benjamin, Cis patre ortus, mode-
stus animi, forma excellenti erat: vt meritò
dignitas corporis dignitati regiæ conueniret.
Sed principio regni huius aliquanta ab eo
pars populi desciuerat, parère imperio ab-
nuens, seque Ammonitis coniunxerat. Ve-
rum hos Saul impigrè vltus est: victique ho-
stes,

stes, & venia Hebræis data. Tum Saul i-
terato à Samuele vnctus traditur. Inde, Al-
lophylorum irruptione atrox bellum exor-
tum: locum exercitui ad conueniendum
Saul in Galgalis constituerat. Et cum per
septem dies¹¹ Samuelem opperitus esset, vt
sacrificium Domino fieret: tardante illo,
cum populus dilaberetur, illicita præsum-
ptione rex ad vicem sacerdotis holocaustum
obtulit: multumque à Samuele increpitus,
særa peccatum pænitentia fatebatur. Igitur
ex peccato regis metus omnem exercitum
peruaserat. castra hostium haud longè sita,
præsens periculum ostendebant: neque cui-
quam exeundi in præliū animus, plures la-
crymas & latebras petiuerant. Nam præter
imbecillitatem animorum, qui alienum à se
Dominum delicto regis arbitrabantur, in
maxima ferramentorum inopia exercitus e-
rat: adeò vt, præter Saul & Ionatham filium
eius, nemo gladium aut lanceam habuisse
tradatur. Nam Allophyli¹² superiore bello
victores vsum Hebræis ademerant, neq. cui-
quam conficiendi teli bellici, aut rustici fer-
ramenti potestas fuerat. Igitur Ionatha au-
daci consilio, solo armigero suo comite, ca-
stra hostium ingressus, viginti ferè ex hosti-
bus interemptis, vniuersum exercitū terrore
percu-

1. Reg. 11.

42

1. Reg. 12.

1. Reg. 13.

43

1. Reg. 14.

perculerat. Tum verò nutu Dei in fugā ver-
si, non imperia exsequi, non ordines obserua-
re, omne præsidium in pedibus habere. Quod
vbi Saul animaduertit, suis properè eductis,
fugientes persecutus, victoria potitus est. Eo
die rex edixisse traditur, ne quis, nisi confe-
ctis hostibus, cibum caperet. Sed ⁴⁴ Ionatha
interdictionis eius inscius, fauo reperto, rin-
cto spiculo, mel degustauerat. Sed vbi regi
ex Domini ira compertum est, morte affici
filiū iussit. Sed populi auxilio ab exitio vin-
dicatus est. Ea tēpestare Samuel à Domino
monitus, regem adiit, verbis Domini nun-
tias, vt genti Amelech, quæ olim Hebræos
ex Ægypto venientes transitu prohibuerat,
bellum inferret: addito interdicto, ne quid
ex spoliis deuictorum cōcupisceret. Ita in fi-
nes hostium ductus exercitus, rex captus, gēs
subacta. Saul victus prædæ magnitudine,
præcepti diuini immemor, capta seruari &
ferri iubet. Quo facto offensus Dominus,
Samuelē alloquitur: panitere se, quòd Saul
regem constituerit. Dictum sacerdos regi re-
fert. Mox à Domino monitus, David regali
vnguento perlinat, paruū etiamnum pue-
rum, sub patre agentem pastorem ouium,
assuetum sæpius cithara canere: ob quod po-
stea à Saule assumptus, inter ministros regio-
habe-

44

1. Reg. 15.

1. Reg. 16.

David in re-
gem vngitur.

habebatur. Qua tempestate, Allophylis at-
que Hebræis bello flagrantibus, cum ex ad-
uerso acies constitissent, Goliath quidam ex
Allophylis, vir miræ magnitudinis & robo-
ris, suorum ordines prætergressus, ferocibus
verbis probra in hostes iaciens, singularem
pugnam ciebat. Tum rex magna præmia, & ^{1. Reg. 17.}
filiae nuptias despondit, si quis prouocantis
spolia retulisset. Sed nemo ex tanto agmine
aggredi audebat. Igitur David etiamnum
puer, pugnae se obtulit: reiectisq. armis, qui-
bus infirma ætas grauabatur, virga tantum
& quinq. lapidibus sumptis, in præliū pro-
cessit. primoque ictu, misso funda lapide, Al-
lophylum perculit, caput victi & spolia abs-
tulit, gladium postea in templum posuit. Al-
lophyli autem omnes in fugam versi, victo-
riam cōcessere. Sed è prælio reuersis, multus
circa David fauor, inuidiā regis accenderat. ^{1. Reg. 18.}
Timens autem tam carū omnibus cum in-
uidia & pernicie necare, sub specie honoris
obicere eum periculis statuit. Ac primum
tribunū eū fecerat, vt rē bellicā curaret. Inde,
eū ei filiā spopōdisset, fidē fregit, eamq. alteri
tradidit. Mox filia regis natu minor, Mel-
chol nomine, amore David flagrare ocep-
erat. Igitur nuptiarū eius istiusmodi cōditionē
proponit: si ceterū præputia David ex hostibus ^{David no-}
retulisset, ^{pria.}

Goliath ste-
nitur.

David no-

retulisset, regiam virginem matrimonio illius cessuram. Sperabat enim, iuuenem periculosa audentē, facile periturum. Sed longē aliter, ac ratus erat, euenit. Nam vt proposuerat, impigrē David centum præputia ex Allophylis retulit: atque ita regis filiam in matrimonium accepit. Crescebat in dies in eum regis odium, stimulante inuidia: quia bonos semper mali insectantur. Igitur ministris & Ionathæ filio imperauit, vitæ eius vt insidias pararent. Sed Ionathæ carus acceptusq. iam inde à principio David fuerat. Itaque rex increpitus à filio, cruentum impetū repressit. Sed non diu mali boni sunt. Nam cum spiritu erroris Saul affligeretur, ei que David assisteret, cithara laborantem delinens, lancea eum ferire conatus est, nisi ille lethalem ictum properē declinasset. Exinde iam non occultē, sed palam ei necem parabat: nec vltà se David regi credidit. Ac primum fugiens, ad Samuelem se contulit: inde ad Abimelech, postremò ad regem Moab confugit. Mox per Gad prophetam monitus, in terram Iudæ regressus, vitæ periculum adiit. Ea rēpestare Saul Abimelech sacerdotem interemit, quòd David recepisset: & cum ex ministris regis nemo in sacerdotem manus inferre auderet, Doëg Syrus cruen-

1. Reg. 19.

Saul Davidi insidiatur.

1. Reg. 21.

1. Reg. 24.

cruentum ministerium exsecutus est. Post id David desertum petiit: illuc quoque cum Saul persecutus est, sed inani opera eius exitium moliebatur, quem Dominus protegebatur. Erat in deserto spelunca, vasto recessu patens. In huius interiora David se coniecerat. Saul nesciens, in primo speluncæ aditu reficiendi corporis gratia successerat: ibique somno captus quiescebat. Quod vbi David animaduertit, hortantibus cunctis, vt oportunitate vteretur, abstinuit regis exitio: diploidem tamen eius abstulit. Mox egres-
David diploidem Saul aufert.
sus, tuto eminus loco à tergo regem allocutus est, sua in illum commemorans beneficia, vt sæpe pro regno eius caput periculis obiectasset: vt que postremò, præsentī tempore à Domino sibi traditū, interimere nolisset. Ad hæc, culpam Saul fateri, veniam precari, lacrymas fundere, pietatem David extollere, malitiam suam incusare, regē eum & filium appellans. Tantum ex feroci illo animo mutatum: crederes nihil vltà aduersum generum ausurum. Sed David qui penitus ingenium mali spectatum haberet & cognitum, nihil regi credendum ratus, intra eremum se continebat. Saul vecors animi, quia comprehendendi generū potestas non erat, filiam suam Melchol David, vt suprà 1. Reg. 25. retuli-

retulimus, nuptam, Faltim cuidam in matrimonio dedit. Dauid ad Allophylos confugit. Ea tempestate Samuel diem functus est. Saul Allophyliis bellum inferentibus, Dominum cōsulit, nullumq. est ei responsum redditum. Tum per mulierē, cuius viscera spiritus erroris impleuerat, Samuelem euocatum consulit. Dictum ei ab eo est, postero illum die cum filio victum ab Allophyliis, in prælio casurum. Igitur Allophyli castris in hostili solo positis, postero die aciem instruunt; Dauid tamen ex castris remisso: quia parum crediderant sibi illum, aduersum suos, fidum fore. Sed conferto prælio, Hebræi fusi, filij regis cadunt: Saul equo delapsus, ne viuus in potestatem hostium veniret, gladio suo incubuit. De ætate imperij eius parum certa comperimus, nisi quod in actibus Apostolorum XL. annos regnasse dictus est. Quamquam ego arbitror, tū à Paulo, cuius illa prædicatio refertur, etiā Samuelis annos sub regis istius ætate numeratos. Pleriq. tamē qui de temporibus scripserunt, xxx. cum annos regnasse annorauerunt: cui opinioni nequam accedimus. nam ea tempestate, qua Domini arca in Cariathiarim opidum translata est, necdum regnare Saul cœperat: refertur autem, per Dauid regem ex illo opido arcam

1. Reg. 28.

1. Reg. 31.

Saulis mors.

1. Paral. 10.

AR. 13.

arcam sublatam, cum per xx. annos ibi cōstitisset. Ergo, cum intra id tempus Saul regnauerit atq. decesserit, paruo admodū spatium tenuit imperium. Eadem nobis de temporibus Samuelis caligo, ut qui cum Heli sacerdote natus, admodum senex sacerdotio functus referatur. A nonnullis tamen qui de temporibus scripsere, (quia verē nihil de eius annis sacra historia signauit) LXX. annis præfuisse populo refertur. Sed vnde hæc auctoritas fuerit assumpta, non reperi. Nos in tanta erroris copia, Chronicorum annotationē secuti, quia eam ex Apostolorum actibus (sicut superius memorauimus) profectam arbitramur, Samuelem & Saulem XL. annos principatum egisse referimus. SAUL perempto, Dauid in terra Allophylorum perlato ad se mortis eius nuntio, miro pietatis exemplo fleuisse traditur. Tum Chebron Iudææ opidum petiit. Ibi rursum regali vnguento illitus, rex appellatus est. Sed Abner, qui magister militiæ Saul regis fuerat, spreto Dauid, Isbaal regis sui filiū regem constituit. Crebris deinde præliis inter duces regū cōcursum: pulsus Abner sæpius: fratrem tamē Ioab, qui ex parte Dauid exercitui præerat, fugiens peremit. Quo dolore postea Ioab, cum se Abner Dauid regi dedisset, iugulari

2. Reg. 5.

2. Reg. 2.

Dauid Rex.

2. Reg. 3.

iugulari eum præcepit, non sine dolore regis, cuius fidem cruentauerat. Per idem tempus omnes fere natu maiores Hebræorum publico consensu regnum ei totius gentis detulerunt. nam per septē annos in Chebron tantum regnauerat. Ita tertio rex vngitur, annorum circiter xxx. Allophylos in regnū irruentes, secundis proeliis repulit. Ea tempestate arcam Domini, quæ in Cariathiarim opido, vt supra retulimus, erat, in Sion transfuit. Cumq. ædificare Domino templum in animo haberet, diuinum ei responsum redditum, semini illius id reseruari. Bello deinde Allophylos domuit. Moabitas subiugauit, Syriam subegit, stipendiumque ei imposuit. Auri atque æris ex præda immensum modum retulit. Bellum deinde aduersum Ammonitas ex iniuria Chanun regis eorum exortum. Syris denuò rebellantibus, qui cum Ammonitis in bellum coniurauerant, Dauid summam rerum Ioab principi militiæ permiserat: ipse à bello remotus, intra Hierusalem commorabatur. Qua tempestate Bersaben quandam, miræ feminam pulcritudinis, stupro cõpertam habuit. Hæc viri cuiusdam vxor, qui tum in castris erat, fuisse traditur. Hunc Dauid iniquo pugna loco obiectum hostibus, interficiendum curauit.

2. Reg. 5.

2. Reg. 6.

2. Reg. 7.

2. Reg. 8.

2. Reg. 10.

2. Reg. 11.

David adulterium & cõdes.

rauit. Ita mulierem in matrimonio viduam, sed iam ex stupro grauidam, numero vxorum aggregauit. Tum per Nathan prophetam grauiter increpitus, licet agnito errore, castigationem Domini non effugit. Namq. filium ex furtiuo illo cõcubitu editum, paucos post dies amisit: multaque in domum familiamque eius execranda acciderunt. Ad extremum Absalon filius eius arma impia aduersus patrem sustulit, regno eum depellere cupiens. Aduersus hunc Ioab acie conflixit: admonitus à rege, vt victo parceret. Sed ille spreto imperio, parricidiales conatus ferro ultus est. Flebilis ea victoria fuisse regi traditur: Tanta in eo pietas erat, vt etiã parricidæ filio ignosci voluerit. Vix hoc bellum extinctum videbatur: aliud rursus exortū, Sabæa quodam duce, qui pessimum quemque ad arma incitauerat. Sed properè motus omnis morte ducis repressus. Crebra deinde aduersus Allophylos Dauid proelia secundo euentu habuit: cunctisq. bello domitis, & tam exteris quàm domesticis motibus compressis, florentissimum regnum in pace habebat. Tum eum subita cupido incessit, ad metiendas imperij vires populum censere. Ita à Ioab militiæ magistro decies centena & trecenta ciuium millia dinumerata.

2. Reg. 13.

Absalonis mors.

2. Reg. 18.

2. Reg. 20.

2. Reg. 21.

2. Reg. 24.

F

Huius

Huius eum facti mox ⁴⁵ piguit, panituitq.;
veniam à Domino petens, cur in id animos
extulisset, vt regni sui potentiam ex suorum
potius multitudine, quàm ex fauore diuino
astimaret. Itaq. missus ad eum angelus, tri-
nam ei poenam denuntiat, datq. arbitrium
vnam eligendi. Sed proposita triennij fame,
trium mensium fuga, morte tridui: fugam
& famem detestatus, mortē elegit. momen-
toque temporis LXX. millia virorum interie-
re. Tum David videns angelum, cuius dex-
tera populus prosternebatur, veniam preca-
ri, seq. viuum pro omnibus poenæ obicere:
se dignum exitio, quia ipse peccasset. Ita a-
uersum plebis supplicium: David in loco, in
quo angelum viderat, aram Domino statuit.
Mox annis & morbo infractor, Salomonem
filium ex Bersabee Vriæ vxore susceptum,
successorē regni constituit. Is regali vnguen-
to per Sadoc sacerdotem vnctus, patre adhuc
incolumi, rex appellatus. David, cū regna-
set annos XL, defunctus est. Salomon initio
regni urbē muro circumdedit. Huic per so-
porem astare Dominus visus est, petēdi quæ
vellet tribuens optionem. Sed ille non aliud
sibi quàm sapientiam dari poposcit, reliqua
omnia parui astimans. Ita somno excita-
tus, cū ante sacrarium Domini constituf-
set,

45

Census po-
puli castiga-
tus.

3. Reg. 1.

David mor-
tuo Salomō
succedit.

3. Reg. 2.

3. Reg. 3.

set, indultæ sibi à Domino sapientiæ docu-
mentum dedit. Namque duæ mulieres vna
in domo diuersantes, eum eodem tempore
pueros edidissent, atq. ex his alter post diem
tertium nocte obisset, mater defuncti som-
no alterius insidiata, mortuum suum sup-
posuit, viuentem abstulit. Inde inter eas de
puero altercatio: postremò res ad regem de-
lata: difficilis iudicij absolutio inter negan-
tes, vbi testis decrat. Tum Salomon diuinæ
sapientiæ munere perimi puerum, corpusq.
eius diuidi inter ambigentes iubet. Cumq.
vna earum iudicio acquievisset, alia verò ce-
dere potius puero quàm discerpi eum mal-
let, Salomon ex affectu feminæ hanc verè
matrem esse coniectans, puerum illi adiudi-
cauit, non sine circumstantium admiratio-
ne: siquidem latentem veritatem pruden-
tia protulisset. Ita in admirationem ingenij
prudentiæq. eius reges vicinarum gentium
amicitiam ab eo, fœdusq. petiere, parati
imperata facere. Quis opibus cōfusus, tem-
plum Domino immēsi operis facere aggres-
sus, paratis per triennium impendiis, quar-
to fere imperij anno primum fundamētum
iēcit: à profectioe Hebræorū ex Ægypto ⁴⁶
anno fere octauo & octogesimo & quingen-
tesimo. Licet libro Regnorū tertio, cccc. XL.
F 2 fuisse

Salomonis
sapientia.

3. Reg. 3.

3. Reg. 4.

46

fuisse referantur: quod nequaquam conuenit. Siquidem per seriem superius comprehensam facilius fuerit, ut minus fortassis annorum, quàm amplius, annotarim. Sed non dubito, librariorum potius negligentia, præsertim tot iam sæculis intercedentibus, veritatem fuisse corruptam, quàm ut propheta errauerit. sicut in hoc ipso nostro opusculo futurum credimus, ut describentium incuria, quæ non incuriosè à nobis sunt digesta, vitentur. Igitur Salomon cœptum templi opus vicesimo anno explicuit. Celebrato deinde ibidem sacrificio, dictaque oratione, qua populum templumque benedixit, Dominus ad eum locutus est, denuntians fore, si quando peccassent, ac Dominum reliquissent, templum illud solo æquandum. Quod iam pridem impletum videmus, & mox cōnexum rerum ordinem exponemus. Interea Salomon florens opibus, omnium qui vnquā fuerant regum ditissimus: quiq. semper ordo rerum est, ab opibus in luxū & vitia delapsus, cum aduersum interdictum Dei ex alienigenis coniugia sumpsisset, etiā septingentas vxores & trecentas concubinas haberet, idola eis ritu gentium suarum, quibus litarent, constituit. Quibus rebus auersus Dominus, grauiter increpito pœnam denuntiauit,

Templum
Salomonis.

3. Reg. 5.

3. Reg. 6.

3. Reg. 7.

3. Reg. 8.

3. Reg. 9.

3. Reg. 10.

3. Reg. 11.

nuntiauit, fore ut regnum ex parte maiore ademptum filio, seruo illius traderetur. Idq. ita accidit. Defuncto Salomone anno imperij quadragesimo, cum Roboam filius anno ætatis sexto & decimo regnum patrum tenere cœpisset, pars populi ab eo offensa discedit. Etenim cum laxari sibi stipendium poposcisset, quod Salomon grauissimū imposuerat, repudiatis precibus supplicum, fauorem vniuersæ plebis auerterat. Itaq. consensu omnium, imperium ad Hieroboam deferretur. Is medio genere ortus, aliquandiu Salomoni seruitutem pependerat. Sed cum ei responso Achizæ prophetæ regnum Hebræorum annuntiatum comperisset, necare eum clam destinauerat. Quo ille metu in Ægyptum confugit: ibique vxore accepta, ex stirpe regia, cognita demum Salomonis morte, in solum patrum regressus, voluntate populi, ut suprà retulimus, sumpsit imperium, Penes Roboam tamen duæ tribus, Iudæ & Benjamin, resederat: ex his ad trecenta milia parauit exercitum. Cumque acies promouerentur, verbis Dei populus admoneatur, proelio abstinere: ex suo nutu Hieroboam regnum accepisse. Ita spreto regis imperio, exercitus dilapsus: Hieroboam imperiū inualuerat. Sed cum Hierosolymā Roboam obtineret,

1. Reg. 12.
Roboam.

Hieroboam
imperat X,
trib.

obteneret, vbi templo à Salomone facto populus sacrificare Domino consueuerat: veritus Hieroboam, ne ab eo plebem religio auerteret, statuit animos eius superstitione occupare. Itaque vaccam auream in Bethel, alteram apud Dan constituit, quibus populus litaret: sacerdotesque, omissa Leui tribu, ex plebe instituit. Inuisum Domino flagitiū, expostulatio consecuta. Crebra deinde inter reges prœlia, dubio euentu regnum obtinebant. Roboam septimo & decimo imperij anno exacto, vita functus est. In huius locum Abiud filius eius regnum Hierosolymæ sex annos tenuit: quamuis in Chronicis triennio regnasse referatur. Huic Asab filius successit, à Dauid quintus ferè, quippe abnepos eius: fuit religiosus Domini cultor. namque deletis aris lucisque idolorum, vestigia paterne perfidiæ sustulit. Fœdus cum rege Syriæ firmavit: eius auxilio Hieroboam regnum, quod tum à filio tenebatur, multa clade affecit: ac sæpe victis hostibus prædā ex victoria retulit. Post vnū & quadragesimū annū, æger pedibus decessit. Huic triplex peccatū adscribitur: vnū, quod societate regis Syriæ nimium confusus sit: alterū, quod prophetā Domini, hoc ipsum increpantem, in vincula coniecit: tertium, quia in pedū dolore remedium non à Domi-

2. Reg. 13.

3. Reg. 74.

à Domino, sed à medicis sperauerit. Sed initio regni huius, Hieroboam rex decē tribuū defunctus est: regnum Nadab filio reliquit. Is malis operibus, & tā suis quàm maternis meritis inuisus Domino, nō vltra biennium regno potitus est: priuataque imperio indigna progenies Banachia filium successorem habuit, aequē à Domino alienissimū. Isque sexto & vicesimo imperij anno defunctus est: regnum ad Helam filium deuolutū, nec vltra biennium retentum. namque cum Zambri princeps equitum epulantein interfecit, regnumque occupauit: vir perinde in Dominū atque homines impius. Ab hoc pars populi secessit, Thamni cuidam regium nomen delatum. Sed Iambri ante hunc septem annos, & cum eodē duodecim regnavit. At in parte tribus Iudæ Asab mortuo, Iosaphat filius eius regnare cœpit, vir religiosus virtutibus meritō clarus. Is cū Iambri pacē habuit. Defunctus est autē, eū regnasset annos v. & xx. Huius imperij tēpore Achab Iambri filius, rex decem tribuum fuit, vltra omnes in Dominum impius. Namque Iezabel filia Basæ regis ex Sidone in matrimonio accepta, Baali idolo aram lucosque constituit, & prophetas Domini interemit. Quo tempore Helias propheta oratione cælum conclusit.

3. Reg. 19.

2. Paral. 12.

3. Reg. 10.

1. Paralip. 3.

3. Reg. 16.

Iezabel vxor Achab.

Helias cælum claudit.

3. Reg. 17.

3. Reg. 18.

4. Reg. 19.

ne pluuiam terræ daret: idq. regi denuntiavit, vt se impius causam mali esse cognosceret. Igitur suspensis cælo aquis, cum loca omnia adusta solis ardoribus non victum hominibus, nō pabulum iumentis darent, ipse se intra periculum famis propheta concluderat. Ea tēpestate cum eremum petisset, coruis cibum ministrantibus, vixit. Aquam torrens proximus, donec aruit, dedit. Inde admonitus à Domino, Saraptæ opidum petiit: ad mulierem viduam diuertit. Cumque ab ea esuriens cibum peteret, illa causari, non esse sibi nisi pusillum farris, & pusillum olei: quo absumpto, vnā cum filiis mortē expectaret. Sed cum Helias verbis Dei polliceretur, nec hydriam farre, nec vas oleo esse minuendum, mulier poscenti fidem non cunctata propheta credere, promissorum fidem consecuta est. Siquidem diuinis incrementis tantum accresceret, quantum quotidie detrahebat. Eodem tempore, eiusdem viduæ filium mortuum Helias in vitam reduxit. Tum iussu Domini regem adiit, exprobratque ei sacrilegio, poposcit ad se omnē populum congregari. Qui cum properē conuenisset, accitis idolorum ac lucorum sacerdotibus c c c c ferē & L. inter eos inde orta est altercatio. Helia Dominum predicante, illi

Hel. sacrilegos sacerdotes occidit.

illi superstitiones suas asserebant. Postremò, placuit fieri periculum, vt si cuius cæsam hostiam missus cælo ignis absumeret, rata esset religio, quæ virtutem edidisset. Ita sacerdotes occiso vitulo, Baal idolum inuocare cœperunt: frustra que consumptis inuocationibus, imbecillitatem domini sui tacitē fatebantur. Tum fortē Helias irridens eos: Ne fortē, inquit, dormiat, clamate vehementius, vt somno quo tenetur, euigilet. Enimuerò miseri trepidantes mussare, & tamen quidnam Helias facturus esset, expectare. At ille cæsum vitulum imposuit, cum prius sacrum aqua opplēset: inuocatoque Domino, expectantibus cunctis, ignis cælo delapsus aquam cum hostia absumpsit. Tum verò populus solo stratus, Dominum fateri, idola execrari: postremò, Helix iussu profani sacerdotes comprehensi, deductique ad torrentem, necati sunt. Redeuntem inde regem propheta profecutus est. Sed cum ei Isebel regis vxor vitæ periculum pararet, ad remota secessit. Ibi eū Dominus allocutus est, septem millia virorū esse adhuc pronuntians, qui se idolis non dedissent. Mirum id Helix fuit, qui solum se à sacrilegio immunē esse crediderat. Ea tempestate Achab 3. Reg. 22. rex Samariæ vineā Nabuthæi, adhærentem f sibi,

sibi, concupiuit. Quam cum ille ei vendere nolisset, dolis Iezabel interfectus est. Ita Achab vinea potitus est, cum tamē Nabuthēi mortem doluisse referatur. Mox per Heliam verbo Domini increpitus, agnitoq. crimine cilicio indutus, egisse pœnitentiam traditur.

Achab de
Syrus victo-
ria.

47

Quo facto, imminētē pœnā auertit. Namque rex Syriæ magno cum exercitu, duobus & triginta regibus in societatem belli aſcētis, fines Samariæ ingressus, cū rege urbem obsidere cœpit. ⁴⁷ Actis deinde obsessorū rebus, dat belli conditiones, si aurum & argentum & feminas tradidissent, fore uti vitæ eorum parceret. Sed tam iniustis conditionibus extrema perpeti satius visum. Et cum iam omnium desperata esset salus, Propheta à Domino missus, regem adit, hortatur ut in prœlium exeat: cunctantem multis confirmat. Ita eruptione facta, fusi hostes, copiosaq. praeda reperta. Sed post annum reparatis viribus, Syrus in Samariam regressus, acceptam cladem ultum ire cupiens, rursus victus est. Eo prœlio cxx. millia Syrorum interiire: Regi venia data, regnum ei & pristinus status concessus. Tum Achab verbis Dei à propheta increpitus, cur abusus diuino munere, hosti sibi tradito pepercisset. Igitur Syrus post triennium, bellum Hebræis intulit. Aduersum

fūm hunc Achab, pseudoprophetarum impulsu, in prœlium descendit: spreto Michæa propheta, & in vincula coniecto, quod ei exitabilem fore pugnam denuntiasset. Ita eo prœlio Achab interfectus, Ochoziæ filio imperium reliquit. Is æger corpore, cum ex ministris, qui idolum pro salute eius consulerent, misisset: Helias à Deo monitus, obuiam se eis obtulit, increpitosq. renuntiare regi iubet, mortem eius cōsecuturam. Tum rex comprehendi eum, ac deduci ad se iubet: sed missi, cœlesti igne absumpti. Rex, ut propheta prædixerat, obiit. successit autem Ioram ei, frater eius: isq. duodecim annis imperio potitus est. At in parte duarum tribuum Iosaphat rege defuncto, Ioram filius regnū tenuit annos duodeuiginti. Is Achab filiam uxorem habuit, socero quā patri propior. Post hunc Ochoziæ filius imperium adeptus est. Hoc regnante, Helias translatus refertur. Eodem tempore Heliseus discipulus eius, multis signis potens extitit: quæ omnia notiora sunt, quā ut nostro stylo egeant. Ab eo est viduæ filius resuscitatus, Syrus lepra purgatus. Famis tempore, omnium rerum copia fugatis hostibus inuecta, in vsum trium exercituum aquæ præbita: de exiguo olei inmodicis incre-

3. Reg. 22.

4. Reg. 1.

4. Reg. 2.

Heliseus.

4. Reg. 3.

4. Reg. 4.

4. Reg. 5.

4. Reg. 6.

4. Reg. 9.

4. Reg. 11.

48

4. Reg. 12.

Amassias.

4. Reg. 13.

incrementis solutum mulieris debitum, & ipsi sufficiens viuendi substantia data. Huius temporibus, vt diximus, Ochozias duarum tribuum erat rex: decem verò Ioram, vt supra retulimus, imperabat. Interque eos fœdus ictum. Nam & aduersus Syros iunctis viribus bellatum: & aduersum Iehu, qui per prophetam in regē decem tribuum vnctus fuerat, pariter in proelium egressi, eadem pugna interiere. Sed regnum Ioram Iehu tenuit, posito Ochozia in Iudæa rege. Qui vno anno regnavit: mater eius Gotholia imperium occupauit, adempto nepoti imperio, etiam tum paruo puero, cui Ioas nomen fuit. Sed huic ab auia præreptum imperium, post octo ferè annos, per sacerdotem & populum depulsa auia redditum. Hic initio regni obseruantissimus diuini cultus fuit, magnisque sumptibus templum exornauit. ⁴⁸ post adulatione principum deprauatus, adoratusque ab eis, Dei iram meruit. Namque ei Azahel rex Syriæ bellum intulit: inclinatisque rebus suis, auro templi pacem redemit. Nec tamen ea potitus est, facti inuidia à suis interfectus, anno imperij quadragesimo. Huic Amassia filius successit. At in parte decem tribuum defuncto Iehu, Ioachas filius eius regnavit, inuisus Deo, malis operibus, ob quæ regnum

regnum eius Syris præde fuit, donec Dei misericordia depulsis hostibus, pristinum habere statum cœperunt. Ioachas diem functus, Iohæ filio reliquit regnum. Is Amassia regi ^{2. Paralip. 23} duarum tribuum ciuile bellum intulit, victoriaque potitus, multam prædam in regnū suum conuertit. Idq. ob Amassia delictum accidisse traditur. Siquidem Idumæorum fines victor ingressus, idola gentis eius assumpserat. Hic nouem annos regnasse scribitur, quantum in libris Regnorum reperi. Sed in Paralipomenis, atque etiam in Chronicis, nouem & viginti annos imperium tenuisse annotatum est: ea nimirum id persuadente ratione, quæ in his regnorum libris facile perspicui potest. Ioram enim rex decē tribuum, octauo anno imperij Amassia traditur regnare cœpisse, vnumque & quadraginta annos imperium tenuisse: regnante demum Ozia Amassia filio, quarto imperij eius anno defunctus est. Qua ratione viginti & nouē annos regi Amassia effecit. Itaque nos hoc ipsum secuti, quia rationem temporum persequi placet, Chronicorum auctoritati accessimus. Igitur Amassia Ozia filius successit. nam in parte decem tribuum Ioas diem functus, Ioram filio locum fecerat: postque hunc Zacharias eius filius regnavit. ^{4. Reg. 14.} Horum

^{2. Paralip. 26.}
Ozias rex.

Horum nos regum, omniumque qui in parte decem tribuum Samariæ præfuerunt, annotanda esse tempora non putauimus: quia breuitati studentes, superflua omisimus, & ad cognitionem temporum eius potissimum partis annos credimus persequendos, quæ in captiuitatem posterius abducta, prolixius tempus in regno habuit. Igitur Ozias regnum Iudæ adeptus, præcipuam curam Domini cognoscendi habuit, Zacharia propheta plurimum usus. Esaias etiam sub hoc primum prophetasse traditur, quo merito prosperis euentibus aduersus finitimos bella gessit. Arabas etiam deuicit. Iamque Ægyptum terrore nominis sui concusserat, elatusque secundis rebus, illicita præsumens, incensum Deo obtulit: quod solis facere sacerdotibus fas erat. Itaque cum per Azariam sacerdotem increpitus eo loco decedere egeretur, atque in iram exarsisset, lepra oppletus decessit. Quo morbo affectus, vita functus est, cum regnasset annos duos & quinquaginta. Regnum inde Ioathæ filio datum: isque admodum sanctus fuisse traditur, prospereque imperium administrauit: gentem Ammonitarum bello victam, stipendium præstare, coëgit. regnauit autem annis xvi. Eidemque Achaz filius successit. Celebris

Zacharias.

Esaias.

4. Reg. 15.

2. Paralip. 27

4. Reg. 15.

2. Paralip. 28

Celebris circa hæc tempora Niniuitarum fides traditur. Id opidum olim ab Assur, Seon filio conditum, caput regni Assyriorum fuit: 4. Reg. 18. frequens tum incolentium multitudine, a-lens virorum millia c & xx. atque, ut in magno populo, abundans vitiis. Queis Deus motus, Ionam prophetam ex Iudæa ire præcepit, ac denuntiare vrbi excidium, sicut olim Sodoma & Gomorrha diuinis ignibus conflagrassent. Verum propheta prædicationis istius ministerium detrectans, non contumacia, sed præsciencia, quia videbat Dominum penitentia populi placandum, nauim, quæ longè diuersa regione Tharsos petebat, 104. x. cõscendit. Sed ubi in altum processum, nauis sæuitia maris cõpulsæ, quis nam esset mali causa, sorte explorauere. Cum super Ionam fors decidisset, tamquam piaculum tempestatis in profundum proiectus est: exceptusque à ceto, marino mostro, ac deuoratus, post triduum ferè Niniuitarum littoribus eiectus, 104. 3. iussa prædicat, urbem scilicet ob peccata populi triduo perituram. Igitur non dissimulante, ut olim Sodomis, audita est vox Prophetæ: ac statim iussu regis, exemploque, populus vniuersus, quin & recens nati, cibo potuque abstinere iubentur: iumenta itidem & diuersi generis animalia compulsa fame ac siti,

ac siti, lamentantium speciem cum hominibus præbebant. Ita imminens malum aversum. Ionæ apud Deum conquerenti, quod fides dictis non affuisset: responsum, penitentibus veniam negari non posse. At in Samaria Zachariam regem admodum impiū, quem superius regnasse memorauimus, Sella quidam interemit, regnumq. occupauit: idemque Manæ insidiis, exemplo facti sui perit. Mane ereptum Sellæ imperiū tenuit, filioque Pache reliquit. Eundē verò Pache quidam eiusdē nominis interemit, regnumque occupauit. Mox ab Osee peremptus, eodem scelere quo assumpserat, imperium amisit. Hic ultra omnes reges superiores impius, pœnam sibi, perpetuamque genti captiuitatem à Deo meruit. Namque ei Salmanassar rex Assyriorum intulit bellum, victumque tributarium sibi effecit. Sed cum occultis consiliis rebellionē pararet, regemque Æthiopum, qui tum Ægyptum obtinebat, in auxilium accerferet, idque Salmanassar comperisset, perpetuis eum vinculis in carcerem coniecit, urbemque excidit, populum vniuersum in regnum suum abduxit, Assyriis in hostili solo ad custodiam positis. exinde ea pars Samaria appellata: quod lingua Assyriorum custodes Samaritas vocant.

ex qui-

ex quibus plerique diuinas carimonias receperunt, reliquis in errore gentilitatis perseuerantibus. Hoc bello Tobias in captiuitatem ductus est. At in parte duarū tribuum rex Ahas ob impietatem inuisus Deo, cum finitimorum bellis sæpe premeretur, deos gentium colere decreuit, nimirum quia eorum illæ auxilio victores frequentibus proeliis extitissent. Ita in hoc nefariæ mentis piaculo diem functus est, cum xvi. annis in regno fuisset. Huic Ezechias filius successit, multum paterni dissimilis ingenij. Namque initio regni, populum sacerdotesque ad Deum cohortatus, multis disseruit, vt frequenter castigati à Domino, sapius essent misericordiam consecuti: vt postremum decem tribus, in captiuitatem nuper abductæ, sacrilegij pœnas dissoluerent: curandum eis sedulo, ne eadem pati mereantur. Ita conuersis ad religionem omnium animis, Leuitas Sacerdotesque omnes ad celebranda secundum legem sacrificia ordinauit: celebrariq. Pascha instituit, quod iam pridem fuerat omissum. Cumq. dies festus adesset, dimissis per omnem terram nuntiis, conuentus diem edixit: vt si qui post abductionem decem tribuū in Samaria resedissent, ad solenne sacrum conuenirent. Ita frequentissimo

4. Reg. 16.

Ezechias rex.

4. Reg. 18.

2. Paralip. 29.

4. Reg. 18.

1. Paralip. 30.

G

tissimo conuentu dies sacer publica lætitia exactus, longo pōst interuallo religione legitima per Ezechiam restituta. Pari deinde industria, qua diuina curauerat, rem bellicam administravit, Allophylosque frequentibus præliis contudit: donec ei Sennacherib rex Assyriorum bellum intulit, magno cum exercitu fines eius ingressus: lateque agris vastatis, nullo obsistente, urbis obsidionem urgebat. Ezechias enim multitudine inferior, non ausus manum cōlerere, muris se tuebatur. Rex Assyrius portis assultans, minitari excidium, deditiōem imperare, Ezechiam frustra Deo confidere, se Dei nutu potius arma suppressisse: victorem omnium gentium, euerfore Samariæ, effugi non posse, ni matura deditiōe sibimet cōsuluissent. In hoc rerum statu Ezechias Deo fretus, Esaïam prophetam consulit: eiusque responso edocetur, nihil ex hoste periculi fore, diuinum autem auxilium non defuturum. Nec multo pōst Tirchac rex Æthiopum regnū Assyriorum inuadit. Quo nuntio Sennacherib ad sua tuenda conuersus, fremēs & clamitās, victori sibi victoriam eripi, bellum omisit: missis ad Ezechiam litteris, cum verborum contumeliis denuntians, se paullo pōst rebus domi cōpositis ad excidiū Iudææ maturè rediturum.

Sed

2. Paral. 32.

Esa. 36.

Esa. 37.

Sed nihil his Ezechias motus, orasse Dominum traditur, ne hanc tantam hominis insolentiam inultam fineret. Ita eadem nocte angelus castra Assyriorum aggressus, multa hominum millia leto dedit. Rex trepidus in opidum Niniuen confugit, ibique à filiis interfectus, dignū se exitum tulit. Per idem tempus Ezechias, æger corpore, morbo incubuerat. Cumque Esaïas ei verbum Domini annuntiaffet, vitæ eius finē adesse: fletu rex traditur, ita xv. annos prorogari sibi ad vitā meruit. Quibus peractis, nono & vicesimo imperij anno decessit: regnum Manasse filio reliquit. Is à patre multum degenerans, relicto Domino, culturas impias exercuit: ob quod in potestatem Assyriorū traditus, malo coactus agnovit errorem: populumque adhortatus est, vti relictis idolis Dominū colerent. Nihil sanè dignum memoria gessit. regnavit autem annos v. & l. Amon deinde filius eius regnum adeptus est, nec vltra biennium co potitus est: paternæ impietatis heres, Domini negligens, suorum insidiis circumventus periit. Ad Iosiam filium imperium devolutum. Is admodum religiosus fuisse traditur, summaque cura diuina administrasse, Helchia sacerdote usus bene. Is cum in templo librum verbi Dei scriptum, repertū à sacerdote,

Sennacherib
ab angelo
creatus.

Esaïas.

4. Reg. 20.

Esa. 38.

4. Reg. 21.

4. Reg. 22.

Iosias rex.

4. Reg. 23.

dote legisset, quo continebatur, Hebræam gentem ob crebras impietates & sacrilegia delendam, piis ad Deum precibus fletuque iugi imminētem cladem auertit. Quod ubi indultum sibi per Ollam prophetissam cōperit, maiore cura, utpote obligatus diuinis beneficiis, cultum Dei exercuit. Igitur vasa omnia, anteriorum regum superstitionibus idolis consecrata, cremauit. Namque eō profani ritus inualuerant, ut soli ac lunæ diuinis honores darent, eisdemq. etiam ex metallis sacraria ædificarent. Quibus Iosias in puluerem redactis, sacerdotes quoque profanarum ædium interfecit. Sed ne sepulcris quidem impiorum pepercit: quod olim prædictum à propheta, impletum animaduersum est. Huius octauo & decimo imperij anno Pascha celebratum. Post triennium ferè, aduersus Nechao regem Ægypti, qui bellum Assyriis inferebat, in prælium egressus, priusquam inter se acies concurrerent, sagittata ictus est. Exque eo vulnere in urbem relatus decessit, cum regnasset annos 1. & xx. Ioachas inde filius eius regnum adeptus, tribus mensibus tenuit, captiuitati ob impietatem destinatus. namque eum Nechao rex Ægypti victum, captumque duxit. Nec multo post in vinculis diē functus est. Iudeis

Ibidem.

Ibidem.

stipen-

stipendium annuum imperatum. rex eis Eliachim arbitrio victoris datus, qui postea immutato nomine Ioachis vocitatus est. Hic ^{1. Reg. 24.} Ioachæ fratris Iosifæ filius fuit, fratri quàm patri propior, sacrilegio inuisus Deo. igitur cum regi Ægyptio pareret, quippe cui tributum penderet, Nabuchodonosor rex Babylonius Iudæam terram occupauit armis, & per triennium iure belli victor possedit. etenim cedente iam rege Ægypti, determinatisque inter eos imperij finibus, conuenerat Iudæos ad Babylonem pertinere. Ita cum Ioachis exactis in regno annis vndecim, filio eiusdem nominis locum fecisset, isque regis Babylonij in se iram concitasset, Deo nimirum agente, cui constitutum erat Iudæam gentem captiuitati & internecioni dare, Nabuchodonosor Hierosolymam cum exercitu ingressus, urbem murosque ac templum solo strauit: auri immensum modum & sacra ornamenta vel publica vel priuata, puberesque omnes virilis ac muliebris sexus transfudit: relictis, quorum imbecillitas aut ætas fastidio victoribus fuit. quæ turba inutilis seruitio, exercendis colendisque agris, ne incultum esset solum, deputata. Eisdemque rex Sedechias præpositus: ademptis viribus inani tantum vmbra regij nominis concessa. Sed Ioachis

Hierosolyma ac templum vastatum.

4. Reg. 25.

G 3

Hie. 39.
Hier. 52.

Hieremias à
suis afflictus.

4. Reg. 25.
2. Paralip. 36.

chis tribus mensibus tempus imperij habuit. Is cum populo Babyloniam translatus, & in carcerem cōiectus est: tricesimum post annum emissus, atque à rege in amicitiam receptus, mensaque & consiliis participatus, non sine solatio depulse calamitatis decessit. Interea Sedechias rex turbæ inutilis, quamquam sine viribus, infido ingenio, & Dei immemor, qui non intelligeret captiuitatem ob delicta gentis illatam: postremis denique malis debitus, regis animum offendit. Ita ei post nouem annos Nabuchodonosor bellum intulit: compulsumque intra muros confugere triennio obsedit. Quatempestate Hieremiam prophetam, qui iam sapius imminere vibi captiuitatem pronuntiauerat, consulit, si quid spei forsitan superesset. Sed ille, celestis iræ non ignarus, eadem sapius interrogatus, respondit, ipsi regi specialem pœnam denuntians. Tùm verò Sedechias in iram excitatus, trudi prophetam in carcerem iubet: moxque cum crudelis facti piguit. Sed obsistentibus Iudæorum principibus, quibus iam inde à principio moris fuerat bonos premere, absoluerè innocentem non est ausus. Iisdem cogentibus, in lacum immensi profundi, cœnoque ac sordibus, atque ex eo exitiabili foetore

horridum,

horridum, demissus est, vt ne simplici quidem morte exspiraret. Sed rex, licet impius, aliquanto tamen sacerdotib. mitior, educi prophetam de lacu, & carceris custodiæ reddi iubet. Interea obsessos vis hostium & penuria vrgebat: consumptisque omnibus que mandi poterant, fames inualuerat. Ita defessis inedia defensoribus, opidum captum, incensumque. Rex, vt propheta dixerat, effossis oculis, Babyloniam translatus: Hieremias misericordia hostili carcere exemptus. Cùm eum Nabuzardan princeps regius captiuum cum ceteris duceret, delata sibi optione ab eo, vtrum in solo patrio deserto, desolatoque subsistere, an secum abire in summis honoribus vellet, residere in patria maluit. Nabuchodonosor abducto populo, residuis quos belli condicio, vel prædæ fastidium⁴⁹ reliqui à victoribus fecerat,

Captiuitas
Babylonica.

49.

G 4

SVLPI-

CONSTITUTIS tempora pro-
phetarum vaticiniis atque actibus
illustrata sunt. Maxime itaque Da-
nielis egregiam ad conservandam legē per-
seuerantiam, & in absolutionē Susannæ di-
uino consilio, ceteraque ab eo gesta ordine
persequemur. Hic sub rege Ioachim captus
deductusq. Babyloniam, parvus admodum
puer: postea ob elegantiam vultus inter mi-
nistros regis assumptus, vnaque cum eo A-
nania, Misael, & Azarias. Sed cum eos rex
delicioribus cibis curari praecepisset, idque
Asphanæ eunucho negotij dedisset, Daniel
paternarum traditionum memor, ne ex mē-
sa regis gentilium cibis participaret, poposcit
ab eunucho, vt leguminibus tantum vterē-
tur. Causante Asphane, ne dissimulatum
imperium regis consecutura macies prode-
ret: Daniel Domino fretus, pollicetur mai-
oris decoris sibi vultus ex leguminibus, quam
ex cibis regis fore. Fidesque dictis affuit, ita
vt minime eorum vultus comparabiles ha-
berentur, qui imperialibus impendiis procu-
rabantur. Igitur à rege in honore & gratia
adhibiti, prudentia & disciplina breui omni-
bus

Danielis co-
tinentia.

Dan. 1.

SACRÆ HIST. S. SEVERI LIB. II. 105
bus regis proximis antelari. Per idem tem-
pus Susanna quædam Ioachim nupta, spe-
ctatē femina pulcritudinis, à duobus presby-
teris appetita, cum impudicis nō acquieuis-
set, falso crimine incesitur: iisdem presby-
teris deferentibus, in remotis locis adolescen-
tem cum ea deprehensum, sed illum iuue-
nili alacritate senum manus effugisse. Ita
presbyteris fides habita, iudicio populi Su-
sanna damnatur. Quæ cum secundū legem
ad supplicium duceretur, Daniel tum annos
natus XII, increpitis Iudæis, quod innocen-
tem morti dedissent, reducere eam in iudi-
cium, causamque denuō audiri postulat.
Enimvero multitudo Iudæorum, quæ tum
aderat, non sine Domino, existimās puerum
contemptæ atatulæ in hanc constantiam
prorupisse, fauore accommodato, in consi-
lium reuertitur. Initur denuō iudicium: Da-
nieli, vt inter maiores natu resideret, dela-
tū. Igitur separari accusatores iubet: vnum-
que ex eis interrogat, sub cuius generis arbo-
re adulteram deprehendisset: ex varietate
responsi, falsitas deprehensa: Susanna abso-
luta: presbyteri, qui innocenti periculum
creauerant, capite damnati. Ea tempestate
Nabuchodonosor somnium vidit, mysterio
futurorum mirabile. Cuius interpretatio-
nem,

Dan. 13.

Susanna &
Daniele libe-
rata.

G 5

nem,

nem, cum per se non posset euoluere, ascitis ad interpretandum Chaldaïs, qui magicis artibus, extisq̃ue hostiarum scire occulta, & futura præcinere videbantur: mox veritus ne more hominum non vera, sed placita regi ex somnio coniectarent, visa supprimit, poposcitq̃ue ab eis, vt si vera in his diuinatio esset, somnium ipsum sibi dicerent: tum demum interpretationi eorum crediturum, si prius enuntiando somniũ, artis periculum fecissent. Illi verò tantam molein abnuentes, non esse id humanæ opis confitebantur. Rex motus, quòd falsa diuinandi professio- ne homines erroribus illuderent, cum astricti præsentì negotio nihil scire se confiterentur: ita edicto regis in eos animaduersum, palamq̃. omnes huius artis interficiebantur. Quod vbi Danieli compertum, regis proximum appellat: enuntiationem somnij, interpretationemq̃ue eius pollicetur. Res ad regem defertur: Daniel accersitur, iam reuelato sibi per Dominum mysterio. visio regis refertur, solutioq̃ue. Sed res postulat, vt regis somnium, & interpretationem prophetæ, & consequentium fidem exponamus. Viderat rex per soporem, imaginem capite aureo, brachiisq̃. argenteis, ventre & femorib. æreis, erurib. ferreis, quæ in pedes partim ferreos,

partim

Daniel regis
somnia interpretatur.

2

partim fictiles definebat. Sed ferrum atq̃. restum inter confusum coire non poterat. ad extremum, imaginẽ lapis sine manibus abscisus proterebat: redacta q̃ue omnia in puluerem, vento ablata. Igitur secundum prophetæ interpretationẽ imago visa, figuram mundi gerit. Caput aureum, Chaldaeorum imperium est: siquidem id primũ, & opulentissimum fuisse accepimus. Pectus & brachia argentea, secundũ regnum annuntiant. Cyprius enim, victis Chaldaïs atq̃. Medis, imperium ad Persas cõtulit. In ventre æreo, tertium regnum portendi pronuntiatur: idq̃. impletum videmus. Siquidẽ Alexander ereptum Persis imperiũ, Macedonia vindicauit. Crura ferrea, imperiũ quartũ: idq̃. Romanũ intelligitur, omnibus antè regnis validissimũ. Pedes verò partim ferrei, partim fictiles, diuidendũ esse Romanum regnũ, ita vt nunquam inter se coeat, præfigurant: quod æquẽ impletũ est. Siquidẽ iam nõ ab vno imperatore, sed etiã à pluribus semperq̃. inter se armis aut studiis dissentientibus res Romanã administratur. Deniq̃. cõmisceri testũ atque ferrũ nunquã inter se coeuntẽ materiã, cõmissiones humani generis futuræ à se inuicem diffidẽtes, significantur. Siquidẽ Romanũ solũ ab exteris gẽtibus aut rebellib. occupatum,

iv. mundi
imperia.

patum, aut deditibus semper pacis specie traditum * constat: exercitibusque nostris, urbibus atque provinciis permixtas barbaras nationes, & præcipuè Iudæos inter nos degere, nec tamen in mores nostros transire videamus. Atque hæc esse postrema tempora prophetæ annuntiant. In lapide verò sine manibus absciso, qui aurum, argentum, & ferrum testumque comminuit, Christi figuram esse. Is enim non condicione humana editus (siquidem non ex voluntate viri, sed ex Deo natus est) mundum istum, in quo sunt regna terrarum, in nihilum redigit, regnumque aliud incorruptum atque perpetuum, id est, futurum sæculum, quod sanctis paratum est, confirmabit. De quo vno adhuc quorundam fides in ambiguo est; Non credendum de futuris, cum de præteritis convincatur. Igitur Daniel multis à rege muneribus donatur, præfectus Babylonæ, atque omni imperio, in summis honoribus habebatur. Eius suffragio Ananias, Azarias, & Misael ad summam æque dignitatem & potestatem prouecti. Eodem ferè tempore, præclara Ezechielis prophetia existit, reuelato ei futurorum & resurrectionis mysterio. Exstat liber magni operis, & cū cura legendus.

Joan. 1.

Ezech. 1.

4. Reg. 25.

At in Iudæa, cui post excidium Hierosolymæ

Godol-

Godoliam præpositū, suprà memorauimus, ægrè ferentes Iudæi, principem sibi ex stirpe non regia, arbitrio victoris datum: Ismaël quodam duce & concitatore nefandæ cōiurationis, dispositis eum in conuiuio insidiis, peremerunt. At hi qui extra noxiam fuerant, ultum ire facinus cupiētes, properè aduersum Ismaël arma capiunt. Sed ille quia cognouit exitium sibi imminere, relicto exercitu, quem contraxerat, nō amplius quàm octo comitatibus, ad Ammonitas confugit. Igitur populum vniuersum metus peruasferat, ne paucorum scelus omnium exitio rex Babylonius ultum iret. nam præter Godoliam, multos ex Chaldæis cum eo interfecerant. Itaque consilium ineunt fugiendi in Ægyptum. Sed prius Hieremiam frequentes adeunt, sciscitantes diuinum responsum. At ille verbis Dei vniuersos hortari, in solo patrio manerent: si id fecissent, Dei præsidio tuendos, nullumq. à Babyloniis periculum fore. sin Ægyptum peterent, omnes ibi ferro ac fame, diuersoque mortis genere perituros. Sed plebs assueto malo insolens parendi salubribus consiliis, & diuino imperio, profecta est in Ægyptum. Quid de ea postea actum, sacris litteris siletur: nobis nihil compertum. Hoc tractu temporum Nabuchodonosor

Seditio re-
gum in
Iudæa.

Bar. 3.

Ananias cū
suis in cami-
num conie-
tus.

Dan. 4.

MO SACRÆ HISTORIÆ
donosor elatus reb. secundis, statuam sibi
auream immensæ magnitudinis posuit: ad-
orariq̃ue eam vt sacram effigiem præcepit.
Quod cū certatim ab omnibus deprana-
tis adulatione omnium animis fieret, Ana-
nias, Azarias & Misael profano officio ab-
stinuerunt, non ignorantes honorem hunc
soli Deo debitum. Igitur rei ex edicto regis
constituuntur: propositaq̃ eis condicio pœ-
narum, ardens caminus, vt præsentī metu
adorare statuam cogerentur. Verū illi de-
uorari ignibus, quā piaculum commic-
tere, maluerunt. Itaq̃. vincti pedibus, in me-
dias flammās coniiciuntur. Sed ministros in-
fandi operis, dum promptius damnatos in
ignem propellunt, flamma absorbit: He-
bræos (mirum dictū, & incredibile, non vi-
sentibus) ignis non attingit, cū aspectanti-
bus deambulātes in camino psalmum Deo
dicere cernerentur. Visusq̃ue cum his inter
ignem quartus specie angeli, quem Nabu-
chodonosor propius intuitus, filium Dei se
vidisse confessus est. Tum rex haud dubius,
diuinam in re præsentī fuisse virtutem, mis-
sis per omne regnum suum edictis, factū mi-
raculum preuulgauit: confessus, soli Deo
honorem deferendum. Nec multo post, rex
obiecto sibi somnio, mox voce etiam calo-
emissa

3. SEVERI LIBER II. III

emissa admonitus, potestate regia abiecta,
arque ab omni conuersatione humana re-
motus, herbis tantū vitam sustinens, egisse
pœnitentiam traditur. seruatum ei nutu Dei
imperium, donec impleto tempore, agnito
demū Deo, post septem annos, & regno,
& statui pristino restitutus est. Hic post deu-
ctum, vt suprà diximus, Sedechiam, quem
captiuum Babylonem transtulit, regnasse
traditur annos v l. & x x. quamquam id
non in Sacra historia scriptum inuenerim.
Sed fortē accidit, vt dum multa euoluerem,
annotationem hanc iam interpolato per æ-
tatem libello, sine auctoris nomine, reperi-
rem, in quo regum Babyloniorum tempora
continebantur: quam prætereundam non
putaui. siquidem & ⁶ Chronicis consenti-
rent: & ita illius nobis ratio quadraret, vt per
ordinem regum, quorum tempora contine-
bat, vsque in primum Cyri regis annū, Lxx.
annos, (tot enim per Sacram historiam à ca-
ptiuitate vsque ad Cyrum fuisse referuntur)
impleret. Post Nabuchodonosor filius eius
regnum est adeptus, quem in Chronicis E-
uilmardac fuisse vocitatum reperi. Hic
duodecimo imperij anno diem functus, fra-
tri minori, qui Balthasar dictus est, locū fe-
cit. Is cū quarto & decimo anno publicum
epulum

Dan. 5.

Balthasaris
sacris vasis
abutentis
vicio.

Dan. 4.

Darius rex.

Dan. 5.

Ier. 50.

epulum principibus ac præfectis suis daret; sacra vasa quæ per Nabuchodonosor de templo Hierosolymæ ablata, ac in regales usus versurpata, sed recondita in thesauris habebantur, proferri imperauit. Cum his per luxum ac licentiam regalis conuiuij promiscuè omnis virilis ac muliebris sexus, vxores, concubinæque eius vrerentur; subito rex in pariete conspicit digitos scribes: cernebanturque inuersum ductæ litteræ. Sed qui posset scripta legere, non reperiebatur. Igitur rex perterritus, magos & Chaldeos aduocat. Quibus missitantibus, nec quidquam respondentibus, regina regem admonet, esse quendam Hebræum Daniel nomine, qui olim Nabuchodonosor occulti mysterij somnium reuelasset, iam tum ob illustre sapientiam summis honoribus donatum. Itaque accitus Daniel, perlegit, interpretatusque, ob delictum regis, qui sacra Deo vasa temerasset, ipsi exitium imminere, regnumque eius Medis ac Persis datum. quod mox consecutum est. nam eadē nocte Balthasar interiit, regnumque eius Darius natione Medus occupauit: Daniele illustri opinione comperit, vniuerso imperio præposuit, secutus superiorum regum iudicium. Nam & Nabuchodonosor cum regno præfecerat, & Balthasar

7

Balthasar veste purpurea & torque aureo donatum, tertium regni principem constituerat. Igitur hi, qui vnà cum eo rerum potentes erant, exagitati inuidia, quod eis alienigena captiuæ gentis fuisset æquatus, regem deprauatum adulatione compellunt, vt sibi diebus proximis triginta diuini honores darentur: neque cuiquam liceret Dominum, nisi regem precari. Facile id Dario persuasum, stultitia regum omnium, qui sibi diuina vindicant. Igitur Daniel non rudis, neque inscius, Deo preces, non homini deferendas: reus constituitur, edicto regis non paruissè. Multumque abnuente Dario, cui carus acceptusque semper fuerat, principes peruicere, vt in lacum dmitteretur. Sed obiecto bestijs, nullum periculum fuit. Quod cum rex comperisset, accusatores deputari leonibus præcepit: qui non simili exemplo perfuncti sunt. nam continuo deuorati, ferarum famem expleuerunt. Daniel clarus antè, clarior haberi cœpit. rex antiquato edicto suo, nouum proposuit: relictis erroribus ac superstitionibus, Deum Danielis colendum. Exstant etiam visiones eius, quibus consequentium sæculorum ordinem reuelauit: annorum etiam numerum cōplexus, intra quem Christum, sicut factum est, descensurum ad

H terras

Dan. 6.
Daniel leonibus obiectur.Dan. 7. 3. 9.
et 10.

terras pronuntiauit, venturumq. Antichristum manifestè exposuit. Quòd si quis studiosior erit, rectius ibi quæsitum reperiet: nobis propositum est; rerum tantum ordinem contexere. Darius duodeviginti annos regnasse traditur. Qua tempestate Astyages Medis imperabat. Hunc Cyrus ex filia nepos eius, regno expulit, Persarum usus armis: unde summa imperij ad Persas translata est. Babylonij quoque in potestatem ditionemq. eius concessere. Igitur initio regni, propositis publice edictis, dat potestatem Iudæis, in solum patrium redeundi: sacra etiam vasa quæ Nabuchodonosor de templo Hierosolymæ abstulerat, reddidit. Itaq. pauci tū in Iudæam regressi: ceteris redeundi animus, an facultas defuerit, parum comperimus. Erat ea tempestate apud Babylonios Beli antiquissimi regis, cuius etiam Virgilius meminit, ex ære simulacrum, quod superstitione hominū cōsecratum, Cyrus quoq. adorare erat solitus, antistitū eius dolo illusū, qui vesci effigiem illam atq. potare affirmabant: cum diurnam pensitationem, quæ idolo inferebatur, clā ipsi absumerent. Igitur Cyrus cum Daniele familiariter vteretur, quærit ab eo, cur simulacrum non adoraret, cum manifestū viuentis Dei esset indicium, absummentis ea quæ infere-

Cyrus rex.

Esd. i. 2.

Hier. 25. 29.

2. Paral. 36.

Lib. 1. Aeneid.

Beli idolum
Dan com-
minuit.

ferebantur: Daniel ridens hominis errorem, negare id posse fieri, ut æs illud; id est, bruta materies, cibo vteretur, aut potu. Accersi ergo rex sacerdotes iubet: nam ferè ad septuaginta erant. adhibitoque eos terrore increpat, quis impensa cōsumeret: cum Daniel, vir prudentia insignis, minimè id ab insensibili simulacro posse fieri contenderet. Tum illi confisi⁸ parato dolo, inferre, & obsignari à rege templum deposcunt, vi, nisi omnia postero die absumpta deprehenderentur, morte poenas persoluerent: dum eadē condicio Danieli maneret. Itaq. signo regis templum obsignatur, cum prius Daniel, sacerdotibus insciis, pavimentum cinere aspersisset, ut introeuntium occultos aditus vestigia proderet. Igitur postero die rex templum ingressus, animaduertit absumpta, quæ idolo apponi iusserat. Tū Daniel occultā fraudē vestigiis prodētibus referat: sacerdotes cū vxoribus & filiis, subfosso foramine ingressos, ea quæ idolo apposita fuerāt, deuorasse. Ita omnes iussu regis interfecti, templū ac simulacrū Danieli in potestatem datum, atq. arbitrio eius dirutum. Interea Iudæi, quos ex permissu Cyri in patriam regressos supra niemorauimus, ut urbem ac templum restituere aggressi, ut pauci atque inopes, parum proficiebant:

8

1. Esd. 6.
2. Paral. 36.

H 2 donec

3. Esd. 6.
Persarum re-
ges.

donec centesimo ferè anno, Artaxerxe rege Persis imperitâte, per eos qui locis præerant, ab ædificando sunt deterriti. Etenim tum Syria atque omnis Iudæa sub Persarum imperio per magistratus ac præsides regebatur. Igitur his consilium fuit, regi Artaxerxi scribere, non oportere Iudæis restituendæ vrbis suæ copiam dari, ne pro contumaci ingenio, resumptis viribus, aliis gentibus imperare soliti, non paterentur sub alieno imperio degerè. Ita comprobato à rege præsidum consilio, prohibita vrbis ædificatio, vsq. in secundum Darij regis annum dilata est. Sed hoc tractu tēporū qui reges Persis imperauerint, inferemus, quo facilius annorū series in ordinem contexta prodatur. Post Dariū Medum, quem duodeuiginti annos regnasse significauimus, Cyrus vno & triginta annis rerum potitus est. Scythis bellum inferens, in prælio cecidit: secundo anno postquā Tarquinius superbus Romæ regnare cœperat. Cyro Cambyse filius eius successit, regnauitque annos nouem. Hic cū Ægyptum atq. Æthiopiam bello premeret & subegisset, victorq. in Persas reuerteretur, casu se ipsum vulnerauit, ex eoq. ictu periit. Post huius mortem magi duo fratres, natione Medi, menses septem Persarum regnum obtinue-

obtinuerunt. Ad hos interficiendos septem nobilissimi Persæ coniurauerunt: quorum princeps fuit Darius Hystaspis filius, natus ex fratre patruele Cyri, omniumq. consensu regnum ei delatum: regnavit annos sex & triginta. Hic ante quadriennium quàm decederet, apud Marathonem pugnavit, celeberrimo Græcis Romanisque historiis prælio. Id gestum post Romam conditam anno ferè ducentesimo & sexagesimo, Macherino & Augurino consulibus. abhinc annos, si tamen inuestigatio Romanorum consulum non fefellit, D. CCC. LXXX. & VIII. Omne enim tempus in Stiliconem consulem direxi. Post Darium Xerxes fuit, isq. vno & viginti annis regnasse traditur: quamquam in plerisque exemplaribus viginti & quinq. annos imperij eius fuisse reperi. Huic successit Artaxerxes, cuius suprà mentionem fecimus. Hic cū inhiberi ædificationem vrbis Iudææ, templique iussisset, suspensum opus vsque in secundum Darij regis annum pependit. Sed vt vsque ad eum temporum ordo connexus sit, Artaxerxes regnavit annos vnum & quadraginta, Xerxes duobus mensibus. Postq. eum Suedianus septem mensibus fuit. Darius deinde, sub quo templum est restitutum, regnum adeptus est, cui

Restauratio
templi Hiero-
sol.

Esdra.

9

Lex restituta
Iudæis.

Ochus tum nomen erat. Hic cum ex Hebraeis tres adolescentes spectata fidei, corporis custodes haberet, unusque ex his prudentiæ documento admirationem regis in se conuertisset, delata sibi optione petendi si quid animo concepisset, ingemiscens patriæ ruinis, copiam restituendæ urbis poposcit. meruitq. a rege, ut subregulis ac præsidibus imperaret, ut ædificationem sacræ ædis præbitis impendiis maturaret. Ita templum quadriennio consummatum, sexto post anno, quam Darius regnare cœperat: idque Iudæis fatis visum: & quia magnæ molis erat urbem restituere, diffusi viribus, opus multi laboris incipere non ausi, templo continebantur. Per idem tempus Esdras scriba legis post viginti fere annos quam templum fuerat consummatum, defuncto iam Dario, qui unum de viginti annis rerum fuerat potitus, permissu Artaxerxis secundi, non illius, qui inter duos Xerxes fuit, sed huius qui Dario Ocho successerat, Babylonia profectus, multiq. cum securi, Hierosolymam peruenere. Vasa quoque diuersi operis, & dona, quæ rex templo Dei miserat, cum duodecim Leuitis. Vix enim hic numerus ex illa tribu repertus traditur. Is cum deprehendisset Iudæos gentilium conubiis permittos, multis increpitos, renun-

renuntiare istiusmodi matrimoniis, ac filios ex his susceptos extrudi iubet. omnesque dicto parere. Purgatus populus, veteris legis ritum agebat. Ceterum Esdras nihil super reficienda urbe egisse cōperio: credo potiorē curam ratus, plebem corruptis moribus reformare. Erat ea tempestate apud Babyloniā Neemias, minister regius, gente Iudæus, Artaxerxi merito obsequiorum carissimus. Is Iudæos percontatus, quis paternæ urbis status esset, ubi comperit, in iisdem ruinis iacere patriam, totis sensibus conturbatus, cum gemitu multisque lacrymis orasse ad Deum traditur, delicta gentis suæ reputans, misericordiamque diuinam efflagitans. Igitur cum eum rex inter epulas mæstum extra solitum animaduertisset, poposcit ab eo, causam dolorum ut exponeret. Tum ille aduersa gentis suæ, & ruinam ciuitatis deslere, quæ iam per annos fere ducentos & quinquaginta solo strata, malorum testimonium, spectaculum inimicis præberet: daret sibi eundi, & restituendæ eius potestatem. Paruit rex piis precibus: statimque cum cum præsidio equitum, quo tutius iter ageret, dimisit: datis ad prætores epistolis, ut necessaria præberent. Is cum Hierosolymam peruenisset, viritum populo opus

1. Esdr. 9.

2. Esdr. 1.

Nehemias
urbem Hier.
munit.

2. Esdr. 2.

H 4

urbis

9. Esdr. 3.
10. 3. Esdr. 4.
5.
6.
11.
12.
urbis distribuit, & certarim iussa omnes curabant: iamque ad medium machinæ processerant, cum flagrante invidia gentium¹⁰ vicinæ vrbes conspirant opera interrompere, Iudeos ab ædificando deterrere. Sed Neemias dispositis aduersum incurstantes præsidis, nihil territus, cœpta explicuit: " consummatoque, & valuis portarum perfectis, per familias construendis interiùs domibus urbem¹¹ dimensus est. Censuitque populum minimè vrbi parem. Neque enim amplius quàm ad quinquaginta millia promiscui sexus atque ordinis reperta. Tantum ex illo quondam immani numero frequentibus bellis absumptum, aut captiuitate detentum, Nam olim hæ duæ tribus, quarum hoc residuum fuit, cum ab his decem tribus separatæ sunt, ccc. & xx. millia virorum armauerant. Aded ob peccatum internecioni & captiuitati datæ, ad hanc vsque paucitatem deuenerant. Sed hæc, vt dixi, plebs duarum tribuum fuit: decem verò prius ductæ, per Parthos, Medos, Indos, atque Æthiopas dispersæ, nunquam in solum patrium sunt regressæ: hodieque barbararum gentium imperiis continentur. Sed consummatio restitutæ urbis xxx. & ii. imperij Artaxerxis anno refertur. A quo tempore vsque ad Christi crucem,

crucem, id est, Fussum Geminium & Rebellium cōsules, anni cccxc. & viii. Ceterum, à restitutione templi vsque in euersionem, quæ sub Vespasiano cōsule Augusto, per Titum Cæsarem consummata est, anni cccc. lxxx. & iii. Prædictum id olim est à Dā-^{Dan. 9.} niele, qui ab instauratione templi vsque in euersionem lx. & ix. hebdomadas futuras pronuntiauerat. A die autem captiuitatis Iudæorum, vsque in tempus restitutæ ciuitatis, fuerunt anni cclx. Hoc temporum tractu, Hester atq. Iudith fuisse arbitramur. Quarum quidem actus, quibus potissimum regibus connectam, non facile perspexerim. Nam cum Hester sub Artaxerxe rege referatur, (porrò duos huius nominis Persarum reges fuisse reperi) multa cunctatio est, cuius hæc temporibus applicetur. Mihi tamen visum est, huic Artaxerxi, sub quo Hierosolyma est restituta, Hester historiā cōnectere,¹³ quæ antè fuit verisimilis: vt si sub priore Artaxerxe fuisset, cuius tempora complexus est, nullam tam illustri femina mentionem retulisset, maximè cum ab illo Artaxerxe inhabitam templi ædificationem, sicut supra memorauimus, constet: neque Hester passura fuerit tum, si in illius matrimonio tum fuisset. Nunc gesta edisseram. Erat ea tem-^{Esther 1.} pestate

Esther 2.
Esther &
Mardocheus.
115.

pestatē regi in matrimonio Vastis quādam, mirā femina pulcritudinis. Cuius cū formam omnibus prædicaret, die quodā cū publicum conuiuium dabat, adesse reginam demonstrandæ pulcritudinis gratia iubet. Illa verò stulto rege consultior, pudens virorum oculis spectaculum corporis præbere, iussū abnuit. Qua contumeliā barbarus animus permotus, uxorem matrimonio ac regia depellit. Igitur cū in locum eius puella regis coniugio quæreretur, reperta est Hester ceteras specie vincere. Hæc Iudæa, ex tribu Benjamin, utroque parente orba, à Mardocheo patruale fratreeducta. Cū ad regales nuptias duceretur, mandante educatore, genus ac patriam occultauit: admonita, ne paternarum traditionum immemor, & si in matrimonium alienigenæ captiua succederet, gentilium cibis participaret. Igitur iuncta regi, breui (ut sit) vi pulcritudinis totum eius animum facile cepit: adeo ut eam æquatam imperio, insigni regio, veste purpurea donaret. Qua tempestate Mardocheus inter proximos regis erat, pro virili portione negotiorum familiarium curator. Is compositas à duob. spadonib. regi insidias prodiderat: atque ex eo carior, summiss-

que

que honoribus donatus. Erat ea tempestate regi Haman quidam perfamiliaris: quem æquatū sibi, adorari more regum præceperat. Id Mardocheus vnus ex omnibus facere fastidians, odia Persæ in se grauiter accenderat. Igitur Haman ad perniciem Hebræi animum intendens, regem adiit: affirmatque, esse in regno eius hominum genus, prauis superstitionibus Deo, hominibusque inuisum, externis legibus viuens, dignum exitio. Rectum esse, omnes huius gentis internecioni dare: exque eorum bonis immensas opes pollicetur. Facile id barbaro persuasum. Edictum emittitur, Iudæos necandos. Missique continuo, qui per omne regnum ab India vsque Æthiopiam edictum promulgarent. Id ubi Mardocheo compertum, conscissis vestibus sacco obuoluitur: conspersusque cinere pergit ad reginam, ibique ciulatu multo, cuncta questibus replet: Facinus indignum, immeritam gentem perire, neque vllam pereundi causam dari. Hester lamentantis voce excita, rem, ut erat, cognoscit. Tum verò anceps consilij, quia adeundi regem potestas non erat (etenim more Persarum, reginæ introire ad regem, nisi accersita,

Esther 5.

14

Esther 7.

15

Haman sua
e cruce sus-
penditur.

SACRÆ HISTORIÆ

124
cerisatæ, non licet: nec tamen, cum fuerit re-
gi libitum, sed statuto tempore admittitur)
& forte tum ita euenerat, vt diebus triginta
proximis separata à conspectu regis Hester
haberetur: igitur audendum aliquid pro ci-
uibus rata, etsi certa pestis adesset, pulcro
in negotio occumbere parat: inuocato prius
Domino, aulam regis ingreditur. At barbarus
re insolita percussus, paulatim blandi-
mento muliebri delinitus: postremò ad ce-
nam reginæ perducitur: vnaq. cum illo Ha-
man ille regi carus, & 14 Iudææ gentis in-
festus. Igitur cum iam post epulas multis
poculis conuiuium calere cœpisset, Hester
genibus regis aduoluitur, gentis suæ perniciē
deprecatur. Rex verò 15 nihil se petenti, si-
quid vltra peteret, negaturum pollicetur.
Tum Hester arrepto tēpore, Hamanis mor-
tem flagitat, in vltionem gentis, quam per-
ditam cupierat. Sed rex amici memor, paul-
isper cunctatur: deliberandi que gratia mo-
dicum secessit. Deinde regressus, vidit Ha-
man reginæ genua complexum: succensus
ira, & appetitam reginam clamitans, morte
eum affici iubet. Et tum regi compertū erat,
poenam crucis per Haman Mardocheo pa-
ratam. Ita Haman eidem cruci affigitur.
Omniaque bona eius Mardocheo data, Iu-
dæique

S. SEVERI LIB. II.

125

dæique sunt absoluti. Artaxerxes regnauit *Esther 8. 9.*
annos duos & sexaginta, eidemque Ochus
successit. Huic rerum ordini recte Iudith 16
actus conferam. traditur enim, post captiui-
tatem fuisse. sed quis eo tempore Persis re-
gnauerit, historia diuina non edidit. regem
tamen, sub quo illa gesta sint, Nabuchodo-
nosor nuncupat, non vtrique eum qui Hie-
rosolymam cepit. Sed nullum hoc nomi-
ne post captiuitatem apud Persas regnasse
reperio, nisi si ob impatientiam & pariles co-
natus 17 quicum * ille rex Nabuchodonosor
à Iudæis vocitatus est. Pleriq. tamen Cam-
bysem, Cyri regis filium, putant esse: quod
victor Ægyptum atque Æthiopiam pene-
trauerit. Sed huic opinioni eadem Sacra hi-
storia repugnat. nam duodecimo regis illius
anno Iudith fuisse signatur. Porro, Camby-
ses non vltra nouem annos rerum potitus
est. Vnde, si in historia opinari licet, sub O-
cho rege, qui post Artaxerxem secundum
fuit, hæc gesta crediderim: idque vel ex hoc
coniicio, quod idem Ochus (vt in seculari-
bus quibusdam scriptis legi) natura immi-
tis, cupidusque bellorum traditur. Nam &
arma finitimis intulit, & Ægyptum, quæ an-
te multos annos descuerat, bello recupera-
uit. Quo tempore etiam sacra eorum, &
Apim

Niceph. in
Chronol.

Apim in Deum receptum, irrisisse traditur: quod postea Baguas, spado eius, natione Ægyptius, indignatus, contumeliam gentis morte regis ultus est. Meminit autem huius Baguæ historia diuina: nam cum Holofernes, iussu regis aduersus Iudæos duxerat exercitum, Baguam in iisdem castris fuisse memorauit. Vnde non immerito in argumentum nostræ opinionis adduxerim, ut rex ille Nabuchodonosor nuncupatus, Ochus fuerit, sub quo Baguam fuisse mundiales historici prodiderunt. Ceterum illud nemini mirum esse oportebit, quod scriptores sæcularium litterarum, nihil ex his quæ sacris voluminibus scripta sunt, attigerunt: Dei Spiritu præualente, ut intaminata ab ore corrupto, & falsis vera miscente, intra sua tantum mysteria contineretur historia, quæ separata à mundi negotiis, & sacris tantum vocibus proferenda, permisceri cum aliis velut æquali sorte non debuit. Etenim erat indignissimum, ut alia agentibus, aut alia querentibus, hæc quoque cum reliquis miscerentur. Sed pergam ad cetera, ac per Iudith gesta, ut potero, paucis absoluiam. Igitur reuersis, ut supra memorauimus, in solium patrium Iudæis, necdum composito rerum aut vrbis statu, Rex Persarum Medis bellum

Iudith 1.
Ochus rex
Pers.

bellum infert, atque aduersus regem eorum Arphaxat nomine, acie configit, secundo euentu. perempto rege, gentem imperio adiungit. Idem reliquis nationib. facit, præmisso Holoferne; quem principem militiæ delegerat, cum millibus peditum centum & viginti, equitum duodecim. Is Cilicia & Arabia bello vastatis; multas vrbes aut vi capit, aut metu in deditionem compellit. Iamque Damascum admotus exercitus, magno Iudæos terrore perculerat. Sed impares ad resistendum, neque ad deditionem acquiescentibus animis, expertis quippe vsq. antè captiuitatis mala; ad templum frequentes concurrunt. Ibi communi gemitu, permittoque vlulatu, diuinum auxilium implorat: satis se Domino ob peccata vel crimina dedisse pœnarum: 18 reliquiis saltē seruitio nuper exemptis, parceret. Interea Holofernes Moabitis in deditionē acceptis, atq. aduersum Iudæos in societate belli assumptis, cum ab eorum principib. inquireret; quibusnam virib. freti Hebræi, deditioni animos non dedissent: 19 Accitor quidā cōperta edisserit, Iudæos Dei cultores, pio à patrib. ritu institutos, olim in Ægypto pepēdisse seruitiū: inde diuino munere euctos, ac siccatum mare pedibus emensos: postremò, omnibus gentibus

Iudith 2.

18
Iudith 3.

19

Achioris de
Iudæis testi-
monium.
Iudith 5.

20

128 SACRÆ HISTORIÆ
gentibus deuictis, habitatas maioribus terras recepisse. Exin, vario rerum statu floruisse: aut concidisse, atque iterum malis emerfisse: secundum merita, iratum aut placatum Deum vicissitudine expertos, dum peccantes incursionibus hostium¹⁰ aut captiuitatibus. coercerentur, propitio numine semper inuicti. Ceterum, si presenti tempore absque peccato sint, nullo modo eos posse superari: sin aliter se habeant, facile vincendos. Ad hæc Holofernes ferox multis victoriis, nihil sibi inuictum ratus, ira accensus, cur ex peccato potissimum Iudæorum pendere illius victoria putaretur, propelli Accitor in castra Hebræorum iubet, ut cum his periret, quos vinci non posse affirmauerat. Ac tum Iudæi montes petiuerant. Ita quibus id negotij datum, ima montium succedere, ibique vinctum Accitor reliquerunt. Quod ubi Iudæi animaduuerunt, exemptum vinculis in collem perducunt. Causas rei quærentibus, gesta exponit, receptusque parem exitum opperiebatur. Is post victoriam circumeisus, Iudæus factus est. Igitur Holofernes difficultate locorum comperta, quia adiri præcelsa non poterant, montes militibus circumdat, & summa cura Hebræos aquationibus prohibet: eoque maturius obsidionem sensere.
Itaque

Iudith 6.

Itaque victi pænuria aquæ, ad Oziam principem concurrunt, prout omnes ad dediti-^{Iudith 4.}onem. Ille vero opperendum paullisper, & diuinum auxilium expectandum, respondens: quintodecimo die dediti-^{Iudith 11.}onis tempus constituit. Quod ubi Iudith compertum, quæ viro vidua, prædiues opibus, insignis specie, sed moribus quam vultu illustrior, tum in castris erat, arctis suorum rebus, etiam certo sibi exitio audendum aliquid & tentandum rata, caput comit, vultu expolitur, comite ancilla castra hostium ingreditur. Statimque^{Iudith 12.} ad Holofernem deducta, perditas res suorum memorat, se transfugio vitæ consuluisse. Deinde a duce poscit liberum extra castra nocturno tempore egressum, orandi gratia, mandatum id vigilibus, portarumque custodibus. Sed ubi per triduum egrediendi ac redeundi consuetudinem sibi, barbaris²¹ fidem fecit, Holofernem cupido incessit, dediticiæ corpore abuti. Etenim forma excellenti, Persam facile permouerat. Ita ad ducis tentorium per Baguam eunuchum deducunt, initioque conuiuii barbarus multo se vino obruit. Tum remotis ministris, priusquam vim mulieri inferret, somno captus^{Holof. a Iuditha capite diminuitur.} est. Iudith tempore arrepto, caput hostis^{Iudith 13. 14.} desecat, secumque aufert. Et cum secundum
I confue-

consuetudinem castris egredi crederetur, incolumis ad suos regressa est. Postero die Hebraei, caput Holofernis de superioribus ostē-
tantes, eruptione facta, ad castra hostium pergunt. Tum verò barbari signum pugnae poscentes, tabernaculum ducis frequentes assistunt. Vbi truncum corpus repertum, fœda formidine in fugam versi, terga hostib. præbuerunt. Iudæi fugientes persecuti, cæ-
Judith 15. 16. sisque multis millibus, castris ac præda potiti: Judith summis laudibus celebrata, cen-
22 tum & quinq. annos vixisse traditur.²² Hæc, Ocho rege, vt opinamur, gesta sunt, anno imperij eius duodecimo. A tempore Hierosolymæ restituta, vsque in id bellum, fuerūt anni duob. & viginti. Ceterum Ochus viginti & tres annos regnavit. Fuit autem ultra omnes cruentus, & plusquam barbaro animo. Hunc Bagua spado agrotatem venenis sustulit. Post eum Arxes, filius eius, triennio imperium tenuit. Darius annos quatuor. Aduersum hunc Alexander Macedo acie conflixit. Eo victo, Persis imperium ademptum: quod ab initio Cyri steterat²³ annos ducentos & quinquaginta. Alexander victor ferè omnium gentium, adiisse Hierosolymæ templum dicitur, ac dona intulisse: edixitque per omne imperium, quod sui iuris
effecerat,

Alexander
Magnus.

effecerat, vt Iudæis ibidem degentibus liberum esset in patriam reuerti. Exacto duodecimo imperij anno, septimo posteaquam Darium deuicerat, apud Babyloniam defunctus est. Regnum amici eius, qui simul cum illo maxima illa bella gesserant, partiti sunt. Inde aliquanto tempore sine vsurpatione regali susceptas partes procurauerunt, Arrideo quodam Philippo Alexandri fratre regnante, cui perimbecillo verbo datum imperium videbatur: res autem penes eos erat, qui sibi exercitum & prouincias distribuerant. Nec verò hic rerum status diu mansit, omnesque se reges appellari maluerunt. Primus in Syria post Alexandrum Seleucus rex fuit, subiecta eidem Perside ac Babylone. Qua tempestate Iudæi annum stipendium trecenta argenti talenta regi dabant: nec tamen per ter-
Seleuco Iudæi stipendium pendunt.
nos magistratus, sed per sacerdotes suos regebantur, patrioque ritu viuebant. Donec plerique eorum longa rursus pace corrupti, miscere omnia seditionibus, & turbare cœperunt, affectantes summum sacerdotium libidine, avaritia, & dominandi cupidine. Namque primum sub rege Seleuco, Antiochi magni filio, Oniam sacerdotem, virum sanctum atque integrum,
I 2 Simon

Onias sacer-
dos.
Sacerdotium
venale.

Simon quidam falsis apud regem crimini-
bus inlimulatum, exquirere nequiverat.
Interiecto deinde tempore, Iason frater O-
niæ, Antiochum regem, qui Seleuco fra-
tri successerat, adiit, augmentum stipendij
pollicens, si sibi summū sacerdotium trade-
retur. Et quamquam insolitum, neque antè
permisum cuiquam erat perpetuo sacerdo-
tio perfungi: sollicitus tamen regis animus,
atque aeger avaritia, facile superatus est. Ita
depulso Onia, Iasoni sacerdotium est man-
datum. Is fœdè admodum ciues, patriamq.
laceravit. Dein cum per Menelaum quen-
dam, Simonis illius fratrem, promissam regi
pecuniam misisset, patefacta semel ambitio-
ni via, iisdem artibus quibus Iason prius,
Menelaus quoque sacerdotium obtinuerat.
Nec multo post, cum is promissum argenti
modum non reddidisset, loco pellitur: Ly-
simachus substituitur. Inde inter Iasonem &
Menelaum fœda fuere certamina, donec
Iason profugus patria excessit. His initiis
corruptis moribus, eò usque processum, ut
pleriq. popularium ab Antiocho poscerent,
permitti sibi more gentilium vivere. Quod
cum rex petentibus annuisset, certatim pel-
simus quisque delubra exstruere, idolis sup-
plicare, legem profanare ocoeperat. Interea
Antio-

Antiochus rediens ab Alexandria (namque
tum bellum regi Ægyptio intulerat, quod
iussu senatus & populi Romani deposuit,
Paullo & Crasso consulib.) Hierosolymam
adiit, cum discordantem superstitionibus
susceptis populum repèrisset, legem Dei de-
struens: & his fauens, qui impia sequeban-
tur, omnia templi ornamenta detraxit, ac
multa cæde vastavit. Id gestum ab excessu
Alexandri anno centesimo vno & quinqu-
agesimo, Paullo, ut diximus, Crassoque con-
sulibus, post quinquennium ferè quàm An-
tiochus regnare cœperat. Sed ut temporum
ordo confertus sit, ac liqueat evidentius, quis
hic fuerit Antiochus, regum qui post Ale-
xandrum in Syria fuerunt, & nomina & tē-
pora enumerabimus. Defuncto, ut suprà re-
tulimus, rege Alexandro, ab amicis eius re-
gnum omne diuisum, ac regio nomine ali-
quamdiu administratum est. Seleucus post
nouem annos in Syria rex est appellatus, re-
gnauitque annos duos & triginta. Post eum
Antiochus filius eius, annos vnum de vigin-
ti. Inde Antiochus, Antiochi filius, ²¹ qui
& Theus cognominatus est, annos quindecim.
post hunc Seleucus filius, cognomine
Callinicus, annos vnum & viginti. Item
Seleucus filius Callinici, annos tres. Hoc
defuncto,

Reges in Sy-
ria post Ale-
xandrum.

defuncto, Antiochus frater Callinici Asiam & Syriam tenuit, annos septem & triginta. Hic est Antiochus aduersus quem Scipio Africani frater bellauit: quo bello victus, & imperij parte multatus est. Hic duos filios habuit, Seleucum & Antiochum, quem ob fidem Romanis dederat. Ita Antiocho magno mortuo, Seleucus eius filius natu minor regnum adeptus est: sub quo Oniam sacerdotem à Simone insinulatum diximus. Tum Antiochus à Romanis dimissus, datuſque in locum eius obses Demetrius Seleuci regis, qui eo tempore regnabat, filius. Seleuco mortuo, anno imperij duodecimo regnū frater Antiochus, qui Romæ obses fuerat, occupauit. Is post quinquennium, quā regnare cœperat, vt suprà docuimus, Hierosolymam depopulatus est. Etenim graue Romanis stipendium pensitans, ipse immensis sumptib. pæne necessariò cogebatur pecunias rapto quærere, neque vllam prædandi occasionem omittere. Post biennium deinde, pari rursus clade affectis Iudæis, ne fortè frequentib. malis compulsi bellū sumerent, præsidium arcis imposuit. Inde sacram legem euertere aggressus, mittit edictum, vt omnes relictis maiorum suorum traditionib. gentilium ritu viueret. Nec defuere, qui profano imperio

Antiochi E-
piphanis ty-
rannis.
1. Mach. 1.

imperio volentes parerent. Tum verò foedū spectaculum, per vniuersam urbem palam in plateis diis litabatur: sacra etiam legis & prophetarum volumina igni cremata. Ea tēpestate Mathathias, Iohannis filius sacerdos ^{Mathathias sacerdos & dux.} erat. hic cū à regiis cogeretur edicto parere, egregia constantia profana contemnens, Hebræum publicè profanantem in ore omnium iugulauit. Tum demum reperto duce facta secessio est. Mathathias opido e- ^{1. Mach. 2.} gressus, multis ad eum confluentib. speciem iusti exercitus effecerat: quæis omnibus destinatum erat, aduersus profanum imperium se armis tueri, & in bello potiùs occumbere, quàm impias cærimonias exercere. Interea Antiochus per Græcas quoque vrbes, quæ in illius imperio erant, repertos Iudæos sacrificare cogebat, inauditūq. cruciatibus reluctantes afficiebat. Qua tēpestate illustris illa passio septem fratrum, matrisque fuit: qui omnes, cū legem Dei & instituta maiorum violare suppliciis cogerentur, mori maluerunt. Ad ^{Iudas Machab.} extremum pœnas mortisq. eorum comitata ^{1. Machab. 3.} mater est. Interea Mathathias moritur: vicariū exercitui, quē parauerat ducē, Iudam filiū substituit. Huius ductu, aduersus regios, frequentib. proeliis prosperè pugnatū. Nam primum Apolloniū ducē hostiū, qui magnis

copiis in conflictum descenderat, cum omni exercitu deleuit. Quod cum Seron quidam, qui tum Syriæ præerat, comperisset, multiplicatis legionibus Iudam aggressus, ferox, quia numero præstabat, ubi in certamen descensum, fusus ac fugatus, octingentis ferme amissis, in Syriam regressus est. Id ubi cōpertum est Antiocho, ira & dolore succensus (quippeangebatur duces suos cum magnis exercitibus deuictos) auxilium per omne regnum contrahit, donatiuum militib. exhaustis penitus thesauris largitur. Etenim tum præcipue grauitur pecuniæ inopia affectus erat. Nam deficientib. Iudæis ab eo, qui ei ultra trecenta argenti talenta annua pensitauerant, præterea Græcis urbib. multisq. regionibus persecutionis malo turbatis, ne gentilib. quidem pepercerat: quos deferere inueteratas superstitiones, & ad vnum ritum deducere tentauerat: illis quidem, ubi nihil sancti erat, facile relinquentibus: sed tamen omnibus metu ac clade affectis, vectigalia cessauerant. Quibus rebus æstuans (etenim ipse olim omnib. regibus opulentior, suomet scelere inopiam persenserat) copias cum Lysia partitur, ei que Syriam, & bellum aduersus Iudæos committit, ipse in Persas ad cogenda vectigalia profectus. Igitur Lysias duces

ces belli delegit, Ptolemæum, Gorgiam, Doronem, & Nicanorem: his xl. millia pedum, septem equitum data. Ac primo impetu magnum Iudæis terrorem intulerunt. Tū Iudas cunctis desperantib. suos adhortatus, forti animo descenderent in proelium: Deo fretis, nihil inuictum fore: sæpe antea à paucioribus aduersum plures bene pugnatum. Ieiunio indicto, celebratoque sacrificio, in aciem descensum, fusæ hostium copiar: Iudas castris potitus, multumque ibi auri & Tyriarum opum repertum. Namque ex Syria negotiatores nihil de victoria dubitantes, regium exercitum secuti, spe captiuos mercandi, prædæ fuere. Hæc ubi Lysia ex nuntiis comperta, maiore cura copias parat: annoque post immani exercitu Iudæos aggreditur. victus denuò Antiochiam se recepit. Iudas pulsus hostibus Hierosolymam regressus, purgare templum, & restituere, animum intendit: quod euersum ab Antiocho, profanatumque à gentibus, sædam sui speciem præbebat. Sed Syris arcem tenentibus, quæ continua templo, & loci natura superior, atque inexpugnabilis erat, adiri subiecta non poterant, crebris eruptionib. prohibentibus. Aduersum hos Iudas validissimam suorum aciem obiecit. Ita opus sacræ ædis curatum,

1. Mach. 4.

templumque muro circumdatum, constitu-
ti que qui perpetuum præsidium armati agi-
tarent. At Lysias multiplicato exercitu in
Iudæam regressus, rursus vincitur, magna
clade exercitus & auxiliorum, quæ ei à ciui-
tatibus missa in bellum conspirauerant. In-

1. Machab. 5.

terea Antiochus, quem in Persidem profe-
ctum supra memorauimus, opidum Elimum,
regionis illius opulentissimum, fanumque
ibi situm multo auro refertum, diripere co-
natus, confluyente undique ad defensionem
loci multitudine, fugatus: insuper nuntium
accepit, res vel à Lysia, vel à Lysimacho im-
prosperè gestas. Ita ex mæore animi, corpo-
ris morbo incubuit. Sed cum internis dolo-
ribus angeretur, reminiscens malorum, qui-
bus populum Dei vexauerat, meritò sibi illa
accidisse confitebatur. Deinde post paucos

2. Machab. 6.

Antiochus
Eupator.

dies moritur, cum regnasset annos vndecim.
Antiocho filio regnum reliquit, cui Eupator
nomen fuit. Ea tempestate Iudas Syros in
arce positos obsidebat. Qui cum fame atq.
inopia afficerentur, missis ad regem nuntiis,
præsidium implorant. Ita Eupator cum cen-
tum millibus, & equitum viginti millibus,
suis subsidio venit: præcipientibus aciem cum
ingenti terrore elephantis. Tum Iudas laxa-
ta obsidione, regi obuiam tendit, primoque
proelio

proelio Syros fundit. Rex petit pacem: ²⁶ quia
infido ingenio malè usus, perfidiam conse-
cuta ultio. Nam Demetrius Seleuci filius,
quem Romanis obsidem datum supra me-
morauimus, ut audiuit Antiochum decessis-
se, petiuit, ut se in regnum remitterent. Quod
cum ei negatum fuisset, clam Roma profu-
git: in Syriam venit, regnumque occupauit:
Antiocho filio, qui annum vnum & menses
sex regnauerat, interfecto. Hoc regnante,
primum Iudei à populo Romano amicitiam
foedusque petiere: benigneque excepta lega-
tio. decreto Senatus socij atque amici ap-
pellati. Interim Demetrius aduersus Iudam
per duces suos bellum gerebat. Ac primum
per Bacchidem quendam & Alcimum Iudæum
ductus exercitus: post Nicanor bello præpo-
situs, in proelio occubuit. Tum Bacchides &
Alcimus resumptis viribus, auctisque copiis,
aduersum Iudam confligunt. in ea pugna vi-
ctores Syri, cruentè admodum victoria sunt
vsi. Hebræi in locum Iudæ Ionathan, fra-
trem eius, deligunt. Interea Alcimus cum
foedè Hierosolymam vastasset, moritur. Bac-
chides socio destitutus, ad regem redit. Dein
post biennium rursus Bacchides bellum
Iudæis intulit, victus pacem petit. Quæ
propositis condicionibus data, si perfugas
capti-

1. Machab. 8.

1. Machab. 7.

Ionatha fac.
& dux.

1. Machab. 9.

1. Mach. 10.

Alexander
rex.

captiuosque & omnia bello rapta redderet. Dum hæc intra Iudæam geruntur, adolescens quidam Rhodi educatus, nomine Alexander, Antiochi se esse filium dictitans, (quod falsum erat) adiutus opibus Ptolemæi regis Alexandrini, in Syriam cum exercitu venit: Demetrium bello superatum occidit, cum regnasset annos xii. Hic Alexander, priusquam aduersus Demetrium confligeret, fœdus cum Ionatha fecerat, eumque veste purpurea & insignib. regiis donauerat. ob quod eum Ionatha auxiliis iuuerat: victoque Demetrio, primus omnium congratulatum occurrerat. Neque postea Alexander datam fidem violauit. Ita quinquennio, quo rerum potitus est, res Iudæorum tranquillæ fuerunt. Igitur Demetrii filius, qui post mortem patris Cretam cōfugerat, hortante Lathene Cretensium duce, regnum patrium bello repetens, impar viribus, Ptolemæum Philometorem regem Ægypti, Alexandri socerū, iam tum genero infestum, vt sibi sit auxilio, implorat. Ille verò nō tam supplicis precibus, quam spe Syriæ occupandæ illectus, copias cum eo iungit: ac filiam Alexandro nuptam, dat Demetrio. Aduersus hos Alexander acie configit. eo prælio vincitur Ptolemæus, cadit Alexander. Vincitur

tur Ptolemæus, & paullo post interficitur; cū regnasset annos V. vel, vt in plerisque auctoribus reperi, nouem. Demetrius regnum indeptus, Ionathan benignè habuit, fœdus cū eo fecit, Iudæos legib. suis reddidit. Interea Tryphon, qui partium Alexandri fuerat, præfectus Syriæ regno, eum bello prohibiturus, contra Ionathan in prælium descendit, terribilis xl. millium exercitu. Tryphon, vbi se imparem cernit, pacem simulat: receptumque in amicitiam, inuitatumque Ptolemæidam, interfecit. Post Ionathan, summa rerum ad Simonem fratrem defertur. Is funus fratris magnificè curauit: septemq. illas pyramidas nobilissimi operis exstruxit, in quibus & fratrum & patris ossa condidit. Tum Demetrius, resecto cum Iudæis fœdere, contemplatione cladis à Tryphone illatæ (nam post Ionathæ necem vrbes eorum atq. agros bello vastauerat) ²⁷ annua eius vectigalia in perpetuum remittit. Etenim vsque ad id tempus, regibus Syriæ, nisi cum armis resisteret, stipendium pensitauerant. Id gestum Demetrii regis anno secundo. quod ideo signauimus, quia vsque in hunc annum per tempora Asianorum regum cucurrimus, vt ratio temporum digesta luceret. Nunc autem per tempora eorum qui Iudæis vel pontifices

Demetrius
rex.1. Mach. 11.
& seq. cap.Simon fac. &
dux.

vel reges fuerunt, vsque ad Christi natiuitatem rerum ordinem digeremus. Igitur post Ionathan, Simon frater eius, vt supra dictum est, Hebræis præfuit iure pontificis. id enim ei tum à suis, tum & à populo Romano honoris delatum. Hic cum secundo Demetrii regis anno ciuibus præesse cœpisset, post

Iohan. Hyrcanus fac.

Niceph. in

Chronol.

Idem lib. 1. c.

6. hist. eccl.

28

Aristobulus rex & pontif.

octo annos insidiis Ptolemæi circumuentus occubuit. Huic Iohannes filius successit, qui cum aduersum Hyrcanos, gentem validissimam, egregie pugnasset, Hyrcani cognomen accepit.²⁸ Mortuus est, annos vi.

& xx. rerum potitus. Post hunc Aristobulus pontifex substitutus, primus omnium post captiuitatem regium nomen assumpsit, capitiq; diadema imposuit. Exacto anno,

Alexander rex & pont.

diem functus est. Alexander deinde, filius eius, rex pariter & pontifex fuit: regnavit annos vii. & viginti. in cuius actibus nihil, præter crudelitatem, memoria dignum reperi. Hic, cum Aristobulum & Hyrcanum paruos filios reliquisset, Solina siue Alexandra

Alexandra regina.

vxor eius regnum per nouem annos tenuit. Post huius obitum fœda inter fratres de regno certamina. Ac primum Hyrcanus imperium obtinebat: mox ab Aristobulo fratre pulsus, confugit ad Pompeium: qui tum Mithridatico bello confecto, pacataq;

Ioseph. 14.

cap. 24.

Niceph. 1. c. 6.

hist. eccl.

Armenia

Armenia & Ponto, victor omnium gentium, quas adierat, vltrosum pergere, & vicinâ quæque Romano imperio adiungere

Iac. lib. 21.

Pompeius

Iudæos vincit.

Cic. pro L.

Flacco.

cupiens, causas belli & materiam vincendi quærebat. Igitur Hyrcanum libens excepit, ductuq; eius Iudæos aggreditur: vrbe capta, atque arce, templo pepercit: Aristobulum victum Romam mittit, Hyrcano ius pontificatus restituit: impositoq; Iudæis

Antipater

Iudææ procurator.

stipendio, procuratorem eis Antipatrum quendam Ascalonitem præposuit. Hyrcanus quatuor & triginta annos rerum potitus, dum aduersum Parthos bella gerit, capitur. Tum Herodes alienigena, Antipatri A-

Herodes rex.

scalonitæ filius, regnum Iudææ à Senatu & populo Romano petiit, accepitq; hunc primum Iudæi externum regem cœperunt habere. Etenim iam aduentante Christo, ne-

Niceph. lib. 1.

cap. 9. histor. eccles.

cesse erat, secundum vaticinia prophetarum, suis eos ducibus priuari, ne quid ultra Christum exspectarent.

Sub hoc Herode, anno imperij eius tertio & xxx. Christus natus est, Sabino & Rufino consulibus, viii. Kalend. Ianuarias. Verum hæc, quæ Euangelis ac deinceps Apostolorum actibus continentur, attingere non ausus, ne quid forma præcisi operis, rerû dignitatibus diminueret, reliqua exsequar.

Eu. lib. 1.

c. 13. hist. eccl.

Christus natus.

Herodes

Herodes post natiuitatem Domini regnauit annos IIII. Nam omne imperij eius tempus, VII. & XXX. anni fuerunt. Post quem Archelaus tetrarcha annis IX. Herodes an. XX. & IIII.

Idem lib. 1. c. 5. & 10.

Christus crucifixus.

Nero Imper. eiusque secula.

29 Persecutio Christianorum 1.

30

Hoc regnante, anno regni octauo & decimo, DOMINVS crucifixus est, Fusio Gemino & Rebello Gemino consulib. A quo tempore vsque in Stiliconem consulem, sunt anni CCCLXXII. Apostolorum actus Lucas edidit, vsq. in tempus quo Paullus Romam deductus est, Nerone imperante: qui non dicam regum, sed omnium hominum, & vel immanium bestiarum sordidissimus, dignus exstitit, qui persecutionem in Christianos ²⁹ primus inciperet: nescio an & postremus exlerit. siquidem opinione multorum receptum sit, ³⁰ ipsum Antichristum venturum. huius vitia, vt plenius exponerem, res admonebat, nisi non esset huius operis tam vasta ingredi: id tantum annotasse contentus sum, hunc per omnia foedissima & crudelissima ed processisse, vt matrem interficeret: postetiam Pythagoræ cuidam in modum sollénium coniugiorum nuberet, inditumque imperatori flammeum, dos & genialis torus, & faces nuptiales: cuncta deniq. quæ vel in feminis non sine verecundia conspi-

conspiciuntur, spectata. Reliqua verò eius, incertum pigeat an pudeat magis differere. Hic primus Christianum nomen tollere aggressus est: quippe semper inimica virtutib. vitia sunt, & optimi quique ab improbis quasi exprobrantes aspiciuntur. Namque eo tempore diuina apud vrbem religio inualuerat, Petro ibi episcopatum gerente: & Paulo, posteaquam ab iniusto præfulis iudicio Cæsarem appellauerat, Romam deducto. ad quem tum audiendum plures conueniebant: qui veritate intellecta, virtutibusq. Apostolorum, quas tum crebro ediderant, permoti, ad cultum Dei sese conferebant. Etenim tum illustris illa aduersus Simonem Petri ac Paulli congressio fuit. Qui cū magicis artibus, vt se Deum probaret, duob. suffultus demoniis euolasset, orationibus Apostolorum fugatis demonibus, delapsus in terram, populo inspectante disruptus est. Interea abundante iam Christianorum multitudine, accidit vt Roma incendio confligaret, Nerone apud Antium constituto. Sed opinio omnium inuidiam incendij in Principem retorquebat, credebaturque Imperator gloriam innouandæ vrbis quæsisse. Neq. vlla re Nero efficiebat, quin ab eo iussum incēdium putaretur. Igitur vertit inuidiam
K in Chri-

Petrus ac Paullus Romæ.

Optatus lib. 2. in Patmen.

Simon Magus Romæ. Aug. in ser. de Sanctis.

146 SACRÆ HISTORIÆ
in Christianos, actæque in innoxios crudelissimæ quæstiones: quin & nouæ mortes excogitatæ, vt ferarum tergis contexti, laniatu canum interirent. Multi crucib. affixi, aut flamma vsti. Plerique in id referuati, vt cum defecisset dies, in vsum nocturni luminis vrerentur. Hoc initio in Christianos sæuiri cœptum. Põst etiã datis legibus religio vetabatur: palamque edictis propositis, Christianum esse non licebat. Tum Paullus ac Petrus capitis damnati: quorum vni ceruix gladio defecta, Petrus in crucem sublatu est. Dum hæc Romæ geruntur, Iudæi, præsidis sui Festi Flori iniurias non ferentes, rebellare cœperunt. Aduersus eos Vespasianus proconsulari imperio à Nerone missus, multis grauib. & præliis deuictos, cœgit intra muros Hierosolymæ confugere. ³¹ Interim Nero iam etiã sibi pro conscientia scelerum inuisus, humanis rebus eximitur: incertum an ipse sibi mortē consciuerit. Certè corpus illius interemptu. Vnde creditur, etiã si se gladio ipse transfixerit, curato vulnere eius seruatus: secundum illud quod de eo scriptum est: Vt plaga mortis eius curata est, sub sæculi fine mittendus, vt mysterium iniquitatis exerceat. Igitur post excessum Neronis, Galba imperiũ rapuit: mox Otho, Galba

Corn. Tacitus
lib. 15.

Anno Christi
68.

Diony. 1. Corinth. epistol.
Euseb. lib. 2.
ca. 35. & 36.
h. st. ecci.
Niceph. 2. ca.
35.

31

S. SEVERI LIBER II. 147

Galba interfecto, occupauit. Tunc Vitellius in Gallias, fretus exercitibus quibus præerat, urbē ingressus, Othone interfecto, summam rerum vsurpauit: quæ posteaquam ad Vespasianum delata, licet malo exemplo, bono tamen affectu Reip. ab improbis vindicandæ, cum Hierosolymam obsideret, sumit imperium: & vt mos est, diademate capiti imposito, ab exercitu Imperator cõsalutatus, Titũ filium Cæsarē facit. eidem pars copiarum, & obsidendæ Hierosolymæ negotium datum. Vespasianus Romam profectus, summo fauore senatus & populi receptus, cū se Vitellius interfecisset, imperium confirmauit. Interea Iudæi obsidione clausi, quia nulla neque pacis neque deditiois copia dabatur, ad extremũ fame interibant, passimque viæ oppleri cadaueribus cœpere, victo iã officio humãdi: quin omnia nefanda insuper ausi, ne humanis quidẽ corporibus pepercerũt, nisi quæ eiusmodi alimentis tabes præripuerat. Igitur defessis defensoribus irrupere Romani. ³² Ac tũ fortè in diẽ Paschæ omnis ex agris aliisq. Iudææ opidis multitudo conuenerat: nimirũ ita Deo placitum, vt eo tempore, quo Dominum cruci affixerat, gens impia internecioni daretur. Pharisei aliquantisper pro templo acerrimè restiterunt: donec obstinatis ad mortem

Vespasianus
imp.

Joseph. lib. 7.
c. 7. & 8. de
bello Iud.

32

K 2

Hierosolyma
vastata.

mortem animis, vltro se subiectis ignibus intulerunt. Numerus peremptorum ad vndecies centena millia refertur: capta verò C. millia, ac venundata. Fertur Titus adhibito consilio prius deliberasse, an templum tanti operis euerteret. Etenim nonnullis videbatur, ædem sacratam, vltra omnia mortalia illustrem, non debere deleri: quæ seruata modestiæ Romanæ testimonium, diruta perennem crudelitatis notam præberet. At contrà alij, & Titus ipse, euertendum templum in primis censebant, quo pleniùs Iudæorum & Christianorum religio tolleretur. Quippe has religiones, licet contrarias sibi, iisdem tamè auctoribus profectas. Christianos ex Iudæis exstitisse: radice sublata, stirpem facilè perituram. Ita Dei nutu, accensis omnium animis, templum dirutum, abhinc annos trecentos triginta & vnum. Atque hæc vltima templi euersio, & postrema Iudæorum captiuitas, qua extorres patria, per orbem terrarum dispersi cernuntur: quotidie mundo testimonio sunt, non ob aliud eos, quàm ob illatas Christo impias manus, fuisse punitos. nam sæpè aliàs cum propter peccata captiuitatibus traderentur, nūquam tamen vltra septuaginta annos seruitutis pœnam pepēderunt. Interiecto deinde tempore,

Templi euer-
sio an. Chri-
sti 71.Prudent. in
Apotheosi.

tempore, Domitianus, Vespasiani filius, persecutus est Christianos. Quo tempore Iohannem Apostolum atque Euangelistam, in Pathmum insulam relegauit: vbi ille arcanis sibi mysteriis reuelatis, librum sacræ Apocalypsis (qui quidem à plerisque aut stultè aut impiè non recipitur) conscriptum edidit. Non multo deinde interuallo, tertia persecutio per Traianum fuit. qui cum tormentis & quæstionib. nihil in Christianis morte aut pœna dignum reperisset, seruire in eos vltra veruit. Sub Hadriano deinde Iudæi rebellare voluerunt, Syriam ac Palestinam diripere conati: missoque exercitu subacti sunt. Qua tempestate Hadrianus existimans se Christianam fidem loci iniuria perempturum, & in templo ac loco Dominicæ passionis demonum simulacra constituit: & quia Christiani ex Iudæis potissimum putabantur (namque tum Hierosolymæ non nisi ex circumcisione habebat Ecclesia sacerdotem) militum cohortem custodias in perpetuum agitare iussit, quæ Iudæos omnes Hierosolymæ aditu arceret. Quod quidè Christianæ fidei proficiebat: quia tum pæne omnes Christum Deum sub legis obseruatione credebant. Nimirum id Domino ordinante dispositum, vt legis seruitus à liber-

Persec. Chri-
stian. 11. ann.Euseb. lib. 3.
eccl. hist. cap.
16. 17. & 18.
Ibid. c. 25. 32.
Niceph. lib. 3.
c. 16. & 17.
hist. eccl.Persecutio
Christi. 111.
anno 103.Euseb. lib. 4.
c. 6. eccl. hist.
Oros. lib. 7. c.
13.
Niceph. lib. 3.
cap. 24.

tate fidei atque Ecclesiæ tolleretur. Ita tum primum Marcus ex gētibz, apud Hierosolymā episcopus fuit. Quarta sub Hadriano persecutio numeratur, quam tamen postea exerceri prohibuit: iniustū esse pronuntians, *Enf. lib. 2. Persecutio Christi. 111. an. 120. &c. Enf. lib. 8. c. 2. 3. 4. 5. 6.* vt quisquam sine crimine reus cōstitueretur.

7. 8. & 9. Post Hadrianum Antonino Pio imperante, pax ecclesiis fuit. Sub Aurelio deinde Antonini filio, persecutio quinta agitata. Ac tum primū intra Gallias martyria visa, seriū trās Alpes Dei religione suscepta. Sexta deinde, Seuerō imperante, Christianorum vexatio fuit. Quo tēpore Leonidas, Origenis pater, sacrum in martyrio sanguinem fudit. Interiectis deinde annis viii. & xxx. pax Christianis fuit: nisi quod medio tempore, Maximinus nonnullarum Ecclesiarū clericos vexauit. Mox Decio imperante, iam tū septima persecutione sauitū in Christianos. Inde

Persec. V. 11. anno 11. Persec. VIII. anno 218.

Persec. IX. anno 303.

Valerianus octauus sanctorū hostis fuit. Post eū, interiectis annis ferè quinquaginta, Diocleriano & Maximiano imperantibus, acerbissima persecutio exorta, quæ per x. continuos annos plebem Dei depopulata est. quæ tēpestate omnis ferè sacro martyrum cruore orbis infectus est: quippe certatim gloriosa in certamina ruebatur, multoque auidius tum martyria gloriosis mortibus quærebantur,

quām nunc episcopatus prauis ambitionibus appetuntur. Nullis vnquam magis bellis mundus exhaustus est: neq. maiore vnquam triumpho vicimus, quām cū decem annorum stragibus vinci non potuimus. Exstant etiam mandata litteris præclaræ eius tēporis martyrum passiones: quas connectendas non putavi, ne modū operis excederem. Sed finis persecutionis illius fuit, abhinc annos ix. & lxxx. à quo tempore Christiani imperatores esse cœperunt. Namq. tum Cōstantinus

Cōstantinus Imp. primus Christianus anno 307.

rerum potiebatur, qui primus omnium Romanorū principum Christianus fuit. Sanè tū Licinius, quia aduersū Constantinum de imperio certauit, milites suos litare præceperat: abnuentes, militia reiciebat. Sed id inter persecutiones non computatur: adeò res leuioris negotij fuit, quām vt ad Ecclesiarū vulnera perueniret. Exinde tranquillis rebus pace perfrui mur: neque vltius persecutio- nem fore credimus, nisi eam quam sub fine iam sæculi Antichristus exercebit. Etenim

Perf. X. futur. 12.

sacris vocibus, x. plagis mundum afficiendum, pronuntiatum est: ita cū iam ix. fuerint, quæ superest, vltima erit. Hoc temporum tractu mirum est quantum inualuerit religio Christiana. Tum siquidem Hierosolyma horrens ruinis, frequentissimis ac

Anno Christi
M 311.

Vestigia
Christi.

Ambrós. in o-
rat. de obitu
Theo.

Crux Domi-
ni inuenta.
Paullinus ad
Seuerum no-
strum ep. 11.

152 SACRÆ HISTORIÆ
magnificentissimis Ecclesiis est adornata.
Namque Helena, mater principis Constan-
tini, quæ Augusta cum filio conregnabat, cū
Hierosolimam agnoscere concupisceret, re-
perta ibi idola ac templa protulit: mox vñ
regni viribus, basilicam in loco Dominicæ
passionis & resurrectionis & ascensionis con-
stituit. Illud mirum, quod locus ille, in quo
postremum insisterant diuina vestigia, cum
in cælum Dominus nube sublatus est, con-
tinuari pavimento cum reliqua stratorum
parte non potuit. Siquidem quæcumq. ap-
plicabatur, insolens humana suscipere terra
respueret, excussis in ora apponentium sæpe
marmoribus. quinetiam calcati Deo pulue-
ris adeò perenne documentum est, vt vesti-
gia impressa cernantur. Et cum quotidie cō-
fluentium fides certatim Domino calcata
diripiat, damnum tamen arena non sentiat:
& eadem adhuc sui speciem, velut impressis
signata vestigiis, terra custodit. Eiusdem re-
ginæ beneficio crux Domini tum reperta:
quæ neque in principio obsistentibus Iudæis
potuerat consecrari, & postea diruta ciuita-
tis oppressa ruderibus, non nisi tam fideliter
requiranti meruit ostendi. Igitur Helena pri-
mum de loco passionis certior facta, admota
militari manu, atq. omnium prouincialium
multi-

multitudine in studia reginæ certantium, ef-
fodi terram, & contigua quæque ac vastissi-
ma ruinarum purgari iubet: mox pretium fi-
dei & laboris tres pariter cruces, sic vt olim
Domino ac latronibus duobus fixæ fuerant,
reperiuntur. Hic verò maior dignoscendi pa-
tibili, in quo Dominus pependerit, diffi-
cultas omnium animos mentesque turba-
uerat, ne errore mortalium forsitan pro cru-
ce Domini latronis patibulum consecrarent.
Capiunt deinde consilium, vt aliquem re-
cens mortuum crucibus admouerent. Nec
mora, quasi Dei nutu funeris extincti sollé-
nibus exequiis deferabatur, concursuque o-
mnium feretro corpus eripitur. Duabus prius
frustra crucibus admotis, vbi Christi patibu-
lo attactum est, dictu mirabile, trepidanti-
bus cunctis, funus excussum, & inter spe-
ctatores suos astitit: Crux reperta, dignoque
ambitu consecrata.

His per Helenam gestis, principe Chri-
stiano libertatem atq. exemplum fidei mū-
dus acceperat: sed longè atrocius periculum
cunctis Ecclesiis illa pace generatum. nam-
que tum hæresis Arrii prorupit, totumque
orbem inuecto errore turbauerat. Etenim
duobus Arriis, acerrimis perfidiæ huius au-
ctoribus, Imperator etiā deprauatur: dumq.

Ruf. c. 3. hist.
eccl. Niceph.
lib. 3. c. 29.
Simeon Me-
taph. in vita
Helena.
Cassiodorus
lib. 2.
Trip. hist.
Theod. lib. 1.
eccl. hist. c. 10

Arrianorum
hæresis.

33

Epiph. contra
Arrian.Synodus Ni-
cenæ an. 325.

Athanasius.

Synodus
Antiochena
anno 341. &
anno 345.

sibi religionis officium videtur implere, vim persecutionis exercuit: actique in exiliū episcopi, sequitur in clericos, animaduersum in laicos, qui se ab Arrianorum communione secreuerant. Quæ autem Arriani prædabant, erant huiusmodi: patrē Domini instituendi orbis causa genuisse filium: ³³ eō pro potestate sui ex nihilo, in substantiam nouam atq. alteram, factum Dominū nouum, alterumque: fuisse autem tempus, quo filius non fuisset. Igitur huius mali causa Synodus apud Nicæam ex toto orbe cōtrahitur. ccc. siquidem & duo de viginti episcopis congregatis, fides plena conscribitur: hæresis Arriana damnatur, Imperator decretum episcopale complectitur. Arriani nihil cōtra sanam fidem retractare ausi, se quoq. tamquam acquiescentes, nec aliud sentientes, Ecclesiis miscuerūt: manebat tamē in pectoribus eorum insitum in catholicos viros odium: & aduersus quos de fide disceptare non poterant, eos subornatis accusatoribus, fictisque criminibus appetebant. Itaque primū Athanasium Alexandria episcopum, iuriconsultum, qui apud Nicænam synodum Diaconus adfuerat, aggrediuntur, absentemque condemnant. Etenim ad crimina, quæ falsi testes congesserant, aggregabāt, quod Marcellum

cellum atque Photinum, hæreticos sacerdotes, Synodi iudicio condemnatos, prauo studio recepisset. Sed de Photino dubium non erat, meritō fuisse damnatum: in Marcello nihil tum damnatione dignum repertum videbatur: maximeque ei studium partiū innocentium accesserat, quod eosdem illos iudices, à quibus fuerat condemnatus, hæreticos esse nemo dubitabat. Ceterū Arriani non hos potius quàm Athanasium, remouere cupiebant. Itaque Imperatorem eō velle que compellunt, vt Athanasius exsulatū ad Gallias mitteretur. Mox in Ægypto octoginta episcopi congregati, Athanasium iniuste condemnatum esse pronuntiant. ³⁴ Res ad Cōstantinum refertur. iubet ex toto orbe apud Sardicam episcopos congregari: atque omne iudicium, quo Athanasius damnatus fuerat, retractari. Inter hæc Constantinus moritur: Synodus congregata iam Constantino Imperatore, Athanasium absoluit: Marcellus quoque episcopatu redditur. Nam de Photino episcopo Sirmienti non est rescissa sententia, quia etiam nostrorum iudicio hæreticus probabatur. Et tamen hoc ipsum Marcellum grauabat, quia Photinus auditor eius fuisse in adolescentia videbatur. Verumtamen ad Athanasij absolutionem etiam

Socrat. lib. 3.
c. 8. hist. Trisp.
Theod. lib. 1.
c. 30. hist. ecc.
Anno 342.Socrat. lib. 5.
cap. 8.
Epiph. lib. 3.
tom. 1. contra
Phot.

*Tript. hist. lib.
4. c. 34.*

*Photini er-
ror.
Epiph. lib. 3.
tom. 1. contra
Marcel.*

etiā illud accesserat, quod Vrsatius & Valens, principes Arrianorum, cū post Synodum Sardicensem viderentur à communione secreti, corā positi, à Iulio Romanæ urbis episcopo veniam poposcerunt, quod innoxium condemnassent: meritoque eum sententia consilij Sardicensis absolutum professi sunt. Interiecto deinde tempore Athanasius, cū Marcellum parum sanæ fidei esse penitus comperisset, à communione suspendit. habuitq. ille hanc verecundiam, vt tanti viri iudicio notatus, sponte concederet. Ceterū antea innocens, postea deprauatus, videri poterat iam tū nocens fuisse, cū de eo fuerat iudicatum. Nacti ergo Arriani istiusmodi occasionem, conspirant penitus, Sardicensis Synodi decreta subvertere. Etenim eis color quidam suppetere videbatur, quod tam iniuste fuisset pro Athanasio iudicatum, quā Marcellus fuerat absolutus, qui nunc etiam Athanasij iudicio hæreticus esse probaretur. Namque Marcellus Sabellianæ hæresis assertor exstiterat: Photinus verò nouā hæresim iam antè protulerat, à Sabellio quidem in vnione dissentiens, sed initium Christi ex Maria prædibat. Igitur Arriani astuto consilio miscunt innoxium criminosis, damnationemque Photini

Photini & Marcelli & Athanasij eadē sententia comprehendunt: illud nimirum apud Imperatorum animos præstruentes, vt non putarentur de Athanasio perperam iudicasse, qui de Marcello atque Photino vera sensissent. Verū tamen ea tempestate Arriani perfidiam suam occultabant, non ausi palam erroris sui dogmata prædicare, catholicos se gerebant, nihil sibi prius agendum rati, quā vt Athanasium Ecclesia submouerent, qui semper eis velut murus obstitere: quo remoto, reliquos in libidinem suam cessuros sperabant. Sed pars episcoporum quæ Arrium sequebatur, damnationem Athanasij cupitam accepit: pars coacti metu & factione, in studia partium concesserant. pauci, quibus fides cara, & veritas potior erat, iniustum iudicium non receperunt.³⁵ inter quos Paullinus, episcopus Treuerorū, oblata sibi epistola ita subscripsisse traditur, se in Photini atque Marcelli damnationem præbere consensum,³⁶ de Athanasio non probare. Tum verò Arriani, vbi doli parum procefferant, vi agere decernunt. Nā quodlibet audere atque agere facile erat, regis amicitia subnixis, quem sibi prauis adulationibus deuinxerant. Quinetiam ex consensione multorum inexpugnabiles erant. nam
omnes

*Conspiratio
Arrianorum
in Athana-
sium.*

35

36

*Constantij
Arrianis ad-
dictissimi.*

Principes Ar-
rianorum.
Zozom. li. 5.
hisor. Tripart.
cap. 14.

37

38

39

40

Anno Chri-
sti 353.

Valentis Ar-
riani techna.

SACRÆ HISTORIÆ

omnes ferè duarum Pannoniarum episcopi,
multiq̃ue Orientalium, ac tota Asia in per-
fidia eorum coniurauerant. Sed principes
mali istius habebatur, à Singiduno Vrsatius,
Valens à Mursia, ab Heraclia Theodorus,
Stephanus Antiochenus, Acatius à Cæsa-
rea, ³⁷ Menophanes Epheso, Georgius Lao-
dicea, Narcissus à Neapoli. Hi ita palatium
occupauerant, vt nihil sine eorum nutu age-
ret Imperator: obnoxius quidem omnibus,
sed præcipuè Valenti deditus. Nam eo tem-
pore quo ³⁸ apud Morsam cōtra Magnentiū
armis certatum, ³⁹ Constantius ⁴⁰ descende-
re in conspectum pugnae non ausus, in basi-
lica martyrum extra opidum sita, Valente
tū eius loci episcopo in solatiū assumpto,
diuersatus est. Ceterū Valens callidè per
suos disposuerat, vt quis prælii fuisset euen-
tus, primus cognosceret: vel gratiam regis ca-
ptans, si prior bonum nuntiū detulisset: vel
vitæ consulens, antè capturus fugiendi spa-
tium, si quid contrà accidisset. Itaq̃. paucis,
qui circa regem erant, metu trepidis, Impe-
ratore anxio, primus nuntiat hostes fugere.
Cum ille indicē ipsum intromitti posceret,
Valens vt reuerentiā sui adderet, angelū sibi
fuisse nuntiū respondit. Facilis ad credendū
Imperator, palàm postea dicere est solitus, se
Valentis

S. SEVERI LIB. II.

159

Valentis meritis, nō virtute exercitus vicisse.
Ab hoc initio illecti principis, extulere ani-
mos Arriani, potestate regis vsuri, vbi aucto-
ritate sua parum valuissent. Igitur cū sen-
tentiā eorum, quam de Athanasio dederant,
nostri nō reciperent, edictū ab imperatore
proponitur, vt qui in damnationē Athanasij
non subscriberent, in exiliū pellerentur. Ce-
terū à nostris tum apud Arelatē ac Buteras
opida Galliarum, episcoporum concilia fue-
re. Petebatur, vt priusquā in Athanasium
subscribere cogerentur, de fide potius disce-
ptarent: nec tum demum de re cognosce-
ndum, cū de persona iudicium constitisset.
Sed Valens, sociiq̃. eius, prius Athanasij dā-
nationē extorquere cupiebant, de fide cer-
tare non ausi. Ab hoc partiū conflictu agitur
in exiliū Paullinus Interea Mediolanū con-
uenitur, vbi tū aderat Imperator. eadem illa
contentio nihil inuicē relaxabat. Tum Euse-
bius Vercellensium, & ⁴¹ Lucifer à Caranalis
Sardinia episcopi relegati. Ceterū ⁴² Dio-
nysius Mediolanensium sacerdos, in Athana-
sij damnationem se consentire subscripsit,
dummodo de fide inter episcopos quære-
tur. Sed Valens & Vrsatius, ceteriq̃ue, metu
plebis, quæ catholicam fidem egregio studio
conseruabat, non ausi piacula profiteri, intra
palatium

Conc. Arela-
tense & Bit-
terense.

Ann. 354

41

42

Zozom. hysto.
Tripart. lib. 5.
ca. 15. & 16.
Rufin. hystor.
eccl. lib. 10.
cap. 20.

palatium congregantur. Illinc epistolam sub Imperatoris nomine emittūt, omni prauitate refertam: eo nimirum consilio, vt si ea æquis auribus populus recepisset, publica auctoritate cupita proferrent. sin aliter fuisset excepta, omnis inuidia esset in rege, & ipsa venialis: quia etiam tū catechumenus, sacramentum fidei meritò videretur potuisse nescire. Igitur lectam in Ecclesia epistolā populus auersatur. Dionysius, quia non esset assensus, vrbe pellitur: statimque eius in locum episcopus subrogatur. Liberius quoque vrbs Romæ, & Hilarius Pictauorum episcopus, dantur exilio.⁴³ Rhodanium quoque, & Dosanum antistitem (qui naturā lenior, non tam suis viribus, quā Hilarij societate non cesserat) Arrianis eadem condicio implicuit: cum tamen homines parati essent Athanasium à communione suspendere, modò vt de fide inter episcopos quæreretur. Sed Arrianis optimum visum, præstantissimos viros à certamine submouere. Ita pulsi in exiliū, quos suprà memorauimus,⁴⁴ abhinc annos quinque & quadraginta, Arbetione & Lolliano consulibus. Sed Liberius paullo post vrbi redditur,⁴⁵ ob seditones Romanas. Ceterum exiules satis cōstat totius orbis studiis celebratos, pecuniaque eis in sumptum affatim

Proscriptio
episcoporum
ab Arrianis.
Hist. tripart.
lib. 5. cap. 17.

43

44

Anno Christi
555.

45

Anno 557.

fatim congestas, legationibus quoque eos plebis catholicæ ex omnibus fere prouinciis frequentatos. Interea Arriani non occultè, vt antea, sed palam ac publicè hæresis piacula prædicabant: quinetiam Synodū Nicenam pro se interpretantes, quam vnus litteræ adiectione corruperant, caliginem quandā iniecerant veritati. Nam vbi ὁμοιούσιον erat scriptū, quod vnus est substantiæ: illi ὁμοιούσιον, quod est similis substantiæ, scriptum esse dicebant: concedentes similitudinem, dum adimerent vnitatem: quia multum ab unitate similitudo distaret. vt, verbi gratia, pictura humani corporis esset homini similis, nec tamen haberet hominis veritatem. Sed quidā ex his vltra processerant, Anomœousiam, id est, dissimilem substantiam confirmantes. Eoque his certaminibus processum, vt istiusmodi piaculis orbis terrarum implicaretur. nam Italiam, Illyricum, atq. Orientem Valens & Vrsatius, ceterique, quorum nomina edidimus, infecerant. Gallias nostras Saturninus Arelatensium episcopus, homo impotens & factiosus, premebat. Osium quoque ab Hispania in eandem perfidiam cōcessisse, opinio fuit: quod eo mirum atque incredibile videtur, quia omni ferè ætatis suæ tempore cōstantissimus nostrarum partium, & Nicæna

Conc. Nicæ.
ni deprauatio.

Arrian. ante-
signani.

Socr. lib. 5. c.
p. Trip. hist.
Isido. de vitiis
illustribus.

L cæna

cena Synodus auctore illo confecta habebatur: nisi fatifcente æuo (etenim maior centenarius fuit, vt S. Hilarius in epistolis refert) delirauerit. quibus rebus perturbato orbe terrarū, & mōrbo quodam Ecclesiis languētibz, segnior quidem, sed non minus grauis cura principē exercebat: quōd licet Arriani, quibus fauebat, superiores viderentur, necdum tamen de fide inter episcopos conueniret. Igitur apud Ariminum, vrbem Italiae, Synodum congregari iubet: idque Tauro præfecto imperat, vt collectos in vnum non antē dimitteret, quā in vnam fidē consentiret: 46 promisso eidem consulatu, si rem effectui tradidisset. Ita missis per Illyricum, Italiam, Africam, Hispanias, Galliasque magistris officialibus, 47 acciti aut * maeti quadringēti & aliquanto amplius Occidentales episcopi, Ariminum conuenere: quibus omnibus annonas & cellaria dare Imperator præceperat. sed id nostris, id est Aquitanis, Gallis, ac Britannis indecens visum: repudiatis ficalibus, propriis sumptibz. viuere maluerunt. Tres tantum ex Britannia, inopia proprii, publico vti sunt, cum oblatam à ceteris collationem respuissent: sanctius putantes fiscum grauare, quā singulos. Hoc ego Gaudium episcopum nostrum, quasi obtreclatē referre solitum

Trip. hist. lib.
s. c. 16.
Conc. Arim.
minense an-
no 319.

46

47

solitū audiui. sed longē aliter senserim: laudique attribuo episcopis, tam pauperes fuisse, vt nihil proprium haberent, neque ab aliis potius quā fisco sumerent, vbi neminem grauabant, 48 ita in vtriusque egregium exemplum. De reliquis nihil memoria dignū traditur. sed redeo ad ordinem. Posteaquam omneis, vt suprà dictum, in vnum collecti sunt, fit partium secessio. Ecclesiā nostri obtinent, 49 Arriani tam * Edentum de industria vacātem, orationis loco capiunt: sed hi non amplius quā octoginta. Reliqui nostrarū partium erant. 50 Igitur frequentibus conciliis nihil actum, nostris in fide manentibus, illis de perfidia non cedentibus. Ad postremum placuit, decem legatos mitti ad Imperatorē, vt quæ esset partium fides & sententia cognosceret, sciretque pacem cum hæreticis esse non posse. Idem Arriani faciunt, mittuntque numero pari legatos, qui aduersum nostros coram Imperatore confingerent. sed ex parte nostrorum leguntur homines adulescentes, parum docti, & parum cauti. ab Arrianis autem missi, senes, callidi, & ingenio valentes, veterinō perfidiæ imbuti, qui apud regem faciliē superiores exstiterunt. Sed nostris mandatum, ne quo modo cum Arrianis communionem inirent, omniaque

Diuitiæ epi-
scoporum eo
saeculo.

48

49

50

Hist. Trip. lib.
s. cap. 20.

L 2

integra

Syn. Seleucia-
na in Oriente
anno eodem.
Socr. lib. 5. c. 5.
34. Trip. hist.

51

52
Anno Chri-
sti 319.

53

Hilarius ex-
sul.

integra Synodo referuarent. Interim in Ori-
ente exemplo occidentalium, Imperator iu-
bet cunctos ferè episcopos apud Seleuciam
Ilauriæ opidum congregari. Qua tempesta-
te Hilarius, quartum iam exsilij annum in
Phrygia agens, inter reliquos episcopos, per
vicarium ac præsidem ¹¹ data euectionis co-
pia adesse compellitur; cum tamen nihil de
eo specialiter ¹² mandasset Imperator. iudi-
ces tantum generalem iussionem secuti, qua
omnes episcopos ad concilium cogere iube-
bantur, ¹³ hunc quoque ¹⁴ inter reliquos vo-
lentes miscere, vt ego conicio: Dei nutu ita
gestum, vt vir diuinarum rerum instructissi-
mus, cum de fide disceptandum erat, inter-
esset. Is vbi Seleuciam venit, magno cum fa-
uore exceptus, omnium in se animos & stu-
dia conuerterat, ac primum quæsitum ab eo,
quæ esset Gallorum fides: quia tum Arrianis
praua de nobis vulgantibus, suspecti ab Ori-
entalibus habebamur, trionymam solitarij
Dei vnionem secundum Sabellium credidisse.
sed exposita fide sua, iuxta ea quæ Nicææ
erant à patribus conscripta Occidentalibus
perhibuit testimonium. Ita absolutis omniū
animis, intra conscientiam cōmunionis, nec
non etiam in societatem receptus, concilio-
que ascitus est. Agi deinde cœptum: reper-
tiq̃ue

tiq̃ue prauæ hæresis auctores, atq. ab Eccle-
siæ corpore auulsi. In eo numero fuere, <sup>Socrat. Trip.
hist. lib. 5. cap.
34. & seq.</sup>
Georgius ab Alexandria, Acacius, Eudoxius,
Vranius, ¹⁵ Leontius, Theodosius, Euagrius,
Theodolus. Sed confecta Synodo, decreta
ad Imperatorem legatio, quæ gesta insinua-
ret. damnati quoque ad regem profecti, satis
freti sociorum viribus, & principis societate.
¹⁶ Interea legatos Ariminensis cōcilij ex parte
nostrorum ¹⁷ cōpellit Imperator, vniri hære-
ticorum communioni: eisdemq. conscriptā
ab improbis fidem tradit, verbis fallentib.
inuolutam, quæ Catholicam disciplinam,
perfidia latente, loqueretur. Namque Vsiæ
verbum tanquam ambiguum, & temerè à
patribus vsurpatum, neq. ex auctoritate scri-
pturarum profectum, sub specie falsæ ratio-
nis abolebat, ne vnus cum patre substantiæ
filius crederetur. Eadem fides similem patri
filiū fatebatur. sed interiùs aderat fraus pa-
rata, vt esset similis, non esset æqualis. Ita di-
missis legatis, præfecto mandatum, vt Syno-
dum non antè laxaret, quàm conscriptæ
fidei consentire se omnes subscriptionibus
proferrentur. Ac, si qui pertinaciùs ob-
sisterent, dummodo is numerus intra quin-
decim esset, in exsilium pellerentur. Sed re-
gressis legatis, licet vim regiam deprecantibus,
L 3

tibus, negata communio. Enimuero con-
pertis quæ decreta erant, maior rerû & con-
siliorum perturbatio: dein paulatim pleriq.
nostrorum, partim imbecillitate ingenij, par-
tim tædio peregrinationis euicti, dedere se
aduersariis, iam post reditum legatorum su-
perioribus, & Ecclesiam nostris inde detrufis
obtinentibus. ¹⁷ factaque semel inclinatione
animorum, cateruatim in partem alteram
concessum: donec ad viginti vsque nostro-
rum numerus imminutus est. Sed hi quanto
pauciores, tanto validiores erant. constantis-
simulque inter eos habebatur, noster Faga-
dius, & Seruatio Tungrorum episcopus. hos,
quia minis & terriculis non cesserant, Tau-
rus precibus aggreditur, ac lacrymans ob-
testatur, mitiora uti consulerent. Clausos
intra vnam urbem episcopos iam septimum
mensem agere: iniuria hiemis & inopia cõ-
fectis, nullam spem reuersionis dari: quis
tandem esset finis? sequerentur plurium ex-
emplum, auctoritatem saltem ex numero
sumerent. Et enim uero Fagadius paratum
se exilio, atq. ad omne supplicium, in quod
deposceretur, profiteri, se ab Arrianis con-
ceptam fidem non recepturum. Ita in hoc
certamine aliquot dies tracti. ubi parum ad
pacem proficiebant, paulatim & ipse infra-
ctior,

Vide pag. 163
vers. 10.

57

ctior, ad extremum proposita condicione eu-
incitur. Namque Valens & Ursatius affir-
mantes, præsentem fidem Catholica ratio-
ne* conceptam, ab Orientalibus Imperato-
re auctore prolatam, cum piaculo repudia-
ri, ut quis discordiarum finis foret, si quæ O-
rientalibus placuisset, Occidentalibus dis-
pliceret? Postremo si quid minus plenè præ-
senti fide editum videretur, ipsi adderent,
quæ addenda putarent: præbituros se, in his
quæ essent adiecta, consensum. Fauorabilis
professio pronis omnium animis excepta:
nec ultra nostri repugnare ausi, iam quoquo
modo finè rebus imponere cupientes. Dein
conceptæ à Fagadio & Seruatione professio-
nes, edi cœpere: in quibus primùm damnatur
Arrius, totaq. eius perfidia: ¹⁸ ceterum nō etiā
patri æqualis, & sine initio, sine tēpore Dei
filius pronūtiatur. Tū Valēs tamquā nostros
adiuuās, subiecit sententiā, cui inerat occul-
tus dolus: filiū Dei nō esse creaturā sicut ce-
teras creaturas, sefellitq. audientes fraudis pro-
fessionis. Etenim his verbis, quibus similis es-
se ceteris creaturis filius negabatur, creatura
tamen, potior tantū ceteris, pronuntiabatur.
Ita neutra pars vicisse se penitus, aut victam
putare poterat: quia fides ipsa pro Arria-
nis, professiones verò postea adiectæ pro

Arrianorum
de Occiden-
talibus vi-
ctoria.

58

nostris erant: præter illam quam Valens subiunxerat, quæ tum non intellecta, serò demùm animaduersa est. Hoc verò modo concilium dimissum, bono initio, fœdo exitu est consummatum. Igitur Arriani rebus nimium

Sozom. lib. 5. cap. 35. Trip. hist. prosperè & secundùm vota fluentibus, Constantinopolim ad Imperatorem concurrunt: ibi repertos Seleuciensis Synodi legatos, vi

59 regia compellunt, ⁵⁹ exemplo Occidentaliù, prauam illam fidem recipere. Plerique abnuètes iniuriosa custodia ac fame vexati, captiuam conscientiam dedere. ⁶⁰ Multi con-

stantiùs renitentes, adempto episcopatu in exsilium detrusi, atque in eorum locum alij dati. Ita optimis sacerdotibus aut metu ter-

61 cuncti concesserant. ⁶¹ Aderat ibi tum Hilarius, à Seleucia legatos secutus, nullis certis de se mādatis opperiens Imperatoris voluntatem, si forsitan redire ad exsilium iuberetur. Is vbi extremum fidei periculum animaduertit, Occidentalib. deceptis, Orietales per scelus vinci: tribus libellis publicè datis audientiam regis poposcit, vt de fide corā aduersariis disceperet. Id verò Arriani maximo opere abnuere. Postremò quasi discordiæ

62 seminarium & ⁶² perturbator Orientis, redire ad Gallias iubetur, ⁶³ absque exsilij indulgentia,

gentia. ⁶⁴ Verùm vbi perimensus est orbē pæne terrarum, malo perfidiæ infectum, dubius animi, & magna curatū mole æstuans, cūm plerisq. videretur nō ineundam cum his cō-

munionem, qui Ariminensem Synodū rece-

65 pissent, ⁶⁵ optimū factu arbitratus, reuocare cunctos ad emendationem & * pænitetiam, frequentibus intra Gallias cōciliis atq. ⁶⁶ o-

mnibus ferè episcopis de errore profitentibus, apud Ariminum gesta condemnant, & in statum pristinum Ecclesiarum fidē refor-

mant. Resistebat sanis cōsiliis Saturninus A- *Vide pag. 168* relatenſium episcopus, vir sanè pessimus, &

ingenio malo, prauoque: verumetiā præter hæresis infamiam, multis atque infandis cri-

minibus conuictus, Ecclesia eiectus est. Ita partium vires ⁶⁷ amisso duce infractæ. Pater-

nus etiam à Petrocoris æquè vecors, nec detrectans perfidiā profiteri, sacerdotio pulsus:

ceteris venia data. Illud apud omnes constitit, vnus Hilarij beneficio Gallias nostras

piaculo hæresis liberatas. Ceterùm Luciferum Antiochiæ longè diuersa sententia fuit. *Trip. hist. lib. 6. c. 24.*

Nam in tantū eos, qui Arimini fuerant, condemnauit, vt se etiam ab eorum cōmunionē

secreuerit, qui eos sub satisfactione vel pænitentia recepissent. Id rectè, an perperam con-

stituerit, dicere nō ausim. Paullinus & Rhodanius

danius in Phrygia defuncti. Hilarius sexto anno postquam redierat, ⁶⁸ in patria obiit.

Sequuntur tempora ætatis nostræ grauiæ & periculosa, quibus non vñtato malo pollutæ Ecclesiæ, & perturbata omnia. Namq. tum primùm infamis illa Gnosticorum hæresis intra Hispanias deprehensa, superstitione exitiabilis arcanis occultata secretis. Origo istius mali, oriens ab Ægyptiis. Sed quib. ibi initiis coaluerit, haud facile est disserere. Primus eam intra Hispanias Marcus intulit, Ægypto profectus, ⁶⁹ Memphis ortus. huius auditores fuere, Agape quædam non ignobilis mulier, & rhetor Helpidius. Ab his Priscillianus est institutus, familia nobilis, prædiues opibus, acer, iniquus, facundus, multa lectione eruditus, disserendi ac disputandi promptissimus: felix profectò, si non prauo studio corrupisset optimum ingenium: prorsus multa in eo animi & corporis bona cerneret. vigilare multum, famem ac sitim ferre poterat; habendi minimè cupidus, vtendi parcissimus. sed idem vanissimus, & plus iusto inflatior profanarum rerum scientia.

Quin & magicas artes ab adolescentia cum exercuisse creditum est. Is vbi doctrinam exitiabilem aggressus est, multos nobilium, pluresq. populares auctoritate persuadendi, & arte

& arte blandiendi allicuit in societatem. Ad hoc mulieres nouarum rerum cupida, fluxa fide, & ad omnia curioso ingenio, cateruatim ad eum confluebant. Quippe humilitatis speciem ore & habitu prætendens, honorem sui & reuerentiam cunctis iniecerat. Iamq. paulatim perfidia istius tabes, pleraque Hispaniæ peruasærat. quin & nonnulli episcoporum deprauati, inter quos Instantius & Saluianus, Priscillianum non solum consensione, sed sub quadam etiam coniuratione suscepèrant. Quo Adyginus episcopus Cordubensis ex vicino agens còperto, ad Idacium emeritæ ætatis sacerdotem refert. Is verò si ne modo, & vltra quàm oportuit Instantiũ, sociosq. eius laceßens, facem quandam nascenti incendio subdidit: vt exasperauerit malos potius, quam còpresserit. Igitur post multa inter eos, & digna memoratu certamina, apud Cæsaraugustam Synodus cõgregatur: cui tum etiam Aquitani episcopi interfuere. Verùm hæretici committere se iudicio non ausi. in absentes tum lata sententia, damnatiq. Instantius & Saluianus episcopus, Helpidius & Priscillianus laici. Additũ etiam, vt si quis damnatos in cõmunionem recepisset, sciret in se eandẽ sententiam promendam. Atq. id Ithacio Sossubẽsi episcopo negotium

Synodus Cæsaraugustana.

Leo Papa ep.
93. ad Thr.

172 SACRÆ HISTORIÆ
negotium datum, vt decretū episcoporum
in omnium notitiam deferret, maximeque
Iginum extra communionem faceret: qui
cum primus omnium infectari palām hære-
ticos cœpisset, postea turpiter deprauatus, in
cōmunionem cos recepisset. Interim Instan-
tius & Saluianus damnati iudicio sacerdotū,
Priscillianum etiam laicum, sed principem
malorum omnium, vnā secum Casaraugu-
stana Synodo notatum, ad confirmandas vi-
res suas episcopum in Labilensi opido con-
stituunt: rati nimirum, si hominem aerem &
callidum sacerdotali auctoritate armaffent,
tutiores fore sese. Tum verò Idacius atque
Ithacius acrius instare, arbitrātes posse inter
initia malum comprimī: sed parum sanis cō-
siliis sæculares iudices adeunt, vt eorum de-
cretis atque executionibus hæretici vrbibus
pellerētur. Igitur post multa & fœda Idacio
supplicante, elicitur à Gratiano tum Impe-
ratore rescriptum, quo vniuersi hæretici ex-
cedere non Ecclesiis tantum aut vrbibus, sed
extra omnes terras propelli iubebātur. Quo
comperto, Gnostici diffisi reb. suis, non ausi
iudicio certare, sponte cessere, qui episcopi
videbantur: ceteros metus dispersit. At tum
Instātius, Saluianus & Priscillianus Romam
profecti, vt apud Damasum vr̄bis ea tempe-
state

S. SEVERI LIBER II. 173
state episcopum obiecta purgarent. Sed iter
eis præter interiorem Aquitaniam fuit: vbi
tum ab imperitis magnificè suscepti, sparfe-
re perfidiæ semina. maximeque Elusanam
plebem, sanè tum bonam & religioni studē-
tem, prauis prædicationibus peruertere. à
Burdigala per Delphinum repulsi, tamen in
agro Euchrociæ aliquantisper morati, in fec-
ere nōnullos suis erroribus. Inde iter cœptum
ingressi, turpi sanè, pudibundoq. comitatu,
cum vxoribus atque alienis etiam feminis,
in quīs erat Euchrocia, ac filia eius Proculla:
de qua fuit in sermone hominum, Priscillia-
ni stupro grauidam, partum sibi graminibus
abegisse. Hi vbi Romam peruenere, Dama-
so se purgare cupientes, ne in conspectū qui-
dem eius admissi sunt. Regressi Mediolanū,
æque auersantē sibi Ambrosium repererūt.
Tum vertere cōsilia, vt quia duobus episco-
pis, quorum ea tempestate summa auctori-
tas erat, non illuserant, largiendo & ambien-
do ab Imperatore cupita extorquerent. ita
corrupto Macedonio, cum Magistro officio-
rum, rescriptum eliciunt, quo calcatis quæ
prius decreta erant, restitui Ecclesiis iubebā-
tur. Hoc freti Instantius & Priscillianus, re-
petiuere Hispanias. Nam Saluianus in vrbe
obierat: ac tum sine vllō certamine Ecclesias,
quibus

174 SACRÆ HISTORIÆ
quibus præfuerant, recepere. Verùm Tra-
chio ad resistendum nō animus, sed facultas
defuit: quia heretici corrupto Voluētio pro-
consule, vires suas confirmauerant. Quin-
etiam Ithacius ab his quasi perturbator Ec-
clesiarum reus postulatus, iussusque per atrocem
exsecutionē deduci, trepidus profugit
ad Gallias: ibi Gregorium præfectum adiit.
Qui cōpertis quæ gesta erant, rapi ad se tur-
barum auctores iubet, ac de omnibus ad Im-
peratorem refert, vt hæreticis viam ambiendi
præcluderet. Sed id frustra fuit: quia per
libidinem & potentiam paucorum, cuncta
ibi venalia erant. Igitur hæretici suis artibus
grandi pecunia Macedonio data, obtinent,
vt Imperiali auctoritate præfecto erepta co-
gnitio, 70 Hispaniarum vicario. * Nam iam
proconsulem habere desierant: missique à
71 Magistro officiales, qui Ithacium 71 tū Tre-
ueris agentem ad Hispanias retraherent.
Quos ille callidè frustratur: ac postea per
72 Britanniū episcopum defensus, 72 illufit. Iam
rumor incesferat Clementē Maximū intra
Britannias sumpfisse imperium, ac brevi in
Gallias erupturum. Ita tum Ithacius statuit,
licet rebus dubiis noui Imperatoris aduentū
exspectare: interim sibi nihil agitadū. Igitur
vbi Maximus opidum Treuerorum victor
ingressus

Maximus
Imperator
Gallarum.

3. SEVERI LIBER II. 175
ingressus est, ingerit preces plenas in Priscil-
lianum ac socios eius inuidiæ atq. criminū.
Quibus permotus Imperator, datis ad præ-
fectum Galliarum atq. ad vicarium Hispa-
niarū litteris, omnes omnino quos labe illa
inuoluerat, deduci 73 ad Synodum Burdiga-
lensem iubet. Ita deducti Instantius & Pri-
scillianus: quorū Instantius prior iussus caus-
sam dicere, postquam se parum expurgabat,
indignus esse episcopatu pronuntiatus est.
Priscillianus verò, ne ab episcopis audiretur,
ad principem prouocauit. permissumque id
nostrorum inconstantia, quia aut sententiā
in refragantē ferre debuerant, 74 aut si hi ipsi
suspecti habebantur, aliis episcopis audientiā
reseruare, nō causam Imperatori de tā ma-
nifestis criminibus permittere. Ita omnes,
quos causa inuoluerat, ad regem deducti:
Secuti etiam accusatores, Idacius & Itha-
cius episcopi: quorum studiū in expugnādis
hæreticis nō reprehenderē, si nō studio vin-
cedi plus quā oportuit certassent. Ac mea
quidē sentētia est, mihi tā reos quā accusato-
res displicere. Certē Ithaciū nihil pensi, nihil
sancti habuisse definitio. fuit enim audax, lo-
quax, impudens, sumptuosus, ventri & gulæ
plurimum impertiens. Hic stultitiæ eō vsq.
processerat, vt omnes etiam sanctos viros,
quibus

Ithacius ac-
cusator.

quibus aut studium inerat lectionis, aut propositum erat certare ieiuniis, tanquam Priscilliani socios aut discipulos, in crimē arcesferet. Ausus etiam miser est, ea tempestate Martino episcopo, viro planē Apostolis conferendo, palām obiectare hærësis infamiam. Namque tum Martinus ⁷⁵ apud Treueros constitutus, nō desinebat increpare Ithaciū,

⁷⁵ *Vide Dial. g. 3. pag. 15.* ut ab accusatione desisteret: Maximum orare, ut sanguine infeliciū abstinere: satis superque sufficere, ut episcopali sententia hærëtica iudicati Ecclesiis pellerentur: nouum esse & inauditum nefas, ut causā Ecclesiæ iudex sæculi iudicaret. Denique quoad vsq. Martinus Treueris fuit, dilata cognitio est. & mox discessurus, egregia auctoritate à Maximo elicit sponsonem, nihil cruetum in reos constituendum. Sed postea Imperator per Magnū & Rufum episcopos deprauatus, & à mitioribus consiliis deflexus, causā ⁷⁶ præfecto Euodio permittit, viro acri & seuro. Qui Priscillianum gemino iudicio auditum, conuictūque malefici, nec diffidentem obscenis se studuisse doctrinis, nocturnos etiam turpium seminarū egisse conuentus, nudumq. orare solitum, nocentem pronuntiavit, redegitque in custodiam, donec ad principē referret. Gestis ad palatium delatis,

delatis, censuit Imperator, Priscillianum sociosque eius capitis damnari oportere. Ceterum Ithacius videns, quā inuidiosum sibi apud episcopos foret, si accusato, etiam postremis rerum capitalium iudiciis astitisset (etenim iterari iudiciū necesse erat) subtrahit se cognitioni, frustra calido iam scelere perfecto. At tum per Maximū accusator apponitur patricius quidam, fisci patronus. Ita eo insistente, Priscillianus capitis damnatus est, vnaq. cum eo felicissimus & Armenius, qui nuper à Catholicis, clerici Priscillianum secuti, descuerant. Latronianus quoque, & ⁷⁷ Euchrocia, gladio perēpti. Instantius, quē superius ab Episcopis damnatū diximus, in Sylinam insulam, quæ vltra Britanniam sita est, deportatus. Itum deinde in reliquos sequentibus iudiciis, damnatiq. Asarinus & Aurelius diaconus, gladio. Tiberianus, adeptis bonis, in Sylinam insulam datus. Tertullus, Potamius, & Iohannes, tāquam viliores personæ, & digni misericordia, quia ante quæstionē se ac socios prodidissent, tēporario exilio intra Gallias relegati. Hoc ferē modo homines luce indignissimi, pessimo exēplo necati, aut exiliis multati: quod initio ⁷⁸ iure iudiciorū & egregio publico defensum, postea Ithacius in iurgiis solitus, ⁷⁹ ad postremū

Hærëtica à Maximo capitis damnata.

⁷⁷ Anno Christi 382.

78

79

M

conuictus,

178 SACRÆ HISTORIÆ LIB. II.
conuictus, in eos retorquebat, quorū id man-
dato & cōsiliis effecerat. solus tamen omniū
episcopatu detrūsus Nardacius, licet minus
nocens, spōte se episcopatu abdicauerat. Sa-
pienter id, & verecunde, nisi postea amissum
locum repetere tentasset. Ceterū Priscil-
liano occiso, non solum non repressa est hæ-
resis, quæ illo auctore proruperat, sed confir-
mata, latius propagata est. namque sectato-
res eius, qui eum prius vt sanctū honoraue-
rant, postea vt martyrem colere cœperunt.
Peremptorum corpora ad Hispanias relata,
magnisq; obsequiis celebrata eorum funera.
Quin & iurare per Priscillianum summare-
ligio putabatur, ac inter nostros perpetuum
discordiarū bellū exarserat: quod iam 80 per
quindecim annos fœdis dissensionibus agi-
tatum, nullo modo sopiri poterat. Et nunc,
cū maximè discordiis episcoporum turba-
ri aut misceri omnia cernerentur, cunctaque
per eos odio aut gratia, metu, inconstantia,
inuidia, factione, libidine, auaritia, arrogātia,
somnia, desidia essent deprauata: postremo
plures aduersum paucos bene consulentes,
insanis consiliis & pertinacib. studiis certa-
bant: inter hæc plebs Dei, & optimus quisq;
probrio atque ludibrio habebatur.

FINIS.

179
SVLPICII SEVERI

AD DESIDERIVM, IN LIB.

SVVM DE VITA B. MARTINI.

PRÆFATIO.

SEVERVS Desiderio fratri carissi-
mo, salutem. Ego quidem frater vna-
nimis, libellum quem de vita sancti
Martini scripseram, scheda sua premere, & in-
tra domesticos parietes collibere decreueram: quia,
vt sum natura infirmus, iudicia humana vita-
bam, ne (quod fore arbitror) sermo incultior le-
gentibus displiceret, omniumque reprehensione di-
gnissimus indicaret, qui materiam disertis merito
scriptoribus reservandam, impudens occupassem.
sed petenti tibi sapius, negare non potui. Quid
enim esset, quod non amoris tuo, vel cum detri-
mento mei pudoris impenderem? Verumtamen ea
tibi fiducia libellum edidi, qua nulli à te proden-
dum reor, quia id spondidisti. Sed vereor, ne tu
ei ianua sis futurus: & emissus semel, non queat
reuocari. Quod si acciderit, & ab aliquibus eum
legi videris: bona id venia à lectoribus postulabis,
vt res potius quàm verba perpendant: & equo
animo ferant, si aures eorum vitiosus forsitan
sermo perculerit: quia regnum Dei non in elo-
quentia,

M 2

quentia, sed in fide constat. Meminerint etiam, salutem seculo non ab oratoribus, sed à piscatoribus predicatam: cum utique, si utile fuisset, id quoque Dominus prestare potuisset. Ego enim cum primum animum ad scribendum appuli, quia nefas putarem tanti viri latere virtutes, apud me ipse didici, ut solacismus non erubescerem: quia nec magnam istarum unquam rerum scientiam contigissem: & si quid ex his studiis olim fortasse libassem, totum id desitudine tanti temporis perdidissem. Sed tamen ne nos maneat tam molesta defensio, suppresso, si tibi videtur, nomine, libellus edatur. Quod ut fieri valeat, titulum frontis erade, ut muta sit pagina: &, quod sufficit, loquatur materiam, non loquatur auctorem.

SVLP.

SVLPICII SEVERI DE

B. MARTINI VITA LIBER.

PLERIQUE mortales studio gloriæ secularis inaniter dediti, exinde perennem (ut putabant) memoriam nominis sui quæsiuerunt, si vitas clarorum virorum stylo illustrassent. Quæ res utique non perennem quidem, sed aliquantulum tamen conceptæ spei fructum afferebat: quia & sui memoriam, licet incassum, propagabant: & propositis magnorum virorum exemplis, non parua æmulatio legentibus excitabatur. sed tamē nihil ad beatam illam æternamq. vitam hæc eorum cura pertinuit. Quid enim aut ipsis occasura cum sæculo scriptorum suorum gloria profuit? aut quid posteritas emolumenti tulit, legendo Hectorem pugnantes, aut Socratem philosophantes? cum eos non solum imitari stultitia sit, sed non acerrimè etiam impugnare, dementia: quippe qui humanam vitam presentibus tantum actibus æstimantes, spes suas fabulis, animas suas sepulcris dederint. Siquidem ad solam hominum memoriam se perpetuandos crediderunt: cum hominis officium sit perennem potius vitam, quam perennem memoriam, quærere, non

re, non scribendo, aut pugnando, vel philosophando, sed pie, sancte, religioseque viuendo. Qui quidem error humanus, litteris traditus, intantum valuit, vt multos plane æmulos vel inanis philosophiæ, vel stultæ illius virtutis inuenerit. Vnde facturus mihi operepretium videor, si vitam sanctissimi viri, exemplo aliis mox futuram, perscripsero: quo vtiq. ad veram sapientiam, & caelestem militiam, diuinamque virtutem legentes incitabuntur. in quo ita nostri quoque rationem commodi ducimus, vt non inanem ab hominibus memoriam, sed æternam à Deo premium expectemus. quia & si ipsi non ita viximus, vt aliis exemplo esse possimus: dedimus tamen operam, ne is lateret, qui esset imitandus. Igitur S. Martini vitam scribere exordiar, vt quæ vel ante episcopatum, vel in episcopatu gesserit. quamuis nequaquam ad omnia illius potuerim peruenire: adeo ea, in quibus ipse tantum sibi conscius fuit, nesciuntur: quia laudem ab hominibus non requirens, quantum in ipso fuit, omnes virtutes suas latere voluisset. Quamquã etiam ex his, quæ comperta nobis erant, plura omisimus: quia sufficere credidimus, si tantum excellentiora notarentur. Simul & legentibus consulendum fuit, ne quod his pareret

Libri argumentum.

feret copia congesta fastidium. Obsecro autem eos qui lecturi sunt, vt fidem dictis adhibeant: neque me quidquam nisi compertum & probatum scripsisse, arbitrentur: alioquin tacere, quàm falsa dicere, maluissim.

IGITUR MARTINVS Sabatiz Pannoniarum oriundus fuit, sed intra Italiam Ticini altus est, parentibus secundum sæculi dignitatem non infimis; gentilibus tamen. Pater eius miles primum, post tribunus militum fuit. Ipse armatam militiam in adolescentia secutus, inter scholares alas sub rege Constantio, deinde sub Iuliano. Cæsare militauit: non tamen sponte: quia à primis ferè annis diuina potius seruitute, sacra illustris pueri spirauit infantia. Nam cum esset annorum decem, inuitis parentibus ad ecclesiam confugit, seque catechumenum fieri postulauit. Mox mirum in modum totus in Dei opere conuersus; cum esset annorum duodecim, eremum concupiuit: fecissetque votis satis, si ætatis infirmitas non obstitisset. animus tamen aut circa monasteria, aut circa ecclesiam semper intentus, meditabatur adhuc in ætate puerili, quod postea deuotus impleuit. Sed cum edictum esset à regibus, vt veteranorum filij ad

militiam scriberentur, prodente patre, qui felicibus eius actibus inuidebat, cum esset annorum quindecim, raptus & catenatus, sacramentis militaribus implicatus est, vno tantum seruo comite contentus: cui tamen versa vice dominus seruiebat, adeo ut plerumque ei & calceamenta detraheret, & ipse detergeret: cibum vna caperent, hic tamen saepius ministraret. Triennium fere ante baptismum in armis fuit, integer tamen ab iis vitiis, quibus illud hominum genus implicari solet. Multa illi circa commilitones benignitas, mira caritas: patientia vero atque humilitas ultra humanum modum. Nam frugalitatem in eo laudare non est necesse, qua ita usus est, ut iam illo tempore non miles, sed monachus putaretur. Quibus rebus ita sibi omnes commilitones suos deuinxerat, ut eum miro affectu venerarentur. Necdum tamen regeneratus in Christo, agebat quendam bonis operibus baptismatis candidatum: assistere scilicet laborantibus, opem ferre miseris, alere egentes, vestire nudos, nihil sibi ex militiae stipendiis praeter quotidianum victum reseruans: iam tum euangelij non surdus auditor, de crastino non cogitabat.

11.

QVODAM itaque tempore, cum iam nihil

nihil praeter arma & simplicem militiae vestem haberet, media hieme, quae solito asperior inhorruerat, adeo ut plerisque vis algoris exstingeret, obuium habet in porta Ambianensium ciuitatis pauperem nudum: qui cum praetercuntes, ut sui misererentur, oraret, omnesque miserum praeterirent: intellexit vir Deo plenus, sibi illum, aliis misericordiam non praestantibus, reseruari. Quid tamen ageret? nihil praeter chlamydem, qua indutus erat, habebat: iam enim reliqua in opus simile consumpserat. Arrepto itaque ferro, quo accinctus erat, mediam diuidit, partemque eius pauperi tribuit, reliqua rursus induitur. Interea de circumstantibus ridere nonnulli, quia deformis esset, & truncatus habitu videretur: multi tamen, quibus erat mens sanior, altius gemere, quod nihil simile fecissent: cum utique plus habentes, vestire pauperem sine sua nuditate potuissent. Nocte igitur insculta, cum se sopori dedisset, vidit Christum chlamydis suae, qua pauperem texerat, parte vestitum. Intueri diligentissime Dominum, vestemque quam dederat, iubetur agnoscere. mox ad angelorum circumstantium multitudinem, audit Iesum clara voce dicentem: Martinus adhuc catechumenus, hac me veste cōtexit.

Pauperem
vestit apud
Ambianen-
ses.

Martino ap-
paret Chla-
mitus.

M 5

Verè

Verè memor Dominus dictorum suorum, (qui antè prædixerat: Quamdiu fecistis hæc vni ex minimis istis, mihi fecistis) se in paupere professus est fuisse vestitum: & ad confirmandum tam boni operis testimonium, in eodem se habitu, quem pauper acceperat, est dignatus ostendere. Quo viso, vir beatus non in gloriam est elatus humanam, sed bonitatem Dei in suo opere cognoscens, cum esset annorum duodeviginti, ad baptismum conuolauit. Nec tamen statim militiæ renuntiavit, tribuni sui precibus euictus, cui contubernium familiare præstabat, etenim transacto tribunatus sui tempore, renuntiaturum se sæculo pollicebatur. Qua Martinus expectatione suspensus, per biennium ferè, posteaquam est baptisma consecutus, solo licet nomine, militauit.

§11.

INTEREA irruentibus intra Gallias Barbaris, Iulianus Cæsar, coacto in vnum exercitu apud Vangionum ciuitatem, donatiuum cœpit erogare militibus: vt est consuetudinis, singuli citabatur, donec ad Martinum ventum est. Tum verò opportunum tempus existimans, quo peteret missionem, (neque enim integrum sibi fore arbitrabatur, si donatiuum non militaturus acciperet:) Hactenus, inquit ad Cæsarem, militauit tibi;

patere

Quo tempore baptizatus est.

Ann. Christi 350.

patere vt nunc militem Deo: donatiuum tuum, militaturus accipiat: Christi ego miles sum. Militiam mundi deserit vt Christum sequatur.
pugnare mihi non licet. Tum verò aduersus hanc vocem tyrannus infremuit, dicēs, cum metu pugnae, quæ postera die erat futura, nõ religionis gratia, detrectare militiam. At Martinus intrepidus, immo illato sibi terrore cõstantior: Si hoc, inquit, ignauia ascribitur, non fidei, crastina die antè aciem inermis adstabo: & in nomine Domini Iesu, signo crucis, non clypeo protectus, aut galea, hostium cuneos penetrabo securus. Retrudi ergo in custodiam iubetur, facturus fidem dictis, vt inermis barbaris obiceretur. Postera die hostes legatos de pace miserunt, sua omnia seseque dedentes. Vnde quis dubitet, hanc verè beati viri fuisse victoriam, cui præstitutum sit, ne inermis ad prælium mitteretur. Et quamuis pius Dominus seruare militem suum, licet inter hostium gladios & tela potuisset: tamè ne vel aliorum morte sancti violarentur obtutus, exemit pugne necessitatē. Neq. enim aliã pro milite suo Christus debuit præstare victoriã, quã vt subactis sine sanguine hostibus, nemo moreretur.

EXINDE relicta militia, sanctum Hilarium Pictaue episcopum ciuitatis, cuius tunc in Dei rebus spectata & cognita fides habere

IIII.
Ad B. Hilariu festinat.

habebatur, expetiuit: & aliquamdiu apud eum commoratus est. Tentauit autem idem Hilarius, imposito diaconij officio, sibi eum arctius implicare, & ministerio vincere diuino. sed cum sapissimè restitisset, indignum se esse vociferans: intellexit vir altioris ingenij, hoc eum modo posse constringi, si id ei officij imponeret, in quo quidam locus iniuriæ videretur. Itaque exorcistam eum esse præcepit. Quam ille ordinationem, ne despexisse tamquã humiliorem videretur, non repudiavit. Nec multò post admonitus per soporem, vt patriam parentesque, quos adhuc gentilitas detinebat, religiosa sollicitudine visitaret, ex voluntate sancti Hilarij profectus est, multisque ab eo adstrictus precibus & lacrymis vt rediret, mæstus (vt ferunt) peregrinationem illam aggressus est, contestatus fratres, multa se aduersa passurum. Quod postea probauit euentus. Ac primum inter Alpes deuia secutus, incidit in latrones. Cumque vnus securim eleuatam in caput eius librasset, ictum ferientis dextera sustinuit alter: yinctis tamen post tergum manibus, vni seruandus & spoliandus traditur. Qui cum eum ad remotiora duxisset, percõrari ab eo coepit, quisnam esset? Respondit, Christianum se esse. Quærebat etiam ab eo, an time-

Parentes B.
Martini gen-
tiles.

A latronibus
capitur.

an timeret. Tum verò constantissimè profitetur, numquam se fuisse tam securum, quia sciret misericordiam Domini maximè in temptationibus affuturam: se magis illi dolere, qui Christi misericordia, vt pote latrocinia exercens, esset indignus. Ingressusque Euan-^{Latronem conuertit ad fidem.} gelicam disputationem, verbum Dei latroni prædicabat. Quid longius morer? Latro credidit, persecutusque Martinum viæ reddidit, orans vt pro se Dominum precaretur. idemque postea religiosam agens vitam visus est. vt hæc quæ supra retulimus, ab ipso audita dicantur. Igitur Martinus inde progressus, cum Mediolanum præterisset, diabolus in itinere, humana specie assumpta se ei obuium tulit, Quò tenderet, quærens. Cumque id à Martino responsi accepisset, se quò Dominus vocaret, intendere: ait ad eum, Quocumque ieris, vel quæcumque tentaueris, diabolus tibi aduersabitur. Tunc ei prophetica voce respondit: Dominus mihi adiutor est, non timebo quid faciat mihi homo. Statimque è conspectu eius inimicus euauit. Itaque vt animo ac mente cõceperat, matrem Gentilitatis absoluit errore, patre in malis perseuerante: plures tamen suo saluauit exemplo. Deinde cum hæresis Arriana per totum orbem & maximè intra Illyri-

Latronem
conuertit ad
fidem.

Diabolus oc-
currit illi.

Arrianis resis-
tens virgine
ceditur.

cum

cum pullulasset, cum aduersus perfidiam
sacerdotum solus pæne acerrimè pugnaret,
multisque suppliciis esset affectus: (nam &
publicè virgis cæsus est, & ad extremum de
ciuitate exire compellus) Italiam repetens,
cum intra Gallias quoque discessu sancti Hi-
larij, quæ ad exsilium hæreticorum vis coë-
gerat, turbatam ecclesiam comperisset, Me-
diolani sibi monasterium statuit. ibi quoque
eum Auxentius, auctor & princeps Arriano-
rum, grauissimè insectatus est: multisque
affectum iniuriis, de ciuitate exturbauit. Ce-
dendum itaque temporì arbitratus, ad insu-
lam Gallinariam nomine secessit: comite
quodam presbytero, magnarum virtutum
viro. Hic aliquamdiu radicibus vixit herba-
rum: quo tempore elleborum, venenatum,
ut ferunt, gramen, in cibum sumpsit. Sed
cum vim veneni in se grassantis, vicina iam
morte sensisset, imminēs periculum oratio-
ne repulit, statimque omnis dolor fugatus
est. Nec multò post cum sancto Hilario co-
perisset regis penitentia potestatem indul-
tam fuisse redeundi, Romæ ei tentauit oc-
currere, profectusque ad urbem est.

Anno Chri-
sti fere 360.
aut 361.

V.

Cum iam Hilarius præterisset, ita eum
est vestigijs prosecutus: cumque ab eo gra-
uissime fuisset susceptus, haud longè sibi
ab opi-

ab opido monasterium collocauit, quo tem-
pore se ei quidam catechumenus iunxit, cu-
piens sanctissimi viri institui disciplinis: pau-
cisque interpositis diebus languore corre-
ptus, vi febrium laborabat, ac tum Marti-
nus fortè discesserat: & cum per triduum de-
functus, regressus corpus exanime inuenit:
ita subita mors fuerat, ut absque baptismo
humanis rebus excederet: corpus in medio
positum tristi mærentium fratrum frequen-
tabatur officio, cum Martinus flens & eu-
lans accurrit. tum verò sanctum spiritum to-
ta mente concipiens, egredi cellulam, in qua
corpus iacebat, ceteros iubet: ac foribus ob-
feratis, super exanimata defuncti fratris
membra prosternitur: & cum aliquamdiu o-
rationi incubuisset, sensissetque per spiritum
Domini adesse virtutem, erectus paululum,
& in defuncti ora defixus, orationis suæ ac
misericordiæ Domini intrepidus expecta-
bat euentum: vixque duarum fere horarum
spatium intercesserat: vidit defunctum paul-
latim membris omnibus commoueri, & la-
xatis in vsum videndi palpitare luminibus.
Tum verò magna ad Dominum voce conuer-
sus gratias agens, cellulam clamore cõpleue-
rat: quo audito, qui pro foribus astiterant, sta-
tim irruunt. Mirum spectaculum, quod videbant
vivere,

Catechume-
num sibi so-
cium in vitam
reuocat.

viuere, quem mortuum reliquissent. Ita redditus vitæ, statim baptisma consecutus, plures postea vixit annos: primusque apud nos Martini virtutum vel materia vel testimonium fuit. Idem tamen referre erat solitus, se corpore exutum ad tribunal iudicis ductum, deputatumque. obscuris locis & vulgaribus turbis tristem excepisse sententiam: tum per duos angelos iudici fuisse suggestum, hunc esse pro quo Martinus oraret: ita per eosdem angelos se iussu reduci, & Martino redditum, vitæque pristina restitutum. Ab hoc primo tempore beati viri nomen enituit, ut qui sanctus iam ab omnibus habebatur, potens etiam & verè Apostolicus haberetur.

VI.

NEC MVLTRO post, dum agrum Lupicini cuiusdam honorati secundum sæculum viri præteriret: clamore & luctu turbæ plangentis excipitur. ad quam sollicitus cum astitisset, & quis esset hic fletus, inquireret, indicatur, vnum è familia seruulum laqueo sibi vitam extorsisse: quo cognito, cellulam, in qua corpus iacebat, ingreditur: exclusisque omnibus turbis, superstratus corpori, aliquantisper orauit: mox viuifcente vultu, marcescentibus oculis in ora illius defunctus erigitur: lentoque conamine enisus assurgere, adpre-

Suffocatus a mortuis suscitatur.

adprehensa beati viri dextera, in pedes constitit: atque ita cum eo usque ad vestibulum domus turba omni inspectante, processit.

VII.

SVB IDEM ferè tempus ad episcopatum Turonica ecclesiæ petebatur: sed cum erui à monasterio suo facile non posset, Ruricius quidam, vnus è ciuibus, vxoris languore simulato, ad genua illius prouolutus, ut egrederetur obtinuit. Ita dispositis iam in itinere ciuium turbis, sub quadam custodia ad ciuitatem usque deducitur. mirum in modum incredibilis multitudo non solum ex illo opido, sed etiam ex vicinis vrribus ad suffragia ferenda conuenerat. Vna omnium voluntas, eadem vota, eademque sententia, Martinum episcopatu esse dignissimum, felicem fore tali Ecclesiæ sacerdote. pauci tamen, & nonnulli ex Episcopis, qui ad constituendum antistitem fuerant euocati, impiè repugnabant, dicentes: Scilicet contemptibilem esse personam, indignum esse episcopatu, hominem vultu despicabilem, veste sordidum, crine deformem. Ita à populo sententiæ sanioris hæc illorum irrita dementia est, qui illustrem virum dum vituperare cupiunt, prædicabant. Nec verò aliud his facere licuit, quàm quod populus Domino volente cogebat. inter Episcopos tamen qui

N

affue-

*Psal. 8. A. 3.**Episcopus
Turonensis
creatur.*

affuerant, præcipuè Defensor quidam nomine, dicitur restitisse: unde animaduersum est, grauius illum lectione prophetica tunc notatū. Nam cum fortuito lector, cui legēdi eo die officium erat, interclusus à populo defuisset, turbatis ministris, dum expectatur qui non aderat, vnus è circumstantibus sumpto psalterio, quem primum versum inuenit, arripuit. Psalmus autē hic erat: Ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem propter inimicos tuos, vt destruas inimicum & defensorem. quo lecto clamor populi tollitur, pars diuersa cōfunditur. Atque ita habitum est, diuino nutu psalmum hunc lectum fuisse, vt testimoniū operis sui Defensor audiret, quia ex ore infantium atque lactentium in Martino Domini laude perfecta, & ostensus pariter & destructus est inimicus. Iam verò sumpto episcopatu, qualem se, quantumq. præstiterit, non est nostre facultatis euoluere. Idem enim constantissime perseuerabat, qui prius fuerat. Eadem in corde eius humilitas, eadem in vestitu eius vilitas erat: atque ita plenus auctoritatis & gratiæ, implebat episcopi dignitatem, vt non tamen propositum monachi, virtutemque defereret. Aliquamdiu ergo adhærente ad Ecclesiam cellula vñs est: deinde cum inque-

*Monasteriū
construit a-
pud Ligerin.**Monastiaz
vitz ratio.*

inquietudinem frequentantium ferre non posset, duobus ferè extra ciuitatem milibus monasterium sibi statuit. Qui locus tam secretus & remotus erat, vt eremi solitudinem non desideraret. Ex vno enim latere, præcisā mōtis excelsa rupe ambiebatur: reliquam planiciem Liger fluuius reducto paululum sinu clauferat: vna tantum eademque arcta admodum via adiri poterat: ipse ex lignis contextam cellulam habebat. Multi quidem è fratribus in eundem modum, plerique saxo superiecti montis cauato, receptacula sibi fecerant. Discipuli verò octoginta erant, qui ad exemplum beati magistri instituebantur. Nemo ibi quidquam proprium habebat: omnia in medio conferebantur. Non emere, aut vendere (vt plerisque monachis moris est) quidquā licebat. Ars ibi, exceptis scriptoribus, nulla habebatur: cui ramen operi minor ætas deputabatur: maiores orationi vacabāt. Rarus cuiquā extra cellulam fuit egressus, nisi cum ad locū orationis conueniebant. Cibum vnā omnes post horā ieiunij accipiebant. vinum nemo nouerat, nisi quem infirmitas coëgisset. Plerique camelorum setis vestiebantur. mollior ibi habitus pro crimine erat. quod eo magis sit mirum necesse est, quod multi inter eos nobiles

N 2 habe-

habebantur, qui longè aliter educati, ad hanc se humilitatem & patientiam coëgerant: pluresque ex his postea episcopos vidimus. Quæ enim esset ciuitas, aut ecclesia, quæ nõ se de Martini monasterio cuperet habere sacerdotes?

VIII.

SED VT reliquas virtutes eius, quas in episcopatu egit, aggrediar, erat haud longè ab opido proximus monasterij locus, quæ falsa hominum opinio, velut confepultis ibi martyribus sacrauerat. nam & altare ibi à superioribus episcopis constitutum habebatur. sed Martinus non temerè adhibens incertis fidem, ab his qui maiores natu erant presbyteris, vel clericis, flagitabat sibi nomen martyris, vel tempora passionis ostendi: grandi se scrupulo permoueri, quòd nihil certi constans sibi maiorum memoria tradidisset. Cùm aliquamdiu ergo à loco illo se abstinuisset, nec derogans religioni, quia incertus erat: nec auctoritatem suam vulgò accommodans, ne superstitio conualesceret: quodam die paucis secum adhibitis fratribus, ad locum pergit. Deinde super sepulcrum ipsum astans, orauit ad Dominum, vt quis esset, vel cuius meriti sepultus, ostenderet. Tum conuersus ad læuam, vidit propè assistere vmbram sordidam, trucem. imperat,

perat, nomen meritumque vt loqueretur. nomen edicit, de crimine confitetur, latronem se fuisse; ob scelera percussum, vulgi errore celebratum, sibi nihil cum Martyribus esse commune; cùm illos gloria, se peccata retineret. Mirum in modum vocem loquentis, qui aderant, audiebant, personam tamen non videbant. Tum Martinus, quid vidisset, exposuit: iussitque ex eo loco altare, quod ibi fuerat, submoueri: atque ita populum superstitionis illius absoluit errore.

Aræ latroni consecratam demolitur.

IX.

ACCIDIT autem insequenti tempore, dum iter ageret, vt Gentilis cuiusdam corpus, quod ad sepulcrum cum supersticioso funere deferebatur, obuium haberet: conspicatulusque eminus venientium turbam, quidnam id esset ignarus, paullulum stetit: nam ferè quingentorum passuum interual- lum erat, vt difficile fuerit dignoscere quid videret. tamen quia rusticam manum cerneret, & agente vento linteamina corpori superiecta volitarent, profanos sacrificiorum ritus agi credidit: quia esset hæc Gallorum rusticis consuetudo, simulacra dæmonum candido tecta velamine misera per agros suos circumferre dementia. Eleuato ergo in aduerso signo crucis, imperat turbæ, non moueri loco, onusque deponere: hic verò mi-

Obuios refectere cogit redditque sat impotens.

rum in modum videres miseros primùm velut saxa riguisse. dein, cum promouere se summo conamine niterentur, vltra accedere non valentes, ridiculam in vertiginem rotabantur: donec victi pondere, corporis onus deponunt: attoniti & semet in vicem aspectantes, quidnam sibi accidisset, taciti cogitabat. Sed beatus vir cum comperisset, exsequiarum esse illam frequentiam, non sacrorum, eleuata rursùm manu, dat eis abeundi & tollendi corporis potestatem. Ita eos & cum voluit, stare compulit: & cum libuit, abire permissit.

x. I T E M, dum in vico quodam templum antiquissimum diruisset, & arborem pinum quæ fano erat proxima, esset aggressus excidere, tum verò antistes loci illius, ceteraque gentilium turba cœpit obsistere. & cum iidem illi dum templum euertitur, imperante Domino quieuisent, succidi arborem non pariebantur. ille eos sedulo commonere, nihil esse religionis in stipite: Deum potius, cui seruiret ipse, sequerentur. arborem illam excidi oportere, quia esset dæmoni dedicata. Tum ex illis vnus, qui erat audacior ceteris: Si habes, inquit, aliquam de Deo tuo, quem dicis te colere, fiduciam, nosmetipsi succidemus hanc arborem, tu ruentem excipe: & si

Fana Gentilium diruit.

Ante templum
virescit
tunc et subit
arborum

& si tecum est tuus, vt dicis, Dominus, euades. Tum ille intrepidè confusus in Domino, facturum se pollicetur. Hic verò ad istiusmodi condicionem, omnis illa Gentilium turba consentit: facilemque arboris suæ habuere iacturam, si inimicum sacrorum suorum casu illius obruissent. Itaque cum vnâ in partem pinus illa esset acclinis, vt non esset dubium quam in partem succisa corrueret, eo loco vinctus statuitur pro arbitrio rusticorum, quod arborem esse casuram nemo dubitabat. Succidere igitur ipsi suam pinum cum ingenti gaudio lætitiaque cœperunt. aderat eminus turba mirantium. iamque paullatim nutare pinus, & ruinam suam casura minitari. Pallebant eminus monachi, & periculo iam propiore conterriti, spem omnem fidemque perdiderant, solam Martini mortem exspectantes. At ille confusus in Domino, intrepidus opperiens, cum iam fragorẽ sui pinus concidens edidisset, iam cadenti, iam super se ruenti, eleuata obuiam manu, signum salutis opponit. tũ verò turbinis modo (retroactam putares) diuersam in partem ruit: adeo, vt rusticos qui tuto loco steterant, pæne prostrauerit. Tum verò in cælum clamore sublato, Gentiles stupere miraculo,

mirabilia
et aliquot

Ruentem arborem, excipiens liberatur.

monachi flere præ gaudio, Christi nomen in commune ab omnibus prædicari: satisque constitit, eo die salutem illi venisse regioni. Nam nemo ferè ex immani illa multitudine gentilium fuit, qui non impositione manus desiderata, Dominum Iesum, relicto impietatis errore, crediderit. Et verè ante Martinum pauci admodum, imò pane nulli in illis regionibus Christi nomen receperant: quod adeò virtutibus illius, exemploque conualuit, ut iam ibi nullus locus sit, qui non aut ecclesiis frequentissimis, aut monasteriis sit repletus. Nam ubi fana destruxerat, statim ibi aut ecclesias, aut monasteria construebat.

Ædificantur
templa Deo.

XI.

NEC minorem sub idem ferè tempus eodem in opere virtutem edidit. Nam cum in vico quodam, fano antiquissimo & celeberrimo ignem immisisset, in proximâ, immo adherentem domû agente vêtô, flammarum globi ferebantur. Quod ubi Martinus aduertit, rapido cursu rectum domus scandit, obuium se aduenientibus flammis inferens: tum verò mirum in modum cernerens contra vim venti ignem retorqueri, ut compugnantium inter se elemètorum quidam conflictus videretur. ita virtute Martini ibi tantum ignis est operatus, ubi iussus est.

IN

Aduentu B.
Martini ignis
extinguitur.

IN VICO autem, cui Leprosum nomen est, cum idem templum opulentissimum superstitione religionis voluisset euertere, restitit ei multitudo Gentilium, adeò ut non absque iniuria sit repulsus. Itaque cessit ad proxima loca, ibique per triduum cilicio tectus & cinere, ieiunans semper atque orans, precabatur à Domino: ut quia templum illud euertere humana manu non potuisset, virtus illud diuina dirueret. Tum subito ei duo angeli hastati atque scutati instar militiae cælestis se obtulerunt, dicentes, missos se à Domino, ut rusticam multitudinem fugarent, præsidiumque Martino ferrent, ne quis, dum templum dirueretur, obfisteret. rediret ergo, & opus ceceptum deuotus impleret. Ita regressus ad vicum, inspectantibus Gentilium turbis, & quiescentibus, dum profanam ædem vsque ad fundamentum dirueret, aras omnes atque simulacra redegit in puluerem. quo viso, rustici cum se intelligerent diuino nutu obstupefactos atque perterritos, ne Episcopo repugnarent, omnes ferè in Iesum Dominum crediderunt, clamantes palàm, & confitentes Deum Martini colendum, idola negligenda, quæ sibi adesse non possent.

Ab angelis
iuuatur in
diruendo fa-
no.

QVOD ETIAM in pago Æduorum
N 5 gestum

XIII.

Gladio ferie-
tis se subii-
cit.

202 SVLPICII SEVERI
gestum sit, referam. Vbi dum templum
itidem euerteret, furens Gentilium rustico-
rum in eum irruit multitudo. Cumq. vnus
audacior ceteris, stricto eum gladio peteret,
reiccto pallio nudam ceruicem percussori
præbuit. Nec cunctatus ferire Gentilis;
sed cum dexteram altius extulisset, resupi-
nus ruit: consternatusque diuino metu, ve-
niam precabatur.

xiiii. NEC dissimile huic fuit illud, cum eum
idola destruente cultro quidam ferire vo-
luisset, in ipso ictu ferrum ei de manibus ex-
cussum, non comparuit. Plerumque autem
contradicentibus sibi rusticis, ne fana eorum
destrueret, ita prædicatione sancta Genti-
lium animos mitigabat, vt luce eis veritatis
ostensa, ipsi sua templa subuerterent. Cura-
tionum verò tam potens in eo gratia erat, vt
nullus ferè ad eum ægrotus accesserit, qui
non continuò receperit sanitatem: quod vel
ex consequentiliquebit exemplo.

xv. TREVERIS puella quædam dira para-
lysis ægritudine tenebatur, ita vt iam per
multum tempus nullo ad humanos vsus
corporis officio fungeretur, omni ex parte
præmortua, vix tenui spiritu palpitabat.
Tristes ad solam funeris expectationem ad-
fistebant propinqui: cum subito nūtiatur ad
ciuitatem

DE VITA B. MART. LIB. 203
ciuitatem illam venisse Martinum. Quod
vbi pater puellæ comperit, cucurrit, exanimi
pro filia rogaturus. Et fortè Martinus iā Ec-
clesiam fuerat ingressus. Ibi inspectante po-
pulo, multisque aliis Episcopis præsentibus,
eiulans senex, genua eius amplectitur, dicēs:
Filia mea moritur misero genere languoris,
& quod ipsa est morte crudelius, solo spiritu
viuit, iam carne præmortua. rogo vt eam ad-
eas, atque benedicas: confido enim quòd
per te reddenda sit sanitati. Qua ille voce
confusus obstupuit, & refugit dicēs, hoc sūe
non esse virtutis, senem errare iudicio, non
esse se dignum per quem Dominus signum
virtutis ostēderet. Perstare vehemētius flens
pater, & orare vt exanimem visitaret. Postre-
mò à circumstantibus episcopis ire compul-
sus, descendit ad domum puellæ. Ingēs tur-
ba pro foribus expectabat, quidnā Dei ser-
uus esset factururus. Ac primum, quæ erant il-
lius familiaria in istiusmodi rebus arma, solo
prostratus orauit. Deinde ægram intuens,
dari sibi oleum postulat: quod cum benedi-
xisset, in os puellæ vim sancti liquoris infu-
dit, statimque vox reddita est. Tunc paulla-
tim singula contactu eius cœperunt mem-
bra viuiscere, donec firmatis gressibus, po-
pulo teste surrexit.

Oleo sanæ
filiam.

EODEM

EODEM tempore Tetradij cuiusdam proconsularis viri seruus dæmonio correptus, dolendo exitu cruciabatur. Rogatus ergo Martinus, vt ei manum imponeret, deduci eum ad se iubet: sed nequam spiritus nullo proferri modo ex cella in qua erat posuit. ita in aduenientes rabidis dentibus sauebat. Tum Tetradius ad genua beati viri aduoluitur, orans vt ad domum in qua dæmoniacus habebatur, ipse descenderet. Tum verò Martinus negare, se profani & Gentilis domum adire posse. Nam Tetradius eodem tempore adhuc Gentilitatis errore implicatus tenebatur. Spondet se igitur, si de puero dæmon fuisset exactus, Christianum fore. Ita Martinus imposita manu puero, immundum ab eo spiritum eiecit. quo viso, Tetradius Dominum Iesum credidit: statimque catechumenus factus, nec multo post baptizatus est, semperque Martinum salutis suæ auctorem miro coluit affectu.

PER IDEM tempus in eodem opido ingressus patrisfamilias cuiusdam domum, in limine ipso restitit, dicens: Horribile in atrio domus dæmonium se videre. Cui cum, vt discederet, imperaret, quendam e familia, qui in interiore parte ædium morabatur, arripuit: sauire dentibus miser cepit,

Dæmoniacum curat.

pit, & obuios quoscumq. laniare. Commota domus, familia turbata, populus in fugam versus. Martinus se furenti obiecit, ac primum stare ei imperat. Sed cum dētibz fremeret, hianti que ore morsum minaretur, digitos ei Martinus in os intulit: Si habes, inquit, aliquid potestatis, hos deuora. Tum verò, ac si candens ferrum faucibus accepisset, longè reductis dentibus digitos beati viri vitabat attingere: & cum fugere de obsessio corpore pœnis & cruciatibus cogeretur, nec tamen exire ei per os liceret, fœda relinquēs vestigia, fluxu ventris egestus est.

Curat item alterum.

INTEREA cum de motu atque impetu barbarorum subita ciuitatem fama turbasset, dæmoniacum ad se exhiberi iubet: imperat, vt an verus esset hic nuntius, fateretur. Tunc confessus est: sedecim dæmones fuisse, qui rumorem hunc per populum disseminassent, vt hoc saltem metu ex illo Martinus opido fugaretur, barbaros nihil minus quam irruptionē cogitare. ita cum hæc immundus spiritus media in ecclesia fateretur, metu & turbatione præsentis ciuitas liberata est.

APVD Parisios verò, dum portam ciuitatis illius magnis secum turbis euntibus introiret, leprosum miserabili facie horréribus cunctis

Dæmonum stratagemata cludit.

Osculo leprosum sanatur.

206 SVLPICII SEVERI
cunctis osculatus est, atq. benedixit, statimq.
omni malo emundatus est. Postero die ad
Ecclesiam veniens nitenti cute, gratias pro
sanitate, quā receperat, agebat. Sed nec hoc
prætereundum est, quod fimbriæ vestimenti
eius, cilicioque detractæ, crebras super infir-
mantibus egere virtutes. Nam aut di-
gitis illigatæ, aut collo inditæ persæpe ab æ-
grotantibus morbos effugauerunt.

xx. ARBORIVS autem, vir præfectorius,
sancti admodum & fidelis ingenij, cum filia
eius grauiissimis quartanæ febribus vreretur,
epistolam Martini, quæ casu ad eum delatâ
fuerat, pectori puellæ in ipso accessu ardoris
inseruit, statimque fugata febris est. Quæ
res apud Arborium intantum valuit, vt sta-
tim puellam Deo vouerit, & perpetuæ vir-
ginitati dicarit: profectusque ad Martinum,
puellam ei, præfens virtutum eius testimo-
nium, quæ per absentem licet curata esset,
obtulit: neque ab alio eam, quàm à Marti-
no, habitu virginittis imposito, passus est
consecrari.

xxi. PAVLLINVS verò, vir magni postmo-
dum futurus exëpli, cum oculum grauiter do-
lere cœpisset, & iam pupillam eius crassior
nubes superducta texisset, oculum ei Mar-
tinus peniculo contigit, pristinamque ei sa-
nitatem

Epistola eius-
dem curat
quartanam.

Oculum sa-
nat tactu pe-
niculi.

DE VITA B. MART. LIB. 207
nitatem sublato omni dolore restituit.

Ipse autem cum casu quodam esset de xxii
cenaculo deuolutus, & per confragosos sca-
læ gradus decidens, multis vulneribus esset
affectus, cum exanimis iaceret in cellula, &
immodicis doloribus cruciaretur, nocte ei
angelus visus est eluere vulnera, & salubri
vngvine contusi corporis membra continge-
re: atque ita postero die restitutus est sanita-
ti, vt nihil vnquam pertulisse incòmodi pu-
taretur. Sed quia longum est ire per singula,
sufficiant hæc vel pauca de plurimis: satisque
fit nos & in excellentibus non subtrahere
veritatem, & in multis vitare fastidium.

Ipse casu vul-
neratus ab
angelo cura-
tur.

Atque vt minora tantis inserā (quam- xxiii
uis, vt est nostrorum ætas temporum, quibus
iam deprauata omnia atque corrupta sunt,
pæne præcipuum sit, adulationi regis sacer-
dotalem non cessasse constantiam) cum ad
Imperatorem Maximum, ferocis ingenij
virum, & bellorum ciuiliū victoria elatū,
plures ex diuersis partibus episcopi conue-
nissent, & fœda circa principem omnium
adulatio notaretur, seque degeneri incon-
stantia regis clientelæ sacerdotalis dignitas
subdidisset, in solo Martino Apostolica au-
thoritas permanebat. Nam et si pro aliqui-
bus supplicadum regi fuit, imperauit potius
quàm

Adulatio e-
piscoporum.

quàm rogauit: & à conuiuio eius frequenter rogatus abstinuit, dicens, se mensæ eius participem esse non posse, qui duos Imperatores vnum regno, alterum vita expulisset. Postremò cum Maximus se non sponte sumpsisse imperium affirmaret, sed impositam sibi à militibus diuino nutu regni necessitatem armis defendisse, & non alienam ab eo Dei voluntatem videri, penes quem tam incredibili euentu victoria fuisset, nullumque ex aduersariis nisi in acie occubuisse. tandem victus vel ratione vel precibus, ad cōuiuium venit: mirum in modum gaudente rege, quòd id impetrasset. Conuiuæ autem aderant veluti ad diem festum euocati, summi atque illustres viri, præfectus, idemque consul Euodius, vir quo nihil vnquam iustius fuit, comites duo summa potestate præditi, frater regis & patruus: medius inter hos Martini presbyter accubuerat: ipse autem sellula iuxta regem posita confederat. Ad medium ferè conuiuium (vt moris est) pateram regi minister obtulit. ille sancto admodum episcopo potius dari iubet, exspectans atque ambiens vt ab illius dextera poculum sumeret. Sed Martinus vbi ebibit, pateram presbytero suo tradidit, nullum scilicet existimans digniorem, qui post se biberet: nec integrum

Anno Christi
386.

Dignitas sacerdotalis
regia dignior.

integrum sibi fore, si aut regem ipsum, aut eos qui à rege erant proximi, presbytero pretulisset. Quod factum Imperator, omnesque qui tunc aderant, ita admirati sunt, vt hoc ipsum eis in quo contempti fuerant placeret. celeberrimumque per omne palatium fuit, fecisse Martinum in regis prandio, quod in infimorum iudicum conuiuuiis episcoporum nemo fecisset. eidemque Maximo longè antè prædixit futurum, vt si ad Italiam pergeret, quòd ire cupiebat, bellum Valentiniano Imperatori inferens, sciret se primo quidem impetu futurum esse victorem, sed paruo post tempore esse periturum. Quod quidem ita vidimus. Nam primo aduentu eius Valentinianus in fugam versus est: deinde post annum ferè resumptis viribus, captum intra Aquileiæ muros Maximum interfecit.

CONSTAT autem etiam angelos ab eo ^{XXIII.}plerumque visos, ita vt conferto inuicem apud eum sermone loquerentur. Diabolum ^{Angelorum consortio ipe est vius.}verò tam conspicabilem & subiectum oculis habebat, vt siue se in propria substantia cōtineret, siue in diuersas figuras spiritualesque nequicias transtulisset, qualibet ab eo sub imagine videretur. Quod cum diabolus sciret se effugere non posse, conuiciis eum vrgebat

Cellam eius
irrupit dia-
bolus.

gebat frequenter, quia fallere non posset infidiis. Quodam autem tempore cornu bovis cruentum in manu tenens, cum ingenti fremitu cellulam eius irrupit, cruentamque ostentans dexteram, & admissio recens scelere congaudens: Vbi est, inquit, Martine virtus tua? vnum de tuis modò interfeci. Tunc ille conuocatis fratribus, refert quid diabolus indicasset: sollicitos esse præcepit per cellulas singulorum, quisnam hoc casti fuisset adfectus. Neminem quidem deesse de monachis, sed vnum rusticum mercede conductum, vt vehiculo ligna deferret, isse ad siluam nuntiant. Iubet igitur aliquos ire ei obuiam. Itaque haud longè à monasterio iam pæne exanimis inuenitur, extremum tamen spiritum trahens, indicat fratribus casum mortis & vulneris: iunctis scilicet bubus dum dissoluta arctius lora constringit, bouem sibi excusso capite inter inguina cornu iniecisse, nec multo post vitam reddidit. Videris quo iudicio Domini, diabolo data fuerit hæc potestas. In Martino illud mirabile erat, quod non solum hoc quod supra retulimus, sed multa istiusmodi, quoties accidissent, longè antè præuidebat, & sibi nuntiata fratribus indicabat. Frequenter autem diabolus, dum mille nocendi artibus sanctum virum conabatur

batur illudere, visibilem se ei formis diuersissimis ingerebat. nam interdum in Iouis personam, plerumque Mercurij, per sæpe etiam se Veneris ac Mineruæ transfiguratum vultibus offerebat. aduersus quem semper interritus, signo se crucis & orationis auxilio protegebat. Audiebantur etiam plerumque conuicia, quibus illum turba dæmonum proteruis vocibus increpabat. sed omnia falsa & vana cognoscens, non mouebatur obiectis. Testabantur etiam aliqui ex fratribus, audisse se dæmonem proteruis Martinum vocibus increpantem, cur intra monasterium aliquos ex fratribus, qui olim baptismum diuersis erroribus perdidissent, conuersos postea recepisset, exponentem crimina singulorum: Martinum diabolo repugnantem respondisse constanter, antiqua delicta melioris vitæ conuersatione purgari: & per misericordiam Domini absolueudos esse peccatis, qui peccare desinerent. contradicente diabolo, non pertinere ad veniam criminosos, & semel lapsis nullam à Domino clementiam præstari: tunc in hanc vocem fertur exclamasse Martinus: Si tu ipse, ô miserabilis, ab hominum insectatione desisteres, & te factorum tuorum vel hoc tempore,

O 2 . cum

Diaboli varia
formæ,
& illusiones.

cum dies iudicii in proximo est, pæniteret, ego tibi verè confusus in Domino, Christi misericordiam pollicerer. O quam sancta de Domini pietate præsumpcio, in qua etsi auctoritatem præstare non potuit, ostendit affectum. Et quia de diabolo, eiusdemque artibus sermo exortus est, non ab re videtur, licet extrinsecus referte quod gestum est: quia & quædam in eo Martini virtutum portio est, & res digna miraculo rectè memoriæ mandabitur, in exemplum cauendi, si quid deinceps vspiam tale contigerit.

xxv.

Anatolij mē-
tita sancti-
tas.

CLARVS quidam nomine, adolescens nobilissimus, mox presbyter, nunc felici beatus excessu, cum relictis omnibus se ad Martinum contulisset, breui tempore ad summum fidei virtutumque omnium culmen enituit. Itaque cum haud longe sibi ab episcopi monasterio tabernaculum constituisset, multi que apud eum fratres commorarentur, iuuenis quidam ad eum Anatolius nomine, sub professione monachi omnem humilitatem atque innocentiam mentitus accessit, habitauitque aliquamdiu in commune cum ceteris. Dein procedenti tempore, angelos apud se loqui solere dicebat. cum fidem nullus adhiberet, signis quibusdam plerosque ad credendum cohortabatur.

Postremò

Postremò eousque processit, ut inter se ac Deum angelos discurrere prædicaret: iamque se vnum ex prophetis haberi volebat. Clarus tamen nequaquam ad credendum cogi poterat. ille ei iram Domini & præsentis plagas, cur sancto non crederet, comminari. Postremò in hanc vocem erupisse fertur: Ecce hac nocte vestem mihi candidam Dominus de cælo dabit, qua indutus in medio vestrum diuersabor: idque vobis signum erit, me Dei esse virtutem, qui Dei veste donatus sim. Tū verò gradis omnium ad hanc professionem expectatio. Itaque ad mediā ferè noctē fremitu insultatiū commoueri omne monasterium loco visum est. cellulam autem, in qua idem adolescens continebatur, crebris cernerem micare luminibus, fremitusque in ea discurrentium, & murmur quoddam multarum vocum audiebatur. Deinde facto silentio egressus, vnum de fratribus, Sabatium nomine ad se vocat, tunicamque ei, qua erat indutus, ostendit. Obstupefactus ille, conuocat ceteros. ipse etiam Clarus accurrit: adhibitoque lumine, vestem omnes diligenter inspiciunt. erat autem summa mollitie, candore eximio, micanti purpura, nec tamen citius esset generis aut velleris, poterat agnoscere. curiosius tamen oculis aut digitis attre-

O 3

ctata,

etata, non aliud quam vestis videbatur. Interea Clarus fratres admonet, orationi instare, ut manifestius eis Dominus quidnam esset ostenderet. Itaque reliquum noctis hymnis psalmisq. consumitur. At ubi illuxit dies, adprehensum dextera trahere ad Martinum volebat, bene conscius, illudi illum diaboli arte non posse. Tum vero reniti ac reclamare miser coepit, interdictumque sibi esse dicebat, ne se Martino ostenderet. Cumque inuitum ire compellerent, inter trahentium manus vestis evanuit. Vnde quis dubitet hanc etiam Martini fuisse virtutem, ut phantasiam suam diabolus, cum erat Martini oculis ingerenda, dissimulare diutius, aut tegere non posset. Animaduersum est tamen eodem fere tempore fuisse in Hispaniis iuuenem, qui cum sibi multis signis auctoritatem parauisset, eoque elatus est, ut se Heliam profiteretur. Quod cum plerique temere credidissent, addidit, ut se Christum esse diceret: in quo etiam adeo illudit, ut eum quidam episcopus nomine Rufus, ut Dominum adoraret: propter quod eum postea ab episcopatu deiectum vidimus. Plerique etiam nobis e fratribus retulerunt, eodem tempore in Oriente quendam existisse, qui se Ioannem esse iactitaret. ex quo

Pseudopro-
pheta Hispanus.

quo conicere possumus, istiusmodi pseudo prophetis existentibus, Antichristi aduentum imminere, qui iam in istis mysterium iniquitatis operatur. Neque enim praeter eundem videtur, quanta Martinum sub iisdem diebus diabolus arte tentauerit. Quodam enim die praemissa praese, & circumiectus ipse luce purpurea, quo facilius claritate adsumpti fulgoris illuderet, veste etiam regia indutus, diademate ex gemmis auroque redimitus, calceis auro illitis, sereno ore, laeta facie, ut nihil minus quam diabolus putaretur, oranti in cellula astitit. Cumque Martinus primo aspectu eius fuisset hebetatus, diu multumque silentium ambo tenuerunt. Tunc prior diabolus: Agnosce, inquit, Martine, quem cernis. Christus ego sum: descensus ad terram, prius me manifestare tibi volui. Ad haec eum Martinus taceret, nec quidquam responsi referret, iterare ausus est diabolus professionis audaciam: Martine quid dubitas credere, cum videas? Christus ego sum. Tum ille, reuelante sibi spiritu, ut intelligeret diabolum esse, non Deum: Non se, inquit, Iesus Dominus purpuratum & diademate renitentem venturum esse praedixit. Ego Christum, nisi in eo habitu, formaque qua passus est, nisi crucis stigmata

Diaboli arte
tentatur B.
Martinus.

Christi appa-
retis imago.

proferentem, venisse non credam. Ad hanc ille vocem statim vt fumus euauit, & cellulam tanto fœtore compleuit, vt indubia indicia relinqueret, diabolum se fuisse. Hoc ita gestum, vt suprà retulimus, ex ipsius Martini ore cognoui; ne quis fortè existimet fabulosum.

xxvi.

Auctoris cū
Martino cō-
gressus, &
conuiuius.

NAM cūm olim audita fide eius, vita atque virtutibus, desiderio illius æstuaemus, gratam nobis ad eum videndum peregrinationem suscepimus. simul quia iam ardebat animus vitam illius scribere: partim ab ipso, inquantum ille interrogari potuit, sciscitati sumus: partim ab qui his interfuerant, vel sciebant, cognouimus. Quo quidem tempore credi non potest, qua me humilitate, qua benignitate suscepit: congratulatus plurimum, & gauisus in Domino, quod tanti esset habitus à nobis, quem peregrinatione suscepta expetissemus. Miserum me (pene non audeo confiteri) cūm me sancto conuiuiuo suo dignatus est adhiberi: aquam manibus nostris ipse obtulit, ad vesperum autem ipse nobis pedes abluit: nec reniti ad hoc aut contraire constantia fuit. ita auctoritate illius oppressus sum, vt nefas putarem si non acquieuissem. Sermo autem illius non alius apud nos fuit, quàm mundi huius illecebras,

cebras, & sæculi onera relinquenda, vt Dominum Iesum liberi expeditique sequeremur: præstantissimumque nobis præsentium temporum illustris viri Paullini, cuius ^{Paullini perfectio ad imitandum proposita.} suprà mentionem fecimus, exemplum ingerbat, qui summis opibus abiectis, Christum secutus, solus pane his temporibus Euangelica præcepta compleret: illum nobis sequendum, illum clamabat imitandum: beatumque esse præsens sæculum, tantæ fidei virtutisque documento, cūm secundum sententiam Domini diues & possidens multa, vendendo omnia & dando pauperibus, quod erat factu impossibile, possibile fecisset exemplo. Iam verò in verbis & confabulatione eius quanta grauitas, quanta dignitas erat! quàm alacer, quàm efficax, & quàm in exsoluendis scripturarum quæstionibus promptus & facilis! Et quia multos ad hanc partem incredulos scio, quippe quos viderim, meipso etiam referente, non credere: Iesum testor, spemque communem, me ex nullius vnquam ore tantum scientiæ, tantum ingenij, tam boni, & tam puri sermonis audisse. Quamquam in Martini virtutibus quantula est ista laudatio? nisi quod mirum est, homini illitterato ne hanc quidem gratiam defuisse. Sed iam finem liber

O 5 postulat,

postulat, sermo claudendus est: non quòd omnia quæ de Martino fuerant dicenda, defecerint; sed quia nos, vt inertes poëtæ, extremo in opere negligentes, victi materiæ mole succumbimus. Nam etsi facta illius explicari verbis vtcumque potuerunt: interiorem vitam illius, & quotidianâ conuersationem, & animum cælo semper intentum nulla vnquam (verè profiteor) explicabit oratio, illam scilicet perseverantiam, & temperamentum in abstinentia & ieiuniis, potentiam in vigiliis & orationibus: noctesque ab eo perinde ac dies actas, nullumque vacuum ab opere Dei tempus, quo vel otio indulserit, vel negotio. Sed nec cibo aut somno quidem, nisi in quantum naturæ necessitas cogebat. Verè fatebor, non si ipse (vt aiunt) ab inferis Homerus emergeret, posset exponere: adeò omnia maiora in Martino sunt, quàm vt verbis concipi queant. Nunquam hora vlla momentumque præterit, quo non aut orationi incumberet, aut insisteret lectioni. Quamquam etiam inter legendum, aut si quid aliud fortè agebat, nunquam animum ab oratione laxabat. Nimirum vt fabris ferrariis moris est, qui inter operandum pro quodam laboris leuamine incudem suam feriunt: ita Martinus etiam dum aliud agere videre-

Eius facta
explicari non
posse.

tur, semper orabat. O verè beatus, in quodolus non fuit: neminem iudicans, neminem condemnans, nulli malum pro malo reddens! Tantam quippe aduersum omnes iniurias patientiam adsumpserat, vt cum esset summus sacerdos, impunè etiam ab infimis clericis lederetur: nec propter id eos aut loco vnquam amouerit, aut à sua, quantum in ipso fuit, caritate repulerit. Nemo vnquam illum vidit iratum, nemo comotum, nemo mærentem, nemo ridentem: vnus idemque semper, cælestem quodammodo lætitiâ vultu præferens, extra naturam hominis videbatur. Nunquam in illius ore nisi Christus, nunquam in illius corde nisi pietas, nisi pax, nisi misericordia inerat. Plerumque etiam pro eorum qui obrectatores illius videbantur, solebat flere peccatis, qui remotum & quietum venenatis linguis & viperæ ore carpebant. Et verè nonnullos experti sumus inuidos virtutibus vitæque eius, qui in illo oderant quod in se non videbant, & quod imitari non valebant. Atque, ô nefas dolendum & ingemiscendum! non alij fuere insectatores eius, licet pauci admodum, non alij tamen quàm episcopi ferebantur. Nec verò quemquam nominare necesse est, licet nosmetipsos plerique circum-

circumlatrent. sufficit, ut si quis ex his hæc legerit, & agnouerit, erubescat. nam si irascitur, de se ipse dictum fatebitur, cum fortasse nos de alio senserimus. Non refugimus autem, ut si qui eiusmodi sunt, nos quoque cum taliviro oderint. Illud facile confido, omnibus sanctis opusculum istud gratum fore. de cetero si quis hæc infideliter legerit, ipse peccabit. Ego mihi conscius sum, me rerum fide, & amore Christi impulsus, ut hæc scriberem, manifesta exposuisse, vera dixisse: paratumque, ut spero, habebit à Deo præmium, non quicumque legerit, sed quicumque crediderit.

SVLPI-

*Ad Eusebium Presbyterum, contra emulos
virtutum B. Martini, epist. I.*

ESTERNA die cum ad me plerique Monachi venissent, inter fabulas inges, longumque sermonem, mentio incidit libelli mei, quæ de vita B. viri Martini edidi, studiosèque cum à multis legi, libentissimè audiebam. Interea indicatur mihi, dixisse quendam malo spiritu suscitatum, cur Martinus, qui mortuos suscitasset, flammæ domibus depulisset, ipse nuper adustus incendio, periculosa fuisset obnoxius passioni. O istum, quisquis est, miserum! Iudæorum in verbis eius perfidiam & dicta cognoscimus, qui in cruce positum Dominum his verbis increpabant: *Matth. 27. E.* Alios saluos fecit, seipsum saluum facere non potest. Verè planè iste quicumque est si illis temporibus natus esset, & in Dominum hac voce dicere potuisset, qui simili sanctum Domini blasphemat exemplo. Quid ergo, quisquis es, Martinus ideo non potens, ideo non sanctus, quia est periclitatus incédio? O beatum, & per omnia similem Apostolis, etiam in his

in his cōuiciis, virū! Nempe hoc & de Paulo gētilis illi, cū eum vipera momordisset, fensisse referuntur: Hic homo debet homicida esse, quem saluum factum de mari, fata viuere non sinunt. At ille, excussa vipera in ignem, nihil mali patiebatur. Illi autem subito casurum, & repente moriturū eum putabant: sed cū viderent nihil mali contingere ei, cōuertentes se, dicebant eum Deum esse. Alioquin, vel horum exemplo, omnium mortalium infelicissime, perfidiam tuam coarguere ipse debueras: vt si tibi scandalum mouerat, quod Martinus flamma ignis videbatur attactus, hunc rursus attactum ad merita illius & virtutem referres, quod circumseptus ignibus non perisset. Agnosce enim miser, agnosce quod nescis, omnes fere sanctos magis insignes periculorum suorum fuisse virtutibus. Video quidem Petrum fide potentem, rerum obstante natura mare pedibus supergressum, & instabiles aquas corporeo pressisse vestigio. sed non ideo minor mihi videtur gentium prædicator, quem fluctus absorbit, & post triduum totidemque noctes emergentem e profundo vnda restituit: atque haud scio, an pæne plus fuerit vixisse in profundo, an supra maris profunda transisse. Sed hæc tu, vt arbitror, stulte
non

non legeras, aut lecta non audieras. Neque enim absque diuino consilio istiusmodi exemplum beatus Euangelista sacris litteris protulisset, nisi vt ex his humana mens erudiretur naufragiorum atque serpentium casus: & sicut Apostolus refert, qui nuditate, fame, latronumq. periculis gloriatur, omnia hæc sanctis hominibus, atque omnibus ad perpetiendum quidem esse communia: sed his tolerandis atque vincendis præcipuam semper iustorum fuisse virtutem, dum per omnia tentamenta patientes semper inuicti, tanto fortius vincerent, quanto grauius pertulissent. Vnde hoc, quod ad Martini infirmitatem vocatur, plenum est dignitatis & gloriæ: siquidem periculosissimo casu tentatus, euicerit. Ceterum id omissum à me in libello illo, quem de vita illius scripsimus, nemo miretur: cū ibidem sim professus, me non omnia illius facta completum: quia si persequi vniuersa voluissem, immensum volumen legentibus edidissem. Neque sunt tam parua quæ gessit, vt omnia potuerint comprehendere. Sed tamen hoc de quo quæstio incidit, latere non patiar, & rem omnem, vt gesta est, referam, ne forte inconsultū hoc, quod ad vituperationē beati viri poterat opponi, prætermisisse videamur.
Cū

Cum ad diocesim quandam pro sollenni consuetudine (sicut Episcopis visitare Ecclesias suas moris est) media ferè hieme Martinus venisset, mansionem ei in secretario Ecclesiæ clerici parauerunt, multumque ignem scabro iam & pertenui patimento subdiderunt, lectumque ei plurimo stramine extruxerunt. Dein cum se Martinus cubitum collocasset, insuetam molliem strati malè blandientis horrescit: quippe qui nuda humo, vno tantum cilicio superiecto, cubare consueuerat. Itaque quasi accepta permotus iniuria stramentum omne proiecit. Casu super fornaculam partem paleæ illius, quam remouerat, aggressit. Ipse, ut erat moris, nuda humo, lassitudine itineris urgente requieuit. Ad mediam ferè noctem, per interruptum, ut supra diximus, patimentum ignis æstuans, arescentes paleas apprehendit. Martinus somno excitus, re inopinata, ancipiti periculo, & maxime (ut referebat) diabolo insidiante atque urgente præuentus, tardius quàm debuit ad orationis confugit auxilium. Nam erumpere foras cupiens, cum pessulo, quem ostio obdiderat, diu multumque luctatus, grauissimum circa se sensit incendium: adeo ut vestem, qua indutus erat, ignis assumpserit. Tandem

E mediis flammis liberatur.

Tandem in se reuersus, non in fuga, sed in Domino esse præsidium: scutum fidei & orationis arripiens, mediis flammis totus ad Dominum conuersus, incubuit. Tum verò diuinitus igne submoto, innoxio sibi orbe flammarum, orabat. Monachi autem, qui pro foribus erant, crepitante & colluctante incendij sono, obseratas effringunt fores: dimotoque igne, mediis flammis Martinum auferunt, cum iam penitus esse consumptus tam diuturno incendio putaretur. Ceterum (ut verbis meis Dominus est testis) mihi ipse referebat, & non sine gemitu fatabatur, in hoc se diaboli arte deceptum, ut excussus è somno consilium non haberet, quo per fidem & orationem periculo repugnaret: denique tam diu circa se sæuisse ignem, quamdiu erumpere ostium turbatus mente tentauerit. Vbi verò auxilium crucis & orationis arma repetisset, mediascessisse flammis: seque tunc sensisse rorantes: quas malè esset expertus vrentes. Vnde intelligat, quisquis hæc legerit, tentatum quidem illo Martinum periculo, sed probatum.

In Deo præsidium collocat.

P AD

De obitu, & apparitione B. Martini.

SUPERIOR SENERUS Aurelio diacono Salutem. Posteaquam à me mane digressus es, eram residens solus in cellula, subieratq. me illa, quæ sæpius occupat, cogitatio, spes futurorum, præsentiumque fastidium, iudicii metus, formido poenarum: & quod consequens erat, atque vnde cogitatio tota descenderat, peccatorum meorum recordatio tristem me confectumque reddiderat. Deinde cum fatigata angore animi in lectulo membra posuissem, ut plerumque ex mæstitudine solet, somnus obrepit: qui ut semper matutinis horis leuior incertusque, ita suspensus & dubius per membra diffunditur: ut quod in alio sopore non evenit, pæne vigilans dormire te sentias. Cum repente sanctum Martinum episcopum videre mihi videor, prætextum toga candida, vultu igneo, stellantibus oculis, crine purpureo: atque ita mihi in ea habitudine corporis, formaque, quam noueram, videbatur, ut quod eloqui nobis pæne difficile est, non posset aspici, cum posset agnosci.

In somno
apparet B.
Martinus Sul-
picio.

agnosci. Arridensque mihi paullulum, libellum quem de vita illius scripseram, dextra præferebat. Ego sancta genua eius amplexus, benedictionem pro consuetudine flagitabam: superpositamque capiti meo manū tactu blandissimo sentiebam, cum inter benedictionis verba sollēnia familiare illud ori suo crucis nomen iteraret. mox in eum luminibus intentis, cum exsatiari vultu illius conspectuque non possem, subito mihi in sublime sublatus eripitur: donec emensa aëris istius vastitate, cum tamen rapida nube subuectum acie sequeremur oculorum, patienti cælo receptus, videri ultra non potuit. Nec multo post, presbyterum sanctum Clarum, discipulum illius, qui nuper excesserat, video eandem, quam magistrum, viam scandere. Ego impudens sequi cupiens, dum altos gressus molior & conitor, euigilo: somnoque excitus, congratulari cœperam visioni, cum ad me puer familiaris ingreditur, solito tristior vultu, loquentis pariter & dolentis. Quid tu tam tristis loqui gestis? Duo, inquit, monachi modò à Turonis adfuerunt: Domnum Martinū obisse nuntiant. Concidi fateor, obortisque lacrymis fleui vberimè. quineriam dum hæc ad te frater scribimus, fluunt lacrymæ,

Clarus disci-
pulus eiusdē.

Mors B. Mar-
tini nuntia-
tur.

nec vllum impatientissimi doloris admitto solatium. Te verò, vbi hoc nuntiatum est, participem esse volui luctus mei, qui eras socius amoris. Veni ergo ad me statim, vt pariter lugeamus què pariter amamus: quamquam sciam virum illum nō esse lugendum, cui post euictum triumphatumq. sæculum, nunc demum reddita est corona iustitię. Sed tamen ego non possum mihi imperare, quin doleam. Præmisi quidem patronum, sed solatium vitæ præsentis amisi: & si rationem vllam dolor admitteret, gaudere deberem. Est enim ille, vt est cōsertus apostolis ac prophetis, &, quod pace sanctorum omnium dixerim, in illo iustorum grege nulli secundus, vt spero, credo, confido, illis potissimum, qui stolas suas in sanguine agni lauerunt, adgregatus: agnum ducem ab omni integer labe comitatur. Nam licet ei ratio temporis non potuerit præstare martyrium, gloria tamen martyris non carebit, quia voto atque virtutibus & potuit esse martyr, & voluit. Quòd si ei Neronianis Decianisq. temporibus, in illa quæ tunc exstitit, dimicare congressione licuisset, testor Deum cali atque terræ, spontè equuleum ascendisset, vltro se ignibus intulisset: Hebræisq. pueris æquandus, inter flammarum globos media licet

Cur gloria
martyris tri-
buenda sit B.
Martino.

licet hymnum Domini in fornace cantasset. Quòd si Esaiianum illud supplicium persecutori fortè placuisset, nunquam profectò impar Prophetæ, ferris & lamminis dissecari membra timuisset. ac si præcis rupibus, abruptisq. montibus agere felicem furor impius maluisset, perhibeo confisus testimonium veritatis, sponte cecidisset. Si verò gētium doctoris exemplo, gladio deputatus inter alias, vt sæpe prouenit, victimas ducetur, primus omnium carnifice compulso, palmam sanguinis occupasset. Iam verò aduersus omnes pœnas atque supplicia, quibus plerumque humana cessit infirmitas, ita à confessione Domini non recedens, immobilis stetisset, vt latus vlcibus congaudensq. cruciatibus quælibet inter tormētarisisset. Sed quamquam ista non tulerit, impleuit tamen etiam sine cruore martyrium. nam quas ille pro spe æternitatis humanorū dolorum non pertulit passiones, fame, vigiliis, nuditate, ieiuniis, opprobriis inuidorum, insectationibus improborum, cura pro infirmantibus, sollicitudine pro periclitantibus. Quo enim ille dolente non doluit? quo scandalizante non vltus est? quo pereunte non gemit? præter illa quotidiana illius aduersum humanæ spiritualisq. nequitie diuersa

uersa certamina, dum in eo variis tentationibus appetito, semper exsuperat fortitudo vincendi, patientia expectandi, æquanimitas sustinendi. O vere ineffabilem virum, pietate, misericordia, caritate, quæ quotidie etiam in sanctis viris sæculo frigente frigescit: in illo tamen usque ad finem aucta, indies perseverauit. quo ego illius bono vel specialiter frui sum, cum me indignum & non merentem vnice diligebat. En rursus lacrymæ fluunt, imoque de pectore gemitus erumpit: in quo mihi post hæc homine similis requies, in cuius erit caritate solatium. Me miserum, me infelicem, potero ne vnquam, si diutius vixero, non dolere, quod Martino superstes sum? Erit mihi posthæc vita incunda, erit dies aut hora sine lacrymis: aut tecum, frater dilectissime, potero illius mentionem habere sine fletu: aut vnquam loquens apud te aliud quam de illo loqui potero? Sed quid te in lacrymas fluctusque commoueo? ecce nunc consolatum esse te cupio, qui me consolari ipse non possum: non deerit nobis ille, mihi crede, non deerit, intererit de se sermocinantibus, adstabit orantibus: quodque iam hodie præstare dignatus est, videndum se in gloria sua sæpe præbebit, & assidua sicut antè paullulum

lum fecit, benedictione nos proteget. Inde secundum ordinem visionis, qua cælum sequentibus se patere monstrauit, quò sequendus esset, edocuit: quò spes nostra tendenda, quò animus dirigendus instruxit. Quid tamen fiet frater? quod mihi ipse sum conscius, conscendere arduum illud, ac penetrare non potero. ita sarcina molesta me pregrauat, & peccati mole depressum negat in astra conscensu, sæua miserabilem ducit in tartara. Spes tamen superest, illa sola, illa postrema, vt quod per nos obtinere non possumus, saltem pro nobis orante Martino mereamur. Sed quid te frater diutius occupo epistola tam loquaci, demororque venturum? simul iam pagina impleta non recipit. Mihi tamen hæc fuit ratio, sermonem istum longius proferendi, vt quia doloris nuntium epistola deferebat, eadem tibi ex quadam nostri confabulatione præstaret charta solatium.

AD BASSVLAM SOCRVM

SVAM, EPIST. III.

*Quomodo B. Martinus ex hac vita ad
immortalem transferit.*

Queritur lu-
dens cū Bas-
sula de euul-
gatione epi-
stolæ supe-
rioris.

SVLPICIVS Seuerus Bassulæ pa-
renti venerabili salutē. Si parentes
vocari in ius liceret, te planē expi-
lationis furtique ream, ad prætoris
tribunal iusto loro traheremus. Quid enim
non conquerar, quam à te patior iniuriam?
Nullam mihi domi chartulam, nullum li-
bellum, nullam epistolam reliquisti: ita fu-
raris omnia, ita vniuersa diuulgas. Si quid ad
amicū familiariter scripsi, si quid fortè dum
ludimus, quod velim tamen occultum esse,
dictaui, omnia ad te prius pæne, quàm fue-
rint scripta, aut dictata, perueniunt. nimi-
rum obæratos habes notarios meos, per quos
tibi nostræ ineptiæ publicantur. Nec tamen
aduersum eos possum moueri, si tibi parent,
qui in ius nostrum ex tua potissimum libe-
ralitate venerunt, seque adhuc tuos quàm
meos esse meminerunt. Tu sola es rea, tu so-
la culpabilis, quæ & mihi insidiaris, & illos
fraude circumuenis, vt sine delicto vllō fa-
miliariter scripta, aut negligenter emissa, in-
lucubrata

lucubrata tibi penitus atque impolita tra-
dantur. Nam vt de reliquis taceam, rogo
quemadmodum tam citò ad te epistola illa
potuit peruenire, quam nuper ad Aurelium
Diaconum scripseramus. Ego enim Tolosæ
positus, tu Treueris constituta, & tam longè
à patria filio inquietante diuulsa, qua tan-
dem familiarem illam epistolam occasione
furata es? Namque accepi litteras tuas, qui-
bus scribis, in eadem epistola, qua de obitu
Domni Martini fecerim mentionem, ipsum
beati viri transitum exponere debuissim.
Quasi verò ego illam epistolam aut legen-
dam alij, præterquàm ipsi, ad quem missa vi-
detur, ediderim: aut ego tanto sim operi de-
stinatus, vt omnia quæ de Martino cognosci
oportet, me potissimum scribente notescât.
Itaque si qua de obitu sancti episcopi audire
desideras, ab illis potius qui interfuere, co-
gnosce. ego tibi statui nihil scribere, ne vbi-
que me publices. tamen si das fidem, nulli
te esse lecturam, paucis tuæ satisfaciam vo-
luntati. itaque præstabo te his, quæ mihi
sunt comperta, participem.

MARTINVS IGITVR obitum suum
longè ante præsciuit, dixitque fratribus dis-
solutionem sui corporis imminere. Interea
caussa exstitit, qua Condatensem diocesim
P 5 visitaret.

Dies obitus
præuisus à
B. Martino.

visitaret. nam clericis inter se ecclesie illius discordantibus, pacem cupiens reformare, licet finem dierum suorum non ignoraret: proficisci tamen istiusmodi ob causam non recusavit: bonam hanc virtutum suarum consummationem existimans, si pacem ecclesie redditam reliquisset. Ita profectus cum suo illo, ut semper frequentissimo discipulorum sanctissimoque comitatu, mergos in flumine conspicatur piscium pradam sequi, & rapacem ingluviem assiduis virgere capturis. Forma, inquit, hæc demonum est, insidiantur incautis, capiunt nescientes: captos deuorant, exsaturarique non queunt deuoratis. Imperat deinde potenti virtute verborum, ut eum cui innatabant gurgitem relinquentes, aridas peterent, desertaque regiones: eo nimirum circa aues illas usus imperio, quo demones fugare consueuerat. Ita grege facto, omnes in vnum illarum volucres congregatae, relicto flumine, montes siluæque petierunt, non sine admiratione multorum, qui tantam in Martino virtutem videret, ut etiam aibus imperaret. Aliquamdiu ergo in vico illo, vel in ecclesia ad quam ierat, comoratus, pace inter clericos restituta, cum iam regredi ad monasterium cogitaret, viribus corporis cepit repente destitui: conuocatisque

Imperat aibus.

Visitat discipulum Constantensem.

catisque discipulis, indicat se iam resolui. Tum vero maior & luctus omnium, vox vna plangentium: Cur nos pater deseris? aut cui nos desolatos relinquis? inuadent gregem tuum lupi rapaces: & quis eos a morsibus nostris, percusso pastore, prohibebit? Scimus quidem desiderare te Christum: sed salua tibi sunt tua premia: nec dilata minuentur: nostri potius miserere, quos deseris. Tunc ille motus his fletibus, ut totus semper in Domino misericordiae visceribus affluebat, lacrymasse perhibetur: conuersusque ad Dominum, hac tantum flentibus voce respondit: Domine si adhuc populo tuo sum necessarius, non recuso laborem: fiat voluntas tua. Nimirum inter spem amoremque positus, dubitauit pene quid mallet: quia nec hos deserere, nec a Christo volebat diutius separari: nihil tamen in voto suo ponens, aut voluntati relinquens, totum se Domini arbitrio potestati que committens. Nonne tibi his paucissimis verbis dicere videtur: Grauis quidem est Domine corporeæ pugna militiæ, & iam satis est, quod hucusque certauis: sed si adhuc in eodem labore pro castris tuorum stare me præcipis, non recuso, nec fatiscentem causa laboris atatem. Munia tua deuotus implebo, sub signis tuis quoad ipse tu iusseris militabo. & quamuis

Virg. 4. Aeneid. vers. 323.

Nec mori, nec viuere laborare recusat.

quamuis optata sit seni missio post laborem, est tamen animus victor annorum, & cedere nescius senectuti. ac si iam parcis ætati, bonum est mihi Domine voluntas tua: hos verò, quibus timeo, ipse custodies. O virum ineffabilem, nec labore victum, nec morte vincendum! qui in nullam se partem prior inclinauerat, nec mori timuit, nec vivere recusauit. Itaque cum iam per aliquot dies vi febrium teneretur, non tamen à Dei opere cessabat: pernox in orationibus & vigiliis, fatiscientes artus seruire spiritui coge-
bat, nobili illo stratu suo, in cinere & cilicio recubans. Et cum à discipulis rogaretur, ut saltem vilia sibi sineret stramenta supponi: Non decet, inquit, filij, Christianum, nisi in cinere mori. Ego si aliud vobis exemplum relinquo, ipse peccaui. Oculis igitur ac manibus in cælum semper intentus, inuictum ab oratione spiritum non relaxabat. & cum à presbyteris, qui tum ad eum confluerant, rogaretur, ut corpusculum lateris mutatione releuaret: Sinite, inquit, finite me fratres, cælum potius respicere, quam terram, ut suo iam itinere iturus ad Dominum spiritus dirigatur. Hæc locutus, diabolum vidit propè assistere: Quid hic, inquit, astas cruenta bestia? nihil in me, funeste, reperies. Abrahæ
me

Quo in stratu mori conueniat Christianis.

Alloquitur diabolus moriturus.

Obitus B. Martini.

me sinus recipit. Cum hac ergo voce flagitatum diuinis operibus spiritum cælo reddidit: testatique nobis sunt, qui affuerant, iam ex animo corpore glorificati hominis vidisse se gloriâ. Vultus luce clarius renitebat, cum membra cetera ne tenuis quidem macula fuscaret. in aliis etiam, & in illo tantum artubus non pudendis, septennis quodammodo pueri gratia videbatur. Quis istum unquam cilicio tectum, quis cineribus crederet inuolutum? ita vitro purior, lacte candidior, iam in quadam futuræ resurrectionis gloria, & natura demutatæ carnis, ostensus est. Iam verò in obsequium funeris, credi non potest, quanta hominum multitudo conuenerit. tota ciuitas obuiam corpori ruit, cuncti ex agris atque vicis, multiq; ex vicinis etiam urbibus affuerunt. O quantus luctus omniū! quanta præcipuè mærentium lamenta monachorū: qui eo die ferè ad duo millia conuenisse dicuntur, specialis Martini gloria. eius exemplo in DOMINI seruitutem stirps tanta fructificauerat. Agebat nimirum ante se pastor extinctus greges suos, sanctæ illius multitudinis pallidas turbas, agmina palliata, & aut emeritorum laborum senes, aut iuratos Christi in sacramenta tirones. Tum virginum chorus, fletu abstinentes præ pudore, cum

Exsequiarū
honor.

cū letandum potius illi esse sentiret, quem
iam suo Dominus gremio confoueret, quā
sancto dissimulabat gaudio quod dolebat: si-
quidem fides flere prohiberet, gemitum ex-
torqueret affectus. Etenim tam erat sancta
de illius gloria exultatio, quā pia de mor-
te confusio. Ignoscere flentibus, gratulare-
re gaudentibus: quia & pium est gaudere
Martino, & pium est flere Martinum, dum
vnusquisque & sibi præstat vt doleat: & illi
debet vt gaudeat. Hoc igitur beati viri cor-
pus vsque ad locum sepulcri, hymnis canora
cælestibus turba prosequitur. Comparetur,
si placet, sæcularis illa pompa, non dicam fu-
neris, sed triumphi: quid simile Martini
exsequiis conferetur? Ducant illi præ curri-
bus suis victos, post terga captiuos: Mar-
tini corpus, hi qui mundum ductu illius vi-
cerant, prosequuntur. Illos confusis plausi-
bus populorum honoret insania, Martino
diuinis plauditur psalmis, Martinus hymnis
cælestibus honoratur. illi post triumphos
suos in tartara sæua trudentur, Martinus
Abrahæ sinu lætus excipitur; Martinus hic
pauper & modicus, cælum diues ingredi-
tur: illinc nos, vt spero, custodiens me hæc
scribentem respicit, te legentem.

SVLPICII SEVERI
DIALOGI TRES.

*Dialogus I. De virtutibus Monachorum
Orientalium.*

VM in vnum locum ego & Gal-
lus noster conuenissemus, vir mihi
& propter Martini memoriā (ex
illius enim discipulis erat) & pro-
pter sua merita carissimus, interuenit nobis
Postumianus meus, nostri causā ab Orien-
te, quod se ante triennium patriam relinques
contulerat, regressus. Complexi hominem
amantissimum, exosculatiq; genua & pe-
des eius, cū vno atque altero spatio quasi
obstupescerent, in vicem flentes gaudio, deam-
bulassemus: iactis in terram ciliciis confedi-
mus. Tum prior Postumianus me intuens:
Cū essem, inquit, in remotis Ægypti, libuit
vt ad mare vsque procederem. nauim illic
onerariam offendi, quæ cum mercibus Nar-
bonam petens, soluere parabat. Eadem no-
cte astare in somnis mihi visus es, & iniecta
me manu trahere, vt nauim illam conscen-
derem. mox tenebras rumpente diluculo,
cū eo loco, in quo quieueram, surrexissem,
somnia meum ipse mecū reputas, tātō tui
desiderio

desiderio subito correptus sum, ut nihil cunctatus, nauim conscenderem: tricesimo die Massiliam adpulsus, inde huc decimo peruenirem. Ad eò prospera nauigatio piæ adfuit voluntati. Tu modò, propter quem tot maria transnauigauimus, tatum terræ transcucurrimus, complectendum, perfruendumque te, remotis omnibus, trade. Ego verò, inquam, etiam cum tu in Ægypto morareris, totus tecum semper animo & cogitatione versabar: meque de te dies ac noctes cogitantem, totum tua caritas possidebat: nedum modò me tibi æstimes puncto temporis defuturum, quo minùs amore tuo pendens, te intuear, te audiam, tecum loquar: nullo penitus in secretum nostrum, quod nobis hæc remotior cellula præstat, admissio. Nam huius nostri, ut arbitror, Galli præsentiam non molestè feres: quia hoc aduentu tuo, ut vides, perinde atque ego ipse, triumphat gaudio. Rectè planè, inquit Postumianus, in societate nostra Gallus iste retinebitur: quia etsi mihi parum cognitus est, pro eo tamen quòd tibi est carissimus, non potest mihi non esse carus, maximè cum ex Martini sit disciplina. Neque grauabor quamlibet confertè vobiscum, ut poscitis, fabulari: quippe cum huc propter hoc venerim,

rim, ut me huius Sulpicii mei (me autem utraque manu complectebatur) desiderio etiam verbosus impenderem. Enimuerò, inquam, satis probasti, quantum pius amor possit, qui nostri causa tot maria, tantumque terrarum emensus, à summo (ut ita dicam) solis egressu, usque in eius occidua venisti. Age ergo, quia & secreti inter nos, nec occupati sumus, & sermoni tuo vacare debemus, edisseras nobis velim omnem peregrinationis tuæ historiam, qualiter in Oriète fides Christi floreat, quæ sit sanctorum quies, quæ instituta monachorum, quantisque signis ac virtutibus in seruis suis Christus operetur. Nam certè, quia in his regionibus, inter ista quæ viuimus, ipsa nobis vita fastidio est: libenter ex te audiemus, si vel in eremo vivere Christianis licet. Ad hæc Postumianus: Faciam, inquit, ut desiderare te video. Sed quæso prius ex te audiam, an isti omnes quos hic reliqueram sacerdotes, tales sint, quales eos antequam proficiscerer, noueramus. Tum ego: Absit, te, inquam, ista querere, quæ aut vnà mecum, ut puto, nosti: aut si ignoras, non audire sit melius. Illud reticere non possum, non solum illos de quibus interrogas, nihil meliores quam noueras factos: sed vnū illum nostri quondam amantem, in quo respirare

spirare ab istorum infectationibus solebamus, asperiores nobis fuisse, quàm debuit. Nec verò quidquam in illum inclementius dicam, quia & amicum colui, & tunc etiam amavi, cum putabatur inimicus. Me autem hæc tacitis cogitationibus reuoluentem, admodum dolor iste compungit, pæne nos sapientis & religiosi viri amicitia destitutos, illum quondam tam amicum nobis, tam amarum in nos esse potuisse. Verum hæc quæ memoris plena sunt, relinquamus: te potius, ut dudum spoponderas, audiamus. Ita, inquit, fiat, Postumianus. Quod cum dixisset, paullulum omnes cõticuimus. dein ciliciũ cui infederat, ad me propius admouit, atq. ita exorsus est.

II. ANTE hoc triennium, quo tempore tibi Sulpici hinc abiens valedixi, vbi Narbona nauim soluimus, quinto die portum Africa intrauimus. adeo prospera Dei nutu nauigatio fuit. libuit animo adire Carthaginem, loca visitare sanctorum, & præcipue ad sepulcrum Cypriani Martyris adorare. Quintodecimo die ad portum regressi, prouectique in altum, Alexandriam petentes, reluctante Austro, pæne in Syrtes illati sumus: quod prouidi nauitæ cauentes, iactis nauim anchoris sistunt. Sub oculis autem terra continens erat, in quam scaphis egressi: cum vacua

Insula inco-
gnita.

vacua ab humano cultu omnia cerneremus, ego studiosius explorandorum locorum gratia longius processi, tribus ferè milibus à litore paruum tuguriũ inter arenas conspicio: cuius tectum, sicut Sallustius ait, quasi carina nauis erat, cõtiguum terra, satis firmis tabulis constratum, non quod ibi vis imbriũ vlla timeatur: fuisse autem illic pluuiam, nequãdo quidem auditum est: sed quod veterum ea vis est, ut si quando vel clementiori celo aliquantulus spirare flatus coepit, maius in illis terris, quàm in vlllo mari naufragium sit. Nulla ibi femina, germina nulla proueniunt, quippe instabili loco. arentibus arenis, ad omnem motum ventorum cedentibus. Verum vbi auersa quædam à mari promontoria ventis resistunt, terra aliquantulum solidior, herbam raram atque hispidam gignit. ea ouibus est pabulum satis vtile. incolæ lacte viuunt. qui follertiores sunt, vel, ut ita dixerim, ditiores, hordeaceo pane vtuntur. ea ibi sola messis est, quæ celeritate prouentus, per naturam solis siue aëris ventorum casus euadere solet. Quippe fertur à die iacti seminis, tricesimo die maturefcere. Consistere autem ibi homines non alia ratio facit, quàm quod omnes tributo liberi sunt. extrema siquidem Cyrenorum ora est, deserto

Matutitas
frugum mi-
rabilis.

deserto illi contigua, quod inter Ægyptum & Africam interiaceret, per quod olim Cato Cæsarem fugiens, duxit exercitum. Ergo ut ad tugurium illud, quod eminus conspexeram, pertendi, intuenio senem in veste pellicea, molam manu vertentem. Consolatus accepit nos benignè, eiectionos nos in illud litus exponimus, & ne statim repetere cursum possimus, maris mollitie adtineri: egressos in terram (ut est mos humani ingenij) naturam locorum, cultumque habitantium voluisse cognoscere: Christianos nos esse: id præcipue querere, an essent aliqui inter illas solitudines Christiani. Tum verò ille flens gaudio, ad genua nostra prouoluitur: iterum nos ac sæpius exosculatos inuitat ad orationem: deinde impositis in terram veruecum pellibus facit nos discumbere. Apponit prædium sanè locupletissimum, dimidium panem hordeaceum. Eramus autem nos quatuor, ipse erat quintus. Fasciculum etiam herbarum intulit, cuius nomen excidit, quæ mentæ similis, exuberans foliis, saporem mellis præstabat: huius prædulci admodum suauitate delectati atque exsatiati sumus. Ad hæc subridens ego, ad Gallum meum, Quid, inquam, Galle, placetne tibi prandium, fasciculus herbarum, & panis dimidius viris quinque?

Prandium
optimū quin-
que conuiuia-
rum.

quinque? Tum ille, sicut est verecundissimus, aliquantulum erubescens, dum fationem meam accepit: Facis, inquit, Sulpici tuo more, qui nullam occasionem, si qua tibi porrecta fuerit, omittis, quin nos edacitatis fatiges. sed facis inhumanè, qui nos Gallos homines cogis exemplo Angelorum Gallorum & Orientalium vita dissimilis. viuere. quamquam ego studio manducandi etiam Angelos manducare credam. Nam istum dimidium hordeaceum timeo, vel solus attingere. sed contentus sit hoc Cyrenensis ille, cui vel necessitas, vel natura est escire: vel postremò isti, quibus credo marina iactatio in ediam cibi fecerat. nos procul à mari absumus, & quod tibi sæpe testatus sum, Galli sumus. Sed pergat hic potius explicare sui Cyrenensis historiam. Enimuero, Postumianus ait, cauebo posthac cuiusquæ abstinentiam prædicare, ne Gallos nostros arduum penitus offendat exemplum. Statueram autem etiam cenam Cyrenensis illius, vel consequentia (septem enim diebus apud ipsum fuimus) referre conuiuia. sed super sedendum est, ne Gallus se æstimet fatigari. Ceterum postero die cum aliqui ex incolis ad nos visendos confluere cœpissent, cognoscimus illum hospitem nostrum esse presbyterum, quod summa nos dissimula-
Q 3 tione

tionem celauerat. Deinde cum ipso ad ecclesiam processimus, quæ ferè duobus milibus aberat, à conspectu nostro interiectu montis exclusa. Erat autem vilibus texta virgultis, non multo ambitiosior, quàm nostri hospitii tabernaculum, in quo nisi incuruus quis non poterat consistere. Cum hominum mores quereremus, illud præclarum animaduertimus, nihil eos neque emere, neque vendere, quid sit fraus aut furtum, nesciunt. Aurum atque argentum, quæ prima mortales putant, neque habent, neque habere cupiunt. Nam cum ego presbytero illi decem nummos aureos obrulissim, refugit, alio consilio profectus, Ecclesiam auro non strui, sed potius destrui, aliquantulum ei vestimentorum indulgimus. Quod cum ille benigne accepisset, reuocantibus nos ad mare nautis, discessimus.

Sens sine dolo.

III. PROSPERO QVE cursu septimo die Alexandriam peruenimus, ubi foeda inter episcopos atque monachos certamina gerebantur, ex ea occasione, quia congregati in unum sapientius sacerdotes frequentibus decreuissent Synodis videbantur, ne quis Origenis libros legeret, aut haberet: qui tractator sacrarum scripturarum petitissimus habebatur. Sed episcopi quædam in libris ipsius

insanius

insanius scripta memorabant, quæ adsertores eius defendere non ausi, ab hæreticis potius fraudulenter inserta dicebant: & ideo non propter illa, quæ in reprehensionem merito vocarentur, etiam reliqua esse damnanda, cum gentium fides facile possit habere discrimen, ne falsata sequeretur, & tamen catholicè disputata retineret. Non esse autem mirum, si in libris neotericis & recens scriptis fraus heretica fuisset operata, quæ in quibusdam locis non timuisset incidere Evangelicam veritatem. Aduersum hæc episcopi obstinatius renitentes pro potestate cogeant recta etiam vniuersa cum prauis & cum ipso auctore damnare: quia satis superque sufficerent libri, quos ecclesia recepisset: respondendam esse penitus lectionem, quæ plus esset nocitura insipientibus, quàm profutura sapientibus. Mihi autem ex illius libris quædam curiosius indaganti, admodum multa placuerunt: sed nonnulla deprehendi, in quibus illum praua sensisse non dubium est, quæ defensores eius falsata contendunt. Ego miror unum eundemque hominem tam diuersum à se esse potuisse, ut in ea parte qua probatur, neminem post Apostolos habeat æqualem: in ea verò quæ iure reprehenditur, nemo deformius doceatur errasse.

Concertatio sacerdotum de Origenis scriptis.

Errores Origenis deformes.

Q 4

Nam

Nam cum ab episcopis excerpta in libris illius multa legerentur, quæ contra catholicam fidem scripta constaret, locus ille vel maximam parabat inuidiam, in quo editum legebatur, quia Dominus Iesus, sicut pro redemptione hominis in carne venisset, crucem pro hominis salute perpassus, mortem pro hominis aternitate gustasset, ita esset eodem ordine passionis etiam diabolus redempturus: quia hoc bonitati illius pietati-que congrueret, ut qui perditum hominem reformasset, prolapsum quoque angelum liberaret. Cum hæc atque alia istiusmodi ab episcopis proderentur, ex studiis partium orta est seditio. Quæ cum reprimi sacerdotum auctoritate non posset, sæuo exemplo ad regendam ecclesiæ disciplinam præfectus assumitur, cuius terrore dispersi fratres, ac per diuersas horas monachi sunt fugati, ita ut propositis edictis in nulla consistere sede sinerentur. Illud me admodum permouebat, quod Hieronymus vir maxime catholicus, & sacræ legis peritissimus, Origenem secutus primo tempore putabatur, quem nunc idem præcipuè, vel omnia illius scripta damnaret: nec verò ausus sum de quoquam temerè iudicare: præstantissimi tamen viri & doctissimi ferebantur in hoc certamine dissidere.

dissidere. Sed tamen siue illud error est, ut ego sentio: siue hæresis, ut putatur: non solum reprimi non potuit multis animaduersionibus sacerdotum, sed nequaquam tam latè se potuisset effundere, nisi contentione creuisset. Istiusmodi ergo turbatione cum veni Alexandriam, fluctuabat. me quidem episcopus illius ciuitatis benignè admodum, & melius quàm opinabar excepit, & secum tenere tentauit. Sed non fuit animus ibi consistere, ubi recens fraternæ cladis feruebat inuidia. nam etsi fortasse videantur parère Episcopis debuisse, non ob hanc tamen causam multitudinem tantam sub Christi confessione viuentem, præsertim ab episcopis oportuisset affligi.

IGITUR inde digressus, Bethleem oppidum petij, quod ab Hierosolymis sex milibus disparatur, ab Alexandria autem sedecim mansionibus abest. Ecclesiam loci illius Hieronymus presbyter regit: nam parochia est Episcopi, qui Hierosolymam tenet. mihi iam pridem Hieronymus superiore illa mea peregrinatione còpertus, facile obtinuerat, ut nullum mihi expetendum rectius arbi-
trarer. Vir enim præter fidei meritum, doctumque virtutum, non solum Latinis atque Græcis, sed & Hebræis etiam ita litteris in-

Hæreses seditio-
nibus cre-
scent.

1111.

B. Hierony-
mus in Beth-
leem rex
ecclesiæ.

Laus B. Hieronymi.

Q 5

stitutus

Græcorum
& Gallorum
vita dispar.

Epistola est
ad Eusto-
chium de cu-
stodia virgi-
nitatis.

stitutus est, ut se illi in omni scientia nemo audeat comparare. Miror autem, si non & vobis per multa quæ scripsit opera comper- tus est, cum per totum orbem legatur. No- bis verò, Gallus inquit, nimium nimiumque comper- tus est. nam ante hoc quinquenium quendam illius libellum legi, in quo tota no- strorum natio monachorum ab eo vehemē- tissimè vexatur, & carpitur. Vnde interdum Belgicus noster valde irasci solet, quod di- xerit, nos usque ad vomitum solere satiari. Ego autem illi viro ignosco, atque ita sentio, de Orientalibus illū potius monachis, quàm de Occidentalibus disputasse. Nam edacitas in Græcis gula est, in Gallis natura. Tum ego: Scholasticè, inquam, Galle defendis gē- tem tuam: sed quæso te, liber iste, nunquid hoc solum vitium damnat in monachis? Immo verò, inquit, nihil penitus omisit, quod non carperet, laceraret, exponeret: præcipuè avaritiam, nec minùs vanitatem infectatus est. Multa de superbia, non pau- ca de superstitione disseruit: verè fatebor, pinxisse mihi videtur vitia multorum. Ce- terum de familiaritatibus virginum & mo- nachorum, atque etiam clericorum, quàm vera, quàm fortia disputavit! vnde à qui- busdam, quos nominare nolo, dicitur non amari.

amari. Nam sicut Belgicus noster irascitur, edacitatis nimie nos notatos: ita illi fremere dicuntur, cum in illo opusculo scriptum legunt, Cælibem spernit virgo germanum fratrem, quærit extraneum. Ad hæc ego: Nimium, inquam, Galle progredieris: caute ne & te aliquis, qui hæc fortassis agnoscit, exaudiat, teque unā cum Hieronymo inci- pias nō amare. nam quia scholasticus es, non immeritò te versu Comici illius admonebo: *Terent. Andr. sen. 1.* Obsequium amicos, veritas odium parit. Tua nobis potius, ut cœperas Postumiane, repetatur Orientalis oratio. Ego, inquit, ut dicere institueram, apud Hieronymum sex mensibus fui: cui iugis aduersus malos pugna, perpetuumque certamen. Conciuit odia perditorum. oderunt eum hæretici, quia eos impugnare non desinit: oderunt clerici, quia vitam eorum infectatur, & crimina. Sed planè eum boni omnes ad- mirantur, & diligunt: nam qui eum hæ- reticum esse arbitrantur, insaniunt. Verè dixerim, catholica hominis scientia, sana doctrina est. Totus semper in lectione, to- tus in libris est: non die, non nocte requie- scit: aut legit aliquid semper, aut scribit. quod nisi mihi fuisset fixum animo, & pro- missum, Deo teste, propositam cremum adire,

Odium in
illum.

adire, vel exigui temporis punctū à tātō viro
discedere noluissem. huic ergo traditis atq.
commissis omnibus meis, omniq̃ue familia,
quæ me contra voluntatem animi mei secū-
ta tenebat implicitum, exoneratus quodam-
modo graui fasce penitus, ac liber regres-
sus Alexandriam, visitatis ibi fratribus, ad su-
periores inde Thebaida, id est, ad Ægypti
extrema contendi. Ibi enim vastæ patentis
eremi solitudines plurimum ferebantur ha-
bere monachorum.

v.

Varia mona-
stera in Æ-
gypto.

LONGVM est, si omnia cupiam referre,
quæ vidi: tamen pauca perstringam e pluri-
bus. Haud longè ab eremo contigua Nilo,
multa sunt monasteria, habitant vno loco
plerunque centeni: quibus summum ius est,
sub abbatis imperio viuere, nihil arbitrio
suo agere, per omnia ad nutum illius pote-
statemq̃ue pendere. ex his, si qui maiorem
virtutem mente conceperint, vt acturi so-
litariam vitam se ad eremum conferant, non
nisi permittente abbate discedunt. hæc illo-
rum prima virtus est, parère alieno imperio.
Transgressis ad eremum, abbatis illius ordi-
natione panis, vel quilibet cibus alius mini-
stratur. Casu per illos dies, quibus illò adue-
neram, cuidam, qui nuper ad eremum seces-
serat, neque ampliùs ab hoc monasterio,
quàm

quàm sex milibus tabernaculum sibi con-
stituerat, panem abbas per duos pueros mi-
serat, quorum maior habebat ætatis annos
quindecim, minor duodennis erat. His ergo
inde redeuntibus, asp̃is miræ magnitudinis
fit obuiam. cuius occurſu nihil perterriti, vbi
ante pedes eorum venit, quasi incantata car-
minibus, cærule colla deposuit. minor è
pueris manu adprehensam, ac pallio inuo-
lutam ferre cœpit. deinde monasteriū quasi
victor ingressus, in occursum fratrum, inspe-
ctantibus cunctis, captiuam bestiam, resolu-
to pallio, nō sine iactantiæ tumore deposuit.
Sed cū infantium fidem atque virtutem
ceteri prædicarent, abbas ille altiori consilio,
ne infirma ætas insolesceret, virgis vtrumq̃.
compescuit, multum obiurgatos, cur ipsi,
quod per eos Dominus operatus fuerat, pro-
didissent. opus illud non suæ fidei, sed diui-
næ fuisse virtutis: discerent potius, Deo in
humilitate seruire, non in signis & virtuti-
bus gloriari: quia melior esset infirmitatis
conscientia, virtutum vanitate. Hoc vbi ille
monachus audiuit, & periclitatos infantulos
serpentis occurſu, & ipsos insuper multa ver-
bera victo serpente meruisse, abbatem obse-
crat, ne sibi post hæc panis vllus, aut cibus a-
liquis mitteretur. Iamq̃ octauus dies fuerat
emenſus,

Aspidē puer
illūſus deſert.

Cæditur ab
abbate.

emenſus, quo ſe homo Chriſti intra pericu-
lum famis ipſe concluderat: arebant mem-
bra ieiunio, ſed deficere mens cælo intenta
non poterat: corpus inedia fatiſcebat, fides
firma durabat. Cùm interim admonitus ab-
bas ille per ſpiritum, vt diſcipulum viſitaret,
pia ſolicitudine cognoscere cupiēs, qua vitæ
ſubſtantia vir fidelis aleretur, qui miniſtrati
ſibi panem ab homine noluiſſet, ad require-
dum eum ipſe proficiſcitur. Ille ubi eminus
ſenem venire conſpexit, occurrit: agit gra-
tias, ducit ad cellulam: cùm ingreſſi pariter
ambo, conſpiciunt palmiciam ſportâ calido
pane congeſtâ, foribus affixam de poſte pen-
dere. Ac primùm calidi panis odor ſentitur:
tactu verò ac ſi antè paullulum focus eſſet e-
reptus, oſtenditur. Ægyptij tamen panis for-
ma non cernitur. Obſtupefacti ambo, mu-
nus cæleſte cognoscunt. Cùm ille hoc abba-
tis aduentui præſtitum fateretur, abbas verò
illius fidei ac virtuti id potiùs adſcriberet, ita
ambo cæleſtem panem cum multa exulta-
tione fregerunt. Quod cùm ſenex ad mo-
naſterium poſt regreſſus fratribus retuliſſet,
tantus omnium incenderat ardor animos, vt
certatim ad cremum & ſacras ſolitudines
ire properarent: miſeros ſe fatentes, qui
diutiùs in congregatione multorum, ubi
humana

Deus paſcit
ſuos.

humana eſſet patiendâ conuerſatio, reſe-
diſſent.

IN HOC monaſterio duos ego ſenes vi-
di, qui iam per quadraginta annos ibi dege-
re, ita vt nunquam inde diſceſſerint, fere-
bantur. quorum prætereundâ mihi com-
memoratio non videtur: ſiquidem id deco-
rum virtutibus, & abbatis ipſius teſtimonio,
& omnium fratrum audierim ſermone ce-
lebrari, quòd vnum eorum ſol nunquam vi-
diſſet epulantem, alterum vidifſet iratum
nunquam. Ad hæc Gallus, me intuens, O ſi
veſter ille (nolo nomen edicere) nunc ad-
eſſet, vellem admodum iſtud audiret exem-
plum: quem in multorum ſæpe perſonis ni-
mium experti ſumus, vehementer irarſci: ſed
tamen, quia inimicis ſuis, quantum audio,
nuper ignouit, ſi iſtud audiret, magis, magiſ-
que propoſito confirmaretur exemplo, præ-
claram eſſe virtutem, iracundia non moueri.
Nec verò inſitiabor iuſtas illi cauſas irarum
fuiſſe: ſed ubi durior pugna, ibi glorioſior eſt
corona. vnde quendam, ſi agnoſcis, cæſeo iu-
re laudandum, quòd cùm eum libertus deſe-
ruerit ingratus, miſeratus eſt potiùs, quàm inſe-
ctatus abeuntē. Sed neq. illi irarſcitur, à quo
videtur abductus. Ego autem, niſi iſtud vin-
cendæ iracundiæ Poſtumanus prodidiſſet
exemplum,

VI.

Perſeueran-
tia in propo-
ſito.

exemplum, grauiter irascerer discessione fugitiui: sed quia irasci non licet, tota istorum commemoratio, quæ nos compungit, abolenda est. Te inquam Postumiane, te potius audiamus. Faciam, inquit, Galle quod præcipis, quatenus tam studiosos audiendi esse vos video. Sed mementote, quia non sine fenore istum apud vos depono sermonem. libens præsto quod poscitis: dummodo paulo post quod poposcero, non negetis. Nos verò, inquam, nihil habemus, in quo tibi mutuū vel sine fenore restituere possimus. sed tamen quidquid putaueris, imperato, dummodo ut cœperas, desiderijs nostris satisfacias. valdè enim nos delectat tua oratio. Nihil, inquit Postumianus, vestra studia fraudabo: & quia eremitæ vnius incipientis agnouistis virtutem, referam adhuc vobis pauca de plurimis.

VII.

ERG O vbi prima eremi ingressus sum, duodecim ferè à Nilo milibus, (habebam autem vnum è fratribus ducem, locorum peritum) peruenimus ad quendam senem monachum, sub radice montis habitantem. ibi, quod in illis locis rarissimum est, puteus erat. bouem vnum habebat, cuius hic erat torus labor, impulsâ rotali machina aquam producere. nam ferè mille aut amplius pedum,

dum, profundum putei ferebatur. hortus illic erat multis oleribus copiosus: ad quidem contra naturam eremi, vbi omnia arentia, exusta solis ardoribus, nullius vniquam seminis vel exiguam radicem ferunt. Verum hoc sancto illi labor cum pecore communis, & propria præstabat industria. Frequens enim irrigatio aquarum tantam pinguedinem arenis dabat, ut mirum in modum virere atque fructificare horti illius olera videremus. Ex iis igitur vnâ cum domino bos ille vivebat, nobis quoque ex ea copia, cenam sanctus dedit. Ibi vidi, quod vos Galli fortè non creditis, ollam cum oleribus, quæ nobis in cenam præparabatur, sine igne feruere. Tanta vis solis est, ut quibuscumque coquis etiâ ad Gallorum pulmenta sufficiat. Post cenam autem iam inclinante vespere, inuitat nos ad arborem palmam, cuius interdum pomis uti solebat: quæ ferè duobus milibus aberat. Nam hæc tantum in eremo arbores, licet rarò, habentur tamen, quod utrum solers antiquitas procurauerit, an solis natura gignat, ignoro: nisi si Deus præsciens habitandam quandoque à sanctis eremum, hæc seruis suis parauerit. Ex maiore enim parte, qui intra illa secreta consistunt, cum alia ibi germina nulla succedunt, istarum arborum po-

Hortus fertilis in loco fertilissimo.

Olla in Aegyptu proferuet ardore solis.

R

mis

mis aluntur. Ergo ubi ad illam, ad quam nos
humanitas nostri hospitis ducebat, arborem
peruenimus, leonem ibi offendimus: quo vi-
so, ego & ille dux meus intremuimus. san-
ctus verò ille incunctanter accessit: nos, licet
trepidi, secuti sumus. Fera paullulum (cer-
neres imperatam à Deo,) modesta discessit,
& constitit: dum ille adtigua ramis humilio-
ribus poma decerperet: cumque plenam
palmulis manum obtulisset, accurrit bestia,
accepitque tam liberè quàm nullum animal
domesticum: & cum comedisset, abcessit.
nos hæc intuentes, & adhuc trementes, fa-
cilè potuimus expendere, quanta in illo fidei
virtus, & quanta in nobis esset infirmitas.

VIII.

Lupa affat
cenanti ere-
mitæ.

ALIVM æquè singularem virum vidi-
mus, paruo tugurio, in quo non nisi vnus re-
cipi posset, habitantem. de hoc illud fereba-
tur, quòd lupa ei solita erat adstare cenanti:
nec facilè vnquam bestia falleretur, quin illi
ad legitimam horam refectionis occurreret,
& tamdiu pro foribus expectaret, donec ille
panem, qui cenula superfuisset, offerret: il-
lam manum eius lambere solitam: atque ita
quasi impleto officio, & præstita consolatio-
ne discedere. Sed fortè accidit, vt sanctus ille,
dum fratrem qui ad eum venerat, deducit ab-
euntem, diutius abesset, & non nisi sub nocte
re mearet.

re mearet. Interim bestia ad consuetudinariū
illud cenæ tempus occurrit. vacuā cellulā,
cū familiarem patronum abesse sentiret,
ingressa, curiosius explorās ubi nam esset ha-
bitator: casu contigua cum panibus quinque
palmicia sportella pendeat. Ex his vnū pre-
sumit, & deuorat: deinde perpetrato scelere
discedit. Regressus eremita, vidit sportulam
dissolutam, non constante panum numero:
damnum rei familiaris intelligit, ac prope li-
men panis absumpti fragmenta cognoscit.
Sed non erat incerta suspicio, quæ furtū per-
sona fecisset. Ergo cū sequentibus diebus
secundum consuetudinē bestia nō venisset,
nimirum audacis facti conscia, ad eum veni-
re dissimulans cui fecisset iniuriā, agere pa-
tiebatur eremita, se alumna solatio destitu-
tū. Postremò illius oratione reuocata, septi-
mum post diē affuit, vt solebat antè, cenanti.
Sed vt facilè cerneret verecundiam peniten-
tis, nō ausa propius accedere, deiectis in terrā
profundo pudore luminibus, quod palam hæc
bat intelligi, quandam veniam præbatur:
quàm illius confusionem eremita misera-
tus, iubet eam propius accedere, ac manu
blada caput triste permulcet. Dein pane du-
plicato ream suam refecit: ita indulgentiam
consecuta, officij consuetudinem deposito
maerore

marore reparauit. Intuemini quæso Christi etiam in hac parte virtutem, cui sapit omne quod brutum est, cui mitis est omne quod sauit. Lupa præstat officium, lupa furti crimen agnoscit, lupa conscio pudore confunditur, vocata adest, caput præbet, & habet. sensum indultæ sibi veniæ, sicut pudorem gessit errati. Tua hæc virtus Christe, tua sunt hæc Christe miracula. Etenim quæ in tuo nomine operantur serui tui, tua sunt: & in hoc ingemiscimus, quod maiestatem tuam ferre sentiunt, homines non verentur.

NE. C. V. I. autem hoc incredibile fortè videatur, maiora memorabo. Fides Christi adest, me nihil fingere, neque incertis auctoribus vulgata narrare: sed quæ mihi per fideles viros comperta sunt, explicabo. Habitant plerique in eremo sine vllis tabernaculis, quos Anachoretas vocant. viuunt herbarum radicibus: nullo vnquam certo loco consistunt, ne ab hominibus frequententur: quas nox coegerit, sedes habent. Ad quemdam igitur hoc ritu atq. hac lege viuentem, duo ex Nitria monachi, licet longa & diuersa regione, tamen quia olim ipsis in monasterij conuersatione carus & familiaris fuisset, auditis eius virtutibus, tetenderunt: quem diu multumque quæsitum, tandem

Anachoretarum domicilia & viuendi ratio.

21012111

2 R

menſe

menſe ſeptimo repererunt extremo illo deſerto, quod eſt Memphis contiguum, demorantem: quas ille ſolitudines iam per annos duodecim dicebatur habitare. Qui licet omnium hominum vitaret occurſus, tamen agnitos non reſugit, ſequæ cariffimis peritriduum non negauit. Quarto die aliquantulum progreſſus, cum proſequeretur abeuntes, lænam miræ magnitudinis ad ſe venire conſpiciunt. beſtia licet tribus repertis, non incerta quem peteret, Anachoretæ pedibus aduoluitur, & cum fletu quodam & lamentatione procumbens indicabat gementis pariter & rogantis affectum. mouit omnes, & præcipue illum, qui ſe intellexerat expetitum. præcedentem ſequuntur. nam præiens, & ſubinde reſtans, ſubinde reſpectans, facile poterat intelligi, id eam velle, vt quod illa ducebat, Anachoreta ſequeretur. Quid multis? Ad ſpeluncam beſtiæ peruenitur, vbi illa adultos iam quinque catulos malè feta nutrieat: qui, vt clauſis luminibus ex aluo matris exierant, cæcitate perpetua tenebantur. quos ſingulos de rupe prolatoſ, ante Anachoretæ pedes mater expoſuit. Tum demum ſanctus animaduertit, quid beſtia poſtularet: inuocatoque Dei nomine, contrætauit manu lumina clauſa catulorum: ac

Læna Anachoretæ ſupplicat, & viſum catulis ſuis impetrat.

R 3

ſtatim

Leæne gra-
tudo.

ana gra-
-qui gra-
-qui gra-
-qui gra-

x.

statim cæcitare depulsa, apertis oculis bestiarum diu negata lux patuit. Ita fratres illi, Anachoreta quem desiderabant visitato, cum admodum fructuosa laboris sui mercede redierant: qui in testimonium tantæ virtutis admissi, fidem sancti, gloriam Christi, quæ per ipsos esset testificanda, vidissent. Mira dicturus sum, Leænam post dies quinque ad auctorem tanti beneficii reuertisse, eidemque inusitata feræ pellem pro munere detulisse; quæ plerumque sanctus ille quasi amiculo circumtectus, non dedignatus est munus per bestiam sumere, cuius alium potius interpretabatur auctorem.

ERAT etiam alterius Anachoreta in illis regionibus nomen illustre, qui in ea parte deserti quæ Syenis iungitur, habitabat. hic cum primum se ad eremum contulisset, & herbis herbarumque radicibus, quas prædulces interdum, & saporis eximij fert arena, victurus, ignarus germinis eligendi, noxia plerumque carpebat. nec erat facile vim radicum sapore discernere: quia omnia æquè dulcia: sed pleraque occultiore natura virus lethale cohibebant. Cum ergo edentem vis interna torqueret, & immentis doloribus vitalia vniuersa quaterentur, ac frequēs vomitus cruciatibus non ferendis ipsam animæ sedem

sedem stomacho iam fatifcente dissolueret, omnia penitus quæ essent edenda formidans, septimum in ieiuniis diem spiritu deficiente ducebat. Tum ad eum fera, cui Ibicis est nomen, accessit. huic propius astati, fasciculum herbarum, quem collectum pridie attingere non audebat, obiecit. Sed fera, quæ virulenta erant, ore discutiens, quæ innoxia noverat, eligebat. ita vir sanctus eius exemplo quid edere, quid respuere deberet, edoctus, & periculum famis euasit, & herbarum venena vitauit. Sed longum est de omnibus, qui eremum incolunt, comperta nobis, vel audita memorare. Annum integrum & septem ferè menses intra solitudines constitutus exegi, magis virtutis admirator alienæ, quàm quòd ipse tam arduum atque difficile potuerim tentare propositum. Sæpius tamen cum sene illo, qui puteum & bouem habebat, habitavi.

Fera docet si-
gno vsum
bonarū her-
barum & ra-
dicum.

DVO BEATI Antonij monasteria adij, x i.
quæ hodieque ab eius discipulis incoluntur. Ad eū etiā locū, in quo beatissimus Paullus primus eremita est diuersatus, accessi. Rubrum mare vidi: iugū Sina montis ascendi, cuius summū cacumē cælo pæne contiguū, nequaquā adiri potest. Inter huius recessus Anachoreta esse aliquis ferebatur, quæ diu

Anachoreta
in Sinai mō-
re degit nu-
dus.

Monachorū
Orientalium
virtus prima.

264 SVLPICII SEVERI
multumque quęsitum videre non potui, qui
ferē iā ante quinquaginta annos a conuersa-
tione humana remotus, nullo vestis vſu, ſe-
tis corporis ſui tectus, nuditatem ſuam diui-
no munere veſtiebat. Hic quoties eum reli-
gioſi viri adire voluerunt, curſu auia petens,
congreſſus vitabat humanos. vni tantum-
modo ferebatur ſc̄ ante quinquennium præ-
buiſſe, qui credo potenti fide id obtinere
promeruit: cui inter multa colloquia percū-
tanti, cur homines tantopere vitaret, re-
ſpondiſſe perhibetur, Eum qui ab homini-
bus frequentaretur, non poſſe ab angelis fre-
quentari. Vnde non immeritò recepta opi-
nionē multorum fama vulgauerat, ſanctum
illum ab angelis viſitari. Ego autem à Sina
monte digreſſus, ad Nilum flumen regreſ-
ſus ſum, cuius ripas frequentibus monaſte-
riis conſertas vtraque ex parte luſtraui. Ple-
rumque vidi, vt dudum dixeram, vno in lo-
co habitare centenos: ſed & bina & terna
millia in iſdem viculis degere conſtabat.
Nec ſanē ibi minorem putetis diuerſantium
in multitudine monachorum eſſe virtutem,
quā eorum eſſe cognoſcitis, qui ſe ab hu-
manis ceteribus remouerūt. Præcipua, vt iam
dixeram, ibi virtus, & prima, eſt obedientia:
neque aliter adueniens ad monaſterium ab-
batis

batis ſuſcipitur, quā qui tentatus prius fue-
rit, & probatus, nullum vnquam recuſatu-
rus, quamlibet arduū ac difficile, indignum-
que toleratu, abbatis imperium.

DVO VOBIS referā incredibilis obedi-
entię admodū magna miracula, licet ſuppe-
tant plura recolēti: ſed ad excitandā virtutū
emulationē, cui pauca nō ſufficiūt, multa nō
proderunt. Ergo cū quidam ſæculi actibus
abdicatis, monaſterium magnę diſpoſitio-
nis ingreſſurus, cœpiſſet rogare: Abbas ei
cœpit multa proponere, graues eſſe iſtius di-
ſciplinę labores, ſua verò dura imperia, quæ
nullius facilē valeret implere patientia. aliud
potius monaſterium, vbi facilioribus legibus
viueretur, expeteret: non tentaret aggredi,
quod implere non poſſet. Ille verò nihil his
terroribus permoueri, ſed magis ita omnē
obedientiam polliceri, vt ſi eum Abbas in
ignem ire præciperet, non recuſaret intrare.
quam illius profeſſionem vbi magiſter acce-
pit, non cunctatur probare proſitentem. Ca-
ſu clibanus propter ardebat, qui multo igne
ſuccenſus, coquendis panibus parabatur: ex-
undabat abruptis flamma fornacibus: & in-
tra camini illius concaua totis habenis re-
gnabat incendium. hoc igitur aduenam il-
lū iubet magiſter intrare. nec diſtulit parere

xii.

Abbas initia-
dū igne ex-
plorat.

R 5 præ-

Illisus ab
igne egredi-
tur.

præcepto : medias flammas nihil cunctatus ingreditur: quæ mox tam audaci fide victæ, velut illis quondam Hebræis pueris, cessere venienti. Superata natura est, fugit incendium : & qui putabatur arsurus, velut frigido rore perfusus se ipse miratus est. Sed quid mirum, si tuum Christe tironem ignis ille non attigit? ut nec abbatem pigeret dura mandasse, nec discipulum pæniteret imperio paruisse, qui eo die quo aduenerat, dum tentaretur infirmus, perfectus inuentus est: meritò felix, meritò gloriosus, probatus obedientia, glorificatus est passione.

XIII.

IN EODEM autem monasterio factum id quod dicturus sum, recenti memoria ferebatur. Quidam itidem ad eundem abbatem recipiendus aduenerat, cum prima ei lex obedientiæ poneretur, ac perpetem polliceretur ad omnia vel extrema patientiam: casu abbas floracinam virgam iam pridem aridam manu gerebat. hanc solo fixit, atque illi aduenæ id operis imponit, ut tamdiu virgulæ aquam irriguam ministraret, donec, quod contra omnem naturam erat, lignum aridum in solo arente viuifceret. Subiectus aduena duræ legis imperio, aquam propriis humeris quotidie conuehebat, quæ à Nilo flumine per duo ferè milia petebatur. iamq̃

Monachi
miranda pa-
tientia.

emenso

emenso anni spatio, labor nō cessabat operatis, & de fructu operis spes, esse non poterat: tamen obedientiæ virtus in labore durabat. Sequens quoq̃. annus vanū laborē iam affecti fratris eludit. Tertio demum succedentiū temporū labente curriculo, cum neq̃. nocte neq̃. interdiu aquarius ille cessaret operator, virga floruit. Ego ipsam ex illa virgula arbusculam, quæ hodieq̃. intra atrium monasterij est ramis virētibus, vidi: quæ quasi in testimonium manens, quantum obediētia meruit, & quantū fides possit, ostendit. Sed me dies antè deficiet, quàm diuersa miracula, quæ mihi de virtutibus Sanctorum sunt comperita, consummem.

Virga arida
floruit.

DVO VOBIS adhuc præclara memorabo. quorum vnum egregium erit aduersus inflationem miseræ vanitatis exemplum: alterum aduersus falsam iustitiam non mediocre documentum. Quidam ergo Sanctus fugadorum de corporibus obsessis dæmonū incredibili præditus potestate, inaudita per singulos dies signa faciebat. non solum enim præsens, neque verbo tantū, sed absens quoque interdum cilicij sui fimbriis, aut epistolis missis, corpora obsessa curabat. Hic ergo mirū in modū frequētabatur à populis ex toto ad eū orbe veniētibus. Taceo de minoribus:

XIIII.

Præfecti

Perpetui po-
tus carentia.

Præfetti Comitescque, ac diuersarum Iudices potestatum pro foribus illius sæpe iacuerunt. Episcopi quoque sanctissimi, sacerdotali auctoritate deposita, contingi se ab eo, atque benedici humiliter postulantes, sanctificatos se ac diuino munere illustratos, quoties manum illius vestemque contigerant, non immerito crediderunt. Hic ferebatur omni potu in perpetuum penitus abstinere, ac pro cibo (tibi Sulpici in aurem loquar, ne Gallus hoc audiat) septem tantum caricis sustentari. Interea sancto viro, ut ex virtute honor, ita ex honore vanitas cœpit obrepere. quod malum ille ubi primum potuit in se sentire grassari, diu multumque discutere conatus est: sed repelli penitus vel tacita conscientia vanitas, perseverante virtute, non potuit. Ubique nomen eius dæmones fatebantur: excludere à se confluentium populos non valebat. Virus interim latens serpebat in pectore, & cuius nutu ex aliorum corporibus dæmones fugabantur, seipsum occultis cogitationibus vanitatis purgare non poterat. Totis igitur precibus conuersus ad Dominum fertur orasse, ut permissa in se mensibus quinque diaboli potestate, similis his fieret, quos ipse curauerat. Quid multis morer? ille præpotens, ille qui signis atque virtu-

Dæmonum
celeberrimus
fugator à dæ-
mone possi-
deri optat.

virtutibus toto Oriente vulgatus, ille ad cuius limina populi antè confluerant, ad cuius fores summe istius sæculi se prostrauerant potestates, correptus à dæmone est, tentus in vinculis, omnia illa quæ energumeni solent ferre, perpeffus. Quinto demum mense purgatus est non tantum dæmone, sed, quod illi erat vtilius atque optatius, vanitate. Sed mihi ista replicanti, nostra infelicitas, nostra occurrit infirmitas. Quis enim nostrum est, quem si vnus homunculus humilis saluta-uerit, aut fatuis atque adulantibus verbis femina vna laudauerit, non continuo elatus sit superbia, non statim inflatus sit vanitate? ut etiam si non habeat conscientiam sanctitatis, tamen quia vel stultorum adulatione, aut fortassis errore sanctus esse dicatur, sanctissimum se putabit. Iam verò si ei munera crebra mittantur, Dei se munificentia asserit honorari, cui dormienti atque resoluta necessaria conferantur. Quod si vel de modico ei aliqua virtutis signa succederent, angelum se putaret. Ceterum cum neq. opere neque virtute conspicuus sit, si quis clericus fuerit effectus, dilatat continuo fimbrias suas, gaudet salutationibus, inflatur occursionibus: ipse etiam vbique discurrit. Et qui antè pedibus aut asello ire consueuerat, spumante equo

Ecclesiastico-
rum super-
bia & luxus.

equo superbus inuehitur: parua prius ac vili cellula cōtētus habitare, erigit celsā laquearia, construit multa conclauia, sculpsit ostia, pingit armaria, vestem respuit grossiorē, indumentum molle desiderat. atque hęc caris viduis ac familiaribus mandat tributa virginibus: illa, vt byrrum rigentem, hęc vt fluentem texat lacernam. Verum hęc describenda mordaciūs, beato viro Hieronymo relinquamus: ad propositum reuertamur. Tu verō, inquit Gallus meus, nescio quid Hieronymo reliqueris disputandum, ita breuiter vniuersa nostrorum instituta complexus es: vt pauca hęc tua verba, si æquanimiter acceperint, & patienter expenderint, multum eis arbitrer profutura, vt non indigeant libris post hęc Hieronymi coërceri. Sed tu illa potius euolue, quæ cœperas, & illud quod aduersus falsam iustitiam dicturum te esse promiseras, prode documentum. nam vt verē tibi fatear, nullo perniciosius malo intra Gallias laboramus. Ita faciam, Postumianus inquit, nec te diutius tenebo suspensum.

xv.

ADOLESCENS quidam ex Asia prædiues opibus, genere clarus, habens vxorem & filium paruulū, cū in Ægypto tribunus esset, & frequētibus aduersū Blembo expeditionibus quēdam eremi contigisset, san-

ctorum

ctorum etiam tabernacula cōplura vidisset, à beato viro Ioanne verbum salutis accepit. Nec moratus inutilem militiam cum vano illo honore contemnere, eremum constanter ingressus breui tempore in omni genere virtutum perfectus emicuit: potens ieiuniis, humilitate conspicuus, fide firmus, facile se antiquis monachis studio virtutis æquaue-
rat: cū interim subiit eum cogitatio, iniecta per diabolū, quod rectius esset, vt rediret ad patriam filiumq. vnicū ac domum totam cum vxore saluaret: quod vtique esset acceptius Deo, quā si solum se sæculo eripere contentus, salutem suorum nō sine impietate negligeret. Istiusmodi ergo falsæ iustitiæ colore superatus, post quadriennium ferē cellulam suam atque propositū eremita deseruit. Sed vbi ad proximum monasteriū, quod à multis fratribus habitabatur, accessit, causam discessionis atque consiliū querentibus, constitit. Renitētibus cunctis, & præcipuē loci illius abbate renitente, malo animo fixa sententia nō potuit auelli. Igitur infelici se obstinatione prorapiens, cum dolore omnium digressus à fratribus. vix ē conspectu abcesserat, impletus à dæmone, eruentasque spumas ore protoluens, suis dentibus se ipse lacerabat. deinde ad idem mona-

Inconstantia
ob amorem
mundanorū.

*Pœnitentia
ductus ere-
mū repetit.*

*Hætenus
Postumia-
nus.*

monasterium fratrum humeris reportatus, cum coërceri in eo immundus spiritus non valeret, necessitate cogente, ferreis nexibus alligatur, pedes cum manibus vinciuntur. non immerita pœna fugitiuo, ut quem non cohibuerat fides, catenæ cohiberent. Post biennium demum oratione sanctorum ab immundo spiritu liberatus, ad eremum, unde discesserat, mox regressus, & ipse correctus & aliis post futurum exemplo, ne quem aut falsæ iustitiæ umbra decipiat, aut incerta mobilitas inutili leuitate compellat, semel cœpta deferere. Hæc vos de virtutibus Domini, quas in seruis suis vel imitanda operatus est, vel timenda, scire sufficiat. Sed quia satis feci vestris auribus, immo etiam verbosior fui fortasse, quam debui, tu modò (ad me autem loquebatur) debitum fenus exsolue, ut te de Martino tuo, ut es solitus, plura referentem, iam pridem in hoc desideriis meis æstuantibus audiamus. Quid, inquam, tibi de Martino meo liber ille non sufficit, quem ipse tu nosti me de illius vita atque virtutibus edidisse?

XVI.

*Libri de vita
B. Martini
laus & cele-
britas.*

AGNOSCO, id quidem, Postumianus inquit, neque vnquam à dextera mea liber ille discedit, nam si agnosceis (aperit librum, qui sub veste latebat) En ipsum. hic mihi, inquit,

inquit, terræ ac mari comes, hic in peregrinatione tota socius & consolator fuit. Sed referam tibi planè, quò liber iste penetrauerit: & quàm nullus ferè in orbe terrarum locus sit, vbi non materia tam feliciæ historiæ peruulgata teneatur. Primus eum Romanæ vrbi, vir studiosissimus tui, Paullinus inuenit. deinde cum tota certatim vrbe raperetur, exultantes librarios vidi: quòd nihil ab his quæstuosius haberetur: siquidem nihil illo promptius, nihil carius venderetur. Hic navigationis meæ cursus, longè antè progressus: cum ad Africam venissem, iam per totam Carthaginem legebatur. solus eum Cyrenensis ille presbyter non habebat: sed me largiente descripsit. Nam quid ego de Alexandria loquar? vbi pæne omnibus magis quàm tibi notus est. hic Ægyptum, Nitriam, Thebaidâ, ac tota Memphitica regna transiit. hunc ego in eremo à quodam sene legi vidi: cui cum me familiarem tuum esse dixissem, & ab illo & à multis fratribus hæc mihi iniuncta legatio est, ut si vnquam terras istas te incolumi contigissem, ea te supplere cōpellerem, quæ in illo tuo libro de virtutibus beati viri professus es præterisse. Age ergo, quia non illa à te audire desidero, quæ scripta sufficiunt, illa quæ tum vel propter legē-

S tium;

*De quo suprà
cap. 2.*

tium, vt credo, fastidium præteristi, multis id vnâ mecum à te poscentibus explicentur. Equidem Postumiane, inquam, cum te iam dudum de sanctorum virtutibus intētus audirem, tacitis ad Martinum meum cogitationibus recurrebam, meritò perspicieus omnia illa quæ singuli diuersa fecissent, per vnum istum facile completa. Nam cum excelsa retuleris (quod mihi dixisse liceat pace sanctorum) nihil à te penitus audiui, in quo Martinus esset inferior.

XVII.
Omnia singulorum monachorum insignia in vno sunt B. Martini.

SED sicut nullius vnquam cum illius viri meritis profiteor conferendam esse virtutem: ita & illud animaduerti decet, iniqua illum cum eremitis, vel etiam anachoretis, condicione conferri. illi enim ab omni impedimento liberi, cælo tantum, atque angelis testibus planè admirabilia docentur operari. Ille in medio cœtu & conuersatione populorum, inter clericos dissidentes, inter episcopos sæuientes, cum ferè quotidianis scandalis hinc atque inde premeretur, inexpugnabili tamen aduersus omnia virtute fundatus stetit: & tanta operatus est, quanta ne illi quidem, quos antè audiuius esse in eremo vel fuisse, fecerunt. Ac si illi paria fecissent, quis iudex tam esset iniustus, vt non istum esse potiorē meritò iudicaret: Puta enim

enim istum fuisse militem qui pugnauerit in iniquo loco, & tamē victor euaserit: illos autem æquè compone militibus, sed qui ex æquo loco, aut etiam de superiore certauerint. Quid ergo? & si omniū vnâ victoria est, non potest esse par gloria. Et tamen cum præclara retuleris, à nemine retulisti mortuum suscitatum: quo vno vtique te necesse est confiteri Martino neminem conferendū. Nam si admirandum est, quodd illum Ægyptium flamma non attigit: hic quoque sæpius imperauit incendiis. Si reuoluas, quodd Anachoretis feritas, bestiarum victa succubuit: hic familiariter & rabiem bestiarum, & serpentium venena compescuit. Quodd si illum cōferas, qui immundis spiritibus obsessos verbi imperio, ac etiam fimbriarum virtute curabat: ne in hac quidem parte inferiorem fuisse Martinum multa documenta sunt. Si etiam ad illum recurras, qui setis suis pro veste contactus, putabatur ab angelis visitari: cum isto angeli quotidie loquebantur. Iam verò aduersus vanitatem atque iactantiam ita inuictum spiritum gessit, vt illa vitia fortius nemo contempserit, cum quidem immundis spiritibus adflatos absens plerumque curauerit: nec solum Comitibus, aut Præfectis, sed ipsiis etiam Regibus imperaret.

Idem theoniparabilis declaratur.

minimum id quidem in illis virtutibus : sed credas velim, non solum vanitati, sed causis etiam atque occasionibus vanitatis, neminem fortius repugnasse. Parua quidem, sed non prætereunda dicturus sum : quia & ille laudandus est, qui summa præditus potestate, tam religiosam ad reuerentiam beati viri ostenderit voluntatem. Memini Vincetium Præfectum, virum egregium, & quo nullus sit intra Gallias omni virtutum genere præstantior, dum Turonos præteriret, à Martino sapius poposcisse, ut ei conuiuium in suo monasterio daret : in quo quidem exemplum B. Ambrosij episcopi præferebat : qui eo tempore Consules & Præfectos subinde pascere ferebatur : sed virum altioris ingenij, ne qua ex hoc vanitas atque inflatio obreperet, noluisse. Ergo fatearis necesse est, in Martino omnium illorum quos enumerasti, fuisse virtutes : Martini autem in illis omnibus non fuisse. Quid tu, inquit Postumianus, ita mecum? quasi non eadem tecum sentiam semperque senserim.

xviii. EGO VERO quoad vitam semper, & sapiam, Ægypti monachos prædicabo, laudabo anachoretas, mirabor eremitas : Martinum semper excipiam : non illi ego quemquam audebo monachorum, certe non episcoporum

scoporum quempiam comparare. Hoc Ægyptus fatetur, hoc Syria, hoc Æthiops comperit, hoc Indus audiuit, hoc Parthus & Persa nouerunt : nec ignorat Armenia : Bosphorus exclusa cognouit, & postremo si quis aut Fortunatas insulas, aut glaciale frequenter Oceanum. Quo miserior est regio ista nostra, quæ tantum virum cum in proximo habuerit, nosse non meruit. Nec tamen huic crimini miscebo populares : soli illum clerici, soli nesciunt sacerdotes. nec immerito. Nosse illi inuidi noluerunt : quia si virtutes illius nosset, sua vitia cognouissent. Horreo dicere, quod nuper audiui, in felicem dixisse nescio quem, te in illo libro tuo plura mentitum. Non est hominis vox ista, sed diaboli : nec Martino in hac parte detrahitur, sed fidei Euangelij derogatur. Nā cum Dominus ipse testatus sit istiusmodi opera, quæ Martinus impleuit, ab omnibus fidelibus esse facienda : qui Martinum non credit ista fecisse, non credit Christum ista dixisse. Sed infelices, degeneres, somnolenti, quæ ipsi facere non possunt, facta ab illo erubescunt : & malunt illius negare virtutes, quàm suam inertiam confiteri.

VERVM nobis ad alia properantibus, omnis istorum memoria relinquatur : tu po-

Martinum
ignorat Galli
soli, præci-
pue clerici.

xix.

278 S V L P I C I I S E V E R I
tius, ut iamdudum desidero, residua Martini opera contexe. At ego, inquam, arbitror rectius istud à Gallo esse poscendum, quippe qui plura nouerit (neq. enim ignorare potuit magistri facta discipulus) & qui non immeritò istam vicem nō solū Martino, sed etiam nobis debeat; ut, quia ego iam librum editum, ac tu haecenus Orientalium gesta memorasti, istam demum necessarii sermonis historiam Gallus euoluat: quia, ut dixi, & nobis debet loquendi vicem, & Martino suo credo praestabit, ut non grauatè illius facta commemoret.

xx. E G O P L A N E, inquit Gallus, licet impar sum tanto oneri, tamen relatis superiùs à Postumiano obedientiae cogor exemplis, ut munus istud quod imponitis, non recusem. Sed dum cogito me hominem Gallum inter Aquitanos verba facturum, vereor ne offendat vestras nimium urbanas aures sermo rusticior. Audietis me tamen ut Gurdonicum hominem, nihil cum fuco aut cothurno loquentem. Nam si mihi tribuitis Martini me esse discipulum: illud etiam concedite, ut mihi liceat exemplo illius inanes sermonum phaleras & verborum ornamenta contemnere. Tu verò, inquit Postumianus, vel Celticè, aut si maius Gallicè loquere,

loquere, dummodo iam Martinum loquaris. Ego autem profiteor, quia etiam si murus esses, non defutura tibi verba, quibus Martinum facundo ore loquereris: sicut Zachariae in Ioannis nomine lingua resoluta est. Ceterum cum sis scholasticus, hoc ipsum quasi scholasticus artificiosè facis, ut excuses imperitiam, quia exsuperas eloquentia. sed neque monachum tam astutum, neque Gallum decet esse tam callidum. Verum aggredere potius, & quod te manet explicare. nimium enim dudum alias res agentes consumimus tempus: & iam solis occidui umbra prolixior monet, non multum diei, vicina nocte, superesse. Deinde cum paullulum omnes conticuissimus. Gallus ita coepit: Cauendum mihi imprimis esse arbitror, ne ea de Martini virtutibus repetam, quae in libro suo Sulpicius iste memorauit. Vnde prima illius inter militandum gesta praetereo: neque ea attingam, quae laicus egit, ac monachus: nec verò audita ab aliis potius, quam quae vidi ipse, dicturus sum.

Nudo ve-
stit.

QVO primo igitur tempore, relictis scholis, beato me viro iunxi, paucos post dies euntem ad ecclesiam sequebamur. Interim ei seminudus hibernis mensibus pauper occurrit, oras sibi vestimentum dari. Tunc ille, accersito archidiacono, iussit argentem sine dilatione vestiri, deinde secretarium ingressus, cum solus, ut erat illi consuetudo, resideret (hanc enim sibi etiam in ecclesia solitudinem permittit clericis libertate praecebat) cum quidem in alio secretario presbyteri sederent, vel salutationibus vacantes, vel audiendis negotiis occupati, Martinum vero usque in eam horam qua sollemnia populo agi consuetudo deposceret, sua solitudo cohibebat. Illud non praeteribo, quod in secretario sedes, nunquam cathedra usus est. nam in ecclesia nemo unquam illum sedere conspexit: sicut quendam nuper (rector Dominum) non sine meo pudore vidi, sublimi folio quasi regio tribunali, celsa sede residentem. Sedebat autem Martinus in sellula rusticana, ut est in visibus seruulorum, quas nos rustici Galli triperias, vos scholastici, aut certe tu qui de Gracia

Gracia venis, tripodas nuncupatis. Hoc ergo secretum beati viri pauper ille captatum, cum ei archidiaconus dare tunicam distulisset, irrupit, dissimulatum se a clerico querens, algere deplorans. Nec mora, sanctus, paupere non vidente, intra amphibalum sibi tunicam latenter eduxit, pauperemque contentum discedere iubet. Dein paullo post archidiaconus ingressus, admonet, pro consuetudine expectare in ecclesia populum, illum ad agenda sollemnia debere procedere. Cui ille respondens ait, pauperem prius (de se autem dicebat) oportere vestiri: se ad ecclesiam non posse procedere, nisi vestem pauper acciperet. Diaconus vero nihil intelligens, quia extrinsecus indutum amphibalo, veste nudum interius non videbat, postremo pauperem non comparere causatur. Mihi, inquit, vestis quae preparata est, deferatur: pauper non deerit vestiendus. Arctatus dum clericus, necessitate compulsus, iamque felle commoto, a proximis tabernis bigerrigam vestem, breuemque atque hispidam, quinque comparatam argenteis rapit, atque ante Martini pedes iratus exponit. En, inquit, vestem, sed pauper hic non est. Ille nihil motus, iubet eum paullulum stare pro foribus, secretum utique procurans, dum sibi vestem

S s

vestem nudus imponderet: totis viribus elaborans, ut posset occultum esse quod fecerat. Sed quando in sanctis viris latent ista, quarentibus velint nolint cuncta produntur.

II. CVM hac igitur oblaturus sacrificium Deo veste procedit. Quo quidem die (mira dicturus sum) cum iam altarium, sicut est sollene, benediceret, globum ignis de capite illius vidimus emicare, ita ut in sublime contendens, longius collum crinemque flamma produceret. Hoc, licet celeberrimo factum die, in magna populi multitudine viderimus, una tantum de virginibus, & unus de presbyteris, tres tantum videre de monachis: ceteri cur non viderint, non potest nostri esse iudicii.

III. PER IDEM ferè tempus, cum Euan-
tius, auunculus meus, vir licet sæculi negotiis occupatus, tamen admodum Christianus, gravissima ægritudine extremo mortis periculo cœpisset vrgeri, Martinum euocavit. nec cunctatus ille properavit: prius tamen quam medium viæ spatium vir beatus euolueret, virtutem aduenientis sensit agrotus: receptaque continuo sanitate, venientibus nobis obuiam ipse processit. Altera die redire cupientem, magna prece detinuit: cum interim unum e familia puerum lethali ictu serpens perculit: quem iam exanimem vi veni-

neni ipse Euan-
tius suis humeris illatum ante pedes sancti viri, nihil illi impossibile confusus, exposuit. iamque se malum serpentis per omnia membra diffuderat. Cerneret omnibus venis inflatam cutem, & ad utris instar tensa vitalia. Martinus porrecta manu, universa pueri membra pertractans, digitum prope ipsum vulnusculum, quo bestia virus infuderat, fixit. Tum vero (mira dicturus sum) vidimus venenum ex omni parte reuocatum, ad Martini digitum cucurrisse: deinde per illud vlcis foramen exiguum, ita virus stipasse cum sanguine, ut solet ex vberibus caprarum aut ouium, pastorum manu pressis, longa linea copiosi lactis effluere. Puer surrexit incolumis. nos obstupesci tantæ rei miraculo, id quod ipsa coge-
bat veritas, fatebamur, non esse sub celo qui Martinum possit imitari.

CONSEQUENTI itidem tempore iter cum eo dum dioceses visitat, agebamus. nobis nescio qua necessitate remorantibus, aliquantulum ille processerat. Interim per aggerem publicum plena militantis viri fiscalis rheda veniebat. sed ubi Martinum in veste hispida, nigro & pedulo pallio circumtectum, contigua de latere iumenta viderunt, paullulum in partem alteram pau-

Veneno mor-
tuo reuiu-
scit.

IIII.

Martini ve-
stit.

B. Martinus
à militibus
audire.

Dant poenas
sui delicti.

pauefacta hæserunt. Deinde funibus implicatis, protentos illos, quibus, ut sæpe vidistis, misera illa animalia conglobantur, ordines miscuerunt: dumq. ægre expediuntur, moram fecere properantibus. qua permoti iniuria militantes, præcipitatis in terram saltibus se dederunt. Dein Martinum flagris ac fustibus urgere cœperunt: cum quidem ille mutus & incredibili patientia præbens terga cædentibus, maiorem insaniam infelicibus commoueret; magis ex hoc furentes, quod ille quasi non sentiens verbera illata cõtemneret. Nos illico consecuti, sædè cruentum, atque vniuersa corporis parte laniatũ, cum exanimis in terram procubisset, inuenimus: statimq. eum a fello suo imposuimus, ac locum cædis illius execrantes, raptim abire properauimus. Interea illi regressi ad rhedam suam, furore satiati, agi quod ire cœperant iumenta præcipiunt. Quæ cum omnia solo fixa, ac si ænea signa, riguissent, tollentibus altius vocem magistris, flagris hinc atque inde resonantibus, nihil penitus mouebantur. Confurgunt deinde omnes pariter in verbera. consumit Gallicas mularum poena mastigias. Tota rapitur silua de proximo: trabibus iumenta tunduntur: sed nihil penitus sæuæ manus agebant: vno atq. eodem

eodem in loco stabant fixa simulacra. Quid agerent infelices homines, nesciebant. Nec iam vltra dissimulare poterant, quin, quamlibet brutis pectoribus, agnoscerent, diuino numine se teneri. Tandem ergo in se regressi, cœperunt quærere, quis ille esset quem in eodem loco ante paullulum cecidissent: cum percunctâtes cognoscunt ex viantibus, Martinum à se tam crudeliter verberatum. Tunc verò apparere omnibus caussa manifesta, nec ignorare iam poterant quin ob illius viri iniuriam tenerentur. Igitur omnes rapidis nos passibus consequuntur, conscio facti ac meriti pudore confusi, flentes, & puluere, quo se ipsi fœdauerant, caput atque ora conspersi, ante Martini se genua prouoluunt, veniam precantes, & ut eos abire sineret, postulantes: satis se vel sola conscientia dedisse poenarum: satisq. intellexisse, quàm eosdem ipsos viuos absorbere terra potuisset, vel ipsi potius amissis sensibus in immobilem saxorum naturam rigescere debuissent, sicut affixa locis quibus steterant iumenta vidissent. orare se atque obsecrare, ut indulgeret sceleri veniam, & copiam præstaret abundi. Senserat etiam, priusquàm accurrerent, vir beatus, illos teneri: nobisq. id antè iam dixerat. veniam tamen clementer indulgit,

Veniam rogant, & impetrant.

indulfit, eisdemque abire permisit, animalibus restitutis.

^{v.} ^{Ante potiora, quam in episcopatu edidit.} ILLVD autem animaduerti saepe Sulpicii, Martinum tibi dicere solitum, nequaquam sibi in episcopatu eam virtutum gratiam superuisse, quam prius se habuisse meminisset. quod si verum est, immo quia verum est, conicere possumus, quanta fuerint illa quæ monachus operatus est, & quæ teste nullo solus exercuit, cum tanta illum in episcopatu signa fecisse, sub oculis omnium viderimus. Multa quidem illius gesta prius innotuere mundo, neque potuere celari: sed innumerabilia esse dicuntur, quæ dum iactantia vitat, occultauit, neque in hominum notitiam passus est peruenire: quippe qui humanam substantiam supergressus, virtutis suæ conscientia mundi gloriam calcans, cælo teste frueretur. Quod verum esse, vel ex his quæ comperta nobis sunt, nec latere potuerunt, possumus æstimare: siquidē ante episcopatū duos mortuos vitæ restituerit, quod liber tuus plenius est locutus: in episcopatu verò, quod prætermisisse te miror, vnum tantum modo suscitauerit. cuius rei ego testis sum, si tamen nihil de minus idoneo teste dubitatis. id ipsum autem vobis, qualiter gestum sit, explicabo. Fuerat causa nescio quæ;

quæ, qua Carnotum opidum petebamus. interea dum vicum quædam habitantiū multitudinem frequentissimum præterimus, obuiā nobis immanis turba processit, quæ erat tota gentiliū. nam nemo in illo vico nouerat Christum. Verūm ad famam tanti viri campos omnes latè patentes confluentiū multitudo contexerat. Sensit hic Martinus operandū, & annuntiāte sibi spiritu totus infremuit: nec mortale sonans verbū Dei gentilibus prædicabat: sapius ingemiscens, cur tāta Dominum Saluatorē turba nesciret. Interea sicut nos incredibilis circūdederat multitudo, mulier quædā, cuius filius paullo antè defecerat, corpus exanimū beato viro protensis manibus cœpit offerre, dicens: Scimus quia amicus Dei es, restitue mihi filium meum, quia vnicus est mihi. iunxit se cetera multitudo, & matris precibus acclamat. Tum Martinus videns pro expectatium salute, vt postea nobis ipse dicebat, consequi se posse virtutem, defuncti corpus propriis manibus accepit: & cum inspectatibus cunctis, genua flexisset, vbi consummata oratione surrexit, viuificatū paruulū matri restituit. Tum verò multitudo omnis in cælum clamore sublato, Christum Dominum fateri: postremò cuncti cateruatim ad genua beati viri ruere cœperunt,

Filiū mortuum vitæ & matri restituit.

coeperunt, fideliter postulantes, ut eos faceret Christianos. nec cunctatus, in medio ut erat campo, cunctos imposita vniuersis manu catechumenos fecit, cum quidem ad nos conuersus diceret, non irrationabiliter in campo catechumenos fieri, vbi solerent martyres cōsecrari. Vicisti, inquit Postumianus, Galle, vicisti: non utiq. me, qui Martini sum potius adsertor, & qui hæc omnia de illo viro & sciui semper, & credidi: sed eremitas omnes, anachoretasq. vicisti. Nemo enim illorū, sicut Martinus hic vester, immo noster, mortibus imperauit. meritoque hunc iste Sulpicius Apostolis cōparat & prophetis: quem per omnia illis esse consimilem, fidei virtus, ac virtutum opera testantur. Sed perge quaeso, quanquam nihil magnificentius audire possimus, perge tamen Galle, quod etiā nūc de Martino superest sermonis cūoluere. nam etiam minima illius, & quotidiana, animus festinat agnoscere: quia minima illius, aliorum maximis maiora esse, nulli dubium est. Ita faciam, Gallus inquit. Verū id quod dicturus sum, ipse non vidi: prius enim gesta res est quam me illi viro iungerem. Sed factum celebre est, fidelium fratrum, qui interfuerant, sermone vulgatum.

EODEM

EODEM ferè tempore, quo primum VI.
episcopus datus est, fuit ei necessitas adire Anno Christi 308. aut paucis sequentibus.
comitatum. Valentinianus tū maior rerum Imp. vxor Arriana Martinum aula arcebat.
potiebatur. is cum Martinum ea petere cognouisset, quæ præstare nolebat, iussit eum palatij foribus arceri. etenim ad animum illius immitem ac superbum vxor accefferat Arriana, quæ totum illum à sancto viro, ne ei debitam reuerentiam præstaret, auerterat. Itaque Martinus, vbi semel atque iterum superbum principem frustra adire tentauit, recurrit ad nota præsidia: cilicio obuoluitur, cinere conspergitur, cibo potuque abstinet, orationes diebus noctibusque perpetuat. Septimo verò die astitit ei angelus: iubet eum ad palatium ire securum, regias fores quamlibet clausas sponte referandas, imperatoris spiritum superbum molliendū. Igitur istiusmodi præsentis angeli confirmatus alloquio, & fretus auxilio, palatium petit. Patent limina, nullus obstitit: postremò vsque ad regem nemine prohibete peruenit. Qui cum venientem eminus videret, infrendens cur fuisset admissus, nequaquam assurgere est dignatus astanti, donec regiam sellam ignis operiret, ipsumque regem ea parte corporis, qua sedebat, adflaret incendium. Ita folio suo superbus excutitur, & Martino inuitus

T assurgit:

assurgit: multumq. complexus, quem sper-
nere antè decreuerat, virtutem sensisse diui-
nam emendatior fatabatur: nec expectatis
Martini precibus, prius omnia præstitit, quã
rogaretur. Colloquio illum atque conuiui-
o frequenter adsciuit: postremò abeunti mul-
ta munera obtulit, quæ vir beatus, vt sem-
per paupertatis suæ custos, cuncta reiecit.
Et quia palatium semel ingressi sumus, licet
diuersis in palatio temporibus gesta conne-
ctam. Nequaquam enim pratermittendum
videtur, circa Martini admirationem, reginæ
fidelis exemplum.

VII.

MAXIMVS Imperator temp. governa-
bat, vir omni vitæ merito prædicandus, si ei vel
diadema nõ legitimè, tumultuante milite, im-
positum repudiare, vel armis ciuilibus abstinere
licuisset. sed magnū imperiū nec sine pe-
riculo renui, nec sine armis potuit teneri.
Hic Martinum sapius euocatū, receptumq.
intra palatium, venerabiliter honorabat. to-
tus illi cum eo sermo de præsentibus, de fu-
turis, de fidelium gloria, de aternitate san-
ctorum. cū interim diebus ac noctibus de
ore Martini regina pendebat, Euangelico il-
lo non inferior exemplo, pedes sancti fletu
rigabat, crine tergebat. Martinus, quem nul-
la vnquam femina contigisset, istius assidui-
tatem,

Maximi v-
xor Martini
prandens fa-
mula.

tatē, immo potius seruitutē non poterat eua-
dere. nõ illa opes regni, non imperij dignita-
tem, non diadema, non purpurā cogitabat:
diuelli à Martini pedibus solo strata non po-
terat. postremò à viro suo poposcit, deinde
Martinum vterque compellunt, vt ei remo-
tis omnibus ministris, præberet sola conui-
uium. nec potuit vir beatus obstinatius relu-
ctari. Componitur castus reginæ manibus
apparatus: sellulam ipsa consternit, mensam
admouet, aquam manibus subministrat: ci-
bum, quem ipsa coxerat, apponit. ipsa, illo
sedente, eminūs secundum famulantium
disciplinam solo fixa consistit immobilis, per
omnia ministrantis modestiam, & humilita-
tem exhibens seruientis: miscuit ipsa bibitu-
ro, & ipsa porrexit. Finita cenula, fragmenta
panis assumpti, micasque collegit, satis fide-
liter illas reliquias imperialibus epulis ante-
ponens. Beata mulier, tantæ pietatis affectu
illi meritò cõparada, quæ venit à finibus ter-
ræ, audire Salomonem; siquidē simplicē se-
quamur historiã. sed si fides reginarū est cõ-
ferenda (quod mihi liceat separata mysterij
maiestate dixisse) illa expetiit audire sapien-
tē: ista nõ tantū audisse cõtēta, sed & meruit
seruire sapiēti. Ad hæc Postumianus: Iadudū,
inquit, Galle audiēs te loquentē, vehemēter
T 2 admiror

admiror reginæ fidem. sed illud ubi est, quod nulla vnquam femina ferebatur propius astitisse Martino? Ecce ista regina non solum astitit, sed etiam ministravit. Et vereor, ne isto aliquantulum se tueantur exemplo, qui libenter feminis inseruntur. Tum Gallus: Quid tu, inquit, non vides quod solent docere grammatici, locum, tempus, personam? Propone enim tibi ante oculos captum in palatio Imperatoris precibus ambiri, reginæ fide cogi, temporis necessitate constringi, ut clausos carcere liberaret, exsiliis datos restitueret, bona adempta redhiberet. Hæc quanti putes constare episcopo debuisse, ut pro his omnibus non aliquantulum de rigore propositi relaxaret? Verumtamen quia occasione huius exempli malè vsuros esse aliquos arbitraris, illi verò felices erunt, si à disciplina exempli istius viri non recedant. Videant enim, quia Martino semel tantum in vita sua, iam septuagenario, non vidua libera, non virgo lasciuiens, sed sub viro viuens, ipso viro pariter supplicante, regina seruiuit & ministravit. hæc edenti astitit, non cum epulante discubuit: nec ausa est participari conuiuio, sed deferere obsequium. Disce igitur disciplinam: seruiat tibi matrona, non imperet: & seruiat, non recumbat:

bat: sicut Martha illa ministravit Domino, nec tamen est ascita conuiuio: immo prælata est ministranti, quæ verbum potius audiebat. Sed in Martino ista regina vtrumque compleuit: & ministravit ut Martha: & audiuit ut Maria. Quod si quis hoc uti voluerit exemplo, per omnia teneat exemplum: talis causa sit, talisque persona, tale obsequium, tale conuiuium, & in omni vita semel tantum. Præclare, inquit Postumianus, nostros istos, ut Martini non egrediantur exemplum, tua constringit oratio: sed profiteor tibi, quia hæc surdis auribus audientur. Nam si Martini sequeremur vias, nunquam causas de osculo diceremus, & vniuersis scæuæ opinionis opprobriis careremus. Verum sicut tu soles dicere, cum edacitatis argueris, Galli sumus: ita nos in hac parte nunquam vel Martini exemplo, vel tuis disputationibus corrigendi fatemur. Verumtamen hæc nobis iamdudum agētibz, quid tu tam obstinatè Sulpici taces? Ego, inquam, non solum modò taceo, sed olim de istis tacere disposui. Nam quia quandam viduam vagam, nitidulam, sumptuosam obiurgauerim, lasciuius victitantem: nitidamque virginem adolescenti cuidam mihi caro indecentius adhærentem, cum quidem

Osculari mulierem d. d. ccc.

ipsam frequenter audissem, alios etiam qui talia agerent increpantem: tanta mihi omnium feminarum, cunctorumque monachorum odia concitavi, ut aduersum me utraque legiones iurata bella susceperint. Vnde quæso taceatis, ne etiam hoc quod vos loquimini, ad meam referatur inuidiam: tota vobis istorum mentio relinquatur: ad Martinum potius reuertamur. Tu Galle, ut aggressus es, coeptum opus explica. Tum ille: Iam quidem vobis, inquit, tanta narraui, ut satisfacere studiis vestris meus sermo debuerit. sed quia voluntati vestrae non obsecundare nefas mihi est, quantum adhuc dici superest, loquar. Nam certe dum stramen illud, quod in lectos nostros paratur, aspicio, subuenit in memoriam etiam de stramine, in quo Martinus iacuerat, factam esse virtutem. Res ita gesta est.

VIII. CLAUDIOMACHVS vicus est in confinio Biturigum atque Turonorum. ecclesia ibi est celebris religione sanctorum, nec minus gloriosa sacrarum virginum multitudo. prateriens ergo Martinus, in secretario ecclesiae habuit mansionem. Post discessum illius, cunctae in secretarium illud virgines iruerunt, adlambunt singula loca ubi aut sederat vir beatus, aut steterat: stramentum etiam

etiam in quo quieuerat, partiuntur. Vna earum post dies paucos partem straminis, quam sibi pro benedictione collegerat, energumeno, quem spiritus erroris agitabat, de ceruice suspendit. Nec mora, dicto citius eiecto daemone, persona purgata est.

Energumenus stramine, in quo Martinus cubuerat, curatur.

PER idem ferè tempus Martino à Treueris reuertenti fit obuia vacca, quam daemon agitabat: quæ relicto grege suo, in homines ferebatur, & iam multos noxie petulca confoderat. verum ubi nobis coepit esse contigua, hi qui eam eminus sequebantur, prædicere magna voce coeperunt, ut caueremus. Sed postquam ad nos toruis furibunda luminibus propius accessit, Martinus eleuata obuia manu, pecudem consistere iubet. quæ mox ad verbum illius stare coepit immobilis. Cum interea videt Martinus, dorso illius daemonem supersedentem, quem increpans: Discede, inquit, funeste, de pecude, & innoxium animal agitare desiste. Paruit nequam spiritus, & recessit. Nec defuit sensus in bucula, quin se intelligeret liberatam: ante pedes sancti recepta quiete prosternitur: deinde iubente Martino, gregem suum petit, seque agmini ceterarum, oue placidior, immiscuit. Hoc illud fuit tempus, quo inter medias flammis positus,

IX.

Vacca à daemone vexata liberatur.

non sensit incendium. quod mihi non arbitror esse referendum, quia hoc plenius iste Sulpicius, licet in libro suo præteritum, in epistola tamen postea, quam ad Eusebium, tunc presbyterum, modò episcopum, fecit, exposuit: quam tu Postumiane, aut, credo, legisti: aut si incognita tibi est, cùm libuerit in promptu ex illo armario habes. nos ab illo omiſſa referimus.

x. QVODAM autem tempore, dum diceſes circuiret, venantium agmen incurrimus. Canes leporem ſequebantur, iamque multo ſpatio victa beſtiola, cùm vndique campis latè patentibus nullum eſſet effugiũ, mortem imminentem iam iamque capienda crebris flexibus differebat. cuius periculum vir beatus pia mente miſeratus, imperat canibus vt deſiſterent ſequi, & ſinerent abire fugientem. qui continuo ad primum ſermonis imperium conſtiterunt. crederes victos, immo potius affixos in ſuis hæſere veſtigiis. ita lepulculus perſecutoribus alligatis, incolumis euasit. Operæpretium autem eſt etiam familiaria illius verba, ſpiritali ſale condita, memorare.

x i. OREM recens totam fortè conſpexerat: Evangelicum, inquit, mandatum iſta compleuit: duas habuit tunicas, vnã earum largita

Sulpicii ad
Eusebium epi-
ſtola.

Ad imperiũ
B Martini ca-
nes prædam
deſerunt.

Eiusdem loci
ſpirituales.

largita eſt non habenti: ita ergo & vos facere debetis. Item cum ſubulcum algentem, ac pene nudum in pellicea veſte vidiffet, En, inquit, Adam eiectus de paradifo, in veſte pellicea ſues paſcit: ſed nos illo vetere depoſito, qui adhuc in iſto manet, nouum Adam potius induamus. Boues ex parte prata depauperant, porci etiam nonnulla ſuffoderant: pars cetera quæ manebat illaſa, diuerſis floribus quaſi picta vernabat. Speciem, inquit, gerit pars illa coniugij, quæ pecore depaſta, & ſi non penitus gratiam amiſit herbarum, nullam tamen florum retinet dignitatem: illa verò quam porci, pecora immunda, foderunt, fornicationis imaginẽ fœdam præſtendit: ceterum illa portio quæ nullam ſenſit iniuriam, gloriam virginitatis oſtendit, herbis ſecunda luxuriat fœni, in ea fructus exuberat, & vltra omnem ſpeciem diſtincta floribus, quaſi gemmis micantibus ornata radiat. beata ſpecies & Deo digna: nihil enim virginitati eſt comparandum. Ita & illi qui coniugia fornicationi comparant, vehementer errant: & illi qui coniugia virginitati æquanda æſtimant, miſeri penitus & ſtulti ſunt. Verum hæc à ſapientibus tenenda diſtinctio eſt, vt coniugium pertineat ad veniam, virginitas ſpectet ad gloriam: fornicatio

Diſtinctio
virginitatis,
coniugij, &
fornicationis.

catio deputetur ad poenam, nisi satisfactione purgetur.

xii.

MILES quidam cingulum in ecclesia, monachum professus, abiecerat: cellulā sibi eminus in remoto, quasi eremita victurus, crexerat. interea astutus inimicus variis cogitationibus brutum pectus agitabat: ut coniugem suam, quam Martinus in monasterio puellarum esse præceperat, voluntate mutata secum potius vellet habitare. Adiit ergo Martinum fortis eremita: quid haberet animi confitetur, ille verò vehementer abnuere, feminam viro rursus, iam monacho, non marito incongrua ratione misceri, postremo cum miles instaret, affirmans nihil hoc proposito esse nociturum, se solo coniugis uti velle solatio: porro, ne rursus se in sua vitia revoluerent, non esse metuendum: se esse militem Christi, illam quoque in eadē eiusdem militiae sacramenta iurasse: pateretur episcopus sanctos, & sexum fidei merito nescientes, pariter militare. Tum Martinus (verba vobis ipsa dicturus sum) dic mihi, inquit, si vnquam in bello fuisti, si in acie constitisti? At ille respondens, Frequenter, inquit, in acie steti, & bello frequenter interfui. Ad hac Martinus: Dic mihi ergo, nunquid & in illa acie, quæ armata in proelio paratur,

Miles monachus factus
uxorē repen-
tens verbo
Mart. reuo-
catur.

tur, aut cum iam aduersus hostilem exercitum collato cominus pede, districto ense pugnabat, vllam feminam stare aut pugnare vidisti? Tunc demum miles confusus erubuit, gratias agens, errori suo se non fuisse permisum: nec aspera increpatione verborum, sed vera & rationabili secundum personam militis comparatione correctum. Martinus autem conuersus ad nos, sicut eum frequēs fratrum turba vallauerat: Mulier, inquit, virorum castra non adeat, acies militum separata consistat: procul femina in suo degens tabernaculo sit remota. contēptibilem enim reddit exercitum, si virorum cohortibus turba feminea misceatur. Miles in acie, miles pugnet in campo: mulier se intra murorum munimenta contineat. habet & illa gloriam suam, si pudicitiam viro absente seruauerit: cuius hæc prima virtus, & consummata victoria est, non videri.

ILLVD verò Sulpici meminisse te credo, quo affectu nobis, cum & coram adesses, illam virginem predicaret, quæ ita se penitus ab omnium virorum oculis remouisset, ut ne ipsum quidem ad se Martinum, cum eam ille officij causa visitare vellet, admiserit. Nam cum præter agellum illius præteriret, in quo se iam ante complures annos pudica cohi-

xiii.

Virgo quæ-
dam visitan-
tem non ad-
mittit.

Hiusdē lau-

cohibebat, audita fide illius, atque virtute, diuertit, vt tam illustri meriti puellam religioso officio episcopus honoraret. Nos consequentes, gauisuram illam virginem putabamus: siquidem hoc in testimonium virtutis suæ esse habituram, ad quam tanti nominis sacerdos, deposito propositi rigore venisset. Verum illa fortissimi vincula propositi, ne Martini quidem contemplatione laxauit. Ita vir beatus accepta per aliam feminam excusatione laudabili, ab illius foribus, quæ videndam se saluandamque non dederat, latus abscessit. O virginem gloriosam, quæ ne à Martino quidem passa est se videri! ô Martinum beatum, qui illam repulsam non ad contumeliam suam duxit: sed magnificans illius cum exultatione virtutem, inusitato in his dumtaxat regionibus gaudebat exemplo! Ergo cum haud longè ab illa villula nos manere nox imminēs cōgisset, xenium beato viro eadem illa virgo transmisit: fecitque Martinus quod antea non fecerat: nullius enim ille vnquam xenium, nullius munus accepit. nihil verò ex his quæ virgo venerabilis miserat refutauit, dicens: benedictionem illius à sacerdote minimè respuendam, quæ esset multis sacerdotibus preferenda. Audiant quæso virginēs istud

istud exemplum, vt fores suas, si eas mali obsidere voluerint, etiam bonis claudant: & ne ad se improbis sit liber accessus, non vereantur excludere etiam sacerdotes. Totus hoc mundus audiat: videri se à Martino virgo non passa est. non vtique illa quemcumque à se repulit sacerdotem: sed in eius viri conspectum puella non venit, quem videre salus videntium fuit. Quis autem hoc alius præter Martinum sacerdos, non ad suam iniuriam retulisset? quos aduersum sanctam virginem motus, quantasque iras mente cōcepisset? hæreticam iudicasset, & anathematizandam esse decreuisset. Quam verò illi beatæ animæ illas virgines prætulisset, quæ crebris occurribus vbique se præbent obuias sacerdoti, quæ conuiuia sumptuosa disponunt, quæ vnà pariter accumbunt. Sed quò me ducit oratio? paullulum iste liberior sermo reprimendus est, ne in aliquorum forsitan incurrat offensam. Etenim infidelibus obiurgationis verba non proderunt, fidelibus autem satisfaciet exemplum. verum ego ita virtutem huius virginis prædicabo, vt tamē nihil illis, quæ ad Martinū videndū ex longinquis regionibus sæpe venerūt, arbitrer derogandū: si quidē hoc beatum virum frequenter affectu etiam angeli frequentarint.

C E T E-

XIII.

CETERVM id quod dicturus sum Postumiane, hoc tibi (me autem intuebatur) teste rectè perhibeo. Quodam die, ego & iste Sulpicius pro foribus illius excubantes, iam per aliquot horas cum silentio sedebamus, ingēti horrore & tremore, ac si ante angeli tabernaculum mandatas excubias duceremus: cum quidem clauso cellulae suo ostio, nos ibi esse nesciret. Interim colloquētiū murmur audiuius, & mox horrore quodam circumfundimur, ac obstupentes nec ignorare potuimus, nescio quid fuisse diuinum. Post duas ferè horas ad nos Martinus egreditur: ac tum eum iste Sulpicius (sicut apud eum nemo familiaris loquebatur) coepit orare, ut perquirētibus indicaret, quid illud diuini fuisset horrois, quod fatebamur nos ambo sensisse, vel cum quibus fuisset in cellula collocutus: tenuem enim nos licet, & vix intellectum sermocinantium sonum pro foribus audisse. tum ille diu multumq. cunctatus, (sed nihil erat, quod ei Sulpicius non extorqueret inuito.) incredibilia fortè dicturus sum, sed Christo teste non mentior: nisi quisquam est tam sacrilegus, ut Martinum aestimet fuisse mentitum.) Dicam, inquit, vobis, sed vos quæso nulli dicatis: Agnes, Thecla, & Maria mecum fuerunt. referebat

B. Matiz,
Petri, Pauli,
& aliorum
Sanct. con-
spectu, &
colloquio
fruitur.

fererat autem nobis vultum atque habitum singularum. Nec verò illo tantum die, sed frequenter se ab eis confessus est visitari: Petrum etiam & Paullum Apostolos videri à se saepius, non negauit. Iam verò daemones, prout ad eum quisque venisset, suis nominibus increpabat. Mercurium maximè patiebatur infestum: Iouem brutum atque hebetem esse dicebat. Hæc plerisque in eodem etiam monasterio constitutis incredibilia videbantur: nedum ego confidam omnes, qui hæc audient, credituros. nam nisi inæstimabilem vitam atq. virtutem Martinus egisset, nequaquam apud nos tanta gloria præditus haberetur. quamquam minimè mirum, si in operibus Martini infirmitas humana dubitauerit: cum multos hodieque videamus, nec Euangelis quidem credidisse. A Martino autem saepe angelos visos familiariter, & sensimus, & experti sumus. Rem minimam dicturus sum, sed tamen dicam.

APVD Nemausum episcoporum synodus habebatur. ad quam quidem ire noluerat: sed quid gestum esset, scire cupiebat. Casu cum eo iste Sulpicius nauigabat: sed procul, ut semper, à ceteris in remota nauis parte residebat. Ibi ei angelus, quid gestum esset in synodo, nuntiavit. Nos postea tēpus habiti

xv.

Acta Synod.
didicit ab an-
gelo.

habiti concilij sollicitè requirentes, satis cō-
pertum habuimus, ipsum diem fuisse con-
uentus, & ea ibi ab episcopis fuisse decreta,
quæ Martino angelus nuntiarat.

xvi.

CETERVM cum ab eo de fine sæculi
quæreremus, ait nobis, Neronem & Anti-
christum prius esse venturos: Neronem in
Occidentali plaga regibus subactis decem
imperaturum: persecutionem autem ab eo
hactenus exercendam, vt idola gentium coli
cogat. Ab Antichristo verò Orientale impe-
rium esse capiendum: qui quidem sedem
& caput regni Hierosolymam esset habitu-
rus. ab illo urbem & templum esse reparan-
dum. Illius eam persecutionem futuram es-
se, vt Christum Dominum cogat negari, se
potius Christum esse confirmans: omnes-
que secundum legem circumcidi iubeat. &
ipsum denique Neronem ab Antichristo
esse perimendum: atque sub illius potestate
vniuersum orbem, cunctasque gentes esse
redigendas: donec aduentu Christi impius
opprimatur. Non esse autem dubium, quin
Antichristus malo spiritu conceptus, esset
etiam in annis puerilibus constitutus, ætate
legitima sumpturus imperium. Quòd au-
tè hæc ab illo audiuius, annus octauus est.
Vos autem æstimate, quo in præcipitio con-
sistunt,

fistunt, quæ futura sunt. Hæc cum maximè
Gallus, necdum explicitis, quæ statuerat re-
ferre, loqueretur, puer familiaris ingressus
est, nuntians, Refrigerium presbyterum sta-
re pro foribus. Dubitare cœpinus, vtrum
Gallum adhuc esset melius audire: an ex-
optatissimo nobis viro, qui officij causa ad
nos veniebat, occurrere. Tum Gallus: Etiāsi
non ob aduentum sanctissimi sacerdotis re-
linquenda nobis hæc esset oratio, nox ipsa
cogebat, hucusque protractum finire sermo-
nem. Verum quia de Martini virtutibus ne-
quaquam explicari vniuersa potuerunt, hæc
vos hodie audisse sufficiat, cras reliqua dice-
mus. Ita pariter accepta Galli sponsione, sur-
reximus.

DIALOGVS III. DE

E A D E M R E.

VCESCIT ô Galle, surgendum
est. nam vt vides, & Postumianus
instat, & hic presbyter, qui hester-
no auditorio est admissus, expe-
ctat, vt quæ de Martino nostro in hodiernū
diem explicanda distuleras, debitor sponsio-
nis euoluas. Non ignarus quidem iste om-
nium quæcunque memoranda sunt: sed

V

dulcis

dulcis & grata cognitio est etiam nota re-
genti: siquidem natura ita comparatum sit,
ut meliore quis conscientia se nosse gaudeat,
quæ multorum testimoniis non esse incerta,
cognoscat. Nam & hic à prima adolescentia
Martinum secutus, nouit quidem omnia,
sed libenter cognita recognoscit. fatebor e-
nim tibi Galle, Martini mihi sæpius auditas
esse virtutes: quippe qui de eo etiam litteris
multa mandauerim: sed per gestorum admi-
rationem semper mihi noua sunt, quæ de il-
lo licet audita sæpius reuoluuntur. proinde
additum nobis Refrigerium auditorem eo
impensius gratulamur, quo promptius Pos-
tumianus iste, qui hæc Orienti inferre festi-
nat, quasi sub testibus consignatam abs te
accepturus est veritatem. Hæc me loquen-
te, Gallo iam ad narrandum parato, irruit
turba monachorum: Euagrius presbyter,
Aper, Sebastianus, Agricola: & post paullulū
ingreditur presbyter noster Etherius, cum
Callipione diacono, & Amatore subdiaco-
no. Postremus Aurelius presbyter dulcissi-
mus meus, longiore via veniens, anhelus cu-
currit. Quid vos, inquam, tam subitō & tam
insperati, tam ex diuersis regionibus, tam
manē concurritis? Nos, inquiunt, hesternō
cognouimus, Gallum istum per totū diem

Martini

Martini narrasse virtutes: & reliqua in ho-
diernum diem, quia nox oppresserat, distu-
lisse. propterea maturauimus frequens audi-
torium facere, tantam materiam locuturo.
Interea nuntiatur, multos sæcularium stare
pro foribus, nec ingredi audentes, sed ut ad-
mitterentur orantes. Tum Aper: Nequa-
quam istos, inquit, nobis admisceri conue-
nit: quia ad audiendum curiositate potius
quàm religione venerunt. Confusus ego illo-
rum vice, quos non admittendos esse cense-
bat: agrè tamen obtinui, ut Eucherium ex
vicariis, & Celsum admitteret consulem:
ceteri sunt repulsi. Tum Gallum media in
sede componimus: qui cum diu nobili sua
uerecundia silentium tenuisset, tandem ita
exorsus est. Conuenistis, inquit, ad me au-
diendum, & sancti & disertī: sed religio-
sas potius, quàm doctas aures, uti arbi-
tror, attulistis, audituri, me fide testis,
non oratoris copia locuturum. Quæ autem
hesternō dicta sunt, non reuoluam: illa
qui non audierunt, ex scriptis recogno-
scent. Noua Postumianus exspectat, nun-
tiaturus Orienti, ne se in comparatione
Martini præferat Occidenti. ac primum ge-
stit animus, quod Refrigerius in aurem sug-
gerit, explicari.

Duo genera
auditorum
notantur.

RES IN Carnotena gesta est ciuitate. Paterfamilias duodecennem ab utero mutam puellam Martino cœpit offerre, poscens, ut linguam ligatâ meritis suis sanctus absolueret. Ille cedens Episcopis, qui cum fortè latus illius ambiebant, Valentiniano atque Victicio, imparem se esse tantæ molis, sed illis quasi sanctioribus nihil impossibile fatebatur. At illi pias preces vnâ cum patre supplici voce iungētes, orare Martinum, ut sperata præstaret. nec cunctatus vltâ, (vtrumque præclarum, & ostendendo humilitatem, nec differendo pietatem) iubet circumstatis populi multitudinem submoueri: episcopis tantum & puellæ patre assistentibus, in orationem suo illo more proleternitur. dein pusillum olei cum exorcismi præfatione benedicit, atque ita in os puellæ sanctificatum liquorem, cum & linguam illius digitis teneret, infudit. Nec fefellit sanctum virtutis euentus. Patris nomen interrogat: mox illa respondit. proclamat pater cum gaudio pariter & lacrymis, Martini genua complexus, & hanc primam se filia audisse vocem cunctis stupentibus fatebatur. Ac ne cuiquâ id incredibile fortè videatur, perhibeat vobis præfens Euagrius testimoniū veritatis. nâ res ipso præfente tam gesta est.

PARVM

Oleo in os
iniecito puellæ
muta lo-
quitur.

PARVM illud est quod nuper Harpagio presbytero referente cognoui. sed non præmittendū videtur, Auitiani comitis vxorem misisse Martino oleum, quod ad diuersas morborum causas necessarium (sicut est consuetudo) benediceret: ampullulam vitream istiusmodi fuisse, ut rotunda in ventrem cresceret, ore producto, sed oris exstantis concavum non repletum: quia ita moris sit vascula illa compleri, ut pars vmbonibus obstruendis libera relinquatur. Testabatur presbyter, vidisse se oleum sub Martini benedictione creuisse, quoad exundante copia supernè deflueret: eandemque, dum ad matremfamilias vasculū referretur, seruasse virtutem. Nam inter manus pueri portantis ita semper exundasse oleum, ut omne illius vestimentum copia superfusus liquoris operiret: matronam itaque ad summum labrum plenum vasculum recepisse: ut presbyter hodieque fatetur, obdendi pessuli, quo claudi diligentius seruanda consueuerunt, in vitro illo spatium non fuisse. Mirum & illud quod huic (me autem intuebatur) memini contigisse. Vas vitreum cum oleo, quod Martinus benedixerat, in fenestra paullulum editiore deposuit: puer familiaris incautior linteum superpositum, ampullam ibi

B. Martini
benedictione
oleū creuit.

Vas vitreum
lapsu non
frangitur.

esse ignarus, attraxit. vas super cōstratū marmore pavimentū decidit. cūctis metu exterritis, ne benedictio deperisset, ampulla perinde incolumis est reperta, ac si super plumas mollissimas decidisset. Quæ res non potiùs ad casum, quàm ad Martini est referenda virtutem, cuius benedictio perire non potuit.

1111.

Canis ob-
mutuit so-
lo eius no-
mine.

QV I D illud, quod factum est à quodam, cuius nomen quia præsens est, & prodi se venit, supprimitur: cui quidem tempori hic etiam Saturninus interfuit. Canis nobis importunior oblatrabat. In nomine, inquit, Martini iubeo te obmutescere. cani hēsīt latratus in gutture: linguam vt abscisam putares, obmutuit. ita parum est, ipsum Martinum fecisse virtutes. Credite mihi, quia etiam alii in nomine eius multa fecerunt.

v.

AVITIANI quondam comitis noueratis barbaram nimis, & vltra omnes cruetam feritatem. hic rapido spiritu ingressus Turo-num ciuitatem, sequentibus eum miserabili facie ordinibus catenatis, diuersa perdendis parari iubet genera pœnarum, disponens postera die atronita ciuitate ad opus tam triste procedere. Quod vbi Martino comper-
tum est, solus paullo ante mediam noctē ad prætorium bestia illius tendit. Sed cūm profunda noctis silentio quiescentibus cūctis,
nullus

nullus foribus obsecratis pateret ingressus, ante limina cruenta prostermitur. interea Auitianus graui somno sepultus, angelo ingruente percellitur: Seruus, inquit, Dei ad tua limina iacet, & tu quiescis? Qua ille voce percepta, lecto suo turbatus excutitur: cōuocatisque seruis trepidus exclamat, Martinū esse pro foribus. irēnt protinus, claustra referarēt, ne Dei seruus pateretur iniuriam. Sed illi, vt est omnium natura seruorum, vix prima limina egressi, iridentes dominū suum, quod somno fuisset illatus, negāt quemquam esse pro foribus: ex suomet ingenio coniectantes, neminem nocte posse vigilare: nedū illi crederent, in illo noctis horrore iacere ante aliena limina sacerdotem: idque Auitiano facile persuasum. rursū soluitur in soporem. sed mox vi maiore concussus, exclamat Martinum stare pro foribus, sibi ideo nullam quietem animi corporisque permitti. Tardantibus seruis, ipse vsque ad limina exteriora progreditur: ibi Martinum vt senserat deprehendit. Percussus miser tantæ manifestatione virtutis: Quid, inquit, mihi hoc domine fecisti? nihil loqui te necesse est, scio quid desideres, video quid requiras: discede quantocyus, ne me ob iniuriam tuam celestis ira consumat: satis soluerim hucusq. pœnarum.

Auitianus &
secrete per-
petrando re-
uocatur.

Crede, quia non leuiter apud me actum est, vt ipse procederem. Post discessum autem sancti, aduocat officiales suos, iubet omnes custodias relaxari: & mox ipse proficiscitur. ita fugato Auitiano, latata est se ciuitas liberatam. Hæc cum multis Auitiano referente, comperta sunt: tum nuper Refrigerius Presbyter, quem coram videtis, ab Eua-
grio fideli viro, ex tribunis, sub inuocatione diuinæ maiestatis audiuit, qui sibi hoc ab ipso Auitiano relatum esse iurabat. Ceterum nolo miremini, me hodie facere, quod hesternò non feci, vt ad singulas quasque virtutes nomina testium personarumque subnectam: ad quas si quis fuerit incredulus, quia adhuc in corpore sunt, recurat. Exigit id infidelitas plurimorum, qui in aliquibus, quæ hesternò memorata sunt, nutare dicuntur. Accipiant ergo testes adhuc incolumes atque viuentes, quibus quia de fide nostra dubitant, magis credant. Sed si adeò infideles sunt, profiteor quia nec illisunt credituri. Miror autem quemquam, qui vel tenuem sensum religionis habeat, tantum piaculi velle committere, vt putet quemquam de Martino posse mentiri. Facessat à quoquam qui sub Deo viuit, ista suspicio. neque enim Martinus hoc indiget, vt mendaciis

daciis asseratur: sed tamen totius sermonis fidem apud te Christe depromimus, nos nec alia dixisse, nec alia dicturos, quam quæ aut ipsi vidimus, aut quæ manifestis auctoribus, vel plerumque ipso referente, cognouimus. Ceterum etsi dialogi speciem, quo ad releuandum fastidium lectio variaretur, assumpsimus, nos pie prestare profitemur historiæ veritatem. Hæc me extrinsecus inferere, nonnullorum incredulitas, non sine meo dolore compulerit. Sed redeat ad nostrum sermo confessum: in quo cum me tam studiose audiri videam, fateor, necesse est Aprum fecisse constanter, qui repulit infideles: eos tantum iudicans audire debere, qui crederent.

EFFEOR siquidem creditis, spiritu, & præ dolore totus insanio. non credent Martini virtutibus Christiani, quas dæmones fatebantur? Monasterium beati viri duobus à ciuitate erat milibus disparatum: sed si quoties venturus ad ecclesiam, pedem extra cellulae suæ limen extulerat, videres per totam ecclesiam energumenos rugientes, & quasi adueniente iudice agmina damanda trepidare, vt aduentum episcopi clericis, qui venturum esse nescirent, dæmoniorum gemitus indicaret. Vidi quendam

Aduenientem
procul præ-
sentiū ener-
gumeni.

Modus ex-
orcizandi B.
Marini.

appropriante Martino in aëra raptum, manibus extēsis in sublime suspendi, ut nequaquam solum pedibus attingeret. Si quando autem exorcizandorum dæmonum Martinus operam recepisset, neminem manibus attrectabat, neminem sermonibus increpabat, sicut plerumq. per clericos rotatur turbo verborum: sed ad motis energumenis, ceteros iubebat abscedere, ac foribus obferatis in medio ecclesiæ cilio circumtectus, cinere respersus, solo stratus orabat. Tum verò cerneret miseros diuerso exitu perurgeri, hos sublati in sublime pedibus quasi de nube pendere, nec tamen vestes defluere super faciem, ne faceret verecundiam nudata pars corporum. at in parte alia videres sine interrogatione vexatos & sua crimina cōfidentes: nomina etiam nullo interrogante prodebāt. ille se Iouem, iste Mercurium fatebatur. Postremò cunctos diaboli ministros cū ipso cerneret auctore cruciari. ut iam in Martino illud fateamur impletum, quod scriptū est: Quoniam sancti de angelis iudicabunt.

vii.

PAGVM quendam in Senonico annis singulis grando vastabat. compulsi extremis malis incolæ à Martino auxilium poposcerunt, missa per Auspiciū præfectorium virum fatis fida legatione, cuius agros speciali-
ter

Pagum Senonēsis diocesis annua grandine liberat.

ter grauior quàm ceterorum adfueuerat procella populari. Sed facta ibi oratione, Martinus ita vniuersam penitus liberauit ab ingruenti peste regionem, ut per viginti annos, quibus postea mansit in corpore, grandinem in illis locis nemo pertulerit. Quod ne fortuitum esse, & non potius Martino præstitū putaretur, eo anno quo ille defunctus est, rursus incubuit rediuita tēpesta. adeò sensit & mundus viri fidelis excessum, ut cuius vita iure gaudebat, etiam eiusdem mortem lugeret. Ceterum si ad hæc probanda, quæ diximus, testes etiam infirmior auditor exegerit, non vnum ego hominem, sed multa milia producam: & totam in testimonium virtutis expertæ Senonū aduocabo regionem. Et tamen tu Refrigeri presbyter, credo meministi, nuper nobis super hoc cum Romulo Auspicij illius filio, honorato, & religioso viro, fuisse sermonem: qui hæc nobis tanquam incomperta referebat: & cū futuris prouentibus per assidua damna trepidaret, ut ipse vidisti, magno secum mærore lugebat, Martinum nō in hæc tempora reseruatum.

SED UT ad Auitianum recurram, qui cum in omnibus locis cunctisque urbibus ederet crudelitatis suæ infanda monumenta, Turonis tantum innocens erat. Et illa bestia, quæ

viii.

Ambianus
Turonis so-
lam natus.

quæ humano sanguine, & infelicium mor-
tibus alebatur, mitem se atque tranquillum
beato viro præsentem præstabat. Memini
quodam die ad eum venisse Martinum: qui
vbi secretarium eius ingressus est, vidit post
tergum ipsius dæmonem, miræ magnitudinis
assidentem, quem eminus (vt verbo, quia ita
necesse est, parum Latino loquamur) exsus-
flans, Auitianus se exsufflari existimans,
Quid me, inquit, sancte sic aspicias? Tum
Martinus: Non te, inquit, sed eum qui cer-
uici tuæ teter incubuit. Ita recessit diabolus,
& reliquit familiare subfellium. satisque cõ-
stat, ab illo die Auitianum mitiorem fuisse:
seu quòd intellexerit, egisse se semper assidẽ-
tis sibi diaboli voluntatem: seu quòd im-
mundus spiritus ab illius confessu per Mar-
tinum fugatus, priuatus est potestate gra-
fandi, cum erubesceret minister auctorem,
nec ministrum auctor vrgeret.

ix.

IN VICO autem Ambatiensi, id est ca-
stello illo veteri, quod nunc frequens habi-
tatur à fratribus, idolum noueratis grandi
opere constructum, politissimis faxis moles
turrita surrexerat, quæ in conum sublimè
procedens, superstitionem loci operis digni-
tate seruabat. Huius destructionem Marcel-
lo, ibidem consistenti presbytero, vir beatus
sæpe

sæpe mandauerat. Post aliquantum tempus
regressus, increpat presbyterum, cur adhuc
idoli structura consisteret. Ille caussatus, vix
militari manu & vi publicæ multitudinis,
tantam molem posse subuertere, nedum id fa-
cile putaret per imbecilles clericos, aut in-
firmos monachos quiuissè curati. Tum Mar-
tinus recurrens ad nota subsidia, noctem to-
tam in orationibus peruigilat. mane orta
tempestas, ædem idoli vsque ad fundamen-
tum prouoluit. Verùm hæc Marcello teste
dicta sint.

Oratione de-
struitur tem-
plum idolo-
rum.
x.

ALIAM eius non dissimilem, in simili
opere, virtutem Refrigerio adstipulante per-
hibeo. Columnam immensæ molis, cui ido-
lum superstabat, parabat euertere: sed nulla
erat facultas, quæ daretur effectui. Tum
ad orationem suo more conuertitur. Visam,
certum est, parilem quodammodo colum-
nam ruere de cælo, quæ impacta idolo totam
illam inexpugnabilem molem soluit in pul-
uerem: parum scilicet, si inuisibiliter cali
virtutibus vteretur, nisi ipsæ virtutes visibi-
liter seruire Martino humanis etiam oculis
cernerentur.

IDEM autem Refrigerius mihi testis est,
mulierem profluvio sanguinis laborantem,
cùm Martini vestem (exemplo mulieris il-

xi.
Mulier pro-
fluvio san-
guinis sana-
tur. contactu
liis vestis.

lius euangelicæ) contigisset, sub momento temporis fuisse sanatam.

XII.

SERPENS flumen secabat, & ripæ in qua constitueramus adnatabat: In nomine, inquit, Domini iubeo te redire. Mox se mala bestia ad verbum sancti retorfit, & in ulteriore ripam nobis expectantibus transmeauit. quod cum omnes non sine miraculo cerneremus, altius ingemiscens ait: Serpentes me audiunt, & homines non audiunt.

XIII.

PISCEM Paschæ diebus edere consue-
tus, paullo ante horâ refectionis interrogat,
an haberetur in promptu. Tum Cato diaco-
nus, ad quem monasterij administratio per-
tinebat, doctus ipse piscari, negat per to-
tum diem sibi ullam cessisse capturam: sed
neq. alios piscatores, qui vendere solebant,
quidquam agere quiuisset. Vade, inquit, mit-
te linum tuum, captura proueniet. Conti-
gua flumini, vt Sulpicius iste descripsit, ha-
beamus habitacula. processimus cuncti, vt-
pote feriatis diebus, videre piscantem: o-
mnium spebus intentis, non incassum futu-
ra têtamina, quibus piscis, Martino auctore,
Martini vsibus quæreretur. Ad primum ia-
ctum reti permodico immanem escocem dia-
conus extraxit, & ad monasterium latus ac-
currens,

Captura pi-
sci ad Chri-
sti similitu-
dinem.

Cap. 6. sui
libri.

currens, nimirum, vt dixit poëta, nescio quis
(vtimur enim versu scholastico, quia inter
scholasticos fabulamur) Captiuumq. suum
mirantibus intulit Argis. Verè Christi iste
discipulus, gestarum à Salvatore virtu-
tum, quas in exemplum sanctis suis edi-
dit, æmulator, Christum quoque in se
monstrabat operantem, qui sanctum suum
vsquequaque glorificans, diuersarum mu-
nera gratiarum in vnum hominem confe-
rebat.

TESTATUR Arborius ex præfecto, vi-
disse se Martini manum sacrificium offe-
rentis, vestitam quodammodo nobilissimis
gemmis, luce micare purpurea, & ad motum
dextræ collisarum inter se fragorem audisse
gemmarum.

XIII.

VENIAM ad illud, quod propter no-
tam temporum semper occultauit: sed nos
celare non potuit. in quo illud est miraculi,
quod facie ad faciē cum eo est angelus col-
locutus. Maximus Imperator, aliàs sanè bo-
nus, deprauatus consiliis sacerdotum, post
Priscilliani necem, Ithacium episcopū Pri-
scilliani accusatorem, ceterosque illius so-
cios, quos nominari non est necesse, vi-
regia tuebatur, ne quis ei crimini daret,
opera illius cuiuscumque modi hominem
fuisse

XV.

Vide finem
dial. 2.

Anno 327.

320 SVLPICII SEVERI
fuisse damnatum. Interea Martinus multis
grauibusque laborantium caussis ad comi-
tatum ire compulsus, procellam ipsam to-
tius tempestatis incurrit. Congregati apud
Treueros Episcopi tenebantur, qui quotidie
communicantes Ithacio communem sibi
causam fecerant. His ubi nuntiatum est
inopinantibus, adesse Martinum, totis ani-
mis labefacti, mussitare & trepidare coepe-
runt. Et iam pridie Imperator ex eorum
sententia decreuerat, tribunos summa pote-
state armatos ad Hispanias mittere, qui hæ-
reticos inquirerent, deprehensis vitam &
bona adimerent. Nec dubium erat, quin
sanctorum etiam maximam turbam tem-
pestas ista depopulatura esset, paruo disci-
mine inter hominum genera: etenim tum
solis oculis iudicabatur, cum quis pallore
potius, aut veste, quam fide hæreticus æsti-
maretur. Hæc nequaquam placitura Mar-
tino, episcopi sentiebant: sed malè consciis
illa vel molestissima erat cura, ne se ab eo-
rum communione adueniēs abstineret, non
defuturis qui tanti viri constantiam præmis-
sa auctoritate sequerentur. Incunt cum Im-
peratore consilium, ut missis obuiam magi-
sterij officialibus, urbem illam propius veta-
retur accedere, nisi secum pace episcoporum
ibi

DIALOGI.

321

ibi consistentium adfore fateretur, quos ille
callidè frustratus, profitetur se cum pace
Christi esse venturum. Postremò ingressus
nocturno tempore, adiit Ecclesiam tantum
orationis gratia. postridie palatium petiit.
præter multas, quas euoluere longum est,
has principales petitiones habebat: pro Nar-
sete comite, & Leucadio præside, quorum
ambo Gratiani partium fuerant, pertina-
cioribus studiis, quæ non est temporis expli-
care, iram victoris emeriti. Illa præcipua cu-
ra, ne tribuni cum iure gladiatorum ad Hispa-
nias mitterentur. pia enim erat sollicitudo
Martino, ut non solum Christianos, qui sub
illa erant occasione vexandi, sed ipsos etiam
hæreticos liberaret. Verum primo die, atque
altero, suspendit hominem callidus impera-
tor, siue ut rei pondus imponeret, siue quia
nimis sibi implacabilis erat, seu quia (ut ple-
rique tum arbitrabantur) auaritia repugna-
bat: siquidem in bona eorum inhauerat.
Fertur enim ille vir multis bonisque actibus
præditus, aduersus auaritiam parum consu-
luisse: nisi fortasse regni necessitate, quippe
exhausto superioribus principibus rei publi-
cæ ærario, pæne semper in expeditione at-
que procinctu bellorum ciuiliū constitu-
tus, facile excusabitur, quibuslibet occasio-
nibus

nibus subsidia imperio parauisse. Interea episcopi, quorum communionem Martinus non inibat, trepidi ad regem concurrunt, prædammatos se conquerentes, actum esse de suo omnium statu, si Theognisti pertinaciam, qui eos solus palam lata sententia condemnauerat, Martini armaret auctoritas. non oportuisse hominem recipi mœnibus: illum iam non defensorem hæreticorum esse, sed vindicem: nihil actum morte Prisciliani, si Martinus exerceat illius ultionem. Postremò prostrati, cum fletu & lamentatione potestatem regiam implorant, vt utatur aduersus vnum hominem vi sua. Nec multum aberat, quin cogeretur imperator Martinum cum hæreticorum sorte miscere. sed ille licet episcopis nimio fauore esset obnoxius, non erat nescius Martinum fide, sanctitate & virtute cunctis præstare mortalibus: alia longè via Sanctum vincere parat. Ac primò secretò accersitum, blandè appellat, hæreticos iure damnatos more iudiciorum publicorum, potius quàm insectationibus sacerdotum: non esse causam, qua Ithacij, ceterorumque partis eius communionem putaret esse damnandam. Theognistum odio potius, quàm causa fecisse discidium: eundemq. tamen solum esse, qui se à com-

communione interim separarit: à reliquis nihil nouatum. Quin etiam ante paucos dies habita Synodus, Ithacium pronūtiauerat culpa non teneri. Quibus cū Martinus parum moueretur, rex ira accenditur, ac se de conspectu eius abripuit. & mox percussores his, pro quibus Martinus rogauerat, diriguntur. Quod vbi Martino compertum iam noctis tempore est, palatium irrupit. spondet, si parceretur, se communicaturum, dūmodo vt & tribuni iam in excidium Ecclesiarum ad Hispanias missi retraherentur. Nec mora intercessit, Maximus indulget omnia. postridie Felicis episcopi ordinatio parabatur, sanctissimi sancti viri, & planè digni, qui meliore tempore sacerdos fieret. Huius diei communionem Martinus iniit, satius æstimans ad horam cedere, quàm his non consulere, quorum certicibus gladius imminebat. Veruntamen summa vi episcopis nitentibus, vt communionem illam subscriptione firmaret, extorqueri non potuit. Postero die se inde propriens, cū reuertens in via mæstus ingemisceret, se vel ad horam noxiæ communioni fuisse permixtum: haud longè à vico, cui nomen est Andethanna, qua vastas solitudines siluarum secreta patiuntur, prægressis paullu-

Vt Maximus exoret, prudenter communionem eludit.

Mart. Synodo & damnationi Ithacianæ non subscribit.

324 SVLPICII SEVERI
paullulum comitibus, ille subsedit, causam
doloris & facti accusante ac defendente in-
uicem cogitatione peruoluens. astitit ei re-
pentē angelus: Meritō, inquit, Martine
compungeris, sed aliter exire nequisti. repa-
ra virtutem, resume constantiam, ne iam
non periculum gloriæ, sed salutis incurreris.
Itaque ab illo tempore satis cauit, cum illa
Ithacianæ partis communione misceri. Ce-
terū cum quosdam ex energumenis tar-
dius quā solebat, & gratia minore cura-
ret, subinde nobis cum lacrymis fatebatur,
se propter communionis illius malum, cui
se vel puncto temporis, necessitate, non spi-
ritu, miscuisset, detrimentum sentire virtu-
tis. Sedecim postea vixit annos, nullam Sy-
nodum adiit, ab omnibus episcoporum con-
uentibus se remouit.

XVI.

Absentis vir-
tus.

XVII.

TESTANTEM quendam nuper audiui,
cū in Tyrreno mari cursu illo, quo Ro-
mam tenditur, nauigaret, subitō turbini-
bus exortis, extremum vitæ omnium fuisse
discrimen.

Nominat
virtus.

discrimē. In quo cū quidam Ægyptius ne-
gotiator nec dum Christianus, magna voce
clamauerit, Deus Martini eripe nos: mox
tempestatem fuisse sedatam, seque optatum
cursum cum summa placidi æquoris quiete
tenuisse.

XVIII.

LYCONTIVS ex vicariis vir fidelis, cū
familiam illius lues extrema vexaret, & in-
audita calamitatis exemplo per totam do-
mum corpora ægra procumberent, Martini
per litteras implorauit auxilium. Quo tem-
pore vir beatus rem esse promisit difficilem
impetrari. nam spiritu sentiebat, domum
illam diuino numine verberari: tamen non
prius destitit septem totos dies, totidemque
noctes orando & ieiunando continuans,
quā id quod exorandum receperat, impe-
traret. Mox ad eum Lycontius, diuina ex-
pertus beneficia peruolauit, nuntians simul
& agens gratias, domum suam omni pericu-
lo liberatam. Centum etiam argenti libras
obtulit, quas vir beatus nec respuit, nec re-
cepit. Sed priusquā pondus illud mona-
sterij limen attingeret, redimendis id capti-
uis continuō deputauit. & cū ei suggerere-
tur à fratribus, vt aliquid ex eo in sumptum
monasterij reseruaret, omnibus enim angu-
stum esse victum, multis deesse vestitum:

Toti familie
pestiferam
lue auerit.

X 3

Nos,

Nos, inquit, Ecclesia & pascat & vestiatur, dummodo nihil nostris vrbibus quasisset videamur.

xix. SVCCVRRVNT hoc loco illius viri magna miracula, quæ facilius admirari possumus, quàm referre. Agnoscitis profectò quod dico: multa sunt illius quæ non queunt explicari. Veluti istud est, quod nescio an ita, ut gestum est, à nobis possit exponi. Quidam è fratribus (nomen non ignoratis: sed celanda persona est, nefancto viro verecundiam fecerimus) quidam ergo cum ad fornaculam illius carbonum copiam reperisset, & admota sibi fellula diuaticatis pedibus super ignem illum nudato inguine resideret, continuò Martinus factam sacro regmini sensit iniuriam, magna voce proclamans: Quis, inquit, nudato inguine nostrum incestat habitaculum? Hoc vbi ille frater audiuit, & ex conscientia quòd increpabatur agnouit: continuò ad nos cucurrit exanimis, pudorem suum non sine Martini virtute confessus.

Fornaculæ
iniuria.

xx. QVODAM itidem die dum in arca, quæ parua admodum tabernaculum illius ambiebat in illo suo (quod nostis omnes) sedili ligneo resedisset, vidit duos demones in excelsa illa quæ monasterio supereminet, rupe consistere,

consistere, inde alacres ac latos vocem istiusmodi adhortationis emittere: Heia te Brictio, Heia te Brictio. Credo cernebant miserum eminus propinquantem, conscij quantum illi rabiem spiritus suscitassent. Nec mora, Brictio furibundus irrupit, ibi plenus insanix, euomit in Martinum mille conuicia. obiurgatus enim pridè ab eo fuerat, cur qui nihil vniquam ante clericatù (quippe qui in monasterio ab ipso Martino nutritus) habuisset, equos aleret, mancipia compararet. nam iam illo tempore arguebatur à multis; non solum pueros barbaros, sed etiam puellas scitis vultibus cõmississe. Quibus rebus infelicissimus infano felle cõmotus, & ut credo, præcipuè demonum illorum agiratus instinctu, Martinum ita aggressus est, ut vix manibus temperaret: cum quidem sanctus vultu placido, mente tranquilla infelicis amentiam per mitia verba cohiberet. sed ita in eo nequam spiritus redundabat, ut ne sua quidem illi, quamuis vana admodum mens subesset, trementibus labiis, incertoque vultu, decolor præ furore, rotabat verba peccati, se asserens sanctiorem: quippe qui à primis annis in monasterio inter sacras ecclesiæ disciplinas ipso Martino educante creuisset: Martinum verò &

Mart. patien-
tia.

à principio, quod ipse diffiteri non posset, militiæ actibus sorduisse, & nunc per inanes superstitiones & phantasmata visionum, ridicula prorsus inter deliramenta senuisse. Hæc cum multa, atque alia etiam, quæ reticere melius est, acerbiora vomuisset, egressus tandem furore satiatus quasi qui se penitus vindicasset, rapidus ea qua parte venerat, recurrebat: cum interea, credo per Martini orationes, fugatis ab illius corde demonibus, reductus in penitentiam, mox reuertitur, atque ad Martini se genua prosternit, veniam poscens, fatetur errorem, nec sine dæmone se fuisse tandem sanior confitetur. Non erat apud Martinum labor iste difficilis, ut ignosceret supplicanti. Tunc & ipsi, & nobis omnibus sanctus exposuit, qualiter illum à demonibus vidisset agitari: se conuiciis non moueri, quæ magis illi à quo essent effusa, nocuissent. Exinde cum idem Brictio multis apud eum magnisque criminibus sæpe premeretur, cogi non potuit ut eum à presbyterio submoueret, ne suam persequi videretur iniuriam: illud sæpe commemorans, si Christus Iudam passus est, cur ego non patiar Brictionem? Ad hæc Postumianus: Audiat, inquit, istud exemplum noster iste de proximo. qui cum sit sapiens, imme-

immemor præsentium, immemor futurorum, si fuerit offensus, insanit, in sua se non habens potestate: sæuit in clericos, grassatur in laicos, totumq. terrarum orbem in suam commouet vltionem: in qua per triennium iugiter dimicatione consistens, nec tempore, nec ratione sedatur. Dolenda hominis & miseranda conditio, etiam si hac sola insanabilis mali peste premeretur. Verum ista ei patientiæ & tranquillitatis exempla referre sæpius Galle debueras, ut sciret irasci, & sciret ignoscere. qui si istum ipsum breuiter insertum sermonem meum in se prolatum fortè cognouerit, sciat non magis ore inimici, quam amici animo me locutum: quia si fieri posset, optarem ut Martino potius episcopo, quam Phalari tyranno similis diceretur. Sed istum, cuius commemoratio parum suavis est, transeamus, & ad Martinum nostrum Galle redeamus. Tum ego, cum iam adesse vesperum occiduo sole sentirem, Dies, inquam, abiit, Postumiane: surgendum est. simul tam studiosis auditoribus cœna debetur.

Concludit
narrationē
gestorum.

DE MARTINO autem expectare non debes, ut vlla sit meta referēdi. latius ille diffunditur, quam ut vlllo valeat sermone concludi. Ita interim de illo viro portabis Orienti.

enti. Sed dum recurris, diuersasque regiones, loca, portus, insulas, vrbesque præterlegis, Martini nomen & gloriam sparge per populos. In primis memento non præterire Campaniam, & si maximè cursus in deuio sit, non tamen tibi tanti sint vel magnarum morarum vlla dispendia, quin illic adeas illustrem virum, ac toto laudatum orbe, Paulinum: illi, quæso te, primùm sermonis nostri, quem vel hesternò confecimus, vel hodie diximus, volumen euolue. Illi omnia referes, illi cuncta recitabis, vt mox per illum sacra viri laudes Roma cognoscat: sicut primum illum nostrum libellum non per Italiam tantum, sed per totam etiam diffudit Illyricum. Ille Martini non inuidus gloriarum, sanctarumq. in Christo virtutum piissimus æstimator, non abnuet præfulem nostrum cum suo Felice cõponere. inde si fortè ad Africam transfretabis, referes audita Carthagini: licet iam pridem, vt ipse dixisti, virum nouerit, tamen nunc præcipuè de eo plura cognoscat, ne solum ibi Cyprianum martyrem suum, quamuis sancto illius sanguine consecrata, miretur. Iam si ad læuam, Achaïæ sinum paullulum deuexus intraueris, sciat Corinthus, sciant Athenæ, non sapientiore in Academia Platonem, nec Socratem

cratem in carcere fortiorem. felicem quidem Græciam, quæ meruit audire Apostolum prædicantem: sed nequaquam à Christo Gallias derelictas, quibus donauerit habere Martinum. Cùm verò ad Ægyptum vsque perueneris, quanquam illa suorum sanctorum numero & virtutibus sit superba, tamen non dedignetur audire: quia illi, vel vniuersæ Asiæ, in solo Martino Europa non cesserit.

CETERVM cùm Hierosolymam inde petiturus, ventis cursum vela commiseris, negotium tibi nostri doloris iniungo, vt si vniquam illustris illius Ptolemaidis litus accesseris, sollicitus inquiras, vbi sit confepultus noster ille Pomponius: nec fastidias visitare ossa peregrina. Multas illic lacrymas, tam ex affectu tuo, quàm ex nostris funde visceribus. ac, licet inani munere, solum ipsum flore purpureo, & suauè redolentibus sparge graminibus. dices tamen illi, sed non asperè, non acerbè, compatiens alloquio, non exprobrantis elogio: Quòd si vel te quondà, vel me semper audire voluisset, & Martinum magis quàm illum, quem nominare nolo, fuisset imitatus, nunquam à me tam crudeliter disparatus, ignoti pulueris regione tegeretur, naufragi sorte prædonis passus in medio

332 S. SEVERI DIALOGI.
medio mari mortem, & vix in extremo na-
ctus litore sepulturam. Videant hoc opus
suum, quicumq. ex illius abscessu mihi no-
cere voluerunt: videant gloriam suam, &
vel nunc aduersum me grassari desinant
vindicati. Hæc cum maximè flebili voce ge-
meremus, omnium lacrymis per nostra la-
menta commotis, cum magna quidem
Martini admiratione, sed non minore ex
nostris fletibus dolore discessum est.

FINIS.

VICT.

333
VICT. GISELINI

NOTÆ AD PRIMVM LIB.

HISTORIÆ SACRÆ S. SEVERI.

N H A C Sacrae historiae epitome nullis vsus
sum manuscriptis libris: neque scio, quis vel v-
nius vsipiam mentionem fecerit, præter vnum
M. F. qui vir sanè optimus etsi nomen suum
duabus tantum litteris designatum nos celare
voluerit, elegantissimum tamen hunc libellum noluit celare:
quem idem ex quadam celeberrimæ Saxonum ciuitatis Her-
desiæ bibliotheca erutum non dubito quin optima fide ex-
presserit: vt indicio sunt menda non nulla, quæ, vt in ipso
fuerunt apographo, ita citra vllam castigationem repræsen-
tata esse deprehendo. Eum libellum Basileæ primum edi-
tum, excuderunt deinde, & alienis præfationibus ornarunt
Parisienses, Colonienfes, & Romani: nec defuit, qui eundem
Gallicè loquentem in scenam produceret: nullo tamen om-
nes vel verbo facto de codice Herdesiano, aut eo, qui eum-
dem primus typis expressit. Quinimmo, si diis placet, reper-
tus est, qui non solum bono huic M. F. nuncupatoriam epi-
stolam pæne ad verbum surriperet, suæque bene longæ decla-
mationi, veluti emendicatum pannum assueret; verum etiam
Christiano lectori persuadere non sit veritus, se Sacram hanc
historiam (verbis eiusdem vtat) in publicum omnium catho-
licorum commodum euulgare ex medijs antiquorum sæcu-
lorum abditissimis scrinijs erutam. Sed valeat & viuat per
me Marrucinus ille Asinius. Nos igitur hoc Herdesianum
exemplar, vtpote princeps atque vnicum hic omnibus mo-
dis sequendum nobis proposuimus, & cum viderem à Petro
Galesinio Theologo, in eo ingeniosè recognoscendo, item-
que à Ioanne Filleau I. C. in eo Gallicè transferendo non
malam operam esse positam; operæ etiam nostræ esse duxi,
vtriusque recognitionem cum prima editione conferre, &
quid vterque præstitisset, suo loco paucis indicare, quæ ope-
ra si alijs non magni esse momenti censetur; nobis certè illa
videbitur præclare constituisse, si vel in re leui ea sit fidei no-
stræ argumentum non leue.

- 1 *cucurrissim*, etiam post gesta conuertere. fort. connectere, (libenter enim eo verbo vitur, vt pag. 121.) vel certe, me iam ad post gesta conuertere.
- 2 *atque ex his*. Galefinus hoc loco, & ferè vbiq; reponit iis, pro, his. Memini quidem sæculis quibusdam, præsertim proximè superioribus ferè non iis, sed hiis, & hiisdem, scribi solere. sed cum de Herdesiani codicis ætate nihil mihi constet, quidquam etiam in his minutis immutare fuit religio.
- 3 *abhinc annos iam pene sex milia*. Ex duabus vocibus, annos iam, facerem, annorum: nisi suspicarer in autographo fuisse primum exaratum, abhinc pene vii qua concisione vitur ferè vbiq; nihil tamen muto. nam & alia alibi occurrunt, quæ rigidis Grammaticis, valdè vereor, vt possint satisfacere.
- 4 *Trad atque ex eo Mamahel*. In peregrinis his nominibus lib. Herdesiani, hoc est, ipsius Seueri scripturam hic constanter seruandam existimaui: ne, dum ea à Græcorum scribendi forma, quos Sulpicius vbiq; imitatur, detorqueo, & ad narium Hebræorum conformationem reuoco: reliqua quoque, in quibus auctor cum Hebræis dissentit, mihi forent immutanda. quod certè ab iis præstari debebat, qui illud alterum sibi adeò lubenter & facile permiserunt.
- 5 *Enos Cainan*. Cum vulgatum esset Nainan, Galefin. omnem antiquitatem & præcipuè Græcos secutus, verum nomen restituit, motus etiam, vt opinor, litterarum K & N cognatione.
- 6 *Mathusala*. Et hic morem Græcorum expressi, scribentium *μαθουσαλα*: cuius terminationis quartum casum supra extulit.
- 7 *Rursum remissa*. Malim, emissa. sequitur enim, tertio deinde emissa.
- 8 *præde hostib.* Galef. præda. demiror, cum mox sequatur, decimas præda dedit.
- 9 *contacto domini femine*. Galefin. femore.
- 10 *opidum Nachor*. sic & lxx. Interp. *ναχόρ*. vulgò Nahor.
- 11 *substantia, agente inuidia, ab incol.* sic scripsi cum vulgatum esset, multiplicatque p. a. o. f. à gente. inuidia, &c. eo dem teni pag. 76. dicet, stimulante inuidia.
- 12 *Exan illa verò Lta*, ita emendaui veritatem rei & litterarum

- rum vestigia secutus. editum enim vbiq; est, Ex ancilla verò hæc.
- 13 *Tum Iacob redire ad patrem*. Nisi aliquod vitium subsit, quod me fugiat, omnino tota hæc periodus, tot participiorum concursu, implicata est, pessimeque cadit.
- 14 *latitudo femoris*. Interp. lxx. *καὶ ἐνέπρησε τὸ πλάτος τοῦ μηρὸς*. Mirandum sanè cur Galefin. hic ex Iosepho substitueret autus sit, neruus femoris.
- 15 *in parte turris Gader*. Putari subesse mendum. amplam enim valdè turrim eam fuisse oportet, cuius pars & Iacobeam totam familiam & tabernaculum eiusdem caperet. sed liberauit me interpret Græcus, qui, vt hebraicam dictionem parum videtur intellexisse (ex vulgato enim rei nomine proprium loci fecit, quo modo aliàs non semel) ita neque noster ipsa interpretis verba, quæ sunt: *ἐν τῇ τῇ σκηνῇ αὐτοῦ ἐπὶ τὴν πύλιν αὐτοῦ*.
- 16 *in hoc tam præciso opere*. introiit. sic pag. 51.
- 17 *Heb. lxx. Interp. he.*
- 18 *anno M. CCC. & LX.* sic restitui numeros prauè & præposterè traictos. vulgò, xl. ratio è nostra chronologia euidens & certa est.
- 19 *quàm Aegyptio aduenerat*. sic pag. 29. quæ cælo accederet. & pag. 43. rubo propius accessit. quæ addo, ne cui mendum suboleat.
- 20 *qui primum Aegyptum descenderant*. Luberet suspicari præpositionem, in, hic omissam, syllabæ extremæ vocis proximè antecedentis immerfam fuisse: sed cum pag. 30. eadem forma dixerit, Mox annonæ inopia Aegyptum concessit: nihil muto.
- 21 *partum non deformatum*. Præpositio, de, augendi vim hic habet, vt verba hæc idem valeant quod in lxx. Interpretib. *καὶ ἐκγονοποιῶν*. qui tamen Moïsi sententiam assecuti non videntur, vt ex eorum translatione multò minùs noster Seuerus. nimis enim seuerè huiusmodi abortus auctores morte multat, quos ipsi sola mariti postulatione & Iudicium arbitrio, non autem captiuis damnant. Verùm hæc neque nostri instituti, neque huius sunt temporis. & si essent; Nos aliò mentes, aliò diuissimus aures.
- 22 *pretiumque domini partientur*. Scripsi, quod sententia videbatur requirere, & expressit Filæus. in editis, partietur.
- 23 *Vidnam*

23 *Pridum & orphanum*. Hæc & proximè sequentia inserta potius videntur, quàm superioribus aut consequentibus coherere, sed in alienis versamur.

24 *altariumque ex duod.* Altare vulgatum est. Altarium non item. illud tamen in Prudentio olim annotauimus: hoc apud Hieronymum, Hilarium, Paullinum, & infra dial. 2. segm. 2. Item in antiqua descriptione Basilicæ Sancti Martini, quam è vetustis membranis erutam, ad Epist. 2. Seueri adscribemus.

25 *facies eius renidebat*. Galefin. renitebat. quod verbum auctori plurimis locis frequentatum est. Illud tamen cur suo loco mouere debeam, quo Virgilius ætis, Lucretius auri, Horatius eboris & aurei lacunar, Petronius ostri fulgorem expressit? Et sanè vulgata omnibus dictio audacis atque ignari librarij manibus facile elabatur: inusitata ac rara, difficillimè, qualis est verbum, Renideo.

26 *penes Iesum Naue filium erat*. Ex omnibus nominibus quæ nos Seuerum & lxx. Interp. secuti seruauimus, hoc scio præ ceteris fore omnibus ingratum. esto. & qui aliud volent, aliud substituat: eademque opera omnes poetæ eius temporis ex sua libidine emendet. cuius emendationis exordium esto ille Paullini versus Natali 8. ipse Deus tuus est, quo fortis Iesus stare suis solem iussit lunamque triumphis.

27 *obsidioni facile*. In Herdesiano lib. fuit facilis. quod rectè mutauit Galefin. nisi quid aliud later.

28 *Tum Iesus Dominum traditur*. Lacunam hanc lib. Herdesiani ita ex ingenio explere conatus est Galefin. sumpto argumento ex 6. cap. Iosu. Tum Iesus Dominum traditur allocutus, iis malè precando, qui Hiericon opidum, ope diuina disturbatum, instaurare aggredierentur. A quo non abludit Filæus, cuius hæc sunt: *On escript, que lors Iosué iuram deuant le Seigneur (auquel dedia l'or & argent conquis) mandis celuy, qui reedifieroit Hierico.*

29 *vltrò se Hebræi dederunt*. sic pag. 79. cum se Abner David regi dedisset, item alibi. Galefin. tamen mutat in, dediderunt. quod vtcumq. sit aliquo pacto tolerabile: (sequitur enim, deditio eorum.) illud tamen, cum tertio deinde versu pro conciuerat, substituit, concitauerat, audax nimium est, & ferri nequit.

30 *Anni sunt III. D. CCG. LXXXI. III.* Sic restitui, cum prior

prior numerus tantum esset, M. D. CCCLXXXIII. coniecturæ occasionem dedit litterarum M. & III. cognatio. & præcipuè altera supputatio, quæ incidit in mortem Samsonis, pag. 69.

31 *captiuitatem pependerunt*. Sic pag. 85. Is medio genere ortus, aliquandiu Solomoni seruitutem pependerat. & pag. 127. pependisse seruitutem.

32 *non esse in se Dominum ingemisce*. In lxx. Interp. est: *in ipso regi pax; regi ei est iugos pax* nuw, &c.

33 *Siquidem populum*. In editis omnib. siquidem quod. quarum particularum quia alteram videbam redundare, posteriorem expunxi, ea partim cōiectura ductus, quod voces illæ, quod & quidem concisè scriptæ varietatem lectionis patere soleant: partim etiam, quod in progressu meæ recognitionis obseruarem, particulam, siquidem, Sulpicio nostro antedidirationem subiuncturo familiarissimè vbique subseruire.

34 *Huc successit Thala*. Mendum hoc correxerunt ante me Galefin. & Filæus secuti Hebræos & Græcos, qui *Thala* scribunt: vulg. Chalias.

35 *parum se vindicatum*. Galef. parum à se vind. nescio quid ea castigatione fieri voluerit.

36 *accisus crim.* Siue hic numerus, siue pluralis verior sit, nos Galefiniū secuti sumus: cum ex Herdes. lib. editum esset, accisos cines. quanta autem sit litterarum O & V cognatio, singulæ sæpe paginæ manu sc. codicum ter quater ostendunt.

37 *in opido Gabaa*. Sic pag. 77. in primo speluncæ aditu successerat. quod planè diuersum ab eo, pag. 128. ima montium successere.

38 *an verecundia*. malim verecundia.

39 *Sed cum quot anni*. Periodum hanc satis suspensam relinquit repetitio particulæ cum: quæ si tollatur, melius ea constabit. pag. 36. obseruauimus planè similem.

40 *Anni CCCC. XIX.* Consequens annorū summa respondens illi, quæ fol. 59. in mortem Iosue incidit, omnino posito at vt ex IX. quem numerum vulgati omnes repræsentant, fiant XIX. nam 3884. & 419. efficiunt 4303.

41 *non incuriosè*. Et hoc ausus sum immutare, cum edidissent alij, non curiosè. sic pag. 84. quæ non incuriosè à nobis sunt digesta. quem locum inspiciat, qui scire volent, quam accuratè

338 V. GISELINI NOTAE
rare habere epitomem collegerit.

42 Samuelon opperitus flet. Præteritum hoc Planti in Mostel. exemplo innotuit exultit, citra peruulgatam penultima vocalis extinctionem. qua forma toties iam legimus, si modo vera est ex scriptura, comperit, comperisset & comperierunt. quod moneo, ut sciant omnes, qua religione, manuscriptis membranis destitutus, in hac epitome sim versatus.

43 Superiore bello. ita mutari, cum in vulgatis esset superiores.

44 Ionatha interdictionis eius infirmus. Recte ita castigauit Galefin. ex vulgata scriptura, infirmo. Aniam errori præbuit fortasse nominandi casus; Ionatha, proprius lxx. Interpretibus. quos imitati Patulicus, Drepanius, Prudentius, alique facit potest, ubique scribunt Helia, Iuda, & c. pro, Helias, Iudas, & c. ut suo loco docebo. Particula, sed, ter continuo repetita fastidio non caret, adeo interdum sibi in hoc opusculo est dissimilis, si editiones non fallunt.

45 pignit, penituitque, petens à Domino veniam. Et hanc syntaxin Grammaticis nullo licentiae prætextu possum excusare. Aduerbo, cur, proximè insequente, in ea significatione, qua hic accipiendum est, etiam usus est dialogo 1. cap. 3. his verbis, virgis utrumque compescuit multum obiurgatos, cur ipsi, quod per eos Dominus operatus fuerat, prodidissent. Sed & Prudentium eadem acceptiohe usum esse, videor mihi obseruasse, hymno IV. Cathem.

Que thecum fecerit ac vorare tentat,

Insanos aciem furor dentens,

Cur te, summe Deus, precemur unum.

Ad quem locum, ita, uti proposuimus, à nobis castigatum aliquando plura annotabimus.

46 anno fere octauo & octages. vide Chronologiam nostram in Notis extremis.

47 Actū deinde obfess rebus. id est, depositis & deploratis, aliusit ad illa Terentij: Actum est: Acta hæc res est.

48 post adulationem. Inf. pag. 110. deprauatis adulatione animis. vulgo post adulationem.

49 reliqui à vict. Vult idem dicere, quod dixit pag. altera superiore: relictis, quorum imbecillitas, aut ætas fastidio victoribus fuit. Sed dubium illud mihi est, ut ex deprauata scriptura rectam eruamus, castigandumne sit, relinquere à victoribus fecerat, an potius, reliquias vict. quod certe verius puto:

AD HISTOR. SACR. LIB. II. 339
puto: neque ab ea coniectura abludit versio Ellæ: *restans centis, que l'estat & condition de la guerre, ou le mepris & desdain de butiner auoit laissé de demourant aux vaincours.*

V. GISELINI AD LIB. II.

NOTAE.

1 Et in absolutionem Susanne diuino consilio. Inducenda hoc loco præpositio, In, aut scribendum, diuina consilia.

2 imaginem cap. Galefin. substituit, statuam. lxx. Interpret. *statua pua mtya n.*

3 inter confusum. Aut vniendæ sunt hæ dictiones, aut inserendum reciprocum, Sc. Numerum singularem, propè a fuit, ut mutarem. sed cum sequeretur, ferrum atque testum numquam inter se coeuntem materiam, ubi numero multitudinis iridem locus suus erat, consulto destitui.

4 constat: scribendum, constat, aut certè infra, videmus reponendum.

5 iam interpolato per ætatem lib. puto loqui auctorem de chronico quopiam anonymo siue id annale fuerit siue sæculare, eo que per genealogias digesto & temporum successu à diuersis aucto: cuiusmodi eo tempore fuisse plurima ex vno hoc compendio videre est. Scribi itaque hic fortasse commodius possit, in interpolato per ætates libello.

6 Chronici consentientibus. Alij Nabugodonozori huic annos attribuunt 45. hic tantum 26. ut Dario, ad quem à Baltasare imperium transfert, tributis illi 18. annis, suus maneat locus. hi igitur anni 26. cum 12. Euilmarodaci, 14. Baltasaris & 18. Darij Cyro proximi, 70. annos captiuitatis Babylonice efficiunt.

7 exagitati inuidia. Castigatio ad pag. 14. annotata ad hanc, mihi quasi faciem prætulit. in eodem enim rei genere utraque versatur. Vulgata scriptura fuit, exagitati in iudea. quam sibi non constare videns Ellæus, vertit, *irritez contre les iuifs*; quasi legi voluerit, in iudæam, vel in iudæos. nos seruatis litteris, scripsimus, inuidia pro in iudæa. & quid iudæis nominatis hic erat opus, cum sequatur, quod eis alienigena captiue gentis, & c.

8 parato dolo inferre. scil. diurnam penitentionem, siue diuini, ut Terent. loquitur.

9 *multique eum insecuti*. Vulg. legitur. multisque eum secutis H. peruenere. aut igitur nostra restitutio vera est, certe cum sequentibus cohaeret melius: aut cum Galestinio scribendum, pervenit.

10 *vicinae urbes conspirant opera interrompere*. Sic lib. 1. pag. 57. in bellum conspirant Hebraeos armis depellere. & pag. 136. conspirant subvertere.

11 *consummatoque & valui*. Sic fere absolute loquitur Tacitus. & nos ante annos VI. plura de hoc loquendi genere ad Aufonij loca à nobis tum emendata adnotavimus.

12 *dimensus est*. Cum sic locum hunc restituissem, video idem Galestinio in mentem venisse. itaque de eo mutando nihil dubitavi. vulgata scriptura est, dimissus est: quod verit Filæus, *sut enuoye par les familles, &c.*

13 *que ante fuit verisimilis*. Tota hæc periodus quid sibi velit, videor mihi percepisse. verba tamen quibus idem explicandum erat, non capio. adeo mendis scatent. quare si coniecturis locus est, rem acu, ut aiunt, minime tangant, boni tamen spero consultum iri. Sic igitur conieci legendum: connectere. quia haut fuit verisimile, ut, si sub priore Artaxerxe fuisset, qui huius tempora complexus est, nullam tam illustris feminae mentionem retulisset: maxime, &c. ex qua antea, feci, quia haud. tum quod hac negatiua lubenter utatur: tum quod, uti altero libro docebo, in lib. manusc. Parcensi, Leodiensi, & Trudonensi fere scriptum fuerit, aut: citra adspirationem, & d finalem. reliqua aliorum facio iudicium.

14 *Iudæa genti*. Galestin. genti.

15 *nihil se petenti*. idem à se petenti. vulgatam malim.

16 *actus conferam*. fort. conferam. quomodo fere loquitur pag. 133. ut temporum ordo confertus sit.

17 *quicumque ille*. Puto inducendam mendi notam, sensumque auctoris optime constare, modo illa verba, qui cum in vnum coeant. ut sit, nemo rex eo fuit, post primum, nomine: nisi forte idem prioris nomen alteri, qui eisdem fuit moribus & ingenio, fuerit à Iudæis (ignominiae fortasse causa) tributum.

18 *reliquis saltem*. sic mutavi: editum enim erat nullo sensu, vel salutem.

19 *Accitor quidam*. Mirum, quonam modo qui etiam Græcis est ἀκτορ, hic voce adeo detorta, Accitor nominetur. nisi aliorum scriptorum, qui hodie non exstant, fide nitatur.

20 *aut captiuitatibus*. vulgo, captiuitatis. quod mendum sine dubio natum ex compendio illo scripturae, captiuitatibus. non expressa syllaba, bus. quæ frequentia fuisse in codice Herdesiano, prima editio satis ostendit.

21 *Barbaris fidem*. Galestin. barbari. quod, non capio, quid sibi velit: mutandum enim potius erat, Barbaro. Vulgata lectio perarguta est, & facilis.

22 *Hæc Orcho rege*. Sulpicio ad stipulatur in sua Chronographia Gilb. Genebrardus Theol. etsi de annis regum imperantium longissime in diuersum abeat.

23 *annos ccc. l.* Idem Genebr. annos tantum numerat ccc. xv. adeo hæc mera immerisa sunt caligine. Sed hæc concordare aliorum esto labor: mihi satis est quæ Seuerus edidit, fideliter quantum potest, proponere.

24 *exquirere nequiverat*. fort. excutere. in membranis enim, ut sit, scribendum fuisse potuit, exquiterere.

25 *qui & Theus cogn.* Ita emendaui, Eusebium & omnes chronographos secutus, cum vulgo legeretur, qui Erthæus cognom. Sic enim nominatur ab aliis.

26 *quia infido ing.* Legerem, qua (sc. pace) infido ingenio male usus: ut substantiandi verbum subaudiatur: nisi maius syntaxin esse illi similem, quam pag. 82. obseruauimus.

27 *Annua eius vest.* Malim, eis.

28 *Mortuus est, annos vi. & x. x.* Sic nihil dubitavi locum hunc restituere, qui in vulg. lib. nota mendi adiecta pro deplorato habitus, sic legebatur, anno vi. & x. x. rerum potitus est. De annis tamen nihil affirmo. nam ab aliis, x. x. x. annis præfuisse traditur.

29 *primus inciperet*. Bella in Christianos, siue, ut noster loquitur, vexationes, alij x. i. v. numerant, & multo aliter describunt, primæ initium facientes, qua b. Stephanus martyris coronam emeruit, neque aliter Optatus Mileu. lib. 3. At Sulpicius suo contentus denario, Neronem primum fecit Christianorum carnificem.

30 *ipsum Antichristum venturum*. Legendum fort. explebit, aut quid tale. nā pag. 146. indicare videtur, eum ipsum sub fine sæculi rediturum. de quo vide Notas nostras ad finem dial. 2.

31 *Interim Nero*. In vulgatis omnibus, verò.

32 *Ac tum forte*. Vulg. Actum forte. Filæus, *Adiuent d'annu-ture.*

33. eo pro potestate. id est, eam ob causam. Galefin. & pro potestate, &c.

34. Res ad Constantinum desertur. Non video quo modo hæc sibi consent. Mortuus est enim Constantinus Magnus anno vrbis 1089. Christi 337. At Sardicensis magna synodus, ex toto, ut noster ait, coacta orbe, incidit in annum Christi 347. hoc est, decimum à morte Constantini Magni & septimum à mortuo Constantino Magni filio. Sed totam hanc compositionem aliaque ad huius elegantiss. compendij expolitionem facientia in aliud tempus reiciemus. Nunc illud satis sufficit, ut quæ ad historiam sequentem à nemine alio, neque diligenter accurateque descriptam, & vitam b. Martini, ad est, opuscula reliqua illustranda pertinere existimabo, ea quoad possum conquiram & inter se componam: quo ex huiusmodi quasi plurium luminum compositione clariora fiant omnia, magisque omnibus illustrata.

35. inter quos Paulinus. Hic Zozomem histor. Tripart. lib. 5. cap. 15. & 16. est episcopus Gallicanae rescriptus: Theodoro Galliarum metropolitano. unde ratio nonnulla erui potest, cur infra toties repetantur Treueri.

36. de Athanasio non probare. Vix dubito, quin scripserit Seuerus, non præbere. quæ repetitio foro accommodatior est, & haud paullo amplius habet efficacia.

37. Menophanes, ab aliis Menophantes sive Menophantus nominatur. Zozom. lib. 5. histor. Tripart. cap. 14.

38. apud Morsam. Alij Mursam vocant, rectius profecto, quam qui l. 5. hist. Tripart. cap. 10. Mursam nominant. Sic apud Prud. contra Symm. Miluium pontem appellarunt, qui reuera Moluius est seu Muluius. ex enim litteræ mutua sibi operam non inuita præstant.

39. Constantius. Constantini nomen, quod hoc loco & initio vitæ b. Mart. Constantij locum occupat eiecimus, ac verum substituiimus, ipsa veritate historice idem postulante. diximus enim modo, quo anno uterque Constantinus è viuis excesserint.

40. descendere non ausus. Vestudium Constantij erga res diuinas primum quidem sed parum prudens agnoscas, sic de hoc ipso bello Theodor. hist. eccl. lib. 3. cap. 3. In expeditione belli Magnentiani coactis copiis vniuersis, suauit, ut diuina secum mysteria communicari vellent, semper enim incertum esse

esse finem vitæ, &c. deinde, Quod si quis, inquit, noluerit hoc tempore amiculum illud (baptizatis vestitum) sibi circumdare, is iam nunc dimissus domum reuertatur, nam nisi mecum initiatis in bello sociis, uti non volo.

41. Lucifer à Caranalis. fort. à Caralis, ut pag. 158. dixit, à Muria, à Cæsarea, &c. vulgo Caralitanus dicitur. Galefin. legit Caralensis. vnica ea dictio totum locum fedarat, qui ita legebatur: & Lucifer à Caranalis Sard. episcopus.

42. Dionysius. hic apud Zozom. lib. 5. hist. Tripart. cap. 15. est episcopus Albæ metropolis Italorum.

43. Rhodanum quoque. Sic scripsi ex Rufino hist. eccl. lib. 10. cap. 20. neque aliter infra pag. 169. quo loci demitorum dem Rhodianum à Galefinio nominatum, adiectis duabus syllabis, cuius nomen in vulg. libris eo loco tantum est tri-
syllabum, Rhodanus.

44. abhinc annos quinque & quadraginta. Sic fere pag. 117. Omne enim tempus in Stiliconem consullem direxi, &c. incidit hic consularis in annum vrbis 1152. Christi 400. qui annus ab Arberionis consulari distat annis 45. incidit vero ille in annum vrbis 1107. Christi 355. Onuphrius & Contio supputantibus. Eandem supputationem confirmat Greg. Turonensis, qui anno 19. Constantij iunioris (sic enim legendum est, non Constantini) Hilariu suauit hæreticorum exilio depulsum scribit. Verum hæc paullo curatius expendenda sunt, & ad rem præsentem accommodanda. Extincto Magnentio tyranno, Constantius Imp. Mediolani concilium episcoporum coegit, scripto v. 11. & Fl. Gallo 111. Coss. Rufina, eccl. hist. lib. 10. cap. 20. Zozom. hist. Tripart. lib. 5. cap. 15. & Marcellinus lib. 15. Scio Theodoretum lib. 2. cap. 15. ab his nonnihil dissentire. sed cum ille, in his recensendis aliorum fide vtatur, ex aliis potius venit interpretandus. Ea synodo contra spem Arrianorum soluta, quod à Catholicis Athanasij condemnatio extorqueri nullis minis aut precibus posset: optimi quique & præstantissimi Antistes in exilium aguntur. quorum nomina lege apud Theodoretum & Zozom. locis modo productis. item apud Athanasium Apologia contra Constantium: & de fuga sua. Idem, ego Hilariu, cui illius alibi mentio fiat, nominati lib. 6. inst. Tripart. cap. 24. numerari ramen non video. Solus Rufinus lib. 10. cap. 20. de aliis exsilibus locutus, is, inquit, etiam adiungitur Hilarius.

Cuius ego verba sic accipio, vt exilio, quidem aequè atque alij damnatus sit; sed altero demùm post anno, Saturnini praesertim Arelatenfis factionibus, sine, vt est in vita b. Martini cap. 4. haereticorum vi cogente, exsulum abierit. quod Hieronymus in vita eiusdem Hilarij obliquè videtur innuere. & Seuerus rei totius vt gesta est, testis propè oculus manifestè prodit. Hoc enim loco planissimis verbis Hilarij relegationem, ab alijs seunctam, in Arbetionis consulatum refert. quod ipsum sequitur Onuphrius in suis fastis. In vita autem b. Martini paullo propius ad rem accedens, eum cap. 3. dixisset b. Martinum biennio post acceptum baptismum anno fere ætatis vigesimo primo missionem impetrasse à Iuliano Cæs. vt primum in Gallias venerat exercitumque apud Vangionum ciuitatem coëgerat: subiicit, deinde eum adiisse b. Hilarium, atque apud eundem aliquandiu commoratum, imposito Diaconij officio Sabariam tandem repetiisse. quibus è verbis duo efficiuntur: illud primū, renuntiasse b. Martinum sacramento militari statim ineunte anno Christi 356. qui fuit Constantio VIII. & Iuliano I. c. o. s. s. alterum, b. Hilarium, antequam idem annus exiret, eum iam eiusdem conuictu aliquot mensib. Martinus vsus esset, in Phrygiam esse relegatum. quæ duo rerum deinceps gestarum serie multo dilucidius comprobantur simul, atque illustrantur. Quo enim tēpore apud Seleuciam Isauriæ Orientalium episcoporum cœtus celebrabatur, id erat Eusebio & Hypatio c. o. s. s. quartum exilij annum agebat Hilarius. quod omnino esse non posset, si aut Constantio Gallo III. cum alijs episcopis ab Athanasio nominatis, aut Arbetione consule, vnā cum Liberio in exilium esset profectus. Sed praestat ipsummet Hilarium de se loquentem audire, ille in fragmento Apologiae, quod, vix iam mortuo Constantio, anno Christi 362. sic exorditur: Tempus est loquendi, quia iam praeteriit tempus tacendi, &c. Hæc scribit: Ego fratres, vt mihi omnes qui me vel audiunt, vel familiaritate cognitum habent, testes sunt, grauissimum fidei periculum longè antea prouidens, post sanctorum virorum exilia, Paullini, Eusebij, Luciferi, Dionysij quinto abhinc anno, à Saturnino & Vrsacij & Valentis communionem me cum Gallicanis episcopis separavi, &c. Si igitur sextus tum annus agebatur, necessum est segregasse se illum sub fine tantū anni 356. aut certè sub initio anni 357. Hoc

Hoc velut in transeursu notandū, loqui illū de secessione sua (sic enim in eadē Apologia eā appellat) nō tamquam extrusus sit in exilium, sed se ipse, eum nollet subscribere, damnarit. Certè in Apologia contra Auxentium, Cum, inquit, hoc mysterium iniquitatis diu occultatum iam non tacerem; dicere remque fingi omnia, fidem negari, Deumque atque homines illudi: iubeor de Mediolano proficisci, cum consistendi mihi in ea inuito Rege nulla esset libertas: quia damnatum quondam me (Buteris) à Saturnino, audiri vt episcopum non oporteret, &c. è Mediolano igitur abire tum iussus est, non è Galliis. His iactis fundamentis porro iam ad alia pergamus.

45 *objectiones Romanæ.* secundo nempe exilij anno, exorato ab vxoribus Romanorum Constantio. Theodor. lib. 2. hist. eccles. cap. 17.

46 *promisso eidem consulatu, si rem.* Non effecisse hoc illum ex Imperatoris & Arrianorum libidine, non sequentia tantum, sed tota etiam testatur posteritas. Secundo tamen post anno, vnā cum Fl. Florentio consulatum iniit & adeptus est.

47 *acti aut * macti.* Galefin. acciti, numerati que. Mihi quod verisimiliter coniciam, nihil occurrit. nam, haut etiam coacti, minus placet.

48 *ita in vtriusque.* Neque hic locus mendo caret, quantum ego possum iudicare. itaque opem illi afferat, qui potest.

49 *Arriani tam * Edentum.* Et hic mihi aqua hæret, ex Edentum, tentauit facere ædem tum. sed nihil mihi promouere sum visus.

50 *Igitur frequentibus conciliis.* Exhibitam fidei professionem ab Arrianis, & quo modo ei restitum sit à Catholicis, lege histor. Tripart. lib. 5. cap. 20. Legationem verò Catholicorum & eorum mandata, cap. 21. litteras Constantij ad synodum, qua prohibebantur discedere, & quid ille responderit cap. 22. & 23. Discesserunt nihilò secius illi ingrauescente iam hieme, nullo expectato Constantij responso. quod & ille indignissimè tulit. cap. 24. quæ omnia multo planius minusque confusè noster Seuerus, vt ipse rerum gestarum ordo, ac veritas testabuntur.

51 *data eueltionis copia.* id est, libello publico tuti ac liberi itineris. sic l. 12. Cod. de cursu publ. Eueltionum copiam senariui, cum proficiscendi ad nos necessitas fuerit, Serenitas nostra largita est. lege ibidem totum titulum. Verus interpres

Theodoret lib. 5. hist. Tripart. cap. 17. sed eursus, inquit, publicus non sufficit subiectui episcoporum.

52 *mandasset Imperator.* Galelin. damnasset. quam mutationem cum non ipsi Galelinio sed operarum negligentia acceptam feram, Colonienfes tamen expresserunt, omiffis alijs doctiffimi viri emendationibus.

53 *hunc quoque inter reliquos volentes miscere.* Notavi fuprà aliquot periodos, quæ non fine ratione properantis imperum retardarunt: neque tamen fine iniecto scrupulo amiserunt. vna est pag. 36. altera 69. tertia 82. quibus hæc vna cum reliquis à me infra notatis adijci merito potest. in alijs tribus opusculis vnicam tantum planè istis geminam memini obseruare, dial. 3. nempe, cap. 4. Itaque ea de causa planè mihi persuadeo, huiusmodi loca non tam exemplorum comprobatione, quam bonorum exemplarium remedijs indigere. Non sum nescius tamen in Hilario huius generis, vt Erasmus vocat, solaciffimos non paucos sese offerre: quem fortasse noster, vt *maximè* multi interdum capiuntur, veriffimile sit ob patriæ & communis professionis amorem, de industria voluisse imitari. verum fac voluisse illum: atque eius imitationis non solum Hilarium, sed ipsum etiam Ciceronem habere auctorem & patronum. nam in eius quoque scriptis nonnulla Critici notarunt, quæ affectatæ negligentia specimen potius præ se ferunt, quam Grammaticorum canonum contemptum. sint inquam ista. Illicône ego credere in animum inducam, qua Cicero loquendi libertate ter quater in plurimis maximisque suis operibus ex Græcorum imitatione eleganter vsus est, ea Sulpicius in hoc libello plus decies, in hoc certè quaternione quinquies nulla cum gratia atq. imitatione abuti potuisse? Minimè verò. nihil mihi tam commodè ac veriffimiliter afferri potest, vt non potius crediturus sim, deprauata hæc loca ad nos peruenisse, quam, vt nunc sunt, ab ipso auctore primùm esse profecta. Vel hoc loco, quis nullo maiorum exemplo ferat nominandi casum ablatiui absolute positi vicem subire? quare ego, miscuere potius scriptum opinabor, dum aliorum m. s. librorum testimonio confuter. Volentes, oppono episcopis compulsis & coactis concilio adesse.

54 *Leontius.* Galelin. Leontinus.

55 *Interea legatos.* Ne intellige hæc accidisse confecta iam synodo.

synodo Seleuciana, & missis ad Constantium legatis. vtraque enim eodem tempore habebatur, vt ostendunt litteræ Ariminensis concilij, de hiemis asperitate expostulantes, lib. 5. cap. 23. hist. Tripart. & caput 34. eiusdem libri ac historiar, quod refert, initam esse synodum Seleucianam 27. Septembris. quo capite ac sequente acta eius synodi nempe contentiones partium, discessionis, ac denique ad Constantium legatio, fuscè ac dilucidè à Socrate & Zozomene narratur. quod ipsum quo in Ariminensis synodi actis minus praestitum est, hoc diligentior fuit noster Seuerus: à quo solo ea quæ deinceps tractantur, petenda sunt.

56 *compellit Imperator.* Theodor. lib. 2. cap. 15. litteras quidem Homoulianorum Constantio redditas narrat: sed ipsis legatis aditum fuisse præclusum: quod principes Arrianorum Regia potentia abutentes dicerent curis Reipub. Imperatorem implicari. idemque affirmant litteræ Constantij, quas episcopis Catholicis audientiam legatis suis, & sibi discessum rogantius rescripsit.

57 *factaque semel inclinatione.* Omiffa sunt hæc, aut potius de industria reuocantur ab auctoribus historiae Tri. Atque adeo, quod magis mirere, refert Theodoretus capite 2. libri 21. & Socr. histor. Tripart. lib. 3. cap. 25. lectis litteris, quas modò dixi, Constantij, omnes soluta synodo domum suam rediisse: Vrlatium verò atque aduersariorum principes, eracerbaro Imperatoris animo absentes, inuitos plerosque episcopos deduxisse in urbem Thraciæ, Nicæam nomine: ibique alijs simplicibus circumuentis, alijs territis persuasisse vt *arias* & *euuarias* vocabulo è fidei professione eiecto, solius *orthodoxos* facerent mentionem. Quæ quidem vtcumq. consentiunt cum istis, si exitum concilij spectes. at ea re planè è diametro dissentiuunt, quòd illi Nicæa hæc gesta velint, noster verò Arimini, in ea quidem ecclesia, quam, Catholicis inde detractis, Ariani aliorum defectionibus aucti postmodum obtrunxerunt. Nisi fortasse, quæ Nicæa gesta sunt, ea post solutionem synodi Ariminensis acciderunt: quod si ita sese habeat, vt habere se aperte Sperates testatur: illud certè constar, à neutro, de iis, quæ, antequam Arimino discessum est, sibi adeo fœdè gesta esse hic commemorantur, ne verbum esse factum. quæ tamen Gallus homo de iis, qui forsitan interfuerant, audire potuit multo certius, & fidelius memoriæ prodere.

58 *ceterum non etiam patri.* Non potest hæc esse pars ipsius professionis: esset enim falsa. nam ipsi Arriani in fidei professione Arimini lecta filium Dei agnoscunt fuisse ante omnia sæcula, & ante omne principium, & ante omne, quod cogitari potest, tempus, &c. quid igitur sibi volunt hæc verba? anne, in Fagadij confessione horum trium articulorum nullam factam esse mentionem? at duorum posteriorum facta est, ut iam ostendi. quare nisi me fallit opinio, legendum: Ceterum non etiam patri æqualis, set sine principio, &c. ut unum s. alterum absorpserit: quomodo dial. 3. cap. 15. ex firmaret, ultima, ut sit, syllaba repetita, factum erat, firmaret set. quibus mendis nihil frequentius, ob litterarum L. S. & r. in vetustiss. libris cognationem. Set autem per t. scribi solere, solus Faërnus pro me testabitur, cuius hæc perpetua est in Terentio suo orthographia. Filæus locum longè aliter accepit, sic eum transferens: *Au veïle le fils de Dieu est prononcé n'estre seulement égal à son pere: mais estre sans commencement, & sans temps.*

59 *exemplo Occidentalium.* Zozomenis verba de hac ipsa agētis lib. 5. Trip. hist. c. 35. omnino à Severo faciunt. Et quoniam, inquit, inopinatè Occidentales nomen substantiæ, in Arimino reliquerant, &c.

60 *Multi constantius renitentes.* Ita restitui, monente orationis sensu & *ἀνορθία*, vulgò retinentes.

61 *Aderat ibi.* nempe Constantinopoli: vbi etiam Hieronymus in eius vita, viuenti Constantio libellum priorem tribus distinctum, quorum duo fragmenta hodieque supersunt, in manus fuisse porrectum tradit.

62 *quasi perturbator Orientis.* Orienti enim suo maximè consultum volebat Constantius. & liber suspicari, Iuliani iam rum bonis simul & malis adulantis, atque episcopos à Constantio relegatos ad suam quemque ecclesiam reuocatis, non nullam rationem esse habitam. Non enim de nihilo est, quod Hilarius audientiam poscens à Constantio, his verbis utatur: Nec leuem habeo querelam meam testem, dominum meum religiosum, Cæsarem tuum Iulianum, qui plus in exilio meo à malis contumeliæ, quam ego iniuriæ, pertulit. Et Hieronymus, dial. in Luciferianos: Tunc (post utramque Synodum) omnes episcopi, qui de propriis sedibus fuerant exterminati, per indulgentiam noui principis ad Ecclesias redeunt. Tunc

Hila-

Hilarius suum de prælio reuertentem Galliarum ecclesia complexa est. Per nouum principem intelligit, Iulianum.

63 *absque exilij indulgentia.* Vide finem cap. quarti in vita b. Martini, vbi hunc locum ex alio sumus interpretati.

64 *Verum vbi permensus est.* Vide Rufinum lib. 10. cap. 30. & 31. qui hæc eadem tradit, & Hilarius ante ceteros exules reuocatum fuisse innuit. Hoc ipso tempore Hilario Martinus Romæ occurrit, anno fere Christi 361. vide cap. 5. in vita b. Martini.

65 *optimum factu arbitratus.* Hic iterum nominatiuus verbo comite destitutus lectorem suspensum relinquit: nisi fortasse verbis periodum hanc claudentibus ad singularem numerum reflexis, scribi debeat, condemnauit, &, reformauit, quod sine libris audeat qui vult, non ego.

66 *omnibus fere episcopis.* Ut infra, sic hoc etiam loco restitui, episcopis pro epistolis: audaciter quidem, sed tamen verè. quod spero omnes mihi donaturos, sequitur enim, ceteris (post Saturninum & Paternum sacerdotio pulsos) venia data, & vnus Hilarij beneficio Gallias nostras piaculo hæresis liberatas. Neque mihi dubium est, quin doctiss. Ioan. Giliotius Campanus, qui altero superiore anno, multò diligentius ac fidelius, quam alij omnes, vitam Hilarij collegit, epistolas hoc tempore per omnem Galliam ab Hilario missas desinet porro desiderare; vbi cogitabit eam ecclesiarum restaurationem per crebra episcoporum concilia, eorumque ferè omnium de errore admissa professionem & concilij Arminensis eiurationem potius, quam missas litteras euenisse.

67 *amisso duce infractæ.* Ioh. Iacobus Grynæus auctor vitæ b. Hilarij Basileæ euulgatæ, corrigendum putat fractæ. quod sanè ille non putaret, si pag. 166. legisset: paullatim & ipse infractior ad e. p. c. euincitur. quid quod Cicero aliter loqui numquam solet?

68 *in patria obiit.* quarto Valentis & Valentinianni anno, vt Gregor. Turonensis scriptum reliquit lib. 1. histor. quod ita demum verum videri potest, si duos annos, aut salte seiquianum, in ecclesiis toto orbe obeundis ac restaurandis consumpserit.

69 *Memphi ortus.* Galefin. Memphi.

70 *Hispaniarum vicario.* Marcellin. de Iuliano agens lib. 23. Octavianum Proconsulem Africæ: Venusto Vicariam commisit

misit Hispaniæ. Lacunam hanc satis verisimili, & ad sententiam ad commodato verbo inferto expleuit Galefin. legens: vicario deferatur. eo itaque licebit esse contentis, dum è libris. s. verius quid depromatur.

71 *tum Treueris agentem.* Hæc ante multos annos nostra fuit coniectura: quam nunc adeo non muto, vt veram omnino esse nihil ambigam. Historia certe veritas à me facit. nam Treueris aduentum Maximi videtur ille expectasse, qui ibidem aduenientem excepit, vbi & mox infra à b. Martino, vt cæptis desisteret, monitus esse narrabitur. Filæus etiam nostram coniecturam in tralatione sua comprobat. Galefinio tamen ychius visum est, Aruernis; quod sine libris & historiis dinterfium prodentibus redarguere ac reuicere sit difficile, vulgata scriptura erat: Ithacium tum in ære veris agentem, &c.

72 *defensio illius.* Sic & Galefin. vulg. defessus.

73 *ad Synodum Burdigalensem.* Ar. Pontacus Burdigalensis in Chronographia sua hanc synodum refert ad annum Christi 413. quæ si à Maximo coacta est, qui anno Christi 388. perii, non pluribus ille quam 24. annis nos aut se potius fallit.

74 *aut sibi suspecti.* Sententia liquida est, & castigatio ad eam accommodatissima. vulgò legitur, aut sibi ipsi. h. aliis epistolis audientiam reservare. Nisi fortasse satius sit, ex sibi ipsi, facere si hi ipsi, nempe episcopi nostri, quorum erat sententiam ferre. quod sanè verissimum puto.

75 *apud Treueros constitutus.* Vide Ambrosij epist. 27. vbi narrat se ad Maximum Treueros venisse: neque voluisse communicare cum episcopis, qui alios deuos licet à fide, ad necem petebant.

76 *præfecto Euodio.* Huic præfecto nomen suum restitui ex c. 23. Vitæ b. Martini, vbi hæc leguntur: summi atque illustres viri præfectus, idemque consul Euodius, vir quo nihil iustius vniquam fuit, &c. incidit hic consulatus in annum vrbis 1138. Christi 386. vulg. libri, Emodius.

77 *et Euchrocia gladio perempta.* Hanc Delphidij Rhetoris vxorem vocat Prosper in suis Chronicis: de qua hæc sunt verba Latini Drepanij ad Theodosium in Panegyri. De mortibus virorum loquor: cum descensum recorder ad sanguinem femininarum, & in sexum, cui bella parcent, non parce senitum. Sed nimirum graues suberant, inuidiosæque causæ, vt vno ad pœnam clari vatis matrona raperetur, obiciebatur enim atque

atque etiam exprobrabatur mulieri viduæ nimia religio, & diligentius culta diuinitas. quid hoc maius poterat intendere acculator sacerdos! fuit enim, fuit & hoc delatorum genus, qui, nominibus antistites, reuera satellites atque ad carnifices, non contenti auitis euoluisset patrimoniis, calumniabantur in sanguinem, & vitas premebant reorum iam pauperum. quin etiam cum iudiciis capitalibus adstiterent, &c. pollutas pœnali manus contactu ad sacra referebant: & eximionias, quas incestauerant mentibus, etiam corporibus inquinabant, &c. quæ verba cum oratoris sint, & quidem Galli, potius quam historici: ex Seueri nostri verbis interpretanda sunt. quo item modo illa Aufonij de Attico Tirone Delphidio:

Minus malorum munere expertus Dei

Medio quod est raptus es,

Errore quod non deuianis illic,

Pœnaque lesus coniugis.

Sic enim versus eos rectius legi posse, olim arbitrati sumus. De Euchrocia enim loquitur, Delphidij Rhetoris coniuge, poëtæ non mali, teste Aufonio: & de Procula Delphidij filia, quam paulo ante Seuerus retulit cū turpi & pudendo comitatu Priscilliani atque aliorum, Romam profectam: & ex eiusdem Priscilliani stupro grauidâ partum sibi graminiibus abegisse. 78 *iure iudiciorum & egregio publico.* Non vno mendo inobscuratus est totus hic locus. nos huiusmodi quid excogitabamus: quod ad sententiam auctoris tamen propius, quam ad vulgatæ scripturæ vestigia accedet: quod initio iure iudiciorum & vi regia publicæ (ea enim Sulpicii verba sunt dial. 3. cap. 15.) defensum: postea Ithacius iniuriis obiectus, ad postremum, &c. Scio me scopum non ferire: sed vbi innoxius omnis est error, quid vetat totum etiam diem iaculari, aliquando tandem vt collimem. Quocumque verò modo illa verba, egregio publico defensum, mutanda sint, in eo certè falli mihi non videor, significari iis, quod Seuerus dial. 3. capite 15. commemorat, nempe Ithacium vi regia tutum fuisse, & in synodo Treuerensi totum episcoporum certum causam eiusdem sibi fecisse communem: aliaque synodo prius habita pronuntiatum, Ithacium culpa non teneri. Atque hinc illæ lachrymæ, quas idem dolor Martino è Synodo redeunti tantum non expressit.

79 *ad postremum conuictus*. Prosper Aquitanicus in Chronicon Eusebij continuatione, Timasio, inquit, & Promoto c o s s. Ithacius & Vrsatius episcopi, ob impietatis pertinaciam, cuius accusatores fuerant, ecclesie communione priuantur, quo loco, Nardacius ne an potius Idacius pro Vrsatio supponendus sit, iudicabunt alij. Meminit idem Vrbica cuiusdam, quae Prisciliano discipula fuerat, ob impietatis pertinaciam per seditionem vulgi lapidibus extinctae Burdigalae.

80 *Per quindecim annos*. Et hic numerus superioribus optime congruit. ad Stilicnem enim ab anno tertio Maximi, quo hanc Synodum designauimus, anni 15. numerantur.

H A C T E N V S, quae Sulpicius edidit, ita vti M. F. ex codice Herdesiano ea edidit, bona fide in oculos omnium producere conati sumus. & in quae nos, scriptum hoc obiter recognoscentes, impigimus, ea, vetustis membranarum destituti, ex ingenio rei quae veritate, partim etiam ex trium editionum comparatione, in integrum quoad licuit, restituiimus; ne verbo tamen vsquam vel syllaba immutata, quin idem notauerimus: quod alijs de eo ipso liberum sit iudicium. Nunc ex Galesinij doctissimis Notationibus, quae ad historiae fidem pertinere videbuntur, paucis excepta adiciam.

SCHOLIA IN EAMDEM SACRAM
HISTORIAM, EX COPIOSIS PETRI GALESIINII NOTATIONIBVS, A V. G. EXCERPTA.

Pag. 26 *Inter se parum consentiant*. Ab initio enim mundi ad Christum natum numerant Hebraei annos 3953. vel, ut alijs placet, 3760. Graeci, secuti lxx. interpretes, 5500. vel, ut alij volunt, 5200. Iosephus ab orbe condito, ad captiuitatem Babylonicam supputat annos 3563. quibus adiecti anni ad Christum natum, 587. efficiunt summam 4150. Philo 3960. Hiero. & Eusebius 3963. Isidorus 5196. Orosius & Beda 5199. Astrologi à diluuiio ad Christi ortum putant annos 3102. quibus si addimus 2326. quos scribit Albumasar à mundi exordio effluxisse ad Cataclysmum, erunt anni 5328.

27 *tricesimum & ducesimum*. Sic lxx. interpretes, quod Armeni, Iacobitae, Aethiopes, & Latini; in quibus & noster: at Hebraei & Chaldaei produnt Adam centum & triginta annos

natum

natum fuisse, cum Seth f. suscepit.

Seth verò Enos. Annos vitae istorum non adscribit, quod de iis auctores omnes Hebraei & Graeci infinitis modis dissentiant.

Angeli quibus. Eodem in errore versati sunt ex Graecis Iustinus, Tatianus, Proclus, Athenagoras: Item Iosephus Hebraeus: & inter Latinos Tertullianus, Lactantius, hic noster. natus est error ex verbis Genes. 6. quibus filij Dei narrantur uxores duxisse filias hominum. Filios enim Dei Angelos intelligunt. quod peccatum plura alia secuta sunt, quae legere est libro 2. Firmiani Instit. diuin. cap. 15. Qui melius verò senserunt, ij Moysi verba accipiunt de filiis & posteris Sethi, qui pij id est Dei filij dicebantur, ut nati è Caino, hominum filij. Cyrill. aduersus Iulianum Apostatam lib. 9.

28 *imbrem destitisse*. centesimo & quinquagesimo die, quam plueret cepit. Genes. 8. Ioseph. lib. 1. Antiq. cap. 5.

eoque non reuertente. Sic Graeci omnes, & plerique Latini. Hebraeorum tamen Biblia memorant rediisse coruum, id est, ut iidem interpretantur, emissum eum, vltro citroque volando toties rediisse, quoad terra ex aqua emeretur. Vide b. Hieronymi quaestiones Hebraicas.

29 *post annos, ut ego comperio*, 2242. Sic & Graeci. at Iosephus 2640. annos, Hebraei 1646. numerant.

hostiasque ex volucribus. immo ex omnibus mundis animantibus. Genes. 8.

Nebrod Gigantem. Sic Graeci eum nominant, qui Hebraeis est Nimrot. Ab iisdem profectum est, quod idem Gigas hic vocetur. Quod enim Gen. cap. 10. vulgo scribitur, ipse cepit esse potens in terra, reddiderunt illi, & rōs ἡγεῖτο τῆς γῆς.

30 *anno millesimo septuagesimo*. Epiphanius anno 1040. Nicephorus 1082. Hebraei verò, longissime à Graecis dissidentes, natum volunt Abraham anno post diluuium 292. Augustinus lib. 18. de ciuitate Dei, cap. 2. addit regem Siciniorum tum fuisse Europen, Assyriorum Ninum, idque ante Urbem conditam annis 1300. ut Orosio placet.

apud Charrae. Ad eam urbem M. Cassio Imp. caesus est Romanus exercitus à Parthis.

pra multitudine familie. contenduntibus vtriusque pastorebus de finib. agri pascui. Genes. 13. Ioseph. lib. 1. cap. 16.

Z

reges

reges vicinarum gentium. Diodorus Perfas, Iosephus Assyrios fuisse prodidit. cum videlicet. l. cap. 9. ubi causam belli multis exsequitur.

31 peregrinumque. Non sine causa Aegypti nomen tacuit: in qua posterum Abraham exfulavit annos 400. siue, ut Epiphanius in Ancorar. supputat, annos 430.

32 in molem. Genes. 19. in statuam salis mutata narratur, quam suo etiamnum tempore existare testatur Ioseph. Antiquit. lib. 1. cap. 11. Cyprian. & simul illic

In fragilem mutata salem stetit ipsa sepulcrum
Ipsa imago sibi formam sine corpore seruans.

At Sodoma. eo nomine comprehenduntur etiam quatuor aliae urbes, quae eodem igne conflagraverunt, Gomorra, Adama, Seboim, & Segor. Meminerunt conflagrationis Cornel. Tacitus & Strabo. contigisse eam putat Orosius anno ante Urbem conditam 1160.

33 contacto domini semine. Ex veteri Hebraeorum more, qui manu in femur posita sancte iurabant. Cuius, licet parum fideliter, meminit item Diodorus. Hebraei eius iurandi religionem ad circumcisionem referunt: August. lib. 16. de Ciuit. Dei, cap. 33. ad semen Abraham, hoc est, Iesum Christum.

34 exultasse sepius. In vtero gestiebant, inquit Augustinus, & iocundos ludebant, lxx. Interpretes verterunt. Symmachus autem dicitur, hoc est, quasi nauis aliqua in summo ferebatur. Nati dicuntur Isaac huiusmodi Xerxe seniore Assyriorum rege.

35 Lia oculis deformior. Latini Lia tribuunt lippos oculos, quos Hebraei appellatur molles. lxx. interpretes vertunt & deuersis. Contra Chaldaei, qui oculorum mollitie pulchritudinis nomine expriment: tanquam Lia oculis dumtaxat pulchris fuerit, reliquo corpore non item.

Rachel traditur. Non traditur post septem annos, ut putauit Iosephus: sed post 11. dies nuptiarum prioris uxoris: ut verba Labanis Gen. cap. 29. explicat Hieronymus, Eucherius, & alij.

37 Ex colluctatione autem nerui femoris. Ioseph. lib. 1. cap. 19. καὶ γινώσκεις διὰ τὴν μάχην ἀνθρώπου αὐτοῦ περὶ τὸ νεῦρον τοῦ πλάτου, αὐτὸς τὴν ἀπὸ χειρὸς τοῦ ἑβραίου, καὶ δι' ἐκείνου ἐδ' ἡμῶν ἰδὼν. Quod igitur acetabulum seu palam appellat scriptura, id Iosephus latum neruum, Sulpicius latitudinem femoris

femoris videtur appellasse.

obortuit. Latini emarcuit verterunt. lxx. ἐνέκρησε. Hebraicum verbum valet, luxatus est, seu loco suo motus.

pretio accepto. nempe agnorum centum, ἑκατὸν ἀμνῶν, ut verunt lxx. Hieronymusque explicat & Onchelus Chaldaeus. At Hebraei vocem Hebraicam de certo nummorum genere intelligunt. neque aliter b. Lucas in Apost. actis cap. 7.

dolo peremerunt. Is expressus est Genes. cap. 34. Iosephus scribit Sichemitas diem festum & sollennem celebrasse, totumque fuisse in voluptatibus & conuiujs. ideoque facile fuisse interficere somno vinoque sepultos.

centum & octoginta. Idem lib. 1. cap. ultimo, huic annorum numero quinque praeterea adicio, quo auctore incertum, ad origines. Genes. cap. 36. Ioseph. lib. 2. cap. 1.

38 negotiatoribus. primum Medianis, dein Ismahelitis. quamquam sint, qui eosdem putent.

Putiphari praeposito. Paulo post Curatorem Regium vocat. Hebraei principem Sicariorum seu Laniorum. utrumque enim vox sonat. lxx. ἀρχηγῶν δειν.

postero die editus. Diodorus Sicul. ita de iisdem: δεῖ δὲ ἐπισημαίνεσθαι, ὅτι ἡ μὲν φύσις τὸν Ζαφά πρῶτον ἐκείνους, πρὸς ἐνὶ χρόνῳ τὰ τὴν χεῖρα. ὁ δὲ θεὸς τὸ φάρις παρέχεν τὸ ἀγῶμα, ἵνα τὸ βασιλεὺς καὶ ἡνῶς, καὶ ὁ Δάβιδ, καὶ ὁ κύριος.

39 ministri Regis. Eunuchi dicuntur Hebraei, & quia Eunuchi alicui muneri a Regibus Aegyptiis praefici solebant: eo factum, ut Sulpicius noster ministros appellaret.

septem annis. De hac vbertate & fame Trogius Pompeius, & Iustinus lib. 36 licet plurima mendacia suo more veris assuant. Accidit, supputante Orosio, lib. 1. cap. 8. anno ante Urbem conditam 1008.

41 Deceffit autem Ioseph. Regnantibus Assyriorum rege 12. Mamito, & x 1. Sicyoniorum Plemmæo, & Argis adhuc manente Argo. August. de Ciuitate Dei lib. 18. cap. 7.

aucti sint multiplicati. Ut verba Hebraea sonant, formicarum seu locustarum instar, singulae enim binos & ternos ferè pariebant.

succedentium regum. Ioseph. lib. 2. Antiq. cap. 5.

42 nomen puero Moyses dedit. In circumcisione enim Moyses a parentibus dictus est.

44 decem plagis. Attingunt has plagas Cornelius Tacitus, & Iustinus:

Iustinus: sed suo more, hoc est, minus fideliter, ut vidit Orosius lib. 1. cap. 8.

ruda adhuc temporum. Non videtur ita res habere. Ante enim quam ex Aegypto emigrarent, annum inchoabant ab eo mense qui cum Septembri mense fere convenit, quique cum aliis duobus Hebraico nomine insignitus est. & sanè frequentes Hebræi eo mense mundum conditum esse opinati sunt. Hic verò mensis, de quo agit auctor, propè cadit in Martium nostrum

ex quinque & septuaginta. Ita lxx. interpretes. At Hebræi tantum nominant lxx. Exodi capite 1.

46 *parus quibusdam siliquis.* Opinantur Hebræi primum defluxisse rorem, terramque occupasse: deinde super rorem manna: tum postremo rorem tertium, quo ea operiretur. itaque rore duplici quasi siliquis contexta mannam apparuisse.

47 *Gomor plenum.* Gomor, ut placet Hieronymo, chœnices tres Atticæ sunt: ut Iosepho, *τρεις χιμαινοκόλλες ἑχθ'*, id est tres heminas, ut putat Priscianus. Hebræi huius mensuræ rationem eam putant, ut oua 43. continere dicant.

in vase aureo. *ἐν ὑακίνοθῳ*, id est, vnam auream lxx. interpretantur. Hebræi simpliciter phialam nominant. Rabini alij testaceum vas; alij æneum, vitreum alij opinati sunt.

52 *quo impetu xxiii milia.* quasi xxiii. milia hominum interfecta in Latinis Bibliis legimus. In Hebraicis quasi xiii. milia: in Chaldaicis, omnino iiii. milia.

tanta claritudine facies eius refulgebat. In Bibliis Latinis cornuta eius facies legitur: quod præ multo splendore radios cornuum instar eius vultus emitteret.

56 *Decessit autem.* Iosephus in extremo 4. libro Antiq. Mosem non mortuum, sed raptum à Deo fuisse narrat.

59 *parum desinitio.* Nihil enim de his in Bibliis sacris. Iosephus imperasse eum prodidit annis xxv. Nicephorus annis xxvij. Hebræorum historia, annis xxviii.

78 *Saul equo delapsus.* Aliter Biblia Regum 1. capite 31. Item Iosephus libro 6. capite 15. Hostibus enim acriter eum insequentibus cum effugere non posset, & armiger suus manum ipsi afferre recusaret, sibi ipse attulit.

111 *Regnasset autem annos vi. & xx.* Imperium Babylonium tenuit hic annis xxxiiij. anno autem xxx. capta est Hierosolyma. Sic Iosephus lib. 10. cap. 12. sed eam numeri rationem si sequa-

si sequamur, regnum Babyloniorum constiterit annis xcix. quod sacris litteris repugnat.

112 *Sed qui ea legere.* Eth enim essent Chaldaea, scripta tamen erant litteris Hebraicis. Vide Iosephum lib. 1. hist. Iud.

114 *Erat ea tempestate.* Iosephus hæc facta ait regnante Dario: alij, Euilmedoracho: quo rege idolorum cultus maximus exstitit. ideoq. etiam tum hæc evenisse verisimilius est, præsertim cum Cyrum & Darium pios admodum reges fuisse legamus.

117 *Darius deinde, sub quo templum est restitutum.* Anno nempe eius regni 11. qui fuit annus Tarquinij Superbi Rom. regis xxvij. ut sentit Hieronym. Tum enim Zorobabel ad templi ædificationem missus est. Deinde anno eius vij. Ezdras missus, qui populum Dei legem doceret. Tum denique xx. huiusmodi anno Nehemiæ potestas redeundi facta est, ut muros & portas urbis exstrueret.

143 *Etenim adventante Christo.* Exstat ea de re prophetia Iacob Patriarchæ Genes. cap. 49.

144 *Fusio Gemino &.* Assentitur Lactantio & Tertulliano, qui Tiberij Cæsaris xv. anno Christum passum putant: & s. s. duobus Geminis Fusio & Rebellio. At plerique alij & Græci & Latini xvij. anno eius Cæsaris id evenisse scribunt eoss. Fur. Aruntio Camillo Scriboniano, & Cn. Domitio Aënobarbo.

ipsum Antichristum venturum. In gravissimis quibusque persecutionibus opinabantur vulgò Christiani Antichristi adventum appropinquare: ut Domitiani tempore, testante Irenæo extremo lib. 5. & Seueri tempore, in cuius x. annum Iudas historicus, qui hebdomadas Danielis accuratè explicavit, Antichristi adventum fore prædixit. Non mirum igitur si multi tum Græci tum Latini patres Neronem Antichristum opinati sint.

147 *Iudei obsidione clausi.* Iudeorum qui obsessi sunt, sexcenta milia omnis ætatis & sexus fuisse Tacitus commemorat. tricies verò centena milia Iosephus.

153 *Etenim duobus Arrii.* Vnus hæresios princeps fuit: Alter discipulus, hoc etiam genere non ignobilis. De quo Photius & Epiphanius.

159 *Tum Eusebius Vercellensis, & Lucifer à Carnalis, Sardinie episcopi relegati.* Locum depravatam ita corrigendum putamus. Tum Eusebius Vercellensis & Lucifer Caralensis Sardinie, episcopi

episcopi relegati. vide Zozomen. lib. 5. cap. 14. & Socratem lib. 6. cap. 19. Tripart. historiae. Luciferum illum modò Sardoum ab insula Sardinia, modò Calaritanum Nicephorus appellat. alij Caralitanum. Est autem Caralis metropolis Sardiniae. vnde etiam Lucifer Sardiniae Metropolitanus dicebatur.

161 *Saturninum homo impotens.* Is Hilariū Pictaunorum episcopum Bitterensi concilio in exilium pepulit. Ado in Chronicis.

VICT. GISELINI NOTAE

AD LIBRVM SVLP. SEVERI DE

VITA B. MARTINI.

Hoc opusculum cum reliquis insequentibus primus, quod sciam, Wolfgangus Lazius Pannonius in lucem extulit: laudabili quidem conatu, sed, ut in initiis fieri solet, parum auspicato. nam ut omittam quòd ea omni luce dignissima Abdiæ apocrypho scriptori, & à Romanis inquisitoribus sub Paulo I. censoria virgula notato subiunxerit, ac veluti in alteras latebras abdiderit: vsus est idem vnico tantum exemplari, per antiquo illo quidem, sed innumeris, flagitiosisque mendis oppleto. quæ siue librarij culpa accidere, qui litteras vetustate euanidas & propè consumptas assequi nequiuit: siue, ut mihi sit verisimile, alia paullo recentior manus ex suo sui que sæculi ingenio optimum alioqui librum lituris & castigationibus deprauatissimis defœdauit: id quod tum in manuscriptis l. infinitis, tum in nostro S. Laurentij exemplari videre est: ego sanè quiduis potius suspicari malo, quàm hominem de omni antiquitate posteritateque optimè meritum negligentia inculcare. Illi potius omnium calculis, non inculcandi modò, sed & vituperandi etiam & damnandi sunt, qui dum eandem Lazij editionem suis typis exsequuntur, atque è quingentis amplius erratis duo aut tria cuius obuia emendant; bellum nescio quem præconem repperunt, qui nobis è diuersis bibliothecis emendicata (vrait) tria exemplaria, eaque characteribus ante mille annos vsitatis descripta, eorum denique diligentem collationem venditare

non

non sit veritus. Os hominis: qui fortasse ipsam b. Seueri manum eiusdemque autographum, quod c. lx. annos supra mille hodie non excederet, fuerit ostentaturus, si vel in mentem venisset. Adeò quidam nihil pensi habent quid dicant, dummodo ad sui heri sensum & quæstum loquantur. Verùm hoc satyræ genus commodius aliud in tempus reiciam; cum ab iisdem plagiariis bonam meam Adagiorum epitomes partem, quam sua suorumque videlicet opera (vri splendide mentiuntur) excerptam & comparatam, nuper Chiliadibus suis appenderunt, altiore voce reflagitabimus: Aut, si non aliud potest, ruborem Ferreo canis exprimemus ore.

Vrad rem redeam & nostri instituti rationem aperiam; in his opusculis emendandis vsus sum, primùm, quatuor Louanienlibus manuscriptis libris, vno Cœnobij Parcensis, peruetere, & mirè castigato, altero Monasterij Bethlemitici, tertio, & quarto è Monast. S. Martini, non vetustissimis illis quidem, sed accuratè descriptis: & si coniectura non fallit, ab ipso Ioan. Costerio ad meliora exempla collatis. His accesserunt duo m. f. Leodienses, vnus S. Laurentij, alter Caroli Langij, hospitis mei desideratissimi, qui vt huius euulgationis mihi auctor fuit, ita, cum vtrumque exemplar me prior excussisset, prius tamen effecit, vt Louanium mecum asportare & de integro non ignauis oculis singula recognoscere liceret. erat enim Louanienlibus m. f. longè antiquius, sed lituris macularissimum: quarum ego vestigia ab alijs libris tanquam manu ductus, non sine fructu saepe sum perlecutus. Postremum longè optimæ notæ, idemque ante sexcentos annos, si quod in his iudicium meum est, exaratum, nactus sum è bibliotheca S. Trudonis, beneficio singularis amici mei Theodori Hallij, Consulis Læuensis, quæ (vt fortunæ ludum agnoscas) his turbis sola alex. fors, ne expiandæ patriæ tertius Decius accederet, liberauit. id præ cæteris, siquæ dubitarem, me confirmauit, & obiecta properanti obitacula amouit. His instructo opibus non nihil etiam auxilij, certè in odiosis. hoc labore solatij non parum attulit Theod. Pulmannus, qui mihi emendationes iam in eudi subiiciendas adornati, varietates scripturæ, quas olim è duobus m. f. Nouiomagi & Craneburgi excerpserat, amice, vt solet, impertiuit. eæ enim aut consensum meorum librorum approbabant: aut si quando dissensio inciderat, veræ lectioni

Z 4

non

non raro suffragabantur. quæ voluptate nihil in his studiis esse iucundius, sciunt illi qui hoc saxum solent volvere.

Hactenus de ratione nostræ castigationis & à quibus adiutus eam occeperim. Iam de notis earumque ratione sic paucis habe. Quandoquidem ex ingenio & coniectura hic ne syllabam quidem citra librorum m. s. auctoritatem suo loco mouerimus: nos earum mutationum quæ lenicula sunt verborumque sententiam non immutant, nullam hic mentionem facturi sumus: tum quod in infinitum excrescerent: varietatibus enim lectionum ea ferè scripta sunt obnoxia, quæ quamplurimorum manibus olim trita fuerunt, at quid istis potuit esse tritius, quæ tot seculis in monasteriis ac templis b. Martino sacris toto orbe singulis annis semel atque iterum publicè recitari solent: tum etiam quod eiusmodi accuratio ingrata ferè est atque odiosa. At quæ maioris sunt momenti, ita ut ab his auctoris pendeat sententia, quæque omnium librorum m. s. consensu constituuntur; ea quidem proponemus, sed proponemus tantum, adiecta Lazij, hoc est, vulgata hactenus scriptura. si verò libri m. s. inter se euariant, adeo ut delectus ac iudicium citra difficultatem fieri nequeat: in eo præcipue noster hic labor versabitur, ut quod nos pro vero habituri sumus, id quambreuissimè adstituamus, diuersa interim lectione aut lectoris iudicio relicta, aut certis argumentis reiecta. Iam quæ ad Historiam pertinebunt, quo his notis varietatis non nihil accedat, ea, ut occurrent, adnotabimus, quæcumque ex auctoribus huic nostro synchronis fide & notione digna, per otium excerpere licebit. Superest ut de epigraphæ & librorum ordine pauca subiiciamus. Lazius tria hæc opuscula toto genere diuersa, librum dico de vita b. Martini, epistolas tres, ac totidem dialogos, vnum opus facit, hoc titulo, De vita b. Martini libri tres, ac primo complectitur epistolam ad Eusebium, & libellum Desiderio dedicatum: secundo epistolas ad Aurelium & ad Bassulam: tertio tres dialogos, quæ partitio ex libro ipsius m. s. deprompta esse nequit: cum eidem illi, nouem m. s. nostri constanter aduersentur, & in eam, quam ex iisdem attulimus, vnanimiter conspirent. quid quod ipsæ auctor ipsæque rei veritas illam auersentur? ut suo loco docebimus. reliquum est igitur, ut eius distinctionis auctores habeat & secutus sit Gennadium, Gregorium Turonensem, & Abbatem

Abbatem Spanhaymensem. quod si est: tamen ut Gennadij auctoritate nitatur, non debuit epistolas huic trium librorum numero includere, quas Gennadius exclusit. neque ille trium librorum meminit, sed duorum dumtaxat, nempe libelli Desiderio nuncupati, & Collationis Postumiani & Galli, quam in duas deinde incisiones secar. Greg. Turonensis verba lib. x. historiarum accipienda veriùs existimem de triplici scriptorum Seueri genere, in eadem propemodum re versantium, nempe libello, epistolis, & dialogis: nisi maius eo numero potius designari libellum & duos posteriores dialogos, qui vnam eandemque rem exsequuntur. Nam quod ad Spanhaymensem attinet, qui vitam in tres libros dispersit, & Collationem in alteros totidem, tam in eo verus est, quam in illo, quod subiungit, claruisse Seuerum anno Dom. 520.

Seuerus Desiderio fratri. Hunc Desiderium in Gallis egisse, cum ex aliis, tum ex eo certo constat, quod Paullinus ad Seuerum suum litteras daturus, Victori internuntio, suas item adiunxit ad Desiderium, quem, ut habet titulus, appellat sanctum & meritò venerabilem fratrem, & desideratissimum desideriorum suorum desiderium. eas adeat, qui hominem propius volent cognoscere.

frater vnanimus. ita omnes l. m. s. epitheton omisit Lazius, vocem eo sæculo sanctis scriptoribus vñtatissimam, ut indicio sunt tum epigraphæ epistolarum Paullini ad Seuerum, tum ipsæ epistolæ, quæ nonnumquam tertio quoque versu eam vocem repetunt. vide epist. xiv. ad Seuerum.

libellum quem. sic & mox, libellum edidi. & in fine dialogi primi, immo vbique de libro hoc ut singulari loquitur. quodque ad rem propius facit, hoc epilogo librum claudit: Sed iam finem liber postulat, sermo claudendus est, &c. quid ni igitur à reliquis opusculis eum disparabimus, quem & solum edidit, & multo antequàm de aliis vel per somnium cogitaret. Immo, ut è locis modò laudatis liquidò apparet, vnus hic liber reliquorum princeps fuit occasio, atque auctor.

atque intra dom. hac præpositione sæpissimè vñtur, ut argumento erit prima ferè huius libelli periodus, & cap. 4. & maxime, intra Illyricum, & mox, intra Gallias. ideoque eam restitui non semel. Laz. inter.

quod fore arb. Parisienses, fortè, contra lib. m. s. o. atque hæc è mirificis eorum castigationibus vna est.

omniūque rep. Laz. omniūque.

Verumtamen ea tibi. Laz. copula aduersatiua omissa scribit, Earibi fid. lib. edidi, quem nulli. fortasse in ipsius manuscripro exaratum concisè fuit. Ea tñ fiducia. Edendi verbo similiter vsus est Paullinus epist. 3. ad Seuer. Neque sufficit litterarum ad nos editione maturare. quo loco legere malim, editionē maturare, vt princeps littera posterioris verbi prioris finem absorpserit.

apud me ipse didici, vt salaz. Sic plerique. m. f. vt sit, rationem ipse mecum iniui, qua, &c. vel, à me ipso sensim impetraui: me ipse sensim assuefeci: &, (quomodo de Iuditha loquebatur) consuetudinem mihi ipse feci. In Lazio, &, si bene memini, in quibusdam m. f. est, decidi pro didici: quod non displiceret, si meliores libri suffragarentur. & illa, apud me ipse, melius paullo, cum verbo, didici, coharent.

id desitudine. Sic diserte scripsit Trudon. l. & Laurent. in interstitio versuum eandem scripturam annotat, cum tamen prius scripsisset dissuetudine. nihil dubito, quin verissimum sit. Scio quidem nouam esse dictionem & fortasse nusquam alibi lectam. At quia noua est, & nusquam alibi lecta, idcirco loco ab ineptis librariis eiecta, nunc postliminio venit restituenda. & verò quid vetat, quo minus à desitum desitudo formetur, cum à desuetum desuetudo vulgatum sit?

Procem. Plerique mortales studio glo. Et hic iidem libri vnà cum Parcenti, id est, tres longè optimi consentiunt: cum Laz. & reliqui legant, Plerique mortalium studio & gloriae seculari. Sallustij, credo, ad cuius imitationem se totum composuit, non procemium solum, sed ipsa etiam verba voluit exprimere, quæ sunt, Omnis homines, quise, &c.

que res. L. Trud. quæ quidem res non perennem vtique, sed, &c.

sed acerrimè. Laz. à crimine.

vitam, quam. Laz. quàm, omisit.

vt multos planè. Laz. multos tamen.

commodi ducimus. Laz. commodi, utilitatis ad quæstum ducimus. merum scholion.

non potuerim. Semel vt hoc moneam, nihil familiarius Seueri, quàm loco indicatiui modi, vt subiunctiuo. exemplo fit sola hæc præfatio.

excellentiore. Duo meliores m. f. excellentia. & infra cap. 22. fatisque

fatisque sit nos & in excellentibus non subtrahere veritatem, &c.

Cap. 1. Sabarie Pannoniarum. In duobus m. f. Sabaria Pannoniarum opido, Laz. Pannoniorum. quod nequā esse nō ē libris m. f. solū sed ē libro etiā superiore est ostendere: vbi Arrianorum tyrannidē describens, Nam omnes ferè, inquit, duarum Pannoniarum, &c. neque eo sæculo aliter quàm Hispanias, Galias, Britannias, &c. nominabant, vt sequentia, & inter æquales Seueri scriptores Marcellinus abundè testatur.

altus est. Sic quatuor meliores l. vulgò alitus.

inter scholares alus. Sic scripsi ex Trud. l. Parc. & Bethlem. Veterangrum enim filij scholares dicebantur, cum adolecentes armatam militiam sequerentur, vt ex Vegetio liquet, & xij. lib. Codicis, titulo, de scholario priuilegijs. iis scholis qui præerant (erant autem variae, & plurimæ, vt ex Comment. Reip. Rom. Lazij lib. 4. cap. 13. constar) modò capita scholarum, modò comites ac tribuni dicebantur: vt iidem auctores modò laudati memoriæ prodiderunt. Nō diffitebor tamen hic mihi etiam scrupulum restare. Lazius enim edidit seculares, ex ingenio potius, quàm ex sui m. f. l. vestigijs, in quo non dubito quin exaratum fuerit, seculares: quam dictionem literarum penitus immerfam non obscure tamen S. Laur. l. repræsentat. A quo non longè abeunt in diuersum l. Pulm. in quibus est, seculares. quod audio mirifice placuisse Ioan. Cauchio Vltraiectino, idemque ego vtraque, vt aiunt, manu amplecterer, si, quid sibi vellet, possem capere.

sub rege Constantio. Sic omnes lib. Laz. tamen scripsit Constantino. quī id fieri potuit, cum inter Iulianum & Constantinum Iuniorē anni minimum x. vij. intericiantur, & morientē eodem Constantino b. Marinus vix quinctum ætatis annum fuerit ingressus, vt suo loco docuimus. Mirum profectò ab homine omnium historiarum callidissimo etiam sine libris id non esse obseruatum.

quia diuina potius seruitute. Sic l. Trud. & ambo Leod. vt casu vsus sit, qui verbo est proprius, licet minus sit vsitatus. qua forma dicimus aras spirare floribus. Stat. Sil. 3. Lazius & alij lib. diuinam p. seruitutem. quam phrasim licet figuratam nobis familiorem esse non ignoro: Sed videndum quid Seneca suum sit. Monui superiore lib. vbi de Beniamitico bello agitur, ablatiuum non semel in hoc opere quarti casus vicem

vicem subire. Sic mox dicit, in Dei opere conuersus, quo loco nos, in Dei opus vel opera, diceremus, neque aliter mutauit ac scripsit l. Parcentis.

hic tamen. Abest, tamen, à tribus libris.

ante baptismum. quidam lib. baptismum. sic & alibi variatum, nos, vt semel dicam, in his minutis potiores libros securi sumus.

vestire nudos. Laz. v. nud. solitus. quod cum in nullo sit libro m. f. certumque sit irrepsisse è glossemate Sallustianam loquendi breuitatem deformante, eiecimus è loco non suo.

Reseruans. sic Trud. & Laur. l. In Parcenti est, reseruare, quod nescio an verius sit; certè litura, in qua vetere manu, reseruans, substitutum est, tale quid præ se fert. Laz. & alij, reseruabat.

Cap. 2. *asperior.* Laz. austerior.

vir Deo plenus. Laz. vir Dei, Deo plenus.

Ridere nonnulli. Laz. risere, & mox, gemuere. contrà ac libri meliores, & genius fert auctoris.

pauperem texerat. lib. Trud. contexerat.

etenim transacto. Erant enim eo tempore milites ferè Christiani: atque hoc illud est, cur Iulianus ad demerendos militum animos antequàm Augustus saluaretur, Christianismum simularet. vide Theodoretum hist. Eccles. lib. 3. cap. 4. & Nazianz. in eundem.

solo licet nomine. securus sum libros mel. In aliis solo scilicet. quod non damno. alij neutrum habent. verùm ea optione, quam libri ipsi nobis faciunt, cui non uti sit liberum? Militiam nomine tenus cultam illi opponit, quam armatam in adolescentia sub Constantio securum esse supra dixit.

Cap. 3. *irruentibus intra Gallias.* Parc. lib. irruentibus. De ipsare, sic Socrates scribit lib. 6. hist. Trip. cap. 1. Post hæc igitur Imperator (Constantius) euocauit Iulianum, & consultuit Cæsarem: dansque ei coniugem Constantiam (Helenam vocat Ammianus lib. 15.) sororem suam, contra Barbaros eum destinauit ad Gallias. Hi namque Barbari, quorum Imp. Constantius contra Magnentium auxilia perierat, cum nihil profuissent contra tyrannum, Romanorum vastabant vrbes. & mox: & cum illi (Barbari) per legatos, litteras Imperatoris eos ad prouincias inuitantis ostenderent, &c. Hæc igitur accidisse videntur ineunte anno illo, quo ipse consul

consul primùm cum Constantio cons. viii. in Gallias ad Alemannorum incursums coercendos missus est. ij enim tum temporis Constantio aliis occupato, tantis viribus atque impetu è suis finibus in Gallias proruperant, easque nullo renitente adeò ad internecionem vastarant, pæne vt eas Augustus pro deploratis habuerit, & Iulianum patruelem fratrem ea vna solaque de causa coactus sit in imperij societatem adsciscere. Adscitus igitur ille Fl. Arbetione, & Ma-uortio Lolliano c o s s. iplis kal. decemb. Viennæ vt hibernaret, ex vrbe egressus est ibi cum omnia ad bellum Gallicum necessaria cõparasset; confecto raptim per Augustodunum, Antissiodorum, & Tricassas, perdifficili & periculoso itinere (omnia enim ea loca hostes populabundi infederant) Remis tandem exercitus suos coniunxit: atque inde per decem pagos Alemanam plebem aggressus, quæ Argentoratium, Brotomagum, Tabernas, Salisomem, Nemetas, & Vangionas & Maguntiacum ciuitates possidebant, eorumque territoria habitabant: primam omnium Brotomagum occupauit: ibique occurrentem Germanorum manum partim cecidit, partim fugæ celeritate salutem sibi querere coëgit. Hæc è lib. xvi. Ammiani pluribus adduxi, tum vt ipsi historiæ lucem non nullam asferrem, tum quòd hoc vno loco tota Chronologiæ nostræ ratio & fundamentum nitatur. Omni-no enim mihi persuadeo, b. Martinum hanc, de qua nunc agimus, missionem impetrasse Remis aut certè Brotomagi. ex quo & illud necessariò efficitur, si biennio ante missionem baptismo fuerit initiatus, vigesimo ferè ætatis anno militiæ sacramento exauktoratum fuisse. qui annus incidit in annum imperij Constantij xx. Urbis cond. m. c viii. Christi verò ccc. lvi. supputante Onuphrio.

militibus: &c. vt est consuetudini, sing. Laz. militibus, vt est cõsuetudinis: singuli, &c. prauam distinctionem redarguit sola donatiuorum ratio.

militaturus accip. Sic tres optimi l. In Laz. & aliis, pugnaturs, planius quidem, sed minus argutè. Tibi inquit militaturus, tuum accipiat donatiuum. ego qui Christi miles sum, tibi militare non possum: cum pugnare Christi militibus sit nefas.

At Mart. Laz. Ad quæ Mart.

Postera die. Sic lib. plerique: neque aliter ferè ipse auctor. Laz.

Laz. postero. Si coniecturis locus est, scire huc quadrare possint verba illa Marcellini: Igitur Agrippinam ingressus (recto itinere ex Brotomago) non ante motus est exinde, quam Francorum regibus furore mitesciente pertetris, pacē Reip. firmaret, & urbem reciperet munitissimam. Sed hæc coniectura tantum est, vera an falsa, viderint alij.

Cap. 4. *imposito Diaconij*. Parc. l. diaconatus, in Laur. lib. lituræ immerla est postrema syllaba.

vir altioris cons. Sic dial. 1. cap. 17. Sed virum altioris ingenij, &c. Laz. vir Dei alt. peccatum geminum illi, quod cap. 2. notauit.

quidam i. l. videretur. Laz. quidem i. l. videtur.

detinebat. Duo meliores l. retinebat.

adstrictus prec. Sic tres mel. lib. in Laz. obstrictus.

conestatus fratres. Duo libri Pulmanni, fratribus.

postea euentus. Laz. rei euentus: quod non reicio, vt neque alia multa, sed quid libris faciemus? quorum nemo suffragatur Lazio. Verbo vt præcidam, huius modi mutationes sunt infinitæ, & liquet mihi deierare, ducentas amplius dictiones à me ex his opusculis esse eiectas sola librorum auctoritate, cuius rei fidem si à quibus impetrare nequeo; sibi illi credant, & vel decimam nostri laboris subeant partem.

cumque vnus. In duob. lib. Pulmanni, cumque v. securi eleuata in caput eius librasseri cum; dexteram, &c.

dextera. Parc. l. & Trud. dexteræ.

seruandus & spoliandus. Sic tres l. opt. Lazijs, cum alijs, & custodiendus.

Respondit Christianum esse. Hoc olim moris fuit omnibus Christianis, vt à Iudice, aut in summis periculis de patria & origine interrogati, vnū illud responderent, Christianos se esse. De quo plura nos ad Prudentium volente Deo disseremus.

se magis illi dolere. Sic omnes concordi calamo l. nouem m. f. scribunt. similem loquendi formam obseruavi in vita Bergefi abbatis, cap. v. his verbis, dolere se illi, quippe quem videret diabolo subditum, &c. loquitur de Pipino. Adseruatur ea vita descripta manu in bibliotheca S. Trudonis. Laz. edidit, illius dolere. Vnde Parisienses è libris suis, id est, ex ingenio, substituerunt, illi condolere.

visus est, vt hæc quæ. Laz. adè vt quæ,

volaret, intendere. Sic quatuor l. m. f. Terent. Andr.

Quid

Quid quæram, aut quò nunc primùm intendam? Laz. & alij, tendere.

Italiam repetens. Laz. repeditans. ferri possit, vt ex notis in primùm lib. liquet: si libri ferrent.

discessu sancti Hil. Laz. discessum.

insulam Gallinariam nomine. Nicephorus lib. 9. c. 19. eadem ferè, quæ hætenus à Seuerio narrata sunt, paucis perstringit: variat tamen in quibusdam. totum locum adscribam, vt à Ioan. Laugo latinè versus est. Floruit apud hos (Europæos) Martinus ille, qui Sabariam Pannoniæ patriam habens, cum generis militiæ splendore adeò clarus fuit, vt honores etiam sit meritis, & ordines duxerit. Sed ille Casarianam diuinæ militiæ posthabuit. In Illyrico primùm philosophatus, atque inde varijs persecutionibus & insidijs expetitus, secedere est coactus. multos namque ex Episcopis, qui Attrijs cōtagionem conceperant, manifestò deprehenso coarguit. ac deinde Mediolani secum ipse vixit. Vnde Auxentij eius urbis Episcopi, non rectè de Nicænis decretis sentientis, insidias veritus discessit, & se in insulam quandam, quæ vernaculo nomine Gallinaria dicebatur, abdidit. In hac alimento radicum herbarum vixit. Insula autem ipsa exigua admodum est, & adificijs carens, Tyrthenum, respiciens mare. atque inde abductus, administrationem ecclesiæ Turonensis suscepit. In tantum verò diuinis resplenduit donis, vt mortuos in vitam restituerit, prodigiaque & miracula plurima, quæ non multum ab Apostolicis abessent signis, ediderit. Eodem & tempore & loco simul quoque Hilarius ille vixit, vir diuinus, qui cum Martinus profugeret, eandem sustinuit fortunam: quippe qui eodem cum illo ardore in fidem ferretur. Hæc Nicephorus. quæ ea etiam gratia lubentius adduxi, quòd, eodem loco & tempore simul vixisse Hilarium & Martinum, & simul in exilium abiisse: item, Martinum ex Gallinaria insula reuersum, Turonensis ecclesiæ administrationem suscepisse, planis verbis referat. quæ duo alibi pluribus à nobis disputata sunt.

elleborum, venenatum vt ferunt. Non quidem toto substantiæ genere vt sunt omnia *δυσήγητα*: sed quia naturæ alendæ minus idonea: qualia *καδύπτηα* omnia, quibus si quis abutatur, mera fiunt venena.

regis penitentia pot. Sic o. m. f. l. Diu metorsit hic locus, donec

donec viderem Seuerum secūdo libro Sacrae historiae sibi ipsi esse interpretem, cum ait, Hilariū quasi discordiae seminarium & perturbatorem Orientis redire ad Gallias iustum esse, absque exsilij indulgentia, id est, non remisso tamen ei exsilio, ita vt ei, vnde exsulandum erat, ibi etiam iustum exsili degen- dum esset. Pœnitebat videlicet impium Imp. eò re- legatum fuisse Hilariū, vbi suis Arrianis multo plus mali & damni daret, quàm in ipsa Gallia fuerat daturus. ratio ex ipsa historia petenda, quàm Seuerō nemo accuratius descripsit. Laz. regis indulgentia pot. bellum verò. quid ille indulgeret, quo nihil vquam Catholicis fuit infestius?

Cap. 5. *est vestigiis*. In quibusdam m. s. ē vestigiis & p. quod vulgata lectione nihilo est deterius. Particula, ita, suspecta mihi fuit, dum dial. 1. segm. 5. occurreret: ita ambo cœlestem panem cum multa exultatione fregerunt.

Monasterium collocauit. Ligugiacum id posterī appellarunt, quadraginta distans ab vrbe Pictauiensi stadiis, designante Greg. Turonensi.

primūque apud Laz. primūque hoc apud.

Martino reddum, vndeque. Participium, redditum, abest à lib. Parcenſi; vt alterum vtrique respondeat.

Ab hoc primo. Laz. Adhæc primo.

Cap. 6. *Lupicini cuiusdam honorati*. Meminerunt Fasti consu- lates cuiusdam Fl. Lupicini consulis eodem illo anno, quo Gratiānus Augustus creatus. Siue autem ager hic eiusdem Lupicini fuerit, quod vero non est absimile; siue alius: no- bis satis fuit, adducto exemplo veram scripturam constituere, alias ab eo nomine euariantes pro falsis ducere.

marcescentibus oculis. In vnico Parc. inardescensibus. quod, quidquid sit, non omnino displicet.

defunctus. Laz. defuncti.

Cap. 7. *Sub idem ferè tempus*. De ætate b. Martini hic ver- bum nullum. Greg. Turonensis, qui illum Attico & Cas- sario c. o. s. s. anno ætatis 81. episcopatus verò 26. mortuum scribit, indicare iisdem verbis videtur, eum 55. ætatis anno ad episcopatum fuisse allectum. quæ omnia quàm vera sint, ex auctoris nostri verbis expendamus. Constat ex superio- ribus b. Martinum tertio post baptismum suum anno, Hila- rio aliquandiu conuixisse: eidemque post quintum annum ab exsilio ad *ἐπισημοῦς* suæ sedem redeunti, Romæ occurrisse, indeque

indeque cum illo ad Pictauios reuerso non procul ab opido si- bi monasterium ædificasse. Est autem verisimile, egisse tum illum ætatis annum 27. Auctorigitur dum res deinde gestas ordine persequitur, non aliis vtitur transitionibus, quàm, Quo tempore: &, Non multo post: item, Sub idem ferè tempus. Amabo te, lector, num his transitionibus triginta annorum spatium videtur posse designari? Dabo nunc aliud, quod totam Gregorij rationem multo foediùs turber. Dialo- go 2. cap. 6. ait Seuerus Martino suum primū episcopatum datū Valentiniano seniore rerum potiore, fuerit ille, vt mi- nimum, Valentiniani annus 4. Christi verò 367. Inde iam certo & euidenti argumento euincam b. Martinū eo tempore non 53. ætatis annum, sed 33. demum egisse. nam inter ex- auctorationem eius & eum quem nominavi annum, tantum 12. intericiuntur. Ita mihi Musæ sint propitiæ, cum istius- modi multa lego, vix me contineo, quin eam Terentiano illo exclamem, Proh Iupiter, vbi nam est fides!

Ruricius quidam. Sic optimi libri. & Ruriciū Præsidentem le- go apud Marcellinum lib. 27.

vultu despic. Laz. multum.

volente cogebat. Laz. cogitabat.

pars diuersa. Sic duo opt. libri. & cap. 10. diuersam in partem ruit, id est, contrariam. Vide Gul. Canteri nostri nouas le- ctiones. Laz. & alij libri, aduersa. scholion merum.

virtus erat. Quidam lib. fuit. alij vtrumque habent. neutrum fortasse desideramus.

monasterium sibi statuit. Id, si bene memini, posterī Maius mo- naster. dixerunt, in quo & basilicam b. Petro & Paulo dedi- cauit. Gregor. Turonensis lib. x.

Plerique camelorum setis. Qui huius habitus, monachis eius temporis vsitati, descriptionem requirit ampliore, legat Paulini vii. ad Seuerum epistolam: quæ cum iis, quæ hic tractantur, eiusdem ferè est argumenti.

sit mirum. In duob. opt. lib. mirandum.

inter eos nobiles. Laz. nobiles.

non se de Mart. sic quatuor lib. optimi. In Parc. non sibi de Martini monasterio cuperet sacerdotem?

Cap. 8. *ostendi: grandi*. Laz. cœpit grandi. cuiusmodi infarta glossata nusquam non occurrunt: nominatim bis cap. 9. verbum, cœpit, locum cepit non suum.

quia incert. Laz. qua.
meritumque ut loqueretur. Laz. m. requirit.
nomenque edicit. Sic o. l. Et dial. r. cap. 6. nolo nomen edicere. Laz. edidit.

Cap. 9. dein cum promovere. Laz. primo mouere.
in vertig. rotabantur. Lib. S. Laur. morabantur.
victi pondere, corporis onus. Sic meliores l. Laz. donec victi, corpus.
onus. fortasse verius sit, donec victi pondere corpus deponunt.

Cap. 10. arborem pinum. Laz. arborem primum.
Deum potius. Laz. Dominum. sequatur qui volet, ego libros
duces sequor.

esse aclinis. Sic meliores libri diferte. & Fortunatus: Paul-
latim inclinans iam victa secure ruebat. Laz. & alij, accliuus.
quod barbarum est. sed vocem Latinam, rariusque vritam
barbari non intelligentes, suam videlicet substituerunt.

pallebant. Laz. paliebant. quod nescio an eo loco fuerit o-
portunum.

eleuat a obuam. Eisdem verbis in prodigio huic simili vritur
dial. 2. cap. 9. Laz. eleuat obuam manum.

Gemiles supere. Laz. stupuere, fleuere.
aut ecclesio. Nominat Gregor. Turon. ecclesias in vico A-
lingauiensi, Solonacensi, Cistomagensi, Tornomagensi, Con-
datensi: lib. x. histor.

Cap. 11. ubi iussus est. Laz. visus est.
Cap. 12. superstitione rel. In duob. l. Palm. superstitione.
precabatur a Dom. Sic duo opt. In alijs ad Dominum.
profanam eadem. Laz. dum fana cadem.

Cap. 13. pagum Aeduorum. Lib. Trud. Aedorum. quod addo,
ut eius libri auctoritate hanc antiquissimam scribendi formam
confirmem.

resupinus. Laz. supinus.
Cap. 15. exanimi proslia. Laz. ex animo. In Parc. & Trud.
pater currit exanimis. fortasse rectius.

Cap. 16. ex cella, in qua. In Laur. l. videtur fuisse cellula.
Laz. ex ade illa, in qua. Hic fortasse idem ille est Tetradius,
ad cuius filium optimae lpei poetam, clarorum virorum vsu
& frequentia florentem scribit Ausonius consul anno urbis
1131. epist. 16.

spondet se igitur. In alijs sed recentiorib. l. sponndit ergo se.
Cap. 17. in os intulit. Lib. Laur. & Trud. in ostulit.

egressus

egressus est. In tribus m. f. rec. egressus est. quod è glossa pro-
repleuisse quis non videt?

Cap. 18. cum de motu atque. Sic duo opt. libri. In Laz. atque
alijs, de metu atque impetu. quæ vox ex sequentibus huc ac-
cessita videtur.

Cap. 19. postero die. Sic optimi l. tres, cum alijs duobus. ali-
ter nimirum atque capite 3. locutum notauimus.
nam aut dig. Sic iidem libri opt.

puellam ei, praesens virtutum, &c. Sic deprauatis. locum iidem
libris auctoribus restituiimus, qui sic in Laz. legitur: puellam
ei praesens, ob virtutum eius testimonium, quo absente licet,
&c. Eandem locutionem sub finem cap. 5. restituiimus Seueri,
primusque, inquit, apud nos Martini virtutum vel materia
vel testimonium fuit.

Cap. 21. Paullinus verò. Fuit hic b. Paullinus, vir consularis,
& in laicali etiam amicitia Seueri dilectissimus, ut initio
epist. 5. ad Seuerum, ipse testatur: quem b. Martinus Chri-
sto se suaque omnia consecrantem omnibus pietatis exem-
plum proponit, cap. 26.

paniculo coniigit. Sic l. o. Laz. panniculo. Fortunatus, qui
hanc eandem b. Martini vitam carmine profecto non nimum
fortunato descripsit, neutrius facit mentionem: tantum ad-
iicit: Martini digitis, oleo manante lucernæ Cuncta saluti-
fero superans collyria tactu.

Cap. 22. eluere vultu. Laz. lauare v. c. f. vnguento.

Cap. 23. sunt, pene. Laz. sunt, ut pene, &c. & mox sacerdo-
talem cess. Particula vna falso inserta, altera temere omitta
parenthesim auctoris miserrime scedarant.

qui post se biberet. Sic duo Leod. & Trudon. elegantissime.
nam quod in Laz. & alijs est libris, qui possit prior bibere, ni-
hili est, & superuacuum; cum sequenti colo idem expri-
matur.

primo quidem impetu. Vltimam vocem omisit Laz.

captum intra Aquileie muros. Prosper Aquitanicus: Theodosio
11. & Cynegio Coss. Maximus tyrannus à Valentiniano &
Theodosio Imp. tertio ab Aquileia lapide spoliatus indumē-
tis regijs, sistitur & capite plectitur. Auson. in Claris urbi-
bus, de Aquileia: sed magnus illud

Eminet, extremo quod resub tempore legit,
Solueret exacto cui iusta piacula bello

Maximus, armigeri quondam sub nomine lixæ.

Felix quæ tanti spectatrix læta triumphii

Punissi Ausonio Rutilium morte latronem. De quo loco

nos aliquando plura.

Cap. 24. *Videris, quo iud.* Sic tres optimi & Martin. alter. In Bethlem. videris. Laz. videres. Videris, id est, aliorum facio iudicium, per me iudicent alij.

istiusmodi, quoties accessisset. Sic duo opt. l. neque multo aliter libri duo Pulm. sensu longe optimo. Laz. & cum eo alij: istiusmodi, si quotiens accessisset, ut de dæmone loquatur. coactum tamen hoc non nihil & minus respondens *et hoc quod, item, multa istiusmodi.* Alioquin particularum si quoties in vnum coitionem poteram ferre: cum a quæ noua compositionis forma Dial. 1. cap. 2. *vsurpavit nequando quidem, pro ne vntquam quidem. quamquam illud, si, ex syllaba proximè antecedente temerè, ut sit, repetita, inculcatum huc videri potest.*

interritus, signo se. Laz. interritus manebat, signoque se.

Cap. 25. *Clarus quidam.* Hic b. Martino fuit carissimus discipulus, ut indicio est epistola Seueri ad Aurelium, qui domino & præceptori suo præmortuus, à Severo fratre dedicato altari, à Paullino epitaphijs tribus honestatus est: è quibus è Paullini epist. 12. illud primum est,

Nominis ut titulo sic mentis lumine Clarus,

Presbyter hoc tegitur, sed membra caduca, sepulchro:

Libera corporeo mens carceris gaudet in astris

Pura, probatorum sedem sortita piorum.

Sancta sub æternis altaribus ossa quiescunt:

Ut, dum casta pio referuntur munera Christo,

Diuina sacris animæ innoantur odores.

Totum adscripti, ut aliorum gustum præberem, & qui Christo iam notus est, nobis etiam propius innotesceret.

angelos apud se. Lib. Trud. ad se. &, solere, abest ab utroque lib. Pulmanni.

habitauitque. Laz. abiitque.

comminari. Laz. com. cepit. Locutio ista, comminari cur, supra à me annorata est, & eadem pag. superiore dixit, increpantem cur intra monast.

in medio vestrum diuerfabor. Hac vocenihil hic & apud Marcelinum, alioq. horum a quales frequentius. Laz. cōuerfabor.

Sabatium

Sabatium nomine. Defunt hæc verba in Laur. & trib. Louanienfibus.

curiosus tamen. Idem Laur. l. curiosus. argutè.

ut Dominum ador. Trud. lib. & Pare. ut Dm.

Antichristi aduent. Vide quæ annotauimus ad finem dialogi 2.

præmissa præ se & circumiectus ipse luce. Sic Trud. Pare. Laur. & Langij liber, in quo postremo tamen est prece, pro præse. Ar in Laz. & quoque recentis. m. f. est, præmissa præ se potestare, & circumiectus ipse, &c. Sententia perspicua & facilis, quam miserè inobsecurarunt, qui verbum, præmissa, longius a rei nomine disunctū quò nam referendū esset non intelligentes, quæsito alicunde facto orationem, quæ sibi constare non videbatur, fulcire conati sunt.

Diu multumque. Sic. Laz. & Trudon. l. & uterque Mart. In aliis, diu murumque silentium. quod approbet, qui volet, Fortunatus:

Mutuaque ambo diu tenuere silentia: fastu,

Mirans ille virum, dum despicit ille superbum.

tanto fectore. Laz. tacito.

Cap. 26. *dignatus est adhiberi.* Latio plerique libri consentiunt: eamque loquendi formam obseruauimus in Sacra historia loco non vno: nominatim, vbi de manna agit: Sexto tamen die, quia sabbatho colligi non liceret, duplum præsumerent. & Exodi 1. Nec dissimulari euentum imperium licebat. In Trudon. tamen est, adhibere. Ut hoc obiter addam, meminisse huius loci Paullinus, scribens epist. 3. ad Seuerum, se hanc Martinianæ seruitutis gratiam in exemplum traxisse. *constantia fuit.* id est licuit, integrum fuit. quomodo Latini verbo, sum, sæpe vtuntur. Quod ignorantes librarij, in lib. Mart. scripserunt, constantia fuit.

beatum esse præsens. Laz. esset, &, documentum.

quamquam in Martini. Latio huius circumscriptionis initium superiori annectit sic scribens, tam sermonis puri, quam in Martini virtutibus, quantum est ista laudatio, nisi quòd, &c. *verè fatebor, non si.* Laz. fateor. Expressit illa Virgiliana, Namque, fatebor enim, dum me Galatea, &c. qua imitatione videtur delectatus. &, Non si ipse meus iam viueret Hector.

ut fabri ferrarij. Laz. fabri ferrarij. Pluralem tamen nume-

rum requirebat verbum, feriunt.

invidos virtutibus eius. Male in quibusdam m. s. virtutis. nam nominibus aliquando casum adiungi, qui verbis primigeniis proprius est, notantur ante me alij.

non alij fuere. Laur. l. ferè, quod fortasse sit commodius.

nos quoque cum tali viro. Laz. eos quoque viros cum tali viderint.

V. GISELINI NOTAE AD
EPISTOLAM I. SVLP. SEVERI.

Ad Eusebium presbyt. Lazius hanc epistolam superiori libro prae-mittit, & ad eundem Desiderium missam vult. cui adstantur tres m. s. Louanenses. verum reliqui iidemque antiquissimi eandem Eusebio presbytero postmodum episcopo inscribunt, sumpto eodem hoc titulo ex verbis Galli dial. 2. segm. 9. quae verba nisi iidem illi librarij & cum iis Lazius ac Beauchampius oculis simul atque animo aliud agentibus legerint atque ediderint, parum me ipse fateor videre. quid quod ex solo epistolae argumento certa poterat fieri coniectura ad Desiderium non esse scriptam? est enim perpetua querela de libello suo apud quosdam male audiente. cuius quidem querela tota culpa in eo solo hærebat, qui eiusdem non modo nemini sed etiam improbis copiam fecerat. Cur hic Desiderium eo nomine non accusat ut epistola 3. suam scriptam, quam non antestatione nuda, sed oborto collo quasi foliis adstrictam ad tribunal prætoris rapit. Desiderio enim soli eum libellum ediderat, & ediderat non prodendum: quod & ille ira fore spononderat. Denique non nisi eraso frontis titulo, & suppresso auctoris nomine legi à quoquam eum voluerat. Atqui horum hic nulla mentio. quæ sine dubio fuisset, si eidem Desiderio fuisset inscripta. sed hæc præter institutum.

cum post meridiem. Adieci hæc verba ex Trud. & Laur. l.

malo spiritu suscitatum. Vterque Mart. l. & vnus Pulm. concitatum. ego suspicor legendum, indicatur mihi quendam malo spiritu suscitatum: ut dixisse, inculcatum sit à quodam, quid sciscitari esset non intelligente.

quisquis est, miserum. Laz. miserorum Iudeorum.

senfisse referuntur. Trudon. l. & Laur. dixisse.

Hæc

Hæc voce dicere. Sic Laz. hanc vocem. Infrà epist. 3. conuersusque ad Dominum, hac tantum voce flentibus respondit.

non sinunt. Berh. liber cum duob. Pulm. sinerunt. duo verò antiquissimi, sinuerunt. fortasse verior sit lectio, sinerunt. Nam hoc etiam præteritum à Sino formari testatum reliquit Diomedes lib. 1. Gramm. Publius de vita sua: Quod si me inuitum abire sinisset. item Scaurus: Prædium non fini fieri.

Atque haud scio. Duo Louan. Atque nescio, tertius vix scio. quartus ut sciam. tantum varietatis peperit negatio haut siue aut per litteram & sine aspiratione, in antiquis. exemplaribus, ut Parc. l. Trud. Laurent. exarata.

serpentium casus. Sic eidem optimi libri, sanè optimè. hic enim casus verbis docendi proprius est. Laz. casibus. nullo sensu.

ad perpetiendum quidem. Sico. l. nostri excepto Trud. in quo, ad perpetuum. pendent hæc etiam à verbo, erudiretur. quod non aduertens Laz. totam periodum scidit, & addito insuper mendo perturbauit, scribens, ad percipiendum quid esse.

patientes semper inuicti. Laz. patientia. quod reclamantibus libris omnibus retinere non potui.

infirmiorem vocatur. id est, adducitur & aduocatur ad testificandam eius infirmitatem. Laz. notatur. quod ipsum quominus seruare possim, prohibent l. omnes.

quem de vita illius scripsimus. Mirum profecto, si Desiderio hæc inscripsit, non dixisse illum, quem tibi edidimus, dedicauimus, tuum fecimus. Sed in re perspicua nimis multa.

sed tamen. Laz. tantum.

inuetam molliem. Laz. inueta mollicie.

superiecto cubare. Sic Trud. l. & Bethlè. & vnus Pulm. In Laur. est occubare, littera o è dictione superiore huius exordio adiecta. vnde alij deinde accubare, ut Laz. & accumbere, ut Martin. lib.

vigente. In duob. opt. cogente.

astuans. Tres libri, sed recentiores, exastuans.

excitatus. Sic duo opt. In reliquis excitatus.

erumpere foras. Sico. lib. In Lazio est, fores. qua phrasi mox dicit, erumpere ostium. sed libris standum est.

ignis assumptus. Simile illi, ignis arescentes paleas apprehenderit. Langij liber absumptus. Laz. consumptus. neutrum credo verum. si enim tota vestis fuisset absumpta, ipse

qui vestis fartum erat, paullo propius sensisset.

in se reuersus, non. In duobus l. reuersus, vt seiret, non in fuga. scholion est illius, qui quam scire à participio, reuersus, hi infinitiui pendeant, videre non potuit.

flammarum orabat. Laz. fl. vallatus orabat. cuius lectionis, cum à m. f. o. absit, penes eum sit fides.

incendij sono. Laz. sono excitati. Parc. exciti. in reliquis neutrum. quos secuti sumus. illud verò ridiculum, quod in eodem Parcensi legitur, qui pro foribus excubabant, pro, q. p. f. erant. qui librarius nisi ipse hic dormitasset, accubabant potius scribere debuisset. tum enim excitationi fuisset locus.

IN EPIST. II.

Aurelio Diacono. Lazius Dorelium appellat, eodem errore, quo ineptus quidam in l. Laur. ex. ad Aurelium, effinxit Dorelium. fit huius Aurelij mentio dial. 3. quo loco presbyterum vocat, eundemque suum dulcissimum. pro Diacono est in Trudon. l. diaconi, vt sit dandi casus. qui inflexione vsus est item Hilarius in Constantium iam mortuum. Clerici, inquit, fustibus caesi; diacones plumbo elisi. Hinc Diaconium lectum est in vita b. Mart. cap. 4.

plerumque ex. Laz. & quidam lib. plerumque accidere. nos optimos, & plures secuti sumus.

incertusque. Laz. interitusque.

in alio opere. Laz. alto.

vultu igneo stellant. Laz. vultu niueo, stillantib. oculis. lip-pum credo depinger iam beatum, qui ne viuus quidem lip-piebat. Pro *prætextum*, in Laur. l. & Langij, est prætextatum. quod, cui probum videtur, approbet, qui volet.

crucis nomen. Laz. signum.

donec emensa. Passiue sumpsit. Laz. immensa.

moliore & conitor. Sumptum videri possit ex illo Terent. Heaut. Dum moliuntur, dum conantur. vt quidem Faërus, & alij legunt. Coniti potius, quam conniti veteribus visitatum fuisse, docuerunt alij, & nos de eo aliquando plura. Laz. nitor.

sonnoque excitus. Laz. excitatus.

Quid tu tam tristis. Sic Parc. Trud. Laurent. & Pulm. libri. In vitroque Mart. quid tu aio. In Laz. quid tu inquam. quæ
varietas

varietas mecum facit.

qui dormum Mart. Hæc vox ita concisa per mediæ vocalis extinctionem mediæ ætate plusculum dignitatis, atque, vt ita dicam, maiestatis præ se ferre visa est. vnde & Domnionis nomen apud Hieronymum est deformatum.

amamus. Sic quatuor meliores. In aliis amauimus. Laz. amabamus.

est enim ille vt est cons. Laz. vbi est. Sic verò componenda est oratio, quam antiquissimi quique libri tuentur: est enim ille illis potissimum aggregatus, &c.

in sanguine agni. Abest vox vltima à Parc. Lang. & Laurent. l. stetit. Laz. & recent. m. f. obstitit.

Quis enim illo dol. Laz. Quis enim illo dol.

certamina. Trud. l. & Laur. discrimina.

frigente. Sic optimi quique. Laz. verò frigescente.

qua celum sequentibus se patere monstrauit. Sic Trud. & alij. Laz. se petere. Parc. l. totum hoc colon sic scribit & extendit: qua celum sequentibus se patere monstrauit, ad quod dum sublimè adscenderet, vbi quærendus, & quò sequendus esset edocuit, &c. estque in Laur. l. totus versus hoc loco erasus: qua in rasura quid prius exaratum fuerit, si hæc non fuerint, diuinare non possum.

Quid tamen, Laz. quod tamen. & mox condescendere, pro conscendere; & mirabilem, pro, miserabilem.

IN EPIST. III.

Ad Bassulam. De hac ita Paullinus epist. i. Merito socrum sanctam omni liberaliorem parente in matrem sortitus æternam, &c. hanc igitur instituti sui habuit sociam, mortua, vt existimo, vxore, vt Therasiam suam habuit Paullinus.

in isto loco. Sic optimus quisque l. Horat. lib. 3. od. 5. Hic lora restrictis lacertis sensit iners. Laz. iusto dolore. quod mendum natum est ex præcedentis proximè syllabæ repetitione, quasi fuerit, iusto dolore. neque verò dolor ad prætoris tribunal quemquam obtorto collo rapit, sed ira & exandescencia.

Seque adhuc tuos quam meos. id est, potius tuos quam meos: vel, tam tuos quam meos. quæ locutio perrara est: à veteribus tamen exemplo Græcorum interdum usurpata. Terent. in
a s proh

prol. Eunuchi: Bonis, quàm plurimis. & Plaut. Rudente: Certum est moriri, quàm hunc pati lenonem.

quam nuper. Vides quo iudicio libros meliores exprimamus. hoc monco, quòd videam in exemplari Laur. alium harum epistolarum ordinem: qui fallus sit omnino, necesse est, si quæ prius confecta & euulgata sunt, præmitti aliis iure debent.

ad Aurelium Diaconum. Nullo in lib. m. f. est, diaconem, quos sola ea gratia inspexi.

de obitu domini. Sic Trud. & Laur. l. Obiter notandū, ipsum auctorem, obitum à transitu distinguere.

præstabo te his. Laz. præstabo his, vt. ex accusandi casu faciens verbum subiunctiui modi.

Condatensem. Laz. Condatens. & ferè quot libri tot variae scripturae, vt in propriis iisque inusitatis nominibus fieri solet. Nos nostro more primum libros meliores, deinde ipsam rei veritatem expressimus. Guibertus enim Gemblacensis epistola ad Philippum episcopum Colonensem cap. xij. Condatum vocat ipsum opidum, in Turonum & Pictauiorum finibus situm: quod hodieque à Martini ibidem mortui celebritate S. Martini nomen vsurpat.

ad quam ierat. Abest à Trud. l. & Laurent.

hac tantum voce. Sic locutus est epist. 1. Laz. hæc.

potestatiq; committens. Laz. commisit: quod non mutarem, nisi me cogere libri.

non recuso. Laz. non recuso laborem.

ipse custodias. In Louanienlib. libris, custodias. verum alterum potius est, firmeque confidentis ei, cui ille se totum permittit.

nisi in cinere. Laz. in cilicio & cinere.

ipse peccavi. more Hebræorum, siue Apostolica loquendi forma. Laz. peccabo.

propter assistere. Sic duo opt. l. In Laz. & aliis prope. quod quia vulgatus est, reieciimus.

funeste. Sic dial. 2. cap. 9. Discede, inquit, funeste, &c. Laz. funesti.

recipit. Sic quatuor opt. lib. quod tempus, vt angustum magis, & literis sacris non inusitatum, nescio quo modo mihi magis ad blanditur, quàm, recipiet, quod Laz. & alij habent. celo reddidit. Siquis & hoc desiderabit, incidit hic b. Martini transitus

transitus in annum Honorij tertium Flauio Cæsario, & Pontio Attico CONSS. anno vrbs MCXLIIX. ætatis LXXXI. episcopatus XXVI. Gregor. Turonensis lib. x. histor. de qua supputatione vide nostram Chronologiam.

exanimò corpore. vnus Pulm. l. & Parc. & Bethl. exanimi.

in illo tantum artubus. Laz. tantumdem art. Quid sibi velit auctor, videor mihi posse coniecere. verum sententiam eam istis è verbis elicere non possum. hunc igitur nodum alij vindici relinquo.

Tum virginum chorus. Laz. partem huius circumscriptionis appendit verbo agebat, scribens, choros, abstinentes, sentirent, dissimulabant, dolebant, cum siquidem, et si fides. error nimirum errorem comitem trahit. In verbo, agebat, elegantissima est metaphora continuatio, à pastore ducto initio. agunt enim illi agmina præ se, ipsi agmen claudunt: quò & allusit Ovid. initio secundi Metamorph. Quorum agmina claudid Lucifer, &c.

ignoscere stentibus. Sic Louan. l. omnes in Laur. scriptum ignosce, sed erasum rō res. Sic, gratulareris, est in vno Pulman. & Martin. & vltima syllaba, re, erasa in Trudon. hos igitur sum secutus. Siquis tamen legete malit, ignosce, & gratulare, non repugnabo. tantum affirmo me lituras omnes habere suspectas, & amplius iisdem aliquando tribuere, quàm liquido & planè scriptis. Laz. ignoscis, & gratulare.

ad locum sepulcri. Mirandum sanè, cum hic b. Martini exsequias, & pompā funebrem adeò accuratè describat Seuerus, nullum eum verbum facere de Pictauis & Turonib. migrante eo altercantibus: deque eius corpore, dum Pictaui violento sopore oppressi stertunt, à Turonibus per fenestram furtim in nauim demisso, indeque è vico Condatensi per Vingennum fluium ac Ligerim ad suum opidū aucto. De quibus copiosè Greg. Turonensis libro x. hist. extremo, vbi addit Turonis sepultum fuisse, & Briceium eidem in episcopatu succedentem sanctissimi viri corpus basilica ornasse. cuius basilicae (siue ea ipsa sit, siue quæ à Perpetuo episc. vj. amplior facta est) descriptionem, vt in Trudon. l. antiquissimo exarata est, lubet adscribere. Basilica S. Martini abest è ciuitate passus D. ferè & L. habet in longit. pedes cix. in latit. pedes lx. in altit. vsque ad cameram pedes xlv. fenestras in altario xxxij. columnas xlv. in toto edificio fenestras lxxij. columnas

exx. ostia viij. tria in altario, quinque in capso. Addam etiam quod in eodem libro additum reperi. Sollemnitates ipsius basilicæ. iij. idus Nouemb. Depositio S. Martini: vnde vicefima die mensis missa: iij. nonas Iulias, ordinatio episcopatus. *illinc nos spero.* Desiderantur hæc in lib. vtroque Pulm. altero Mart. Parcensi & Laur. quamquam aliena manu eaque recentiore ad marginem postremi lib. adiecta.

V. GISELINI NOTAE AD DIALOGVM I. SVLP. SEVERI.

Salp. Severi Dialogi III. Hunc titulum mihi præiit lib. Trudonensis non hoc solem loco, sed in quoque exordio & fine cuiusq. dialogi. Lazij. epigraphæ alibi confutavi & cōmenticiam esse docui. Alij m. l. non sibi constant. plures faciunt tres Dialogorum libros. Si singuli libri tribus saltem dialogis constarent, crederem. at cum singuli libri singulis dialogis finiuntur, cui non monstrosus libri titulus aliquid monstri atere videbitur?

regressus, complexi hom. Laz. regressum complexi.

in remotis Aegypti. Sic Laur. Bethl. & Trud. In alijs ferè in r. Aeg. partibus. quod in scholijs puto. Sic corruptum erat illud Prudent. peri stept.

Antralatini Tyria Carthaginiæ abditis repositi.

mox tenebras rumpente diuex. Sic idem libro Cathemer. Turmpe noctis vincula. & Rupto tenebrarum situ. Laz. mox per tenebras erumpente dil.

tot maria trans nauigauimus. Trud. trans nauimus. Parc. nauigamus. in Laur. est transha. ... reliquo sirmate extrito. Enimvero quia festinatione suam. tantopere hic urget, quæ transcurrendi verbo melius exprimitur; verendum est, ne postremum verbum vtroque sit referendum; & verbum prius tam variè scriptum è glossemate infartum sit. Sic certe paullo infra: qui nostri causat tot maria tantumque rerarum emensus, &c.

transfucurrimus. Sic Parc. Trud. & Laur. Lazius verò transcurrimus.

etiam verbosus. L. Trud. & Laur. verbosum. neque hoc malè. Laz. verbosus.

inter ista que viuimus. Abest, ista, à Trud. & Laur. l. locus mēdi suspicione non caret. sine libris tamen quidquam tentare

non

non est meum.

neq. verò quidquam. Ex prologo Eunuchi expressit.

pane nos f. c. r. v. a. destitutos. abest totum hoc incisum à Trud. l. & Laur. idemque si quis hoc loco eiciendum existimet, non aduersabor.

in nos esse. In iisdem l. nobis obesse. In Parc. inesse. Simile quid refert sub finem dialogi tertij: Videant, inquit, hoc opus suum quicumque ex ipsius abcessu mihi nocere voluerunt, &c.

Cap. 2. quinto die. Laz. quanto.

studiosus. Sictres opt. libri. In l. Pulm. studiosus.

sicut Sallustius ait. initio libri de bello Iugurth. vbi hæc ipsam Africam describit, Ceterum, inquit, adhuc ædificia Numidarum agrestium, quæ mapalia illi vocant, oblonga incuruis lateribus tecta, quasi nauium carinæ sunt.

tabulis. Sic Trud. & Laur. l. in Laz. & alijs l. tabulatis.

nequando quidem. Lazius vocem perraram scholio interpretatus est, scribens, ne vñquam quidem. Cicero de Amicitia, Vt nequando amare inciperemus eum, quem aliquando odisse possemus. Mihi tamen excuti illud aliquando vix potuit, scripsisse Seuerum: ne fando quidem, ex illo Virgil. Aeneid.

2. Fando aliquid si forte tuus peruenit ad aures.

aliquantulus. Laz. aliquantulum.

nulla ibi semina. Sic Trud. & Laur. l. Puto hemistichium esse nescio cuius poetæ. Laz. & alij, nulla ibi germina, sata nulla.

peritendi. Laz. protendi.

maris mollitie attineri. Laz. & Laur. l. molestia. quod statueram retinere, propter illa, reluctantem Austro pane in Syrtis illati sumus. item, eiectiones nos in illud litus exponimus. Vicitamen aliorum octo librorum consensus, vt mollitie scriberem. quæ voce item Plinius, siue quis alius auctor libelli de vitis illustribus, vtritur. neque multo aliter dixit Auctor Noctium Atticarum lib. 19. cap. 1. mollicos maris ventos: & Marcellin. lib. 29. extremo: At verò vbi tempestas molliuit. Subiit tamen mihi non semel dubitatio, anne malacia potius huc quadraret, vox ex Cæsare de bello Gall. lib. 3. non ignota.

adineri. Sic duo optimi l. & Pulm. Laz. detineri. Paullin. ad Cytheridm, Quibus infideles nunc ligantur vt volunt, tunc adinendi, ne volent.

impositis

impositis in terram veruecum pellib. Laz. mendi notam adposuit, scribens, in terra verue * cum.

inquam, Galle. Laz. Gallo.

factis, inquit. Laz. satis non malè, sed repetitio sequens illud quod substituimus, magis commendat.

Enimvero Postum. Vox hæc in libris m. etiam suprà fuit deprauata, modò in Ego verò, modò in En verò, modò denique in Tum verò.

ne Gallos nostros. Sic pleriq. o. libri. Laz. ne Gallos nostrum, *consequentia.* Laz. conf. dicere: septem e. d. a. i. fuimus. Recferrem communia.

non strui. Sic Trud. l. & plerique alij. Laz. instrui, Parc. instrui, & destitui.

Cap. 3. in reprehensionem. Laz. in reprehensione. Bethl. lib. quæ reprehensione meritò notarentur. quæ variatio etiam suprà occurrit.

obstinatus. Laz. obstinatis. & mox, cogebantur rectè etiam vniuersa cum primis, &c. pro damnare. in Laur. est verbum *παύειν*. quam loquendi formam Seuerò vſitatam esse docuimus libro de vita b. Martini, cap. 26.

scripta constaret. Laz. & quidam m. f. constarent.

ſcæuo exemplo. Sic Trudon. lib. & Laur. Lazius verò & reliqui m. f. ſcæuo. Scæuum, id est ſiniſtrum, malum, peſſimiſque ominis, *ſcæuon*: quòd ſiniſtra ferè inauſpicata ſint, & ſiniſtræ manus parum honeſtus ac probus ſit vſus: vox Gellio lib. 12. cap. 14. omnibuſque Antiquitatis ſtudioſis notiſſima. nam & Scæuola hinc nomen habuit. vide Varr. lib. 4. & Nonium in obſcæuare. Quare autem exemplum hoc adeò fuerit abominandum, rationem reddidit ſub finè lib. 2. Sacre hiſtoriæ, hiſ verbis: Præſcillianus verò ne ab epiſcopis audiretur, ad principem prouocauit: permiſſumque id noſtrorum inconstantia: quia aut ſententiam in refragantem ferre debuerant: aut ſi hi ipſi ſuſpecti habebantur, aliis epiſcopis audientiam reſeruari, non cauſam imperatori de tam maniſeſtis criminibus permittere. & mox: nouum & inauditum eſſe, vt cauſam eccleſiæ index ſæculi iudicaret. Hiſ adiunge cap. 15. dialogi vltimi.

propoſiti edicti. Laz. & quidam m. f. præpoſitis.

quem nunc idem. Laz. qui.

non ſolum reprimi. Non video, qua ratione membra huius periodi

periodi ſibi mutuo reſpondeant: alterum enim hoc modo potius efferendum erat: ſed ipſa etiam contentione creuit, latiffimeque ſeſe effudit. Ea vt arbitror de cauſa in vtroque Martin. ſic periodi membra inter ſe cohærent: ſicut non ſolum reprimi, &c. ſic nequaquam tam latè.

Cap. 4. ſex milibus diſparatur. diſtar, diſſitum eſt. ſic dial. 3. cap. 6. verbum Plauto in Rudèrte, Gellio, & præ ceteris Marcellino vſitatiffimum. In Parc. diſſeparatur. quod ex priore ſcriptura degenerauit. Laz. & vterque Mart. ſeparatur. cui voci, in iis, quæ vnita & attigua ſunt, proprium demum ſolet eſſe domicilium.

præter fidei. Laz. propter.

nobis verò. Laz. vobis.

quemdam eius libellum legi. Immo ipſe Hieronymus ad Demetriadem ſcribit, eandem ſiue epiſtolam ſiue libellum in omnium ferè reprehensionem incurriſſe, adeò vt Romæ publice fuerit lapidatus.

Ego autem illi viro. Sic l. Laurent. Laz. verò & alij quidam Ego autem, inquam, Gallus illi viro ignoſco, in quibus verbis inducto, inquam, rò Gallus retinerem, vt non nomen ſed nationem ſignificet, atque id ſanè verum puto.

conciuit odia. Eam ſcripturam latina locutio requirit, non, vt Laz. conſciuit. quod vel ex ſcholiis quorundam m. f. veræ lectionis loco ſubſtitutis euincitur, in quibus eſt, concitauit, conuectauit. Concire lites, turbas, ſeditiones, vulgatiffima ſunt.

perditorum. Sic Laz. & cum libro Trud. quidam alij. In Laur. hæreticorum. in vno Mart. perfidorum. in altero proditorum. quæ tria aliud nihil quàm Lazij ſcripturam confirmant.

promiſſum Deo teſte, propoſ. Sic Trudon. l. Parc. & Pulm. contra in lib. Langij & Laur. & vno Martin. promiſſum Deo ante propoſitam. In Bethl. p. d. t. ac propoſitum. Quid lateat, non poſſum coniectere. Laz. prouiſum, Deo teſte, ante prop.

temporis punctam. Trud. l. & Parc. puncto.

Thebaida. Laur. l. Thebaidem. Laz. Thebaidam.

Cap. 5. plerumque cent. Laz. plerique.

caſu per. Idem, caſu ſuper. nota mendi origo.

minor duodennis erat. Sic expreſſis litteris Trud. l. eodemque modo caſtigat ū ſecunda manu in meliorib. Zouan. in Laur. duodennis.

duodenis. in Mart. utroque duodenis. quæ lectiones aliud nihil quam Trudonensem scripturam confirmant. quæ eadem occurrerit in dial. 3. cap. 2. In Pulmanni tamen libris est duodecenis. quod ipsa requirit analogia. verum quid si vsus extritis duabus litteris alteram potius vocem suam fecerit? quomodo ducenarius, pro ducentenarius, trecenarius, &c. & biga quadriga pro biuga & triuga efferimus. Et sanè vnicus versus ei controuersie decidundæ arbitri omni exceptione maior dari possit: sed quem nos olim obseruauimus, idem mihi iam non succurrit. Laz. minor duodecim. quæ ipsa lectio nobiscum potius facit.

cerula colla. Sic meliores libri ex illo Virgilij: *Attollentem iras, & cerula colla tumentem.*

minor epueris. Sic mel. l. & Laz. In alijs. minoris pueri manu apprehensa ac pallio inuoluta ferri cepit.

cum ingressi par. Laz. ingressu. & mox, abbatis aduentu.

calido pane congestam. Absunt hæc à lib. Pulm.

calidi panis odor. Laur. l. odore. Trudonensis hoc loco vulgatam quidem scripturam ostendit, sed erasa priore. quod quid. quid sit, suspitione non caret.

tantus omnium. Et hic locus in Laur. maculosus est, videnturque liquidò eiusmodi scripturæ vestigia: tantus omnes in-cellerat ardor animorum.

Cap. 6. non videtur. In utroq. opt. non videtur, quid de eorū.

O si videret ille. Laz. & si vir ille.

quem in mult. Sic opt. libri. Laz. quod non mult.

si agnoscat. Laz. agnoscat. Quid si Seueri ipsi hæc de Seueri loquatur, & quem in os laudet, prodere non velit?

Te inquam Postumiane. Verbum, inquam, attentionem hinc conciliat: non mutat personam. Galli enim sunt verba.

Cap. 7. vel exiguum radicem ferunt. Sic Trud. Laur. & Parc. In aridis & sabulosis exiguae ferè sunt herbarum omnes. at hæc Syrtis cum nullas radices etiam maximè exiguas ferrent: ne illas quidem ferebant herbas, quæ arenoso gaudent solo. Laz. & uterque Mart. aliud verbum inferentes scribunt: vel exiguum radicem deperisse ferunt. tamquam aut fata omnia numerari, aut radices vel maximè exiles in codices & tabulas consueuerint referri. Errandi occasionem præbuit verbum, ferunt, minus intellectū: quod quia solū totā orationē susline-re non posse videbatur, fulcimentū nepe alicunde accersitū est.

præstabat

præstabat industria. Laz. constabat.

vivere atque fruct. Laz. vivere.

quibuslibet coquis. Sic ferè libri omnes. sensu elegantissimo & perarguto. Gallos enim Postumianus tangit, ubi licet. Bethl. quibuslibet coquendis. Parc. l. ut quibuslibet coqui sufficiant e. a. G. p. Laz. libri sui scripturam non intelligens, edidit, ut quilibet quo quis.

nisi si Deus. Laz. nisi Deus præscius ad habit.

paululum (cerneres imperatam à Deo) Laz. sumus. Fera p. cernens imparatam adeo. Beauxmisus ut bona fide excusum Sulpicium asserere auderet (hæc eius sunt verba) mendi notam à Lazio adiectam, è Parisiensibus exemplaribus eiecit: menda ipsa, quanta erant, seruauit. si hoc corrigere est: nã ego opera abutor mea.

Cap. 8. possit, habitantem. Laz. possit ad habitandum.

illam manum. Laz. illa, solita.

palmicia. Laz. palmitica. cum tamen cap. 5. eam vocem rectè scripserit. in Parc. l. est. pal. fiscella.

panis assumpti. In plerisque libris nostris est assumpti: quomodo loquitur dial. 2. cap. 7. fragmenta panis assumpti. ubi tamen in Pulm. 2. lib. est assumpti. sic in omnibus ferè auctoribus hæc voces vnà in alterius locum migrant.

refecit. Laur. l. & uterque Pulm. refecit.

non verentur. Sic duo Leod. lib. Trudon. & vnus Pulm. in Lazio & alijs, merentur.

Cap. 9. conuersatione carum. Laz. clarus.

magnitudinis ad se venire. Laur. l. magn. aduenire. cui etiam Trudon. succinit.

subinde restans. Parc. l. restitans.

sum, leenam. Laz. sum. Leena post dies quinque ad auctorem tanti beneficii reuertisse dicitur. Miserrimè accipiuntur auctores, qui in huiusmodi scholiastarum manus incidunt.

Cap. 10. lethale cohibebant. Laz. continebant.

septimum in ieiunij. Laz. sempiternum.

Ibicus nomen est. De Ibicibus vide Plin. lib. 8. cap. 53. In Laur. dorcas, est. qua ex voce Parc. l. sumens syllabam posteriorem, ex ibicibus & dorcade Ibicadem formauit, quartum & nondum visum caprea genus.

obicit. Uterque Mart. adiecit. Laz. abiecit. Paris. deiecit. optimè profecto, si pessimis emendationibus suum proposi-

b

tum

rum esset praeium.

Cap. 11. *diuersatus est*. Monui suprà crebrum esse auctorem in huius verbi usu. ideoque id non semel ipsi restitui-mus. Laz. conuersatus.

aliqui fere b. In duob. Lou. Anachoretam esse aliqui ferebāt, ab hum. catibus. Trud. l. & Laur. conspectibus.

ad monasterium abbatis. Parc. l. ad monasteriū ab abbate. Bethl. à monasterij abbate.

Cap. 12. *dispositionis ingressurus*. Laz. & m. f. quidam, in-gressus.

non cunctatus probare. Laz. cunctatus est. In plerisque m. f. desideratur substantiae verbum. quos si sequimur, aut erit subaudiendum: aut oratio suspendenda vsque ad, hoc igitur, reliquis parenthesi comprehensis.

elibani propter. Laz. & uterque Mart. prope.

Cap. 13. *uiuisceret*. In duobus viresceret. Sed alterum Se-nero familiarius.

per duo fere milia. Sico. l. nostri & alibi semper eodem modo libris consentientibus. Laz. vbiq. miliaria.

durabat. Laz. durabatur.

neque interdiu. Sic duo opt. l. in Bethl. & Parc. interdum, quod eodem facit. Laz. & uterque Mart. die. fortasse etiam scribendum; noctu. quod in vno Pulmanni postmodum vidi fuisse exaratum.

consummem. Laz. possim consumere.

Cap. 14. *taceo minoribus*. Laz. iunioribus.

vanitatis purgare. Sic suprà cap. 2. quin nos edacitatis fatiges. *que energumeni*. Et hunc locum pro mendofo & deplorato notat Laz. scribens, quæ inergumines solet.

Dei semunificentia. Sic uterque liber opt. & requirit sententia. Laz. & alij magnificentia.

vel de medico. Laz. de medico.

spumante equo. Sic tres optimi. Laz. & alij, spumeo.

byrrum rigentem. Epitheta non sunt hic inania: sed superbiam vestium captum vulgi superantem innuunt. Alioqui byrrus & lacerna vestium genera plebeia olim erant, & utcunque vi-lia. Nam lacernis nobiliores atque illustriores non uteban-tur, nisi tempore pluuiæ aut in spectaculis, quas & togis rum superinduebant. byrrus videtur fuisse vestis hirsuta pilis, qua-lis fortasse endromis Martialis: aut certe, qualiscumque fuit, rigebar

rigebar potius, quam fluebat: & militibus proprius fuit, quod indicat lex r. quo quisque habitu, C. Th. omnibus enim, præterquam militum seruis, birris uti licebat. Atrebatricos & Canulinos birros nominat Capitolinus in Carino.

Cap. 15. *aduersum Blembo*. In Lotian. duob. Lembos.

inlo animo fixa. Laz. malè animæ.

ipse correctus. Idem, correptus.

quas in seruis suis velimitanda. Mira constructio. sed quis ausit libris vno ore sic legentibus repugnare? Laz. quæ. Idem hic dialogum secat, nouo præfixo titulo, cum dialogismus sit perpetuus, neque vel vnus m. f. liber huiusmodi sectionem præ se ferat.

ad me autem loquebatur. Laz. tu modò ad me ut loquebaris.

Cap. 16. *qui sub veste*. Vnus Mart. præpositionem omittit. adlusit ad hemistichium ex Aencid. 6. aperit rimum, qui ve-ste latebat.

felicis hylor. Laz. facilis.

longè ante progressus. Ita Laz. omnesque libri m. f. sed procul dubio mendofo. substituerem prægressus, aut, longè ante-gressus; si vel litura aliqua verus alterutro me moneret.

Thebaidam. Sic hoc loco o. l. quos sequor, cum videam & Hilarium eadem vocis connotatione uti.

& ab illo, & à multis. Laz. iam habituro à multis.

scripta, sufficiunt. Laz. fuerunt.

intentus. Laur. lib. intentius.

Cap. 7. *singuli diuersa*. Laz. diuersi.

deceat, iniqua illum. Sic conieci legendum, cum Laz. scripsis-set, inquam. Trud. & Parc. in qua. Laur. in quo. alij aliter. coniecturam comprobauit vnus Pulm. & quod potissimum, res ipsa. quod, qui alienis oculis hæc non leget, facile iudi-cabit.

Turonos. Laz. Parc. & Bethl. Turonis.

Cap. 18. *ita mecum*: Laz. ita mecum, quasi non eadem te-cum sentiam semper, quæ senseris: Ego verò quoadusque viam semper & sapiam, Aegypti monachos & prædicabo, laudab.

Cap. 19. *et quia ego iam librum editum, ac tu hæc*. Hic locus in Laurent. l. totus litura & maculis inobscuratus est, & cuius vestigiis ita videtur posse emaculari. ut quia ego iam librum edidi: tu hæcenus, certe, edidi, est in Parc. lib.

Cap. 10. *Gurdonicum hominem*. In m. f. Gortonicum, & Gurtonicum. si hac voce barbarum hominem designet, faxit Deus, omnes istiusmodi aequè mihi sint incogniti.
nihilcum furo. Laz. focco. Putauit cothurno rectè foccum aptari, cum nihil sit dissimilius.
quod te manet. Laz. remanet.
non multum diei, vicina nocte sup. Sic dial. 2. segm. 7. quantum adhuc diei superest. Laz. non multum de vicin.

IN DIALOGVM II.

testor Dominum. Vterque l. optimus, testor Dm.
nos rustici Galli tripeccas. Vides amice lector, linguam illam, qua hodie Galli omnes vtuntur, non hodie aut heri natam esse, sed ante annos m. c. c. cepisse suum initium ac originem, indeq. insequentibus saeculis maiore incremento ad nostram vsque aetatem propagatam, in eam tandem copiam & elegantiam exuberasse, vt nulli propemodum primigeniae linguae villa in parte concedat, multas etiam superet, tripeccas hodie, qui iis vtuntur, à voce Latina tripede vocant, *tripeccas*. sic & bigerigam vestem, quasi bariegatam, *bigaré*.
de se autem dicebat. Laz. de se * aut diceb.
Arctatus dominum. Laur. l. Artatus quidem cl. n. compulsus demum.

secretum utique procurans. id est, solitudinem, cupiens solus esse neque à quoquam conspici. Sic modò : hoc ergo secretum captatum, &c. Laz. secretò.

Cap. 2. *de capite illius vidimus*. Desideratur verbum, vidimus, in Laz. à quo tamen quartus casus & tota pender oratio.

celeberrimo f. Laz. hoc l. celeberrimum factum in maxim.

Cap. 3. *exanimem viuentem*. Laz. exan. iuuentem.

ita virtus lapsa. id. est, stipatum ac dense effluxisse: vt neutra significatione vsurpatum sit, nisi fortasse expungenda sit praepositio, per. Laz. serpsisse, verisimilius quidem, sed contra o. l. veteres.

Cap. 4. *iter cum eo, dum*. Laz. iter facientes. Abhorruisse videtur locutionem nonnihil inusitatam, iter agere, quam tamen Ouidius de arte lib. 2. non abhorruit, ipse Scuer. lib. 2. Sacrae hist. de Nehemia agens, Statimque cum cum praesidio, quo intus iter ageret, demisit.

per aggerem publicum. Eum fortasse intelligit, qui longus pons apud Tacitum dici solet.

pausat haeserunt. In Laur. & duob. Martin. cesserunt. quàm rectè, penes alios libros sit iudicium.

ille mutus. Vterque opt. liber, ille non motus.

magis ex hoc furentes. Non video, quò referre possim & furentes, nisi hoc colonius annumerandum est, quæ ad finem libri 2. historiae Sacrae recensuimus.

in terram proc. Sic meliores libri. In Laz. & reliquis in terra.

furor satiata. Sic dial. 3. cap. 10. egressus tandem furore satiato. Laz. satiati.

ac si anea signa. Postrema dictio desideratur in Bethl. & Laurent.

gallica mularum poena. Laz. galligas m. poenam.
quin ob illius viri iniuriam. Laz. quin nobilis viri iniuria.

conscio facta ac meriti pudore. Sic dial. 1. cap. 8. Lupa conscio pudore confunditur. Laz. conscij ac meriti pud.

Cap. 5. *occulat*. Zaur. l. occuluit. Laz. occulit.
calcans celo test. Laz. calcans caelans celo test.

fuerat causa nescio quæ, quæ. Vocem, quæ, omittunt libri m. f. o. quæ tamen necessaria est, nisi verbum, fuerat, simul eradas. non irrationabiliter catechumenas. De hac ipsa re existat hymnus elegantiss. Prudentij peri steph. viij.

marri restituit. Trud. l. & Zaur. reddidit.

Christum Dominum. In iisdem Christum Dm.

Cap. 6. *adiro comitatum*. Eo verbo curiam Principis tum designabant. Sic dial. 2. cap. 15. ad comitatum ire compulsus. Ammianus lib. 28. his litteris ad comitatum missis, & lectis, Valentiniani iuss. &c.

Valentinianus tum maior. De hoc loco disputaui nonnulla in vita b. Martini cap. 7. Ratio verò, quamobrem quod hic narratur euenisse putem, Valentiniano & Valente r. c. o. s. s. est ea unica, quòd eo anno frequentes in Hispaniis & Galliis Synodi contra Arrianos fuerint coactæ. Si tamen quis idem reicere malit in tertium, quartum, aut quintum annum subsequentem, nihil pugnabo.

ad animum imitem ac superbum. Ammian. lib. 29. non imitem solum, sed suo pte etiam ingenio trucem nominat: eiusque immanis truculentiae egregia aliquot exempla subiecit.

Cap. 7. *vir omni vite merito.* Sic infra cap. 12. & sexum fidei merito nescientes. Laz. omni vita merito. vide Orosium lib. 7. cap. 34. vbi de Maximo sic etiam iudicat.

ipso illo sedens. Duo opt. l. illo edente.

imperat. precibus ambiri. Laz. abire.

bona adempta redhiberet. Totum hoc in locū vnde eiectū erat restitui ex duobus opt. m. f. & aliis item, in quibus pro redhiberet, voce inuitata, est reddi iuberet, redimeret, & redderet.

ut aliquantulum. Trud. lib. & Laur. ut a. propositum relaxaret. & mox: V. qua occas. & c. arbitrariis.

iam ipso septuagenario. Laz. iam ipso sancto sept. Cum vnico hoc loco parum mihi conuenit: Gregorio autem Turonensi nullo modo. Si enim b. Martinus duodeuiginti annos natus, id est, duobus annis ante Arbetionem cons. sacramento baptismi suscepto, nomen Christo dedit: non ille Casario & Attico coss. ex hac vita decedens annos 81. potuit numerare: cum ab Arbetione ad hos coss. anni non plures quadraginta & vno numerentur. Neque verò hic discri-men est biennij aut triennij, sed annorum vndeuiginti. quod, ut vno verbo ingenuè dicam quod sentio, tolli nullo modo potest, nisi alterutri, aut Seuero aut Gregor. Turonensi fides abrogetur. Nam quod ad me attinet; dummodo mihi Chronologiae meae ad Valentinianum, siue b. Martini episcopatum ex ipsarum rerum historia & verbis Seueri inoffensè deductæ ratio constet: de reliquis non magno opere laboro. nam hoc loco non tam mihi cum Seuero controuersia est, quam ipsi Seuero secum. Ut enim, quod hic de Martino septuagenario scribitur, veritati sit consentaneum: necesse est omnia, quæ de eiusdem baptismo, de relicta militia, de conuictu & occurſu Hilarij, de ipso denique Hilario & magna Sacrae historiae parte cum temporum & locorum distinctione accuratissimè memoriae prodidit; ea non solum vero dissentanea esse, sed pugnantia etiam ac planè falsa. nam quæ tandem ratione aut colore potius; qui Arbetione consule vix 21. annum ætatis attingerat, viuo Maximo dici possit septuagenarius, cum idem Maximus post Arbetionem anno 33. sit interfectus? Sed & eadem cum iis, quæ de morte & ætate eius scribit Turonensis, pugna est. Nihil enim verius quam hoc Martini septuagenarij in Regina palatio conuiuium ad illud tempus pertinere, quo à Maximo item se inuitari,

inuitari, & regia mensa excipi passus est, Fl. Euodio & Fl. Honorio coss. anno vrbis 1158. Christi 386. Eo tempore nondū Priscillianū capitis damnatū fuisse, multoq. minus Treuerensem Synodum habitam, vbi b. Martinus suis ipse ingratis episcoporum aduersum se vim regiam implorantium communionē inire à Maximo coactus est: non difficile est ex ipsis Seueri verbis euincere cap. 23. Vitæ b. Martini: & præcipuè cap. 15. dial. 3. in quo ab ea synodo sedecim annis superstes fuisse, neque vllam deinde synodū aut conuentum episcoporum adiisse narratur. vnde & necessariò sequitur eundem nō 81. ætatis anno, ut testatur Turonensis, sed 87. sexto nempe, post Atticum & Casarium coss. esse mortuum: tot enim vel absque abaco & calculis numerantur. His ego rationibus cō redigi mihi videor, ut alterutrum fatendum sit, aut memoria sua Seuerum miserè esse lapsū, aut, quod vero propius est, deprauatum esse locum, idque aut à nimium pijs librariis, aut ab impudentibus interpolatoribus, qui Seuerū cum alijs potius auctoribus ipsi parum feliciter & importunè succenturiantibus, quam secūm concordare maluerunt. Simul varietas scripturae dictionem, septuagenario, proximè antecedens, & litura libri Laur. suspicionem meam variè exaugent, de qua re aliàs commodius, & ut spero, certius.

hæc edenti astiuit. Laz. hæc edenti, non cum epulante discubuit: nec causā participare conuiuium. Non dubia erat mendii simul & lacunæ suspicio. Parisienses igitur sic vtrumque vitium sustulerunt: Regina seruauit & ministravit edenti, non cum epulante discubuit, nec participabat conuiuium, & c. Profecto si sic sit, omniaque nobis liceant, dummodo auctoris aliquo pacto sensum retineamus; ne viuam, si non plura vno die ausim emendare, quam illi deprauare. In lib. Pulman. & duobus nostris est, participare conuiuium.

numquam causus d. o. dic. Hoc comma omissum est in Lib. Trud. & Erasum de lib. Laur. fortasse à pudente ac pudico aliquo librario. In Pulm. lib. deest vox causas, hoc modo: n. d. o. dic. & vniuersa scæuæ op. causā & opprobrij cateremus. In Trudon. libro exaratum fuit scæuæ, sed eraso ceteraque in reliquis, scæuæ op. Iam nulli puro esse dubium, quæ seruanda sit vera lectio. Scæuum quid sit diximus cap. 3. dial. 1. vbi eandem dictionem Seuero restitui-mus.

corrigendi fatemur. Sic Trud. lib. & Langij, duo Pulm. duo

Mart. vt verbo fatemur, idem casus cum verbo substantiæ infiniti modi inaudiendo adiungatur, qui verbis opinandi follet. In Laur. corrigendi sumus. Laz. & reliqui, corrigendos fat.

Ego, inquam. Laz. inquit. vterque Mart. Ego verò. duo l. Pulm. & Parc. Egone.

lsc. victorem. Vterque opt. l. viuentem.

Cap. 3. *Claudiomachus.* Laz. Gaudiom. Fortunat. Incola quem vicum vocitauit Claudiomagum.

virginum multitudo. Laz. & quidam, multitudine.

Cap. 9. *relicto grege.* Laz. gressu.

noxie petulca. Laz. & quidam recentiores petula. in duob. Louan. noxia petulantia.

predicare. In duobus opt. prædicare.

in epistola tamen postea, quam ad Euseb. In vno Mart. ad Desiderium. Sceleſtum librarium, seu quicumque is fuit, cui non satis fuit bono Eusebio epistolam inſcriptam violentè eripere, nisi & ipsum Gallum nobis mentiri cogeret.

Cap. 10. *venantium agmen.* Laur. l. & P. agmini.

Cap. 11. *ſpiritali ſale.* Recentiores ferè libri ſpiritualiter, credo ſalſte inſulſis hominibus non ſapiebat.

ſubulcum algentem. Rationem reddit Virg. qui tardos eos proprio appellat epithero. Laz. bubulcum. cum tamen ſequatur, in veſte pellicea ſues paſcit. non rectè etiam algentem & propè nudum eum inducit: qui inter paſtores principem tenet locum.

Cap. 12. *cingulum in eccleſia.* Militaris ſacramenti ſignum Ruſin. eccleſ. hiſt. lib. 10. cap. 32. de Iuliano: Militiæ cingulum non dari niſi implanſibus iubet. Prudent. hym. 1. Perſiſt. Milites quos ad perenne cingulum Chriſtus vocat.

non marito. Laz. merito.

epiſcopus ſanctos. Sic promiſcuè nominabant omnes, qui ſe Chriſto iam deuouiſſent: vt ſit profeſſioni proprium. Sic initio dialogi 3. Conueniſtis ad me audiendum & ſancti & diſſerti. & in fine Vitæ b. Mart. Illud facile conſido, omnibus ſanctis opusculum hoc fore gratum. Laz. epiſcopus ſanctus.

in prælio parab. Nos aut præpoſitionem induceremus, aut ſcriberemus, prælium. ſed vt in Sacra hiſtoria reiſa oſtendi, in alieno verſamur ſolo.

collato pede. Laz. collocatò, & pugnas.

Cap. 13. *nobis, cum & tu.* Laz. nobiſcum, &c. prædicari. eſſe habituram. Laz. eſſet habitura.

anathematizandam. Sic o. l. Laz. anathema eſſe.

Cap. 14. *ſum Poſtumiane, hòc tibi (me autem, Laz. dict. ſum, Sulpici, hocte (me autem. Quod Lazium ſefellir, idem librariis ferè errandi occaſionem præbuit. Nam in Laur. Parc. Bethl. & Mart. raſura eſt, ſubſtituto re, pro tibi. Solus Trudon. & duo Pulm. veram lectionem ſeruârunt. Lazij tamen audacia, Sulpicij nomen contra o. l. fidem hìc ſubſtituentis, nimis hercule fuit calida. Erroris iſtius caput fuit prouocabulum hòc, quod non viderunt ſexto caſu eſſe accipiendum, eoq; illum demonſtrari, qui parentheſi includitur, nempe Sulpicium, cum interea apoſtrophe ad Poſtumianum fiat.*

excubantes. Laz. accubantes.

mandatis exc. Laz. manentes.

nedum ego. Laz. necdum.

Cap. 16. *Ceterum cum ab eo.* Totum hoc caput ea fide, qua inueni, deſcripti ex antiquiſſimo l. Trudoneniſi, ne ſyllabi quidem mutata. idem cuius legere eſt in Bethl. l. & Parenſi. reliqui l. & Laz. omiſerunt. quod ipſum ego quoque facere decreueram, niſi ſummorum virorum conſilium & auctoritas me diuerſam in partem impulſent: præſtare enim, vt auctor integer potiùs, quàm mutilus edatur: & quod vnde-
cim iam ſæculis à maioribus noſtris ad hæc uſque tempora citra diſcrimen aut noxam aliquam lectum & conſeruatum eſt, poſſe idem etiam nunc ſine periculo ab omnibus legi; præſertim cum ex eorum ſit genere, quæ quo faciliùs ac penitiùs à curioſis hominibus intelligentia aut ſaltem coniectura comprehendi poſſe videntur, eò longiùs eorumdem captum fugiunt, & in tenebras obſcuriores ſeſe penetrant atque abdunt.

Oriente. Bethl. l. ferè in omnibus concordat cum Trudoneniſi; Parenſis nonnullis in diſtionibus diſſentit: vt hoc loco ſcribens, Orientis, & Occidentis.

Hieroſolymam. Idem l. Hieroſolymæ.

illius eam. Idem, illum eam perſecutionem facturum.

malo ſpiritu conceptus. Idem Parc. conceptus iam natus eſſet, & iam nunc in annis, &c.

in præcipitio. Idem, quàm iam in præcipiti conſiſtant, quæ futura metuuntur. Bethl. quòd iam. Vide quæ annotauimus

mus ad librum secundum Sacra histor. ubi de Nerone agit:
& quæ item in eundem locum Galestinus. Item librum de
vita b. Mart. cap. 25.

IN DIALOGVM III.

qui hesternò auditorio. Duo opt. & uterque Mart. qui hesternò
dic in aud. est adm. Parc. l. & duo Pul. qui hesternum audi-
torium amisit. vnde mihi formabam eam coniecturam: quem
hesternum aud. admisit.

nota relegendi. Laz. notare legendi.

nosse gaudeat. Sic duo opt. libri. in aliis congaudeat.

Callipione diac. Variant m. s. libri. nos meliores secuti sumus,
& Aufonium, qui parentali 7. patruum suum eodem nomi-
neluget.

postremus. Laz. posterius. Ad hunc Aurelium scripta exstat
epistola 2.

dulcis. meus. Laz. dul. magis.

cucurrit. Uterque opt. occurrit. Ambo Martin. accurrit.

hesternò cognouimus. Aliquot recentiores l. hesternò dic. &
glossa adiecto rei nomine. Sic mox: Quæ autem hesternò
dicta sunt. item: quæ hesternò memorata sunt.

me fide testis, non oratoris. Laz. fide teste, non orationis.

explicari. In Trud. & vno Pulm. explicare. sed ut in historia
Sacra & alibi docuimus, *παύρινον* Seucro nostro persamilia-
re est.

Cap. 2. paterfamilias. Sic duo opt. libri. Laz. atque alij, Pater
filiam. quod si retineatur, *τὴν* puellam redundat.

duodecennem. Ut lectori optionem faciam, lectionem Lazij
non immutavi. illud tamen sanctè affirmo, in Trudon. ve-
rustissimo libro disertè scriptum, duodecennem: item in l. Lan-
gij. neque ferè aliter in Laurent. ubi duabus mediis litteris
erasis, eadem dictio restituta est. vide notationem nostram
ad cap. 5. dial. 1.

pusillum. ol. Parc. l. pausillum. & litura in Laur. fidem face-
re videtur, legendum esse, pauxillum.

Cap. 3. sedoris. exst. Laz. omnis.

quoad. Laz. quod ab.

ut perhibeat hoc. Laz. ut presbyter h. fateatur.

ampullam ibi esse. Laz. ampullam ubi esset ign. quod tamen
comica

comica loquendi ratio facile tuebitur, si & libri tueantur.

Cap. 4. prodise. Laz. prodisse.

linguam ut abscessam. Fortè lingua. quomodo uterque Mart.

Cap. 5. rapido spiritu. Quidam lib. rabido.

id Auitiano facile persuasum. Laz. id Auitianus f. persuasus.

se ciuitas liberatam. Sic duo opt. l. In aliis est ciuitas & li-
berata.

Euagrio. Sic Trud. In Laur. Euagrido. Bethl. & uterque M.
Agario. Laz. Agarido.

prestare. recentiores quatuor nostri & uterque Pulman. præ-
struere.

ad nostrum sermo confessum. Laz. consensum.

fateor nesci. In iisdem ferè quos modò nominaui, est, fatebor.

Cap. 6. siquidem creditis. Laz. siq. præditus. tres libri, sed
recent. credite.

milibus disparatum. En duo tantum verba, quib. duæ emen-
dationes suo loco notatæ egregiè confirmantur.

nec tamen. Laz. ne tamen vestis deflueret. Idem de energu-
menis ad sepulera Martyrum cruciatis refert Hieronym. in
epitaphio Paullæ matris, ad Eustochium. quem tamen locum
ex isto sic opinor emendandum: Alios totare caput, & c. sus-
pensisq. pede feminis vestes non defluere in faciem.

nec tamen. Laz. ne tamen vestis deflueret.

Cap. 7. fida legatione. In quibusdam l. legatio.

per viginti annos. Sic lib. omnes, & Fortunatus. Et viduæ se-
getes se fertilitate maritant. Quæque quater quinos, per
quos super exstitit, annos. Laz. triginta. Si huiusmodi scri-
pturæ varietas sese obtulisset dial. 2. cap. 6. non difficilis fuis-
set ineundæ ibi concordie ratio.

virtutis expertæ. Laz. ex parte.

Cap. 8. infelicium mortib. Laz. morte. In duobus opt. infel-
licibus mortibus.

ab illius confesso. Idem verbum sub finem cap. 5. huic dialogo
restituimus. neque alia ratione in, defensus, pro defessus, &
dimensus pro dimissus, reponendo in hist. Sacra vsi sumus.
Laz. iterum consensu.

minister auctorem. Laz. auctoritatem.

Cap. 9. Ambatiensi. Quidam l. Ambiacensi, alij Ambianen-
si. nos optimos sequimur & Laz.

que in conum sublime proc. Sic Trudon. lib. neque aliter ego eo
nondum

nondum viso conieceram legendum, solo adiutus glossemate. Laz. quæ in collectione summitatis thronum sublimè proc. Parc. & Pulm. & Laur. lib. ut litura indicio est, quæ, in quo collectio summitatis thronum. Langij l. interpolato ipso scholio, & ad rem accommodato: quæ in collectæ summitatis thronum sublimè, &c. Bethl. & uterque Mart. quæ in thronum s. p. Hac diuersitate lectionum proposita nemo nō videt, ea verba, in quo collectio summitatis, scholiastæ nescio cuius esse. At vtrum verius censeatur, thronum ne an conum: dubitare quis possit, nisi glossema faceret pro posteriore. nihil enim aliud conus, quam collectio summitatis, ut in mera, pyramide, & turbine inuerso. Non ignoro in Fortunato aliud legi: nempe, In sublime thronum procedens æde superba. verum ille, velut aut deprauatus est, ut totum eiusdem opusculum (cuius rei testem ac iudicem vnicum Theod. Pulmannum nostrum appello) aut certè, ut clementissimè dicam, quod elegantissimè extulit Seuerus, reddidit non optimè.

Cap. 10. *virtutes visibiles*. Aduerbiū desideratur in Trud. & Laur.

Cap. 12. *Serpens flumen*. Mirum, in nostris lib. o. nihil eorum reperiri, quæ hic adfert Lazius: Cum verò flumen quoddam transire deberemus, serpens ipsum fl. s. & ripam, in q. c. a. quem prospiciens Martinus, In nom.

Cap. 13. *sibi villam cessisse*. Parisiens. contigisse. bella correctio, ubi nulla est opus.

accurrens, nimis, ut dixit. Laz. accurrens detulit: nec mirum, nescio quis. Nescio & ego, nouus iterum in poetarum scriptis holpes: neque libris & tempore excluso quarendi est copia.

Cap. 14. *Arborius ex prefecto*. Fit eiusdē Arborij mentio in Vita b. Martini cap. 20. ubi virum prefectorium nominat: ratione, quæ cap. 18. reddenda est. Meminit Aemilij Magni Arborij auunculi, & Cæcilij Agricij Arborij aui sui Auson. parent. 3. & 4. quæ è familia hic fortasse est oriundus.

Cap. 15. *crimini daret, operam illius cuiuscumque modi hominem, &c.* Laz. daret operam, illius, &c. Et quia vox, cuiuscumque modi, in lib. Laurent. lituræ rota innat: non absimile sit, vero, substituendam hoc loco vocem omni antiquitati hac notione vltimissimam, cuiusmodi, ubique ferè superioribus

bus sæculis è bonis scriptoribus electa. Gellius lib. 9. cap. 2. Demus huic aliquid æris, cuiusmodi est. Quod solius lituræ occasione propono. neque enim alterum displicet, cum eadem ferè forma in Sallustij Catili. legatur, cuiusque modi hominum genus.

esset, paruo diser. Sic quinque nostri meliores & duo Pulm. In alijs, esset: etenim paruo diser. &c. ut nos. Laz. esset. Etenim tunc solis oculis paruo discernunt inter hominum genera, cum, &c. & mox, episcopi faciebant, sed malè conscij.

magisterij offic. Sic opt. libri, in Parc. & alijs est, magistris. quo modo lib. 2. hist. Sac. cum agit de Synodo Ariminensi. Laz. magistri. Sub finem lib. 2. hist. Sacra, eum qui huic officio præest, vocat magistrum officiorum. & Ammian. lib. 26. tractatque asperius ab Vrsatio tunc magistro officiorum, ut Magisterium sit ipsum dignitatis nomen. Ibidem Ammian. Auctus magisterij dignitate, &c.

adforetureretur. Laur. l. & Trud. pateretur.

ut rei pondus. Laz. rei pondus.

nisi fortasse regni necessitate, quippe. Cum hunc locum impeditisimum & in omnibus m. l. aliter atque aliter exaratum, quoniam edidimus modo correxissem: video eandem omnino correctionem à Trudonensi lib. approbati. itaque non vereor iam eam edere, quam ceteroquin tantummodo eram in medium propositurus. Varietas scripturæ ex eo nata est, quod auferendi casus, necessitate, longiusculè à verbo, excusabitur, sit disparatus. Laz. nisi si regni necessitas, quippe, &c. in expectatione atque procinctu, &c. exculabatur, &c. imperio paruisse. &c. In solo Bethl. est necessitate. in alijs, necessitas, necessitates; & necessitas cogeret: quippe qui, assuto duplici glossemate. Sic pro parauisse, in omnib. ferè paruisse. in alijs pauisse, & paruisse. mihi solum rō pauisse, quod ex cōciso, per, corruptum in parauisse, Bethl. liber representabat. veri ac recti itineris initium fecit. Iam quod ad historiæ fidem spectat, immane atque incredibile, quibus verbis Maximi auaritiā in sua ad Theodosium papegyri efferat Latinus Pacatus. Quid, inquit, referam perfectorum honoribus summis virorum bona publicata, capita diminuta, vitam ære taxatam? Stabat ipse purpuratus ad lances, & momenta ponderum, nūcūque trutinatum pallens atque inhians exigebat. Comportabantur interim spolia prouinciarum, exuuiæ exul-

lum, bona peremptorum. Hic aurum matronarum manibus extractum: illic raptæ pupillorum ceruicibus bullæ: istic dominorum cruore perfusum appendebatur argentum. numerari ubique pecuniæ: fisci repleri: ara cumulari: vasa concidi, cuius ut intuenti non Imperatoris domicilium, sed latronis receptaculum videretur. hæc, aliaque plura Drepanius: in quibus tamen non minus rhetoricam, quam historicam agnoscas.

predamnatos. Laz. per damnatos.

sanctum vincere. Laz. sanctorum.

dissidium. id est discidium & a communione reliquorum sese segregasse. hoc enim valet discidium, a discindendo deformatum. Laz. dissidium.

à reliquis. Marcellin. lib. 20. Nihil nouatorum se asserens suscepisse.

Synodus habita. Burdigalensisne, de qua sub finem lib. 2. Sacrae historiae? quod sane non videtur, nam Priscillianus quidem in ea hæreticos damnatus est & motus episcopatu: sed multum deinde temporis interiectum, cum prouocasset ad principem, idemque Martini rogatu quoad Treueris fuit, cognitionem & sententiam suspendisset.

qua vastas solitudines. Sic tres opt. lib. In Laz. vastam solitudinem. alij vasta solitudine. In Bethl. partiuntur.

Cap. 16. *ad pseudothyrum.* In tribus hisce opusculis vnicum hunc locum ex ingenio non etiam è libris correxi, ac mutavi. Cum enim in Lazio & quatuor Louag. esset pseudophorum, quintus autem Laurent. duplicem asserret scripturam, nempe pseudonorum & pseudororum, quod posterius item Trudon ostendit: ausus sum præultima syllaba extrita scribere pseudothyrum, ipsa sententia idem postulante, quam (ut ex Langio meo intellexi) secutus olim Aldus, fores monasterij, supposuit. Accedit, quod Orosium huic nostro ætate supparem eadem Græca voce usum videbam lib. 7. cap. 6. quæ tamen itidem, ut hoc loco in manuscriptis l. deprauata visitur, in pseudocherum. Amnian. lib. 27. latentem posticam appellat, Horat. ad Torquatum, ex verbo fecit orationem, Attia, inquit, seruauit postico falle clientem.

Cap. 18. *ex vicariis.* Sic hoc dial. cap. 1. de Eucherio. more eius sæculi, quo eos qui eiusmodi muneribus, aut dignitatibus functi erant, ex præfecto, ex tribunis, ex consule, ex præ-

tore,

tore, &c. appellabant, quomodo Rom. olim quæstorios viros, prætorios & consulares, nominabant, qui eos magistratus aliquando gessissent. Quin & posteriori ætate excelsus & exquæstores dicebant, ut ex Codice Iustin. est discere, eadem ratione, qua eundem & pro consule & pro consulem nominabant, ut ad Aufonium nostrum aliquando docuimus.

angustum esse. Tres Louan. in angusto: vnus Pul. in angustis. Cap. 19. *e fratribus.* Hæc verba cum integra parenthesi desiderantur in Laz.

supereminet. Trud. l. superimminet.

Cap. 20. *Heia te Bricchio.* Sic scribunt & geminant optimi libri. Laz. Eia te Bricchio.

à multis non solum. Laz. à multis, quod, &c. coëmisset.

decolor præ furore. Laz. decolorare. ex quo typographico mendacio, suo more excuderunt nobis ex suis mille annorum libris nouam castigationem Paris. decolorato ore præ furore.

tandem senior. Laz. se fuisse. tandem senior conf.

ut eum à presbyterio submoueret. Hunc Briccionem siue Briccium Grego. Turonensis narrat b. Martino Arcadij & Honorij anno 2. successisse, & eo munere annis 47. sanctissime nonnullis tamen cum molestiis ac miseriis obito, sepultum tandem fuisse in eadem basilica, quam b. Martino viuus ædificauerat. Histor. lib. 2. item lib. 10. Huius tamen rei nullam à Seuero factam esse mentionem, non possum satis demirari.

ut sciret irasci. In Trudon. & Beth. ut nesciret irasci. mihi tamen vulgata lectio ad Pauli dictum ad Ephesios, cap. 4. b. vers. 25.

Cap. 21. *non inuidus gloriarum.* Laz. gloriosarum. Ut autem indifferenter utitur, exanimis & exanimus; item baptisimus & baptisma: sic hic inuidus dicit virtutum, cum alibi dixerit, inuidus virtutibus.

ad læuam. Laz. ad læuam Achaia sinum. Corinthiacum sinum significat, qui Achaia ad læuam est.

naufragi sorte. Laz. naufragij. & Parisienses ut initio Vitæ b. Martin. ita hic suum, fortè, supposuerunt; æquè magno cum iudicio & acumine: quod tamen sententia non requirebat.

TEM-

TEMPORVM RATIO SACRÆ
HISTORIÆ SVLPICII SEVERI
ET RELIQVIS OPVSCVLIS ACCOMMODATA.

RELIVVM est, vt, quod non vno loco promissi, omnia quæ in his operibus de tota temporum ratione ab auctore satis confusè & indistinctè tractata, à nobis sparsim & suo loco explicata sunt, ea hîc, quantum potest, breuissimè in tabellas coniecta, omnibus ob oculos ponam. Et quamuis, quæ ad Sacram historiam pertinent, alio potius loco collocanda videbantur, tamen cum hæc temporum tractatio vniusmodi sit, maluius vtramque tabulam coniungere, easque nostrarum Notationum agmen claudere, tum quod eo loci commodius se ac citius offerant, tum etiam, vt cuiusdam indicis, qui in Compendiis omnino superuacaneus est, vicem expleant. Primum igitur omnem sæculorum ordinem atque seriem, ex Seueri sententia, à mûdo condito, perpetuo contextu ad Stiliconis vsque consulum deducemus: & sicubi se ipse minus explicat, aut continuò se insequentem deserit, nos accersito aliunde lumine ea explicare, alienoque facto continuam seriem pertexere conabimur. Deinde vt diuersitatis ratio à Galesinio initio Scholiorum ostensa clariùs elucescat: ex optimis nostri temporis chronographis vnâ atque alterâ longissimè à Sulpicio discedentem annorum designationem apponemus, seu potius ex aduersum superiori opponemus, addita paucis eius diuersitatis ratione. Inde ad b. Martinum transibimus.

Ab orbe

V. GISELINI CHRONOLOGIA. 401		Anno mundi.	Pag.
AB ORBE condito vsque ad eluionem & Noë ex arca egressum sunt anni		2242.	29.
1	Ab eo tempore, ad Abrahami ortum anni sunt	1070.	30.
2	Idem admonitus à Deo relicta patria venit in terram Chanæorum ætatis anno	75.	Gen. 13.
3	Ab ea Abrahami migratione, in illud tempus quo Hebræi ex Aegypto sunt egressi, anni	430.	44.
4	Ab eo Hebræorum egressu, ad Iosue mortem anni	67.	56. et 59
5	A Iosue morte ad mortem Samsonis an.	419.	63.
6	A Samfone ad quartum Solomonis annū, quo templi prima fundamenta iacta sunt, anni	102.	69.
7	A quarto Solomonis anno ad captiuitatem Babyloniam sub Ieconia Rege cœptam, anni	424.	83.
8	A primo eius captiuitatis die ad restaurationem templi perfectam & Hierosolymorum, anni	260.	121.
9	Ab eadem templi restitutione ad Christi crucem duobus Geminis coss. anni	* 398.	144.
	vel potius	348.	
10	Ab iisdem consulem ad Stiliconē cons. an.	382.	

Ex hac tabella cuius intelligere est, quàm verè Seuerus initio Sacræ historiæ dixerit, Mundum sua ætate sex pæne annorum milibus fuisse conditum. quàm verò parum consentiant qui rationem temporum inuestigatam ediderunt, mox ostendam, si prius singulorum capitum rationem paucis reddidero.

Primum igitur auctoris est. Secundum nos ex sacra Bibliorū historia accersuimus, quod reliqua ei ita videatur inniti, vt alioquin nullo modo consent. Inter secundum & tertium aliud medium Sulpicius inserit pagina 41. eo tamen omisso, idem reliquas annorum summas ab Abrahamo in terrā Chanæam commigrante, orditur. quare & nos satis habuimus idem castigare, non etiam in hunc indicem aduocare.

Tertium summæ caput cum duobus sequentibus ipsi auctori sese debent: optimeque ea inter se conuenire, indicio sunt numeri minores iisdem subseruientes.

Sexti verò, vt ab auctore subductum est, ea demum est ratio, vt Heli annis 20. Samuelis & Saulis 38. Dauidis ac Solomonis 44. id est, annis 102. vtrique proximè superior summa adiciatur. sic enim efficiuntur 588.

In septimo colligendo auctoris verba secuti sumus, nulla habita ratione, dissenteanea ne ea sint aliorum scriptis, an minus. neque enim hoc agimus. Omnium itaque Regum Iudæ anni ad vnam summam reuocari, redeunt ad 424. & menses 6. quorum mensium ea re non fecimus mentionem, quod in proximo item sequenti capite aliquot desiderantur.

Octauo capitis Seuerus est auctor: neque numeri, quibus Babylonicam seruitutem & Persarum regna describit, eidem disconueniunt. soli enim tres menses desiderantur, vt ex septem mensibus Magorum, qui Cambysem trucidarunt, & duobus Xerxis secundi, integer annis redeat. Minime verò hoc loco prætereundum, à Severo pag. 117. aliam longè supputandi viam monstrari, qua & propius multo itur, & minor est erratio. Scribit enim Darij, qui Hystaspis filius fuit, regnâris annum 32. eundem esse, qui ab Vrbe condita est 260. A quo deinde anno, si, inquit, inuestigatio Romanorum consulum non fallit, anni reliqui sunt ad Stiliconem consulem 888. cui summa si annos 70. captiuitatis Babylonicæ, 31. Darij, 9. Cambyis, 7. menses Magorum & 32. Darij secundi adieceris (sunt autem 102. & medius) summa nascetur annorum à die captiuitatis Babylonicæ ad consulem Stiliconem, 990. Illud scitum, quod quibus Seuerus maximè visus est distidere, iidem minime omnium sefellerint, consules dico Rom. quorum fastos ceteris omnibus chronographijs certiores esse, solus hic locus fidem faciet. quot enim annos tum Seuerus à T. Gegano Macerino & P. Minutio Augurino coss., ad Stiliconem cons. numerabat: totidem ferè etiam hodie recensent omnes, qui eisdem fastos magno studio & sumptibus restituere atque illustrare eniti sunt, nominatim Hubertus Golzius noster, omnium longè princeps, qui duobus dumtaxat annis Seuerum nostrum superat numerans annos 890. cuius varietatis, quia item pag. 144. occurrit, alio loco & tempore rationem, volente Deo, sum redditurus.

Reliqua duo numerorum capita Auctori sua sunt: utque vt è variis auctoribus concinnata, ita quoque à fastis consularibus multum euariant, annis enim 50. eos excedunt. qui excessus

excessus quoniam immodicus est, & Severo Sulpicij calculo indignus, propè abest, vt leui mutatione illum ausim corrigere, & ad annorum numerum cum superiori æqualem reducere, quod facile fiet, si pag. 121. pro cccxcviii. restituamus cccxlviij. tum enim in vtriusque summarum reductione neque plures erunt neque pauciores annis 990.

Nunc ex sacro Apparatu Bibliorum Regionum, libro, cui nomen Daniel, siue de sæculis à Bened. Aria Montano inditum est, Sæculorum ordinem & summam rationem ab initio mundi vsq. ad Euangelium publicatum deductam adferam.

Ab initio mundi ad Diluuium anni	1656
A diluuiio ad Abraham natum	292
Ab Abrahamo ad ortum Isaac	100
Peregrinationis seminis Abrahamæ	400
Ab exitu ex Aegypto vsque ad templum ædificatum	480
Templi duratio fuit annorum	410
Captiuitatis Babylonicæ anni	70
Præfectorum deinde & Sacerdotum	374
Regni Machabæorum	100
Herodum vsque ad Hierosolymitanum excidium	107.

Summa 3989.

Auctor ille, qui breuiora Chronica Hebræis conscripsit, hanc sequitur rationem.

A mundi initio ad Babylonicam captiuitatem, eosdem annos ponit, quos modò, nempe	3338
Exilij Babylonicæ	70
Regni Medorum	52
Regni Græcorum	175
Machabæorum	103
Herodum	103

Summa 3841.

Vulgaris Hebræorum numeratio est huiusmodi.

A mundi initio ad egressum ex Aegypto	2448
Ab egressu ex Aegypto vsque ad templi ædificationem	480
Ad templi vastationem	410
Transmigrationis Babylonicæ	70
A restitutione Iudæorum ex Babylone ad Titum vsque	420

Summa 3828.

Hæc è Bibliis Regiis, cum à nobis nihil possemus, sumpsimus. Luber etiam quartam ex Gilb. Genebrardi Theologi

Chronologia, excerpere: & quia se quā minimum à verbis & sensu scripturæ discessisse affirmat, eandem huic centoni as-
suere. partitur ille suam temporum descriptionem in sex æta-
tes, quarum hæc sunt formulæ.

Ab orbe condito vsque ad eluuiōem sunt anni 1656. dies 6

Ab eluuiōe ad ortum Abrahami anni. 293. dies 10

Ab Abrahami ortu, ad egressiōem Israëlitarum ex Aegypto
anni 720

Ab egressu Israëlitarum ad vsque iacta templi fundamenta,
anni 480

A fundamentis templi ad captiuitatem Babylonicam, anni
419. menses 6

A Babylonica captiuitate ad Christum anni 553

Summa, anni 4121. menses 6. dies 16.

Qui scire vult, quibus modis hæc membratim demonstrat,
ipsum adeat: nos enim hic tantum concisa excerpimus. qua
ipsa ratione iam quamplurimas easque diuersissimas eorum-
dem sæculorum descriptiones adiiciemus.

A mundo condito ad Christum natum supputant annos

Rabbi Nahson in lib. de ciclo Paschatis 3740

Rabbini recentiores 3760. mens. 4

Talmudici 3784

Biblia Regia 3919

Hieronym. in Quæstionib. Hebraicis 3941

Ioan. Carion in chron. 3944

Beda cap. 22. de ratione temp. 3952

Ioann. Picus Mirandulanus 3958

Philo Iudæus 3960

Vrspergensis, Funccius, Gerardus Mercator, & plerique

Germani 3962

Rabbi Moses Gerundenfis 4058. menses 5

Gilb. Genebrardus 4121

Iosephus 4192. mens. 6

Odioron siue Eduicon Astrologus 4320

Cassiodorus 4697

Metheodorus 5000

Epiphanius contra Manichæos 5029

Paullus Orosius 5049

Eusebius 5190

Iudorus 5210

Iudorus 5210

Albumasar

Albumasar & alij Astronomi 5328

Augustinus 5311

Sulpicius Seuerus 5414

Theophilus Antiochenus 5476

Suidas 5600

Philastrus de Hæresibus 5801

Alphonfus rex 5984

Onuphrius Panuinius in chron. Ecclesiastico, 6309.

Huius tam varieg & portentosa diuersitatis rationes quoq.

variae sunt. vna eaque præcipua, septuaginta Interpretū exem-

plaria, siue interpretatio praua & corrupta, vt pto me locu-

ples testis erit clariss. vir Andreas Mazius, in suis ad Iosue hi-

storiā doctiss. disertissimiq. Annotationibus. falsi enim sunt,

vt hoc dicis causā adiciam, cap. 5. Genes. quo loco ducentos

pro centū semper habet. Hierony. in Quæstionib. Hebraicis.

Sic in recensendis Sem, qui filius Noë fuit, posteris, Cainan

cuidā, quē Hebræi ignorant, Græci 130. annos adscribunt: &

in reliquis ad Abrahami ortū numerādis, superat Epiphanius

Hebræos annis 748. Nicephorus 790. quæ varietas cui nō vi-

deri possit mōstri similis? Altera, quod quidā Veterum annos

Hebræorū supputarunt quasi lunares. Eusebius lib. 8. de de-

monstrat. Hieronym. in 9. cap. Danielis: August. epist. 78. &c.

Tertia, quod Iudæi odio Christianorū plus satis indullerint,

vt in Danielis hebdomad. liquet, quas ad eueriōem templi

ultimā & ad Agrippā Herodianorū postremū extrahere vio-

lente atq. extendere conati sunt. Quarta, ipsa scripturæ loca

fatis obscura, & nisi quis probē multoq. vsu instructus ad

eam accesserit, in interpretationū varietatē prona ac lubrica.

vt cap. 12. Exodi, quo dicuntur Iacobi in Aegypto mansisse

annis 430. quē locū, vt plurimos alios, aliter atq. aliter multi

accipiunt. Quintam asserere possim chronica à diuersis olim

Iudæis, siue exteris modō negligentius, modō cū præiudicio

cōscripta; itē alias multas, vt synecdochas sæpe confinia duo-

rū & regnorum cōfundētes, hystorologias, mutationes termini

regnorū, varietates nominū; vt cū plures sunt cognomines,

aut vnus plura habet nomina; ac denique, quod primū dicen-

dū erat, librorū menda, quæ in notis, quibus tēporis quantitas

designatur, facillimè fiunt, & nusquā non sunt obuia. Hæc in-

quā omnia possim asserere, sed malo eadē à Gilb. Genebrardo,

aliisque hæc ex professo copiosè explicantibus peti. Simul ea,

quæ in hoc genere reliqua sunt, iam dudum me vocant.

VITA B. MARTINI, ET QVÆ

EODEM TEMPORE GESTA SVNT,

Onuphrij fastis siue Chronico eccles. accommodata.

An. Vrb.	An. Chr.	
1087	335	Hoc anno Constantini Imp. 21. moritur S. Silvester papa Rom. Nascitur eodem ferè tempore b. Martinus Sabariæ, patre militum tribuno.
1088	336	S. Marco papæ post menses 8. dies 22. mortuo succedit S. Iulius, pontifex 36.
1089	337	Morienti Constantino succedunt filij Constantinus Iunior, Constantius, & Constans.
1090	338	
1091	339	
1092	340	Constantinus Iun. imp. occiditur.
1093	341	Synodus Arrianorum contra Athanasium Antiochena.
1094	342	
1095	343	Moritur S. Paullus Thebæus primus eremita.
1096	344	B. Martinus sic catechumenus.
1097	345	Altera Synodus Antiochena.
1098	346	
1099	347	Synodus magna Sardicensis pro Athanasio, Sac. hist. pag. 156.
1100	348	Nascitur Aur. Prudentius Clemens.
1101	349	B. Mart. anno ætatis 15. militari sacramento implicatur.
1102	350	Constans Imp. occiditur: Magnentius imperium accipit. Synodus Syrmienfis.
1103	351	
1104	352	B. Martinus baptizatur, anno ætatis 18. in Vita cap. I.
1105	353	S. Iulio pont. moriente succedit Liberius, pont. 37. Magnentius ac Decentius tyranni in Galliis a Constantio superantur. hist. Sac. pag. 158.
1106	354	Synodus Mediolanensis contra Athanasium Eusebius

An. Vrb.	An. Chr.	
1107	355	Eusebius Vercell. cum alii ab exsulatum. hist. Sac. pag. eadem. Fl. Arbetione & Mauortio Lolliano coss. Iulianus occiso Gallo Casar appellatur, & in Gallias mittitur. S. Liberius Rom. pont. pellitur in exilium.
1108	356	B. Marrinus à Iuliano Imp. prope Vangionas impetrat missionem. inde aliquot mensibus b. Hilario conuiuit. qui hoc ipso anno abijt in exilium. vide Notas nostras ad pag. 160. & alibi. Reuocatur ab exilio Liberius.
1109	357	
1110	358	Eusebio & Hypatio coss. Arimini in Occidente, & Seleucia in Oriente coactæ Synodi sub mensem Octobrim. hist. Sac. pag. 162. & seq.
1111	359	b. Hilarius Constantinopoli à Constantio tribus libellis audientiam poscit. S. histor. pag. 168. ibi iubetur Pictaui redire.
1112	360	Hilario plerasque ecclesias Ariminensi concilio corruptas obeunti, Romæ occurrere b. Martinus meditatatur. ac deinde eundem sequitur.
1113	361	Moritur Constantius. cui Iulianus succedit. Monasterium sibi Pictaui b. Martinus ædificat.
1114	362	Occiso in Persica expeditione Iuliano succedit Iouianus.
1115	363	Moritur Iouianus. succedunt Valentianus & Valens: hic in Oriente, ille in Occidente.
1116	364	
1117	365	Liberio papæ sufficitur S. Damasus pont. 38. moritur b. Hilarius in patria, anno reditus suilexto. S. hist. pag. 170
1118	366	Gratianus Valent. filius creatur Augustus.
1119	367	Frequentes in Gallia Synodi contra Arrianos.
1120	368	Ambrosius Mediolanensis episc.
1121	369	

An. Vrb.	An. Chr.	V. GISELINI
408		Hoc ferè tempore b. Mart. in episcopum
1122	370	Turonensem electus fuit. & Imp. Valentinianus folio diuinitus excussus eumde eiusq. preces cogitur admittere. dial. 2. c. 6.
1123	371	
1124	372	
1125	373	Synodus Valentina in Gallia.
1126	374	
1127	375	Decedit Valentinianus. fit Valentinianus Iunior Augustus.
1128	376	
1129	377	Vlphilas Gothorum episcopus litteras Gothicas inuenit.
1130	378	Valens Imperator occiditur.
1131	379	D. Ausonio & Hermogeniano Olybrio coss. creatur Cæsar & Augustus Theodosius.
1132	380	
1133	381	Gratiani rescriptum contra Priscillianum & ceteros hæreticos, S. hist. pag. 171.
1134	382	
1135	383	Gratianus occiditur. Maximus Occidentis Imperium occupat.
1136	384	Moritur Damasus. Surrogatur Siricius pont. 39.
1137	385	Maximus Treueros victor ingreditur. Synodo Burdigalensi condemnatur Instantius. Priscillianus ad principem prouocat.
1138	386	b. Martinus Treueris excipitur regio conuiuio à Maximo Imp. Fl. Euodio consule præsentē. item à Regina. elicit sponsonem ab Imp. ut sanguine reorum abstineat. cota. men ad suos reuerso, instāte Ithacio & aliis epif. Priscillianus & reliqui supplicio afficiuntur, hist. Sac. pag. 177. & c. in Vit. cap. 25. Dial. 2. cap. 7.
1139	387	Ithacij causa à Synodo episcoporum & Imp. Maximo approbatur, non autem à b. Martino, Dial. 3. cap. 15.
1140	388	Victoriam Theodosij & Valentiniani Iunioris de Maximo Onuphrius in hunc annum

An. Vrb.	An. Chr.	CHRONOLOGIA.	409
		num refert: Hub. Golzius in sequentem, Promoto & Timasio coss. Certè in Vita martini, cap. 23. ait Seuerus primo anno conuersum esse in fugam Valentinianum: altero verò sequente maximum intra Aquileiæ muros interfectum. V.	
1141	389	Promoto & Timasio coss. Ithacius & Nardacius ecclesiæ communionē priuantur. Prosper in Chron.	
1142	390		
1143	391		
1144	392	Valentiniano Iuniore occiso occupat Occidentis imperium Eugenius.	
1145	393	Honorius Augustus appell.	
1146	394	Eugenius occiditur. Honorius imperat in Occid.	
1147	395	Moritur Theodosius.	
1148	396		
1149	397	Fl. Cæsarius & Pontius Atticus coss. Hoc anno mortuum vult b. Mart. Gregor. Turonensis. de quo post.	
1150	398		
1151	399		
1152	400	Fl. Stilico V. C. Fl. Aurelianus coss. Ad hunc annum perducit historiā Sacram Seuerus, nulla in ea de b. martini morte facta mentione. idemq. de discordiis à Priscilliani morte excitatis in fine eiusdem hist. S. sic scribit: Quod iā per quindecim annos fœdis dissensionibus agitatum, & c. quæ verba proximo demū anno, qui à Priscilliani morte est decimus quintus, locum habet suum.	
1153	401		
1154	402	Theodos. Iunior Augustus app.	
1155	403		
1156	404	Hic annus à Treuerensi episcoporum conuentu, siue à 4. anno Maximi Imp. est decimus septimus. Verba autem Sulpicii dial. 3. cap. 15. hæc sunt. Sedecim postea vixit annos: nullam Synodum adiit: ab omnibus Episcoporum conuentibus se remouit, & c.	

prælucret. Multo verò maiore laude offerendum duxi, quod, cum liberum eidem esset, in vtram vellet sententiam, liberè transire; ingenus Antiquitatis amore ductus; Orientalium & Occidentalium consensui maluerit omnia tribuere. Antiquitatis enim auctoritas magna est: & eo ferè longius ab erroris discrimine abesse nos vulgo existimamus, si quam plurimi eandem nobiscum sententiam tueantur. Demirari tamen satum nequeo, neque rationem capere possum, quomobrem alios omnes, qui hoc seculo omnium superiorum politissimo, Hebræorum codicum auctoritatem & fidem potiorē existimant, tam contemptim assernetur & damnet. Et de beato quidem Hieronymo, quem isti ducem sequuntur, ita existimare videtur, ac fidem non ex vero animo, ac iudicio, sed tantum semel suscepti laboris ac propositi, quo post tot Græcos interpretes ipse vltimū ex Hebræo in Latinū Canonicam scripturā transferre institueris, tenax, in diuersam à lxx. Interpretibus sententiam abiecit. quod iudicium an beatiss. viro dignum sit, alij iudicabunt. Illa verò verba nihil dubito quin grauisimo Iureconsulto indigna multū videbuntur, in qua, de Cainan locutus capite 2. ita prorumpit: Eant nunc noui pseudoChristiani & Hebraisantes molestissimi: qui Iudaica obstinatione, & nuda litterarum atque apicum auctoritate freti, aduersus diuinam lxx. Interpretum translationem, & cum translatione coniunctam prophetiam, & Hebraicorum mendorum emendationem quotidie blasphemant. nos in hac Nicephoriana Chronographia adqueſcemus, &c. Quam notationem, ita me Deus amet, oculis dolentibus legi. ubi enim sentiendi ac dissentendi libertas inoffensa omnibus proponitur, ibi conuicia omnia illiberalia sunt, liberisque hominibus indigna, & ferè in eum, vnde profecta sunt, quasi suapte vi retorta, recidunt. Venebat etiam multi tum in mentem inuendissimus illius diei congressus: quo tempore obseruata ego tanta in Appendice siue indice meo Chronographorum diuersitate, tuum de hac ipsa re iudicium multo vsu, & linguarum scientia positum consulebam: tu verò, ut hanc itidem in partem soles esse liberalissimus, libenter ex tempore mei animi cupiditati satisfecisti, origine primam ac ratione istiusmodi varietatis ex ipsa sacrorum Voluminum historia, linguarum que mysteris essentia: deinde adducta præstantiss. ac primariorum quorumque virorum eadem de re sententia & auctoritate, atque in his præcipue communis Mecenatis nostri Bened. Arie Montani, qui, ut non solo non ine, sed ceteris etiam rebus, scientiarum dico & linguarum peritia, vitæque innocentia, alteram sese nobis præstat Hieronymum; ita quoque sententiam eiusdem, toto orbe ab optimis quibusque perulgatam, in Daniele suo omnibus pene vestigiis sequitur ac propugnat; & quod potissimum est, multo ampliora ac certiora de tota temporum ratione constituenda promittit. Subiicit bas denique doctiss. & integerrimi Andree Maffij exemplum, qui cum in præmio Commentariorum suorum in 10. hæc historiam, haud paulo firmiora verioraque, quam ceteri omnes,

omnes, argumenta adtulerit; ea tamen modestia suam temperat sententiam, ut que lxx. Interpretum auctoritas ab illo solo connelli & pessumdari posse videri potest, eam ille ne labascere quidem, nedum pessum ire voluerit. His igitur ac pluribus item rationibus, animo satū constituto atque affirmato, ita me tum amisisti, ut non tenere aliam in partem me sint impulsuri, qui litteras ac litterarum apices, quos summo digito vix attigerunt, adeo illiberaliter contemnunt. nisi fortasse alia illi rationum momenta, longè grauiora veroque propiora comminiscantur, quibus aduersariorum fundamenta subuertant, sua stabiliant. Nam que adhuc ab iisdem proponi video, codicum Hebræorum deprauationem, lxx. Interpretum auctoritatem, Orientis & Occidentis consensum, Ecclesiasticum vsus; & postremò b. Luca testimonium: ea iam dudum aut alij refutarunt, aut quomodo rectius accipienda sint, non difficile sit declarare. Cum enim lectionum varietas deprauationis ac mendæ nota propria sit ac perpetua; incredibile est, vllū vquam seculo fieri potuisse, ut libri religiosissime semper habitis, per totam Asiam, aut potius terrarum orbem vna cum Iudeis disseminati, vno tempore deprauati sint, & omni denique posteritate in eadem illa menda concorditer semper conspirarent; neque cuiquam posterorum subolere, aut aliorum exemplarium è latebris, ut sit, prodeuntium indicio prodi potuerint. Quantum verò fidei, ac religionis lxx. Interpretum translationi b. Augustinus (si nobis multorum instar erit) detulerit, ex capite 13. libri 15. de Ciuitate Dei liquidum euadit: quo loco de Mathusale annū aliter atque aliter descriptū agens, suspicari audet, vulgata olim exemplaria ex Ptolemei codice autographo male describi potuisse: idemque caput concludens, siue postremò, inquit, ita, siue ita non sit; rectè fieri, nullo modo dubitauerim; ut cum diuersum aliquid in vtriusque codicibus inuenitur, quando quidem ad fidem rerum gestarum vtrumque esse non potest verum, ei lingue potius creditur, vnde est in aliam per interpretes facta translatio. Cuius viri sanctiss. eruditio si aliqua puriorum linguarum scientia tingi atque ornari potuisset; æquior fortasse b. Hieronymo & melior huius controversie arbiter siue dubio erat futurus. ut ex Venerab. Beda viro sui seculi facile principe facile est coniectura. Is enim trecentis post annis Hebræica veritatis nō imperitus, in libro de ratione temporū cap. 22. ad Hebræorum calculum proximè maluit accedere, quam tritissimam suo tempore viam inire. Quo magis consensum illum Ecclesiarum, quem tantopere venditant, & suæ opinioni prætexunt, demiror. Ut enim concordam Nicephorum, Cedrenum, Zonaram, Nicetam, & Græcos alios; item Isidorum, auctorem Fasciculi temporum, Hugonem, & alios passim Latinos auctores; addo etiam tabulas, que quotannis in Ecclesijs cathedralibus Francie cum cereo paschali publicè proponuntur, Chronologiam lxx. Interpretum mordicis retinuisse syllabone illi Ecclesie nomen alij præripient, & consensu catholici titulum ad se traducunt? Quinimmo docere eidem prius debuerant

buerant publicam & concordem ea de re Ecclesie definitionem; & aduersarie sententia publicam damnationem. quod cum in ipsorum manu non sit (Hieronymo enim & Bede hodie plerique Catholici cum pace Ecclesie subscribunt) reliquum est, ut, quod iure est publici, id temere ac iure non suo dicantur usurpare. Prudentius & modestus b. Augustinus, de hac ipsa controuersia disputans, videtur, inquit, si dici potest, habere error ipse (lxx. Interpretum) quandam constantiam: nec casum redolet, sed industriam, &c. Ne negligentia aut inscitia lapsos eos dicat; subuereri mauult ac suspicari, eos, si modo errarint, de industria errasse ac studio: quandoquidem eidem errores sibi consent, neque toto illo capite, ut negligentibus accidere solet, suspiciam euariant. Que b. Augustini verba Ioanni Gropio Becano Belgice nostre oratione illustri, viam communiuisse, ausim dicere, ad rationem aliquam eiusmodi voluntarii erroris comminiscendam. Quarto enim libro suarum Originum, quem Cronia inscribit, ubi rationibus liquidò subdūctū euincit, ex Diodori, Ctesie & Callisthenis testimonio; Chaldeorum ac Babyloniorum antiquam temporum descriptionem cum Hebræis optime conuenire; probat deinde ex eodem Diodoro, Aegyptiorum annorum numerum, qui superiores longè excedit ac superat, ad LXX. interpretes proximè accedere. cuius consensionis ratione posse coniecturam verè non dissimilem fieri, LXX. Hebræos ab Eleazarolegatos (cum Ptolemæo Regi Biblia Sacrosancta transferrent, Aegyptiorum calculo suam interpretationem accommodasse: ne si tam paucos annos, quos Hebræi tradunt, transulissent, totam historiam in falsitatis suspensionem adducerent, apud eos præsertim, qui tam pertinaci studio suam antiquitatem tuerentur. adicere ergo annos in illam temporum partem potuisse; cuius nulla certa monumenta apud Aegyptios exstarent, & ubi nihil noxiæ maioris Prophetis aut literis sacris inferretur. De qua coniectura ut ab eo proponitur & confirmatur, probabili admodum ac mirè ingeniosa, quod aliorum hodie doctiss. virorum sit iudicium, sæpe intelligere optavi. Vbi enim Veterum auctoritate & testimoniu destituimur, ibi demum ingenio est locus: ipsaque rei proposita natura penitissimè inspicenda est, & omnem in partem versanda, quo tandem ad ipsam rei veritatem penetremus, aut si fieri id nequit, ad id, quod vero simillimum est ac proximum peruenientes, alius viam patefaciamus. Atque hoc illud est, quo excitare te atque incendere non cessarem, ut nempe, quod me præsentē tentasti sæpius non infelicitè, controuersie istius varietatis interpretum LXX. originem ex abditis Hebræicæ linguae fontibus ac recessibus eruere, in lucemque efferre conare sed eurrentem, ut aiunt, incitare, importuni est hominib: & tu, si quid à negotiis domesticis otij superest, nihil minus quàm otiaris. Reliquum est, ut quod facere hæcenus instituisti, pergas, & quo studio publicè lubentèr prædes, eodem nos amare non desinas. De ætate
b. Mar-

b. Martini, si meministi, questus sum aliquando, cogi me, ut Seneca potius quàm reliquis omnibus Chronographis assentiar. Verum his diebus reperi, qui idem mecum auderet. etsi in nonnullis à me & ab ipso vero dissentiat. Locum adscripsi, ut verbi Gregorij Turoensis subiiciatur. Vale. Brugis pridie Kalend. Augusti, Anno M. D. LXXI V.

Historia Seueri Sulpicii à doctissimo Victore Giselino sic correctà unà cum eiusdem Annotationibus, Chronologia & vita Auctoris, meretur ut in gratiam studioforum typis excudatur.

Sebastianus Baer Delphius infig.
Cathe. Ecclesiæ S. Mariæ Antuerpiensis Plebanus & Canonicus.

